

UNIVERZITA KARLOVA
Právnická fakulta

JUDr. Bc. Karel Rohr

**Stíhání majetkových trestných činů
v Československu v letech 1948 až 1990**

Disertační práce

Školitel: Doc. JUDr. Ladislav Soukup, CSc.

Studijní program: Teoretické právní vědy – Právní dějiny a římské právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 26. února 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 396.602 znaků včetně mezer.

Karel Rohr

V Praze dne 28. února 2023

Touto cestou bych chtěl vyjádřit poděkování panu Doc. JUDr. Ladislavu Soukupovi, CSc. za konzultace a veškerou podporu.

Karel Rohr

Obsah

Úvod.....	5
1. Hlavní rysy ochrany majetku po únoru 1948 (1948 - 1950).....	10
1.2. Právní úprava.....	10
1.3. Odborná literatura.....	14
2. Nová etapa ochrany národního majetku (1950 - 1961).....	17
2.1. Právní úprava.....	17
2.2. Odborná literatura.....	21
2.3. Vybrané příklady ze soudní praxe.....	43
3. Právní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví (1961 - 1990).....	60
3.1. Právní úprava.....	60
3.2. Odborná literatura.....	62
3.3. Exkurz. Rozkrádání na programu jednání v zákonodárných sborech.....	94
3.4. Vybrané příklady ze soudní praxe.....	125
Závěr.....	142
Název disertační práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce (a klíčová slova v českém jazyce).....	149
Název disertační práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce (a klíčová slova v anglickém jazyce).....	151
Hlavní použité zdroje.....	153

Úvod

V našem právním řádu a v recentní právní teorii i praxi právo vlastnit majetek patří k základním lidským právům. Je zakotveno nejen v občanském zákoníku ale zejména je součástí ústavního pořádku České republiky: „Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu....”¹. Takto (*stejný zákonný obsah a stejná ochrana*) tomu ovšem nebylo vždy, přesněji, nebylo tomu tak v naší poměrně nedávné minulosti.

Cílem této disertační práce bylo poznání a zhodnocení rozdílné trestněprávní ochrany jednotlivých druhů vlastnictví v lidovědemokratické a socialistické republice, tedy v letech 1948 – 1990 a dále zjištění, jak se rozdílnost právní úprav jednotlivých druhů vlastnictví projevovala v praxi, zejména justiční.

Tato práce je časově strukturována dle jednotlivých platných základních předpisů trestního práva hmotného, jak tyto byly postupně platnými a účinnými součástmi našeho právního řádu. Pro každé časové období je dále přiblížena odborná literatura a dohledané příspěvky v odborných periodikách, počínaje r. 1950 jsou doplněny vybrané příklady z justiční praxe k danému období zejména v bývalém Východočeském kraji, pro srovnání doplněné také o několik kauz z někdejšího kraje Severočeského. K časovému úseku let 1961 - 1989 je pak příslušná kapitola obohacena o společné zprávy generálního prokurátora a předsedy nejvyššího soudu, které byly cyklicky předkládány a projednávány v zákonodárných sborech, a tam byly i komentovány, a které se věnovaly mimo jiné i ochraně majetku v socialistickém vlastnictví. Tím byla zajištěna poměrně výmluvná a ilustrativní část badatelské práce zaměřená na zkoumání, jak nahlížela na stíhání majetkových trestných činů dobová justiční praxe, jak k problematice přistupovaly tehdejší odborné ale i politické elity.

K době předcházející zkoumané problematice můžeme stručně připomenout, že při vzniku Československa bylo komplexně převzato (*nejen*) trestní právo z habsburské monarchie a to tak, že byl i zachován právní dualismus. Tedy v českých a moravských zemích platil i po 28.10.1918 trestní zákoník z r. 1852², na Slovensku pak uherský trestní zákoník z r. 1878³. Právní dualismus nebyl praktikován pouze pro osoby podléhající vojenské justici, neboť pro tyto nadále platil na celém území ČSR vojenský trestní zákoník z r. 1855⁴. Právní dualismus znamenal pro trestní soudnictví,

¹ Čl. 11 odst. 1 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod (*dále jen „Listina“*)

² Z. č. 117/1852 ř. z., tento předpis vycházel do značné míry z předchozího tr. zákoníku z r. 1803.

³ Zákonný článek V/1878, jednalo se o modernější trestní předpis než byl rakouský z. č. 117/1852 ř. z.

⁴ Vojenský zákoník trestní o zločinech a přečinech č. 19/1855 ř. z.

že soudní řízení na území jednoho státu se uplatňovala podle dvou různých právních předpisů, s různými právními prostředky a také s různými tresty. Takový stav nutně musel podkopávat důvěru v justici. Přesto dualismus v Československu vydržel překvapivě dlouho⁵, byl odstraněn až s nabytím účinnosti hlavních zákoníků, které byly výsledky tzv. právnícké dvouletky, tedy v r. 1950.

Trestní zákonodárství však doznalo značného vývoje již po ukončení druhé světové války. Nejprve směřovala nová právní úprava k potrestání válečných zločinů a kolaborantů s nacistickým režimem, sem patří zejm. tzv. velký retribuční⁶ dekret č. 16/1945 Sb. z. a n. Dále pak lze považovat za důležitý ústavní dekret o obnovení právního pořádku č. 11/1944 Úředního věstníku a zákon o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody č. 5/1945 Sb. z. a n. Konečně následovaly v r. 1945 dekrety 100 - 103 ochraňující znárodnění, zákon č. 165/1946 Sb. z. a n. o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou a ještě je třeba sem zařadit z. č. 27/1947 Sb. z. a n. o trestní ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu.

Po 25. únoru 1948 pak přichází zcela nové pojetí právního řádu a práva, jeho významu a cílů, které má právo zajišťovat. „*Změna trestního práva byla pro nově ustanovený režim nutností, neboť potřeboval získat dostatečně silný nástroj pro udržení se a také nástroj, kterým mohl kontrolovat a směřovat společnost dle svých politických cílů*“⁷. Toto nové pojetí je vyhlášováno politickými představiteli i právními vědci a teoretiky. „*V období lidové demokracie...se mění se státním aparátem zároveň i právo. V kapitalistické společnosti je stát i právo aparátem útlaku a buržoasního vykořisťování. Ve státě lidově demokratickém, který vykonává funkci diktatury proletariátu, mají právo i stát novou funkci...dělnické třídy...pomáhá právo k tomu, aby využívala své státní, hospodářské a politické moci...Tyto nové úkoly nemůže vykonávat staré právo, které sloužilo výlučně zájmům buržoasní třídy, stejně jako nemůže zůstat nedotčen starý státní aparát. Obojí je nutno vybudovat nově a od základu. Nově vybudovaný státní aparát i nové právo musí dobře sloužit jako účinný nástroj vítězné dělnické třídy...pro dovršení vítězství nad bývalými vykořisťovateli...právo musí být výsledkem uvědomělé a cílevědomé činnosti naší lidové demokracie, směřující především k vybudování a uspořádání společenských a hospodářských vztahů socialistických.*“⁸. Právě uvedené se v oblasti vlastnického práva projevilo zejména výrazným posílením významu vlastnického práva státního a

⁵ Krom popsaného dualismu zděděného z habsburské monarchie je třeba nezapomenout, že také na území Protektorátu Čechy a Morava platil právní dualismus, neboť vedle sebe platily jak stávající český právní řád, tak také říšské trestní právo, které bylo účinné zejména pro říšské občany.

⁶ Z latiny: re + tribuere => odpлата, trest, vrácení majetku, náhrada škody

⁷ BLAŽEK, L. in BLÁHOVÁ, I., BLAŽEK, L., KUKLÍK, J., ŠOUŠA, J., a kol., Právnícká dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století. Praha. Auditorium, 2014, str. 195

⁸ PETRŽELKA, K., K současným kodifikačním úkolům, Právník, 1950, r. 89, č. 4, str. 137 a násl.

družstevního (*následně označovaného jako socialistické*) oproti potlačení role i ochrany práva soukromého a osobního⁹.

Pokračujeme-li stručným popisem legislativního vývoje, tak z doby poúnorové je nutno považovat za důležitý trestní předpis z. č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky¹⁰. S ohledem na uvedené časové uspořádání obsahu práce je stručná pozornost věnována zákonu č. 88/1948 Sb. ze dne 15. dubna 1948, který měnil trestní zákon(y) i trestní řád(y).

Trestní zákon č. 86/1950 Sb. ze dne 12.7.1950, doplněný a změněný později zákonem č. 63/1956 Sb. ze dne 19.12.1956, byl další základní normou právněhistorického zkoumání, vedle jeho vybraných ustanovení také jejich aplikace na konkrétní případy v justiční praxi.

Konečně do tématu bylo zahrnuto pak také stíhání majetkových deliktů dle trestního zákona č. 140/1961 Sb., přijatého Národním shromážděním 29.11.1961. Zde zkoumání končí rokem 1989, neboť k 1. červenci 1990 nabyl účinnosti zákon č. 175/1990 Sb., kdy touto novelou trestního zákona z roku 1961 nově došlo k postavení všech forem vlastnictví na roveň, tedy právní úprava v období následujícím již byla pro práci a její téma obsolentní.

Zvolenou tematikou se zabývaly mnohé odborné články v právnických periodikách, z dobových učebnic pak učebnice československého trestního práva z let 1959, 1964, 1969 a 1976. Připomenout je třeba i Tolarův komentář k trestnímu zákonu z r. 1985¹¹, Přenosilovu monografii o rozkrádání z r. 1963¹² a zejména ale Solnařovy práce o trestní ochraně majetku v socialistickém vlastnictví z r. 1965¹³ a z r. 1957¹⁴.

Úvodem považuji za vhodné uvést, že pokud se v této práci užívá termín rozkrádání bez dalšího, je tímto míněn trestný čin rozkrádání a poškozování majetku národního a majetku lidových družstev dle ustanovení § 245 z. č. 86/1950 Sb., od 1.1.1957 označený již jako rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, nebo trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví dle ustanovení § 132 z. č. 140/1961 Sb., vždy dle souvisejícího časového období (*viz. dále*).

⁹ Další velmi významnou změnou pro právo vlastnické bylo i zrušení zásady, že stavba je součástí pozemku, což umožnilo hospodaření a výstavbu objektů JZD na pozemcích, které nebyly ve vlastnictví JZD.

¹⁰ JUDr. Alexej ČEPIČKA k němu uvedl 6.10.1948 v Národním shromáždění při jeho přijímání mimo jiné, že „Nový zákon je výrazem síly lidové demokracie. My jej přijímáme proto, abychom neztráceli zbytečně ani minutu na úkor budování...Zabezpečit lidově demokratickou cestu ke konečnému vítězství, k socialismu“ in Na ochranu republiky, Ministerstvo informací a osvěty, Praha, 1948, str. 20

¹¹ TOLAR, J., Trestní zákon a předpisy související, Praha, Panorama, 1985

¹² PŘENOSIL, G., Odpovědnost za rozkrádání podle čs. práva, Praha, Orbis, 1963

¹³ SOLNAŘ, V., Trestní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví, Praha, ČSAV, 1965

¹⁴ SOLNAŘ, V., O trestní ochraně majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a poškozování, Praha, Rozpravy ČSAV, roč. 67, sešit 9, 1957

K samotné definici a rozlišení jednotlivých forem vlastnictví je na místě stručně uvést (*podrobněji k formám vlastnictví zejména pasáže o občanských zákonících z r. 1950 a 1964, viz. dále*), že československý právní řád v dané době upravoval vlastnictví státní, družstevní, osobní a soukromé, přičemž postupně docházelo ke změnám jejich označení, když v r. 1964 namísto státního vlastnictví nastoupilo socialistické společenské vlastnictví¹⁵. Toto socialistické společenské vlastnictví přitom bylo nahlíženo tehdejšími teoretiky způsobem, který je dnes obtížně pochopitelný, když vlastnictví je nutno chápat nikoli jako vztah subjektu k objektu „...nýbrž jako společenskový-robní vztah, tedy jako společenský poměr mezi lidmi vzhledem k výrobním prostředkům a výrobkům, nikoli tedy jako vztah mezi lidmi a výrobními prostředky jim náležejícími“^{16, 17}.

Jak dále také uvidíme, i označení osobní vlastnictví bylo z dnešního pohledu zavádějící, neboť tato forma měla také původ ve vlastnictví společenském, socialistickém a to podle obou občanských zákoníků. Při zkoumání vhodných příkladů z praxe soudního trestání rozkrádání nebyl nalezen takový případ, v němž by soud uznal pachatele na vinu z rozkrádání, kdy by předmětem útoku byl majetek v osobním vlastnictví. Ten totiž, byť měl teoreticky původ ve vlastnictví socialistickém, sloužil k uspokojování osobních potřeb pracujících a spadal tak pod trestněprávní ochranu majetku soukromého.

Nutno je hned na začátku také poznamenat, že význam trestněprávní ochrany, tak jak byla v dané době chápána z hlediska celospolečenského a politického, byl značně poznamenán právě politickými poměry. Již v jedné z prvních teoretických prací k prvému trestnímu zákonu poúnorového režimu se hned v úvodu mimo jiné prohlašuje, že „...*Nezbytným předpokladem a všeobecným vodítkem pro správnou aplikaci nového právního řádu je politické vzdělání...*“¹⁸. Obdobně dle dobové ideologie bylo vyžadováno od kompetentních osob, aby zaujímaly patřičný politický postoj a zastávaly názory konvenující s panujícím společenským režimem, protože „*Poskytovat socialistickému vlastnictví ochranu v potřebné kvalitě může pracovník státního nebo hospodářského aparátu...jen dosáhl-li potřebné úrovně socialistického uvědomění.*“¹⁹. Na samotné trestní právo pak bylo nahlíženo prizmatem marxistického učení o třídní společnosti, když jej nauka popisuje jako nástroj útla-ku „...*Trestní právo vzniklo jako jeden z prostředků k potlačení vykořisťovaných tříd...tím, že Marx a Engels odhalili historický původ trestního práva, odhalili zároveň třídní podstatu trestného činu a*

¹⁵ BĚLOVSKÝ, P. in KUKLÍK, J. a kol., Vývoj československého práva 1945-89, Praha, Linde, 2008, str. 536

¹⁶ VENĚDIKTOV, A., V., Státní socialistické vlastnictví, Praha, Orbis, 1950, díl I., str. 32

¹⁷ KNAPP, V., Vlastnictví v lidové demokracii, Praha, Orbis, 1952, str. 15

¹⁸ FILIPOVSKÝ, J., TOLAR, J., DOLENSKÝ, A., O obecné části trestního zákona, Praha, Orbis, 1951, str. 5

¹⁹ PETRŮ, F., MALZA, K., KALOUSEK, K., Ochrana socialistického vlastnictví, Praha, Orbis, 1960, str. 14

trestu, jakož i historickou proměnu těchto jevů...trestní právo slouží k ochraně zájmů vládnoucí třídy...“²⁰.

K otázce ochrany vlastnického práva pak dobová nauka otevřeně přiznává, že „*Buržoazní trestní zákoníky obsahují nejtvrďší tresty za trestné činy proti základům buržoazního státu a soukromému kapitalistickému vlastnictví*“²¹. A dále „*Není náhodné, nýbrž zákonité, že právě nyní, v období dovršování socialistické výstavby v naší zemi, vystupuje ochrana společenského socialistického vlastnictví v obou jeho formách, státní a družstevní, zvláště výrazně do popředí. Nabývá naléhavého společenského významu, politicky vskutku klíčového*“²².

Dle této nauky je tedy zcela zjevné, že ochrana soukromého vlastnictví ve státě kapitalistickém požívá vysoké ochrany a naopak trestní právo poučované „*...poskytuje zvýšenou ochranu socialistickému podnikání...Také majetek národní a lidových družstev, který tvoří základ socialistické výstavby a je zdrojem stále rostoucího blahobytu všech, je chráněn zvýšenou měrou. Trestné je v závažnějších případech i poškození takového majetku z nedbalosti.*“²³.

Tato práce se tedy zaměřuje na zjištění, zda za situace, kdy byla majetku v socialistickém vlastnictví věnována v dané době zvýšená ochrana prostředky trestního práva, zda také přinesla taková právní úprava po dobu panování komunistické strany a praktikování její ideologie na celou společnost skutečné ochránění tohoto majetku v každodenní praxi. Tedy zda byl právě tento majetek oproti majetku soukromému či osobnímu cílem a předmětem páčání majetkové trestné činnosti méně často, výjimečně, nebo zda tomu bylo jinak. A v závislosti na objasnění předchozí teze pak také je na místě přiblížit názory dobové právní nauky a představitelů justice, stejně jako nahlédnout do soudní praxe v dané problematice.

²⁰ FILIPOVSKÝ, J., TOLAR, J., DOLENSKÝ, A., tamtéž, str. 8

²¹ FILIPOVSKÝ, J., TOLAR, J., DOLENSKÝ, A., tamtéž, str. 11

²² PETRŮ, F., MALZA, K., KALOUSEK, K., tamtéž, str. 9

²³ FILIPOVSKÝ, J., TOLAR, J., DOLENSKÝ, A., tamtéž str. 33

1. Hlavní rysy ochrany majetku po únoru 1948 (1948 - 1950)

1.1. Právní úprava

Máme-li zapátrat po počátcích zvýšené ochrany majetku v socialistickém vlastnictví, majetku v daném období označovaném jako majetek státní, národní či společenský, tak lze připomenout, že ještě před únorem 1948 byl vyhlášen dekret presidenta republiky č. 5/1945 Sb. o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů. Tento právní předpis zaváděl národní správu vymezeného majetku, obsahoval přísný trestněprávní postih za její porušování a tedy i vytvářel půdu pro budoucí zvýšenou ochranu vymezené části majetku, který přešel z osobního, soukromého vlastnictví do majetkoprávní dispozice státu. Dekret byl následně ještě doplněn zákonem č. 165/1946 Sb. o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou, který se zaměřil zejména na poškozovací delikty, kde objektem byl majetek státní, majetek znárodněný a majetek, na nějž byla uvalena národní správa, když za jeho porušení hrozil i trest smrti. Vidíme tak, že již v předúnorovém období poskytoval právní řád zvýšenou ochranu majetku státnímu, zde znárodněnému, oproti majetku soukromému²⁴. Dále následoval zákon č. 27/1947 Sb., o trestní ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu, který rozšiřoval trestněprávní ochranu hospodářství a jeho plánování a který v důvodové zprávě uváděl jako relevantní příklady pro aplikaci i krádeže v podnicích²⁵.

Je zde na místě stručně připomenout nejdůležitější dobové politické aspekty, které měly přímý a zásadní vliv na další vývoj celého právního řádu. Ani ne dva měsíce po únorové změně politického režimu, byl dne 15. dubna 1948 přijat Národním shromážděním z. č. 88/1948 Sb., který nabyl účinnosti hned dnem vyhlášení. Tento velmi stručný právní předpis obsahoval pouze čtyři paragrafy, které ovšem podstatně měnily peněžité částky rozhodné pro trestní řízení. Konkrétně zákon na trojnásobek zvýšil dosavadní peněžité částky rozhodné pro kvalifikaci zločinu, přečinu a přestupku, jakož i pro stanovení trestní sazby. Na pětinásobek pak zvýšil různé pokuty a peněžité tresty (*včetně sankcí ukládaných v kárném řízení při výkonu advokacie či notářství*) a částky rozhodné pro promlčení. Účinným byl tento zákon do 31.7.1950, kdy jej zrušil nový trestní zákon, z. č. 86/1950 Sb. Od 25. do 29. května 1948 se pak konal IX. sjezd KSČ, který byl zároveň prvním sjezdem po uchvácení moci komunistickou stranou. Ten krom voleb nových funkcionářů stanovil také tzv. Generální

²⁴ KUKLÍK, J. a kol., Vývoj československého práva 1945-89, Praha, Linde, 2008, str. 69

²⁵ SOLNAŘ V., Trestní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a podobným trestným činům, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, r. 1965, str. 28

linii výstavby socialismu²⁶. Ta vedle zavedení prvního pětiletého plánu měla změnit strukturu vlastnických vztahů s důrazem na zánik kapitalistického způsobu hospodaření, praktické zrušení soukromého podnikání včetně živností a kolektivizaci zemědělství. To vše i přes to, že zpočátku se přední představitelé KSČ vyjadřovali v tom smyslu, že drobné živnosti budou zachovány, stejně jako možnost hospodaření maloročníků. Skutečnost byla nakonec právě opačná, neboť v žádném ze států tzv. socialistické soustavy nedošlo k tak razantnímu zestátnění výrobních prostředků i služeb stejně jako združstevňování veškerého zemědělství tak, jako v Československu. V oblasti dalšího vývoje právního řádu byla výsledkem tohoto politického vývoje tzv. právní dvouletka^{27, 28}, kdy v průběhu následujících dvou let mělo dojít k zásadním rekonstrukcím zejména práva občanského, trestního, pracovního, které měly reflektovat výše uvedené změny v hospodářském a sociálním vývoji, měly vycházet často ze sovětského vzoru, předpokládaly zjednodušení a zlidovění práva apod.²⁹. Výsledkem pak byly v roce 1950 nové základní kodexy (*a mimo jiné také odstranění do té doby přetrvávajícího právního dualismu mezi českou a slovenskou částí republiky*), tedy zákon o právu rodinném³⁰, trestní zákon³¹, trestní řád³², trestní zákon správní³³, trestní řád správní³⁴, občanský zákoník³⁵ a občanský soudní řád³⁶.

Vraťme se však ještě do jara 1948. Záhy po únorovém převratu v r. 1948 byla přijata Ústava 9. května³⁷. Ta ve svém § 30 odst. 2 stanovila, že „...je vlasteneckou povinností každého občana

²⁶ kol. aut.: Politické strany, 1938-2004. Brno: Doplněk, 2005. ISBN 80-7239-179-8. str. 1252

²⁷ Usneseními vlády z 7.7.1948 a 14.7.1948 bylo Ministerstvu spravedlnosti uloženo předložit do 1.9.1950 návrhy zákonů v základních právních odvětvích, zejména občanském a trestním. Ideové záměry pro rekonstrukce byly pak dány na tzv. Manifestačním sjezdu československých právníků konaném ve dnech 23.–29.9.1949.

²⁸ BLÁHOVÁ, I., BLAŽEK, L., KUKLÍK, J., ŠOUŠA, J. Právní dvouletka. Rekonstrukce právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století. Praha: Auditorium, 2014, s. 11 a násl.

²⁹ KUKLÍK, J., Přednáška z předmětu České a československé právní dějiny II, ak. rok 2019/20: Právní dvouletka a její výsledky. Dostupné on-line: <https://www.youtube.com/watch?v=K-j0uMAgZks>

³⁰ z. č. 265/1949 Sb.

³¹ z. č. 86/1950 Sb.

³² z. č. 87/1950 Sb.

³³ z. č. 88/1950 Sb.

³⁴ z. č. 89/1950 Sb.

³⁵ z. č. 141/1950 Sb.

³⁶ z. č. 142/1950 Sb.

³⁷ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., symbolicky přijato Ústavodárným národním shromážděním v den 3. výročí osvobození; tento ústavní zákon však odmítl podepsat tehdy úřadující prezident Edvard Beneš, proto se vydání opozdilo až na červen téhož roku, kdy E. Beneš 7.6.1948 abdikoval a zákon tak podepsal K. Gottwald jako úřadující předseda vlády; viz. PLACHÝ, J., Některé aspekty vývoje právního řádu v Československu v letech 1948 - 1954 in Kol. autorů, Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech, ÚDV, 2004

podporovat udržování a zvelebování národního majetku a dbát o to, aby národní majetek nebyl zkracován a poškozován“. Dále dle § 171 odst. 3 Ústavy „*Výklad a používání všech ostatních předpisů právního řádu bud' teź vždy v souladu s ústavou“.* Tím byly mimo jiné dány i trestním soudům kautely ke zvýšené ochraně národního majetku, přičemž národním majetkem prohlásila Ústava v § 147 „*...zejména také hospodářské hodnoty znárodněné podle ustanovení zvláštních zákonů (...), rovněž jakýkoli veřejný statek, který slouží obecnému prospěchu“.*

V následujícím § 148 byly striktně stanoveny za národní majetek nerostné bohatství a jeho těžba; zdroje energie a energetické podniky; doly a hutě; přírodní léčivé zdroje; výroba předmětů sloužících zdraví lidu; podniky čítající aspoň 50 zaměstnanců nebo osob v nich činných, nejde-li o podniky lidových družstev; banky a pojišťovny; veřejná doprava železniční a pravidelná doprava silniční a letecká; pošta, veřejný telegraf a telefon; rozhlas, televise a film. Současně Ústava 9. května stanovila v § 149 odst. 1, že „*Národní majetek je zásadně v rukou státu (státní vlastnictví)*“ a v odst. 2, že „*Části národního majetku, které nejsou celostátního významu a slouží veskrze nebo převážně obyvatelstvu některého správního celku (obce, okresu, kraje), mohou být v rukou svazků lidové správy (komunální vlastnictví)*“. Touto ústavní úpravou bylo dáno, jaký majetek nadále byl považován za národní, státní, či družstevní, současně se zakotvením pravidla pro jeho zvýšenou trestněprávní ochranu a to vše ještě dříve, než nová politická moc přijala novou úpravu samotného trestního práva.

Nutno zde ovšem připomenout, že se znárodněním se u nás nezačalo až po únoru 1948. Hned po druhé světové válce začíná vyvlastňování soukromého majetku a soukromého podnikání v rámci retribucí při procesech trestání kolaborantů, zrádců a válečných zločinců, pokračovalo to pak znárodněním velkého průmyslu a peněžnictví. Už po válce se tak stát stal jak hlavním zaměstnavatelem, tak i hlavním tvůrcem hrubého domácího produktu. Důvodů pro takový vývoj bylo více, v Národní frontě byly jen strany středové a levicové (*autentická pravice byla prakticky zlikvidována*), pro znárodněvání existovala podpora i v široké veřejnosti a protože během války nebylo do obnovy průmyslu investováno (*což znamenalo jeho vysokou amortizaci*), bylo tak jako tak nutno investovat po válce. Pro stát tak bylo v těsně poválečné době znárodněvání i z ekonomických a politických důvodů praktickým řešením. Znárodněvání, které následovalo po r. 1948 pak už proces jen dokonalo. Ve výsledku proběhlo znárodněvání a vyvlastňování v Československu v míře nebývalé i oproti ostatním státům socialistické soustavy - u nás např. kolektivizace zemědělství postihla absolutní většinu zemědělské výroby, oproti Polsku, kde tomu bylo naopak. Obdobně jak v Polsku tak třeba v Maďarsku v nějaké formě bylo zachováno drobné podnikání po celé dvacáté století, zatímco u nás v době budování socialismu opět téměř neexistovalo. Prakticky to také znamenalo, že majetek v so-

cialistickém vlastnictví u nás představoval absolutní většinu veškerého ekonomicky a společensky významného majetku. Vlastnictví soukromé jako takové pak bylo záhy předurčeno ne-li přímo k zániku, tak rozhodně k umenšení významu i rozsahu³⁸.

Pozastavme se u samotné definice socialistického vlastnictví. Již první poúnorový občanský zákoník, takto zákon č. 141/1950 Sb. obsahoval od 1.1.1951 ustanovení § 153, dle kterého „*Nejde-li o věc, která je osobním majetkem, má se v pochybnostech za to, že věc je v socialistickém vlastnictví, a je-li pochybné, zdali je jejím vlastníkem stát či lidové družstvo, má se za to, že vlastníkem je stát.*”. Osobní vlastnictví pak bylo definováno v tomto základním předpise občanského práva po sovětském vzoru³⁹ a dle jeho § 105 „*V osobním vlastnictví jsou zejména předměty domácí a osobní spotřeby, rodinné domky a úspory nabyté prací...*”. Původ měl mít majetek v osobním vlastnictví zejména v práci občana pro prospěch celé společnosti⁴⁰ a byl považován za „*...odvozený od majetku socialistického, s nímž je pevně svázán*”⁴¹. Charakteristické pro osobní majetek bylo, že byl „*... výsledkem poctivé práce vlastníka...slouží k užitku...nesmí být zdrojem výroby zboží za účelem spekulace atd...*”⁴². Tedy zdroj majetku v osobním vlastnictví byl z dnešního pohledu poněkud překvapivě založen v majetku v socialistickém vlastnictví, zároveň nesměl sloužit k podnikání a to ani živnostenskému. Současně bylo osobní vlastnictví v dobové právní teorii chápáno jako dočasná forma vlastnictví⁴³. Zároveň se předpokládalo, že jednotlivé formy majetku v soc. vlastnictví nejprve splynou, až následně v komunistické společnosti všechny formy vlastnictví odumřou zcela, když každý člen takové společnosti bude pro své potřeby užívat pouze majetek v socialistickém vlastnictví^{44, 45}.

³⁸ Podle prohlášení prezidenta K. Gottwalda ze dne 24.2.1950 předneseným na zasedání ÚV KSČ socialistický sektor představoval v průmyslu 98 %, v dopravě 94,5 % v řemeslech 14,3 %, ve stavebnictví 94,3 %, v domácím i zahraničním velkoobchodu 100 %, v maloobchodu (*v českých zemích*) 66,5 %, viz. SOLNAŘ V., Trestní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a podobným trestným činům, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, r. 1965, str. 29

³⁹ ULČ, O., Komunistická justice a třídní boj, Brno, Stilus Press s.r.o., 2016, str. 178

⁴⁰ ULČ, O., tamtéž, str. 178

⁴¹ ZDOBINSKÝ, S., K otázce pojmu a předmětu osobního vlastnictví, Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, VII, 1961, str. 125

⁴² ZDOBINSKÝ, S., tamtéž, str. 128

⁴³ BĚLOVSKÝ, P. tamtéž, str. 532

⁴⁴ BĚLOVSKÝ, P., tamtéž. str. 532

⁴⁵ KNAPP, V., Vlastnictví v lidové demokracii, Orbis n. p., Praha, 1952, str. 5: „*V těsné souvislosti s vlastnictvím socialistickým se rozvíjí osobní vlastnictví pracujícího člověka k prostředkům osobní spotřeby. Stranou od těchto dvou pokrokových forem vlastnictví dožívá v naší společnosti na přechodu k socialismu jako pozůstatek buržoazní éry vlastnictví soukromé, které krok za krokem ustupuje ze scény.*“

Zatímco osobní majetek byl nedotknutelný dle § 105 a ještě dle § 106 požíval ochrany obdobně jako majetek socialistický, tak na vlastnictví soukromé se toto ustanovení nevztahovalo. Tento rozdíl mezi vlastnictvím osobním a soukromým měl i dle dobové justiční praxe dalekosáhlé důsledky a byl dále založen také na třídním profilu vlastníka a účelu užití. Např. pokud zdědil československý občan majetek po příbuzném z USA, tak pokud dědic byl oddaným příslušníkem dělnické třídy, pak se dědictví stalo dobrým vlastnictvím osobním zatímco pokud se dědic řadil k buržoaznímu, třídně nepřátelskému původu, stalo se dědictví vlastnictvím soukromým, tedy s nižším standardem právní ochrany⁴⁶. Praktické důsledky s tím spojené se projevily okamžitě, neboť už notářský poplatek z majetku nabývaného děděním do soukromého vlastnictví byl vyšší⁴⁷, než by tomu bylo u osobního vlastnictví.

Vrátíme-li se k právu trestnímu, tak v této fázi vývoje se přitom ještě nejednalo o zákonem dané vyšší trestní sazby při útocích proti národnímu a družstevnímu (*komunálnímu*) majetku, ovšem v mezích sazeb pro obecné trestné činy proti majetku mohl být takový útok považován za rozporný s ústavními pravidly a tím odkazovat soudce spíše k horním hranicím trestních sazeb.

1.2. Odborná literatura

1.

Jediným rozpracovanějším dohledaným odborným příspěvkem (*alespoň vzdáleně souvisejícím s daným tématem*) k trestnímu právu hmotnému z těsně poválečného období je stručnější práce Dr. Vladimíra Solnaře⁴⁸ z r. 1948, *Trestní právo hmotné, Část zvláštní*^{49, 50}. Tato byla dle předmluvy zpracována ještě v roce 1947 a tedy reflektuje předchozí hmotněprávní úpravu, která není předmětem této práce. Lze ale již v této práci u komentáře k trestnému činu krádeže nalézt zajímavé konstatování, z něhož plyne, že historicky byl tento majetkový trestný čin nejrozšířenější, tedy nejčastější ze všech odsouzení v českých zemích, když v r. 1927 ze všech odsouzení pro zločin činily případy zločinu krádeže celých 49,41 % a případy přestupku krádeže pak 21,80 %⁵¹. K charakteru vlastnictví se zde autor nevyslovuje vůbec, ani se nijak nevyjadřuje k povaze poškozené strany.

⁴⁶ ULČ. O., tamtéž, str. 179

⁴⁷ § 6, věta druhá, zákona č. 26/1957 Sb. o notářských poplatcích

⁴⁸ Akademické tituly a vědecké hodnosti jsou zde uváděny v té podobě, jak byly prezentovány v tom odborném tisku, o kterém je zde pojednáváno. Tedy nereflktují tituly a hodnosti, kterých jednotliví autoři dosáhli později.

⁴⁹ SOLNAŘ V., *Trestní právo hmotné, Část zvláštní*, Praha, Typus, 1948

⁵⁰ Autor však vydal podstatně rozsáhlejší a koncepčnější pojednání na naše téma později, viz. následující kapitoly.

⁵¹ SOLNAŘ V., tamtéž, str. 65

2.

V počátečním, poučném období, byla ještě odborná literatura velice skromná. Podařilo se dohledat příspěvek Viktora Knappa z roku 1950, tedy stať předního českého právního teoretika⁵². V časopise Právník v roce 1950, roč. 89 na str. 304 a násl. publikoval tento autor článek s názvem „*Trestní ochrana socialistického vlastnictví*“. Jedná se o pojednání výrazně zabarvené mnoha dobovými politickými poučkami a proklamacemi, v duchu Stalinovy teze o zostřujícím se třídním boji a myšlenkami jmenovaného o ochraně socialistického vlastnictví^{53, 54}. Stran jednotlivých skutkových podstat trestního zákona z r. 1950, které se týkají samotné ochrany majetku v socialistickém vlastnictví pak autor tyto jednotlivě vyjmenovává, aniž by je hlouběji rozebíral. Stručně konstatuje, že tehdejší trestný čin rozkrádání majetku národního a majetku lidových družstev (*upraveno novelou, tedy zákonem č. 63/1956 Sb. na rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví – pozn. KR*) podle § 245 tr. zákona z r. 1950 je kvalifikovanou skutkovou podstatou trestných činů krádeže a zpronevěry odlišený svým objektem⁵⁵.

K majetkovému právu a vlastnictví obecně se Knapp v dané době vyjádřil také „...*naše občanské právo, a zejména právo majetkové, hraje velmi aktivní roli v budování naší socialistické republiky. Je důležitou a tvůrčí zbraní naší dělnické třídy v pokračujícím posilování lidové demokracie v naší zemi. Je úkolem našeho majetkového práva přispívat k likvidaci hospodářské moci buržoazie a stejně tak k rozvoji socialistické ekonomie...*“⁵⁶. K samotnému obsahu socialistického vlastnictví a užívání dřívější buržoazní a romanistické právní terminologie pak Knapp uvedl, že „*Pokud jde o obsah státního socialistického vlastnictví, můžeme romanistickou veteš o ius utendi, fruendi, abutendi atd....klidně nechat odpočívat v klidu a pokoji. Myslím, že o obsahu státního socialistického vlastnictví více nežli učebnice římského práva...nás poučí pohled do generální linie,*

⁵² Tomu bylo v době publikování předmětné statě 37 let, byl již absolventem oborů právo na PF UK a historie a sociologie na Filozofické fakultě UK a byl teprve na počátku své vědecké dráhy, profesně byl v té době vedoucím politického odboru Kanceláře prezidenta republiky (*tedy Klementa Gottwalda*) a byl již od r. 1948 docentem správního práva na Vysoké škole politické a sociální, pozn. KR

⁵³ KNAPP V., Právník, roč. 89, str. 306

⁵⁴ Dle této teorie rostl třídní boj v závislosti na úspěšném budování socialismu, neboť síly socialismu nepřátelské se současně se svým zanikáním odhodlávají k čím dál nebezpečnějšímu odporu, viz. např. Tomáš GRIVNA in Komunistické právo v Československu, Kapitoly z dějin bezpráví, dostupné na http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/19_553-581_komunistickepravo-cz_Grivna_Trestni-pravo.pdf

⁵⁵ KNAPP, V., tamtéž, str. 311

⁵⁶ KNAPP, V., tamtéž, str. 425

*usnesené IX. sjezdem KSČ, a to zejména do projevu presidenta republiky K. Gottwalda*⁵⁷ a dále „...Obsahem státního socialistického vlastnictví jakožto právního poměru je právo vlastníka, to jest lidově demokratického státu jakožto representanta pracujícího lidu používat národního majetku svou mocí, to jest mocí státu...a ve svém zájmu...i povinnost plnit jednotný hospodářský plán...a využívat objektu státního socialistického vlastnictví k tomu, aby se zvyšovala celková masa osobního vlastnictví pracujících a zlepšovala kvalita jeho objektu.“⁵⁸

Ve stejné práci pak Knapp stručně zmiňuje i trestní ochranu vlastnictví, když konstatuje, že socialistické vlastnictví požívá ochrany zvýšené a pouze tou se zabývá, když tato se dle jeho názoru projevuje „pronikavě“⁵⁹. Trestné činy proti soc. vlastnictví považuje Knapp za „...antisociální útok...proti samým základům naší lidově demokratické republiky“⁶⁰. Pak nejprve zmiňuje několik prvohlavových trestných činů (*velezrada, sdružování proti republice, sabotáž,...*), samotným trestným činům dle § 245 a § 246 tr. zákona se věnuje pouze letmo, konstatuje vyšší tresty než u obdobných útoků proti soukromému majetku a upozorňuje na „...důležitý politický význam těchto ustanovení...“ kterým kromě represe připisuje i „...významnou úlohu při výchově občanů k úctě, nedotknutelnosti a ochraně socialistického vlastnictví“⁶¹.

Knappova pojednání, byť se sice nezaměřují na samotnou podstatu této práce, jsou však vypovídající k tomu, jak v uvedené době autor přistupuje na politickou agitaci na úkor vědecké argumentace a současně přijímá jako bezrozporné, že trestný čin rozkrádání majetku národního a majetku lidových družstev je toliko kvalifikovanou skutkovou podstatou běžných trestných činů proti majetku soukromému, rozdílnou pouze svým objektem, který si zasluhuje zvláštní ochrany.

⁵⁷ BĚLOVSKÝ, P., tamtéž, str. 538; autor zde zdůrazňuje Knappovo radikální politické naladění v době publikace uvedeného a kontext doby.

⁵⁸ KNAPP, V., tamtéž, str. 263

⁵⁹ KNAPP, V., tamtéž, str. 413

⁶⁰ KNAPP, V., tamtéž, str. 415

⁶¹ KNAPP, V., tamtéž, str. 419

2. Nová etapa ochrany národního majetku (1950 - 1961)

2.1. Právní úprava

Právní vývoj ochrany majetku pokračoval realizací tzv. právnícké dvouletky (*již je o ní stručně pojednáno výše*). Na úseku práva trestního to znamenalo přijetí zcela nové a rozsáhlé úpravy. Trestní právo hmotné bylo nově provedeno zák. č. 86/1950 Sb., trestním zákonem. Trestní právo procesní pak bylo nově upraveno zák. č. 87/1950 Sb., trestním řádem. Oba uvedené zákony byly výsledkem intenzivní legislativní práce. Není bez zajímavosti, že na legislativních pracích se kromě právních akademiků a praktiků podílel také veskrze laický prvek, totiž zástupci dělnických a jiných neprávníckých povolání. Sledován byl záměr zlidovění justice a celého trestního procesu a to dokonce i zjednodušením jazyku zákona tak, aby mu lépe rozuměli i osoby bez právního vzdělání⁶².

Trestní zákon z r. 1950 znamenal novou, komplexní a razantní ochranu národního a komunálního majetku, jakož i majetku lidových družstev (*vlastnictví označované trestním zákonem následně od 1.1.1957 jako socialistické dle účinnosti jeho novely, takto zákona č. 63/1956 Sb.*), která byla ve srovnání s ochranou vlastnictví soukromého či osobního, výrazně vyšší. Zpočátku určité výkladové potíže způsobila otázka, kam měl náležet majetek socialistických právníckých osob. Tyto posléze překlenula judikatura, když v rozhodnutí č. 72/1953 Sb. rozh.⁶³ a identicky v rozhodnutí 4 Tk 350/52⁶⁴ vyřešila uvedený problém tak, že „...majetek masových organizací vůbec, a tedy i majetek ROH, slouží především plnění cílů a úkolů celého kolektivu reprezentovaného masovou organizací, tj. účelu společenskému. Nutno jej proto zařadit mezi majetek, který je předmětem socialistického vlastnictví.“. Zvýšenou ochranu socialistického vlastnictví jako jeden ze základních atributů nového trestního zákoníku konstatovala i odborná literatura, když tento měl sloužit také „...jako základ a záruka socialistické výstavby proti sabotérům a rozkradačům...“⁶⁵.

Ze zvláštní části trestního zákona č. 86/1950 Sb. zaujme již systematika tohoto právního předpisu a z ní vyplývající význam jednotlivých zájmů chráněných zákonem. Vždyť např. teprve až Hlava šestá obsahovala trestné činy proti životu a zdraví. Naopak již Hlava druhá obsahovala trestné činy hospodářské. Z těchto se jeví významným pak trestný čin Zneužití vlastnického práva dle § 133, kdy zákon trestal vlastníka věci vyšší hodnoty nebo větší hospodářské důležitosti, který úmy-

⁶² BLÁHOVÁ, I., BLAŽEK, L., KUKLÍK, J., ŠOUŠA, J. a kol. Právnícká dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století. Praha: Auditorium, 2014 str. 196 a násl.

⁶³ Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, ročník 7, 1953, str. 123 pod poř. č. 72/1953, dále jen „č. 72/1953 Sb. rozh.“.

⁶⁴ Krajský soud v Karlových Varech 13.1.1953

⁶⁵ kolektiv autorů - členů pražské a bratislavské právnícké fakulty, Trestní zákon, komentář, Orbis. Praha. 1953, str. 21

slně ohrozil obecný zájem tím, že takovou věc zničí, poškodí, učiní ji neupotřebitelnou nebo ji zasantróčí.

Hlava osmá pak zahrnuje trestné činy majetkové. Zde stojí na prvním místě hned první a pro téma této práce stěžejní paragraf osmé hlavy, konkrétně § 245 Rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. Dle prvního odstavce hrozil pachateli trest tři měsíce až pět let – přitom nezáleželo na výši škody. Ve druhém odstavci hrozil pachateli již trest tři roky až deset let, přičemž dle druhého odstavce se trestala taková jednání, kdy se pachatel dopustil činu výdělečně, jako člen spolčení, v recidivě nebo pro jinou zvláště přitěžující okolnost. Teprve třetí odstavec pracuje s výší škody, kdy uvádí, že způsobí-li pachatel činem značnou škodu, je ohrožen trestní sazbou pět až dvanáct let. Konečně ve čtvrtém odstavci sice zůstala výše škody stejná, tedy značná, ovšem pachatelem byla již osoba ve zvláštním postavení, tedy speciální subjekt, veřejný činitel zneužívající svého postavení a hrozila zde trestní sazba deset až dvacet let⁶⁶. Dle důvodové zprávy k ustanovení § 245 trestního zákona „*Majetek národní a maj. lidových družstev... tvoří základ socialistické výstavby. Je zdrojem stále rostoucího blahobytu všech; je proto povinností každého občana tento maj. chránit a o něj pečovat. Rozkrádání a poškozování maj. národního a maj. lidových družstev je činem pro společnost zvláště nebezpečným a osnova jej proto postihuje přísnějšími tresty než činy namířené proti maj. soukromému.*”⁶⁷. Podle judikatury pak pro uznání pachatele na vinu ani nebylo podstatné, kterému subjektu byla způsobena škoda, neboť o rozkrádání se jednalo i tehdy, pokud škoda v posledku nebyla způsobena dotčenému národnímu podniku či lidovému družstvu, určujícím byla již ta okolnost, že předmětem trestného jednání byla věc z majetku takového subjektu⁶⁸. Obdobné pravidlo pak bylo aplikováno i na situace, kdy v rámci činnosti prodejny národního podniku obchodoval zaměstnanec takového podniku vlastní zboží.⁶⁹ Konečně nebylo ani podstatné, že slovo „*rozkrádání*” uvozuje opakovaný, opětuující se děj, neboť pro spáchání trestného činu stačil jediný útok na majetek v soc. vlastnictví⁷⁰, a již zmocněním se věci byl trestný čin dokonán⁷¹. Protože jako míra

⁶⁶ Přes vysokou horní hranici trestní sazby v Československu nedosáhla už tak přísná ochrana majetku v soc. vlastnictví poměrů Rumunska, kde ve srovnatelném období, pokud u předmětného trestného činu dosáhla škoda výše 100.000,- lei, tak pachateli hrozil trest smrti. Obdobně znalo za nejzávažnější delikty u dané kriminality trest smrti i trestní právo některých dalších států budujících socialismus, např. Jugoslávie a Mongolska. Viz. SOLNAŘ V., Trestní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a podobným trestným činům, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, r. 1965, str. 67, 71, 73.

⁶⁷ viz. kol. autorů - členů pražské a bratislavské právnické fakulty, Trestní zákon, komentář, Orbis. Praha. 1953, str. 440

⁶⁸ Sbírka rozhodnutí trestních (*dále jen „Sb. rozh. tr.”*), R 39/52

⁶⁹ Sb. rozh. tr., R 74/52

⁷⁰ Sb. rozh. tr., R 27/51

⁷¹ Sb. rozh. tr., R 73/52

škody postačovala k naplnění skutkové podstaty trestného činu i škoda nepatrná, tak korektivem pro posouzení, zda se jednalo o trestný čin nebo přestupkové jednání, byla společenská nebezpečnost⁷². Pokud byla škoda způsobena na majetku soukromém, osobním, ale současně za tento nesl odpovědnost subjekt socialistického hospodářství, opět se jednalo o rozkrádání⁷³.

Také následující ustanovení § 245a a § 246 poskytuje ochranu socialistickému vlastnictví a to před jeho poškozováním, přičemž § 245a postihuje jednání úmyslné a § 246 jednání nedbalostní. Dle prvního odstavce § 245a hrozil pachateli trest odnětí svobody v trvání tři měsíce až tři roky a to bez ohledu na výši škody. Dle druhého odstavce pak při škodě značné nebo jiné zvlášť přitěžující okolnosti hrozil trest odnětí svobody na tři roky až deset let. U téhož deliktu ale nedbalostního dle § 246 hrozila pachateli sankce až jeden rok pokud škoda nebyla nepatrná a šest měsíců až tři roky pokud škoda byla značná

Následuje trestný čin majetkový podle § 247 tedy obecná krádež. Zde již nebylo objektem socialistické vlastnictví a v prvním odstavci bylo spáchání tohoto trestného činu „prosté“ krádeže trestáno odnětím svobody až na dva roky bez ohledu na škodu. Druhý odstavec u trestného činu krádeže sankcionoval pachatele trestem odnětí svobody v trvání rok až deset let, přičemž kvalifikací podle druhého odstavce bylo spáchání skutku se zbraní, výdělečně, za použití násilí nebo jiná zvlášť přitěžující okolnost. Rozsah škody nebyl dle významu slov zákona relevantní, neboť zákon u krádeže s rozsahem škody nepracoval.

Rozdílnost zákonné ochrany tzv. socialistického a individuálního (*osobního, soukromého*) vlastnictví je zjevná. U prosté krádeže pachatel byl ohrožen trestní sazbou odnětí svobody nejvýše na deset let. Oproti tomu u rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví se jednalo již ve třetím odstavci o trestní sazbu až patnáct let a byl-li pachatel speciálním subjektem (*veřejným činitelem*), byl trest dokonce až dvacet let odnětí svobody. Zde zřetelně vidíme, jak zákon reálně poskytoval socialistickému vlastnictví vyšší ochranu než vlastnictví soukromému⁷⁴. Právě v tom se odrážela trestní politika tehdejšího státu, zjevné upřednostňování jedněch hodnot před druhými, faktická nerovnost právního postavení jednotlivých forem vlastnictví a vlastnického práva. Navíc odborný názor té doby vyčítal právní úpravě § 245 trestního zákona přeceňování významu objektu trestného

⁷² kolektiv autorů - členů pražské a bratislavské právnické fakulty, Trestní zákon, komentář, Orbis. Praha. 1953, str. 443; ovšem posuzovalo se i to, zda k takovým deliktům dochází opakovaně či nikoliv a při opakovaném výskytu to společenskou nebezpečnost zvyšovalo a i při bagatelních škodách takových protiprávních jednáních se jednalo o trestný čin, viz. Sb. rozh. tr. R 89/51

⁷³ Tak se jednalo o rozkrádání i v případech protiprávního zcizování soukromých zásilek, přepravovaných státními drahami, viz. Sbírnka rozhodnutí trestních (*Sb. rozh. tr.*), R 70/51

⁷⁴ KUKLÍK, J. a kol., Vývoj československého práva 1945-89, Praha, Linde, 2008, str. 158

činu na úkor jednání, jakým byl čin proveden, tedy objektivní stránky i na úkor materiální stránky, tedy společenské nebezpečnosti a dále také nedostatečné odstupňování podle závažnosti⁷⁵.

Popsané nedostatky měla posléze potlačit další legislativa, když trestní zákon byl novelizován zákonem č. 63/1956 Sb. Tak od 1.1.1957 se z rozkrádání a poškozování majetku národního a majetku lidových družstev stalo po novele rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a samostatně poškozování majetku v socialistickém vlastnictví a skutkové podstaty byly zpřesněny. V červenci 1957 pak byla k trestání předmětné trestné činnosti pro soudy také vydána Nejvyšším soudem směrnice č. 63/1957 Sb., která výrazně vyzdvihovala formu socialistického vlastnictví, kritizovala udělování mírnějších trestních sankcí, přísně hodnotila recidivu i společenskou nebezpečnost, hovořila pro přísné tresty a vybízela k soudnímu trestání neoznámení trestných činů rozkrádání a poškozování majetku v soc. vlastnictví se značnou škodou⁷⁶.

Dále byla doplněna právní úprava o kárné, disciplinární delikty proti majetku v socialistickém vlastnictví, které vykazovaly nízkou míru společenské nebezpečnosti, vyjádřenou bagatelní škodou, kdy dle z. č. 24/1957 Sb. bylo zavedeno stíhání těchto skutků přímo na závodech a podnicích^{77, 78}. Zde se sledovalo kromě pravděpodobného odbřemenění soudů také bezprostřední výchovné působení v hospodářských provozech^{79, 80}. Současně s možností stíhání rozkrádání podle trestního zákona správního tak bylo dosaženo požadovaného odstupňování deliktů proti majetku v soc. vlastnictví. Lze se ovšem domnívat, že v praxi jednání těchto „*soudružských*“ soudů nebylo ani příliš časté ani příliš efektivní. Např. dle odborářského tisku z r. 1958 „...*Leckde převládá falešný pocit solidarity a váhání dělnických výborů zasáhnout proti pachatelům. Například podmínky v národním podniku Bytostav v Ostravě. V roce 1956 se tam prokurátor zabýval 130 případy rozkrádání. Ted' od*

⁷⁵ SOLNAŘ V., Trestní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a podobným trestným činům, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, r. 1965, str. 32

⁷⁶ Směrnice pléna NS č. 63/1957 Sb. rozh. z 24.7.1957, o nutnosti přísného postihu pachatelů rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví z řad třídních nepřátel, recidivistů, deklasovaných živlů, překupníků, přechováváčů, spekulantů, osob, které rozkrádají ač jsou svým zaměstnáním povolány střežit socialistické vlastnictví, jakož i osob, které k rozkrádání zneužívají svého postavení veřejného činitele.

⁷⁷ Směrnice ministra spravedlnosti ze dne 20.8.1958 k provedení tohoto zákona, č. 136/1958 Ú.l.; obojí, zákon o kárném stíhání i prováděcí směrnici zrušil zákoník práce z. č. 65/1965 Sb. k 1.1.1966

⁷⁸ KUKLÍK, J. a kol., Vývoj československého práva 1945-89, Praha, Linde, 2008, str. 165

⁷⁹ Síla společenské difamace pravděpodobně skutečně působila, protože se dle dobových publikovaných názorů vyskytovaly případy, kdy delikventi upřednostňovali trestní řízení před řádným soudem na úkor disciplinárního řízení u kárné komise zaměstnavatele. Zřejmě o soudním řízení se širší veřejnost nemusela ani dozvědět, naopak v podnikovém mikrosvětě byla situace právě opačná, viz. Soudce z lidu, 1960, str. 14, tamtéž HORNŮF, str. 156

⁸⁰ kol. autorů z Právníckého ústavu Min. spravedlnosti, Kárné stíhání rozkrádání a poškozování maj. v soc. vlastnictví, Praha. Orbis. 1959, str. 6

*zavedení zákona⁸¹, ani jeden případ nebyl zaznamenán. Odpovědní činitelé a funkcionáři dělnických odborů chtějí být s každým v dobrém vztahu a tak zavírají oči*⁸². Lze si tak položit i otázku, zda hlavním přínosem tohoto právního předpisu nebyl zejména úbytek případů soudního trestání rozkrádání pro účely vykazování ve statistikách a to prakticky jejich přesunem od řádných soudů k soudům laickým, kdy velmi často jednotlivé případy nebyly ani reflektovány dle pravidla, že kde není žalobce, tam není ani soudce. Ostatně toho si byly v jistém smyslu vědomy i stranické špičky, když podle tehdejšího prezidenta Antonína Novotného „...*soudružské soudy mohou uspět pouze v prostředí zvýšeného třídního uvědomění...*“⁸³.

Pro srovnání je vypovídající také ještě jedna trestní sazba, a sice ta, již chránil trestní zákon život člověka ve srovnání s ochranou socialistického vlastnictví. Dle ustanovení § 216 odst. 1 zák. č. 86/1950 Sb. za vraždu (*úmyslné usmrcení jiného*) hrozil pachateli trest odnětí svobody v rozsahu patnáct až dvacetpět let. Za vraždu i rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví se tedy rozpětí trestu částečně překrývalo a různým pachatelům těchto trestných činů reálně hrozily stejné tresty. Tedy hodnota lidského života tu byla v jistém smyslu postavena na roveň významu majetku v socialistickém vlastnictví.

V právním vývoji následovalo v červenci 1960 přijetí nové Ústavy, takto Ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky⁸⁴. Tato Ústava v čl. 8 odst. 1 stanovila formy socialistického vlastnictví tak, že „*Socialistické společenské vlastnictví má dvě základní formy: státní vlastnictví, které je vlastnictvím všeho lidu (národní majetek), a družstevní vlastnictví (majetek lidových družstev)*“. V čl. 35 pak Ústava uložila všem občanům povinnost „...*chránit a upevňovat socialistické vlastnictví jako nedotknutelný základ socialistického zřízení a zdroj blahobytu pracujícího lidu, bohatství a síly vlasti...*“ a zajištění ochrany socialistického vlastnictví dále v čl. 89 explicitně uložila i národním výborům.

2.2. Odborná literatura

1.

Nejkoncepčněji a poměrně obsáhle se k tématu vyjádřil prof. JUDr. Vladimír Solnař, DrSc. a to opakovaně, když nejprve to bylo za účinnosti trestního zákona z r. 1950 a podruhé za účinnosti trestního zákona z r. 1961. Solnař poprvé publikoval otázky k problematice ochrany majetku v so-

⁸¹ Zák. č. 24/1957 Sb., pozn. KR

⁸² Práce, 18.4.1958

⁸³ ULČ, O., Komunistická justice a třídní boj, Brno. Stilus Press s.r.o., 2016, str. 157

⁸⁴ S pozdějšími úpravami vydržela Ústava z r. 1960 v platnosti a účinnosti až do zániku čs. federace 31.12.1992.

cialistickém vlastnictví v r. 1957 v práci⁸⁵ s názvem „*O trestní ochraně majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a poškozování*“⁸⁶. Toto pojednání tedy reflektovalo právní stav k r. 1957, když vycházelo z trestního zákona č. 86/1950 Sb. ze dne 12.7.1950, doplněného a pozměněného již tehdy zákonem č. 63/1956 Sb.

Autor připomněl, že na celostátní konferenci KSČ v červnu 1956 uvedl tehdejší ministr vnitra Rudolf Barák⁸⁷, že v roce 1955 byly evidovány na národním majetku škody způsobené trestnou činností ve výši 380.000.000,- Kčs. Obdobně na celostátní poradě pracovníků justice konané v polovině září 1956 promluvil k tématu tehdejší ministr spravedlnosti JUDr. Václav Škoda, který krom obecné agitace za odstraňování příčin rozkrádání apeloval pro to, aby prokurátoři nestíhali za každou cenu všechny protiprávní činy v trestním řízení, ale aby skutky s menší společenskou nebezpečností postupovali k vyřizování komisím přímo v hospodářských podnicích. Konečně upozornil, že novela č. 63/1956 Sb. přinesla jak zpřesnění objektu trestného činu tak i konkretizaci a odstupňování forem trestné činnosti⁸⁸. Zajímavou se jeví Solnařova poznámka, že původně bylo uvažováno, že by ochrana majetku v socialistickém vlastnictví byla svěřena kvalifikované skutkové podstatě jinak obecné skutkové podstaty ochraňující majetek jako takový. Autor k tomu dodával, že obdobná úprava fungovala v sovětském zákonodárství v meziválečném období (*konkrétně ve třicátých letech 20. stol., kdy v SSSR probíhala obroda ekonomiky známá jako NEP, nová ekonomická politika*). Tato konstrukce se pak dodnes uplatňuje v kubánském trestním zákoníku⁸⁹. Je nutno zdůraznit, že autor, v souladu s dobovou sovětskou právní naukou⁹⁰, konstatoval, že kritériem pro stanovení společenské nebezpečnosti v případech rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví neměla být skutečně způsobená škoda, tedy její výše, ale objekt trestného činu⁹¹. Je zde tak otevřeně de-

⁸⁵ č. 9 periodika Rozpravy Československo akademie věd publikoval toto své pojednání (*sepsané o rok dříve*)

⁸⁶ SOLNAŘ V., Rozpravy ČSAV, 1957, sešit 9, str. 1 a násl.

⁸⁷ Rudolf Barák, místopředseda československé vlády, ministr vnitra v letech 1953 – 1961. Zde vidíme odkaz k jeho kritice trestné činnosti proti národnímu majetku. Je paradoxem historie, že právě Rudolf Barák v rámci vnitrostranického boje v KSČ, a také v důsledku osobních sporů s tehdejším prezidentem Antonínem Novotným, skončil na dlouhá léta ve vězení (*odsouzen byl v roce 1962 na 15 let odnětí svobody*), kdy byl sám uznán vinným právě z trestných deliktů proti národnímu majetku, konkrétně ze zpronevěry státních částek z fondů zpravodajských služeb. Represe semlely i rodinu Rudolfa Baráka, souběžně totiž k trestům odnětí svobody byli odsouzeni také jeho synové a manželka. Podle Karla Kaplana „...v květnu 1974 uzavřela Generální prokuratura případ konstatováním, že Barákovo jednání neslo všechny skutkové znaky trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, páchaného formou zpronevěry, případně podvodu...“; viz. KAPLAN, Karel, Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953–1956, Barrister & Principal, Brno 2005, s. 174–175. Dále viz. např. <https://plus.rozhlas.cz/dva-kohouti-na-malem-smetisti-oblibeny-rudolf-barak-a-mistr-machinaci-antonin-7172627>

⁸⁸ SOLNAŘ V., tamtéž, str. 2

⁸⁹ Codigo penal, Ley N° 62, 29 de diciembre, 1987,

⁹⁰ TRAJNIN A., N., Sostav prestuplenija (*po sovetскому ugovnomu pravu*), Moskva, 1951, str. 182

⁹¹ SOLNAŘ V., tamtéž, str. 4

klarováno, že majetku v socialistickém vlastnictví zaslouží větší a důraznější ochrana ve srovnání s majetkem soukromým, osobním. To ostatně klade autor do souvislosti, když uvádí, že ochrana majetku socialistického je podmínkou rozvoje majetku osobního a dále, že je s ní spojena vyšší trestní sankce^{92, 93}, a také, že je to právě významem objektu trestného činu, který je důvodem pro vyšší stupeň ochrany, než jiná majetková práva, než majetek jednotlivců⁹⁴.

Autor také uvedl, že pokud pachatel majetkového trestného činu proti majetku v socialistickém vlastnictví byl motivován nepřátelstvím vůči tehdy panujícímu politickému režimu, proti státu, přicházel by do úvahy souběh trestných činů, když sbíhajícím by byl trestný čin sabotáže⁹⁵. Tato myšlenka přivádí k úvaze, že po revolučních změnách roku 1989 se řada dříve pravomocně odsouzených pro trestný čin dle § 132 zákona č. 140/1961 Sb. dovolávala uznání a společenské rehabilitace pro svůj údajný boj proti socialistickému politickému režimu, realizovaný právě prostřednictvím útoků proti majetku v socialistickém vlastnictví. Žádné podstatné, ani relevantní uznání této argumentace a dodatečné obhajoby se však nepodařilo dohledat. Máme za to, že při stíhání rozkrádání ať již podle právní úpravy z r. 1950 či z r. 1961, byli pachatelé pravidelně uznáváni na vinu z deliktů majetkových, nikoli protistátních (*sabotáže*), že rozhodnutí uznávající jednočinný souběh uvedených trestných činů se sice vyskytovala, byla však spíše výjimečná⁹⁶.

Solnař věc shrnul tak, že objektem rozkrádání byly takové konkrétní majetkové vztahy, které

⁹² SOLNAŘ V., tamtéž, str. 4

⁹³ Problematikou ochrany soc. vlastnictví a také přísnosti trestních sazeb za jeho rozkrádání se ve stejném roce zabývaly i vrcholné orgány komunistické strany, kdy výsledkem bylo vyhlášení, že „...je třeba zesílit ochranu majetku v socialistickém vlastnictví a mnohem přísněji než dosud trestat jeho rozkrádání a poškozování...Rozkrádání a poškozování majetku v soc. vlastnictví se stává nebezpečným společenským jevem...“, viz. Usnesení ÚV KSČ z 2.7.1957, čl. II, otištěno např. v PETRŮ, F., MALZA, K., KALOUSEK, K., Ochrana socialistického vlastnictví, Praha, Orbis, 1960, str. 49; Ostatně to, že se jedná o palčivý problém, bylo v daném období předním politickým představitelům již zřejmé. Tak Antonín Novotný prohlásil mimo jiné na XI. sjezdu KSČ v červnu 1958, mimo jiné že „V ochraně socialistického majetku bude třeba dosáhnout rozhodujícího obratu...“, viz. tamtéž str. 53; dále Jiří HENDRYCH na zasedání ÚV KSČ 13.6.1957 uvedl „...znepokojují nás četné případy nesprávného poměru k socialistickému vlastnictví, rozkrádání...škody, které z toho vznikly, dosáhly za poslední rok vysokých částek...tyto zjevy umožňují všeobecně vlašný poměr k ochraně socialistického majetku...“, viz. tamtéž str. 54; nebo JUDr. V. ŠKODA, ministr spravedlnosti, dne 12.7.1958 na schůzi předsedů krajských soudů prohlásil za jeden z hlavních úkolů justice „Vést důsledný boj za ochranu socialistického vlastnictví, státního i družstevního...zaměřujeme-li ostrí socialistické zákonnosti na další ochranu socialistického vlastnictví, zdůrazňujeme tím, že...musíme s neutuchající bdělostí čelit každému jednání, které poškozují socialistické vlastnictví.“, viz. tamtéž str. 55.

⁹⁴ SOLNAŘ V., tamtéž, str. 6

⁹⁵ SOLNAŘ V., tamtéž, str. 13

⁹⁶ Např. č. 81/1953 Sb. rozh.

byly součástí socialistického vlastnictví^{97, 98}. Tyto majetkové vztahy i podle Solnaře sice mohly být objektem i jiných trestných činů, to však výjimečně⁹⁹. Podle autora mohly být majetkové vztahy v socialistickém vlastnictví i objektem toliko jiného trestného činu tam, kde kde byl napaden jiný společenský vztah, např. u záškodnictví, válečné „škůdnictví“, a tyto případy bylo nutno odlišovat od jednočinného souběhu s rozkrádáním¹⁰⁰. Konečně podle autora pro pytláctví byly příléhavé stejné zásady a pravidla, jako pro ochranu majetku v socialistickém vlastnictví¹⁰¹.

2.

Na téma tr. činu pytláctví publikoval Dr. František Sedláček¹⁰² zajímavé pojednání nazvané „*Trestný čin pytláctví a jeho poměr k trestnému činu rozkrádání a poškozování majetku národního a lidových družstev*“¹⁰³. Autor se zabývá otázkou, zda v případech, kdy je pytláctví páčáno ve státních lesích a řekách, je možno jej stíhat jako trestný čin rozkrádání a poškozování majetku národního a lidových družstev podle ustanovení § 245 trestního zákona, nebo zda za všech okolností se má stíhat podle ustanovení § 256 trestního zákona. Autor nemá žádnou pochybnost v těch případech, kdy objektem je soukromý majetek (*tedy soukromé lesy, případně rybníky*). Stručně konstatuje, že trestný čin pytláctví podle ustanovení § 256 trestního zákona je vždy speciální normou ve vztahu k trestnému činu krádeže podle ustanovení § 247 trestního zákona a více se tomuto tématu nevěnuje, ani nevysvětluje, proč má požívat majetek národní a majetek lidových družstev jiné ochrany, než majetek soukromý.

Sedláček uvádí, že zastánci názoru, že pytláctví páchané na socialistickém majetku se má stíhat podle ustanovení § 245 trestního zákona vycházejí z názoru, že „...*národní majetek je hospodářskou základnou našeho lidově demokratického zřízení, že společenské socialistické vlastnictví je*

⁹⁷ SOLNAŘ V., tamtéž, str. 17

⁹⁸ Solnař i judikatura (č. 10/1951 Sb. rozh.) mezi tyto řadí i situace, kdy pachatel sice de fakto útočil (*zcizil*) na majetek soukromý, který byl ale předmětem zásilky např. poštou či drahami – tedy tehdy státními organizacemi, avšak organizace odpovědná za přepravu a doručení musela následně hradit škodu ze svých, tedy jí svěřených prostředků. I v těchto případech tedy bylo možno dle autora stíhat pachatele pro delikt proti majetku v socialistickém vlastnictví. V řízení ovšem mělo být prokázáno, že pachatel si byl nebo měl být vědom odpovědnosti organizace za řádné doručení a v případě ztráty či poškození zásilky i povinnosti organizace k náhradě škody, hrazené z prostředků organizace.

⁹⁹ SOLNAŘ V., tamtéž, str. 18

¹⁰⁰ SOLNAŘ V., tamtéž, str. 18

¹⁰¹ SOLNAŘ V., tamtéž, str. 18

¹⁰² SEDLÁČEK, F., Socialistická zákonnost ročník 1953, č. 3, str. 114 a násl.

¹⁰³ SEDLÁČEK, F., tamtéž, str. 114 a násl.

nedotknutelný zdroj bohatství a síly republiky a blahobytu pracujícího lidu...proto každý pachatel, který rozkrádá nebo pokusí se rozkrádat socialistický majetek, ať je to kdekoliv a jakýmkoliv způsobem, musí být potrestán přísněji, než když vztáhne ruku po soukromém nebo osobním majetku“¹⁰⁴.

Sedláček označuje pytláctví za zvláštní skutkovou podstatu, náležející mezi majetkové trestné činy, kdy trestného činu se dopustí ten, kdo poruší (*zasáhne*) cizí právo myslivosti nebo právo rybolovu, která jsou upravena zvláštními zákony, tedy zákonem č. 62/1952 Sb. o rybářství a zákonem č. 225/1947 Sb. o myslivosti. Ten byl přijat s cílem demokratizace a rozšíření práva myslivosti, které však napříště bylo navázáno toliko na vlastnictví honebního pozemku a tedy zanikl jeho dřívější charakter jako zvláštního věcného práva¹⁰⁵. Dále z obou zvláštních zákonů Sedláček dovozuje, že chov ryb a jiných vodních zvířat, stejně jako chov zvěře v lesích se má uskutečňovat podle zásad socialistického hospodaření – a to i přesto, že zákon o myslivosti nabyl platnosti a účinnosti ještě před „vítězným únorem“.

Zejména si pak ale Sedláček všímá, že jak volně žijící zvěř v lesích tak i ryby v tekoucích i stojatých vodách se stávají vlastnictvím lovce teprve po té, co konkrétní osoba vykoná právo myslivosti nebo právo rybolovu a zvíře nebo rybu uloví¹⁰⁶. Z uvedeného bychom mohli nyní současně dovodit, že tedy ani v těch případech, kdy zvěř či ryba žila před okamžikem ulovení ve státním lese nebo státním rybníku či řece, nebyla ani vlastnictvím státu či lidového družstva (*že jako věc neovladatelná, volně žijící, nepatřila až do okamžiku ulovení nikomu*), že i v těchto případech až ulovením zvířete či ryby vlastnické právo vzniklo originárně pro osobu, které svědčilo právo myslivosti nebo právo rybolovu ve státních (*družstevních*) lesích a vodách. Přesto ale autor má opačný názor, když zvěř a ryby žijící ve státních lesích a státních vodách označuje za vlastnictví státu¹⁰⁷.

Sedláček pak připomíná, že pytláctví se prakticky nedopouštějí osoby ženského pohlaví a konečně, že pytláctví je projevem vášně, emocionálního vztahu pachatele, nadto že pachatel začasto ani sám nezkonsumuje ulovenou (*upytláčenou*) zvěř ale často ji daruje jiné osobě, což opět jen dokazuje motiv vášně pachatele.

Dodáváme, že s obdobným vyzněním se k povaze trestného činu pytláctví a jeho vztahu k socialistickému vlastnictví vyslovil i V. Solnař¹⁰⁸. Veškeré diskuze na téma, zda pytláctví je či není v poměru speciality k rozkrádání majetku v soc. vlastnictví, utnul trestní zákon z r. 1961, který

¹⁰⁴ SEDLÁČEK, F., tamtéž

¹⁰⁵ RÁKOSNÍK, J., in KUKLÍK al kol., Vývoj československého práva 1945-1989, Linde, Praha, 2008, str. 86

¹⁰⁶ SEDLÁČEK F., tamtéž

¹⁰⁷ SEDLÁČEK F., tamtéž

¹⁰⁸ SOLNAŘ V., Rozpravy ČSAV, 1957, sešit 9, str. 15 a násl.

úpravu pytláctví vůbec neobsahoval, a proto od jeho účinnosti mohlo být pytláčení stíháno toliko jako rozkrádání s ohledem na další fakt, že totiž soukromé honitby v té době prakticky neexistovaly.

3.

V roce 1959 vyšla dvousvazková učebnice Československé trestní právo, která byla základním právně teoretickým dílem. Jednalo se o dílo širokého kolektivu autorů, vesměs pracovníků kateder trestního práva právnické fakulty UK v Praze a právnické fakulty Komenského univerzity v Bratislavě.

Hned v první větě I. svazku, Obecná část, je čs. trestnímu právu uloženo chránit „...*společenské vztahy vhodné a výhodné pro dělnickou třídu a všechny pracující před jednáními zvláště nebezpečnými pro společnost...Tím vyjadřuje vůli dělnické třídy a všech pracujících, Komunistické strany Československa a naší vlády*”¹⁰⁹. Je tedy ilustrováno, že již student právní nauky hned od počátku studia trestního práva byl orientován o ochraně zejména těch společenských vztahů, které byly poplatné vládnoucí třídě a faktické politické moci. Tím bylo současně i dáno, že společenské vztahy a hodnoty méně důležité pro dělnickou třídu a panující politickou elitu, budou požívat méně intenzivní ochrany prostředky trestního práva. Autoři dále např. dedukovali, že „...*vnější nepřátelé, špionážní a emigrantská centra, používají stále záluďnějších metod podkopové práce, nepřestávají ovlivňovat i (domáci) příslušníky bývalých vykořisťovatelských tříd, z nichž některé skupiny zaslepené nenávistí vyvíjejí protistátní nebo jinou závažnou trestnou činnost, např. rozkrádání socialistického vlastnictví...*”¹¹⁰. Tedy motivaci rozkrádání viděla tehdejší právní nauka v třídní v nenávisti a podlehnutí vlivu západních rozvědek a emigrace a dokonce v rozkrádání dokázala nalézt i „...*důležitou formu třídního boje příslušníků bývalých vykořisťovatelských tříd...*”¹¹¹. Rozkrádání a poškozování majetku v soc. vlastnictví považovali autoři za nejvýznamnější úsek kriminality, přiznávali vzestupnou tendenci této trestné činnosti a boj s útoky proti soc. vlastnictví považovali za jeden z nejdůležitějších problémů trestní politiky¹¹². Byť se v této obecné části učebního textu trestního práva nepojednává o skutkové podstatě tr. činu rozkrádání, z výše uvedeného je zřejmé, že příčina vyšších trestních sazeb za rozkrádání (*než za útoky proti majetku osobnímu*) byla při popisovaném pohledu oficiální nauky na problematiku „*logická*”, byla souladná s učením o třídním boji a o úloze

¹⁰⁹ kol. autorů, Československé trestní právo, sv. I., Obecná část, 1959, Praha, str. 7

¹¹⁰ kol. autorů, tamtéž, str. 10

¹¹¹ kol. autorů, tamtéž, str. 11

¹¹² kol. autorů, tamtéž, str. 32

trestního práva v československé společnosti roku 1959.

Svazek II. téže učebnice, Zvláštní část, zpracovává systematiku trestního zákona a jednotlivé skutkové podstaty trestných činů. V případě rozkrádání majetku v soc. vlastnictví sice rozebírá jednotlivé znaky skutkové podstaty dle § 245 z. č. 86/1950 Sb., trestního zákona, nijak se však nevěnuje samotnému faktu vyšších trestních sazeb oproti skutkové podstatě dle § 247 (*krádež*) téhož právního předpisu. Již v úvodních pasážích se uvádí, že v oblasti majetkových trestných činů chránil trestní zákon „...*především majetek v socialistickém vlastnictví*...“¹¹³ a teprve až následně bylo jeho úlohou ochraňovat i majetek soukromý, resp. náležející občanům. Ačkoliv trestní zákon z r. 1950 obsahoval ustanovení na ochranu majetku v soc. vlastnictví až v hlavě VIII., tedy mezi trestnými činy majetkovými, autoři učebnice zařadili výklad o trestných činech proti majetku v soc. vlastnictví do té části učební pomůcky, která rozebírala trestné činy hospodářské, které byly obsaženy v hlavě II. téhož zákona. Autoři¹¹⁴ tento postup explicitně odůvodnili tak, že „...*Toto umístění plně odpovídá politickému významu ochrany socialistického vlastnictví...Nejdůležitější ochrana socialistického hospodářství a socialistického vlastnictví stojí svým významem na stejné úrovni*...“¹¹⁵. Tím svým způsobem předběhli dobu, neboť teprve až následující trestní zákon z r. 1961 přiřadil ochranu soc. vlastnictví do II. hlavy zvláštní části, mezi trestné činy hospodářské. Jedná se tak také o otevřenou deklaraci hodnotového uspořádání tak, jak jej vyznávala dobová právní věda. Současně z uvedeného jednoznačně vyplývá, že majetek soukromý či individuální si dle popsaného přístupu ani nezasluhoval stejné trestněprávní ochrany a také se mu jí nedostávalo. Ostatně učebnice je prosycena mnoha dobovými politickými deklaracemi např. o zániku třídní společnosti, o postupném zániku kriminality z důvodu zásadní změny společenské základny, o přežitcích z dob kapitalismu typu zahálčivosti, zlomyslnosti, mstivosti apod.

Učebnice příkládá socialistickému vlastnictví doslova mimořádný význam a odkazuje na Ústavu 9. května, resp. na její § 146¹¹⁶, dělicí výrobní prostředky na národní majetek, majetek lidových družstev a soukromý majetek¹¹⁷. Autoři dále horují pro co nejúčinnější ochranu soc. vlastnictví a to aniž by komentovali ochranu majetku v soukromé vlastnictví. Naopak upozorňují na potenciální možnosti zneužívání vlastnického práva, když zde právě spatřují největší nebezpečí ze strany

¹¹³ Kolektiv autorů, Čs. trestní právo, sv. II., zvláštní část, Praha, 1958, str. 10

¹¹⁴ Členy autorského kolektivu byli např. Dr. A. DOLENSKÝ, Dr. J. FILIPOVSKÝ, Doc. Dr. V. HATALA, Dr. J. NEZKUSIL, Dr. O. NOVOTNÝ, Prof. Dr. F. POLÁŠEK, Prof. Dr. V. SOLNAŘ, Dr. V. JANOUŠEK a další.

¹¹⁵ Tamtéž, str. 10

¹¹⁶ Tamtéž, str. 77

¹¹⁷ K Ústavě 9. května v souvislosti s majetkem v soc. vlastnictví je rozepsáno na jiném místě této práce.

vlastnictví soukromého¹¹⁸ a to dokonce opakovaně¹¹⁹.

Dále je v textu konstatováno, že v rámci ochrany majetku v socialistickém vlastnictví trestní zákon měl postihovat jakékoliv jednání, jehož výsledkem bylo obohacení se nebo poškození a objektem byl majetek v soc. vlastnictví, zatímco u majetku v soukromém vlastnictví se trestněprávní ochrana vztahovala jen na jednání přesně vymezená. Současně se upozorňovalo, že i nedbalostní delikty zde byly trestné (*nejednalo-li se o škodu nepatrnou*) a hlavně, bylo vyzdviženo, že sankce u trestných činů proti majetku v soc. vlastnictví jsou „...*podstatně vyšší*“ a to včetně zdůraznění faktu, že ani amnestie z předchozích let 1953, 1955 i 1957 se z podstatné části těchto deliktů netýkaly¹²⁰. Kromě výchovného účelu zavedení zvláštních skutkových podstat, ochraňujících přísněji majetek v soc. vlastnictví, podle autorů tím také byla vyjádřena „...*zvýšená zavržitelnost těchto činů*“¹²¹. Učebnice přiznává velmi vysoký podíl výskytu trestných činů proti majetku v soc. vlastnictví na příkladu za rok 1957 a to jak z pohledu všech spáchaných trestných činů, tak i z množiny trestných činů proti majetku a konečně i dominantní podíl na způsobených škodách¹²². Autoři učí, že skutkové podstaty, vyjádřené v ustanoveních § 245 odst. 1 písm. a) a b) jsou toliko příkladné, když vychází ze slov zákona pod následujícím písm. c) „...*ke škodě takového majetku (v soc. vlastnictví – vsunul KR) sebe nebo někoho jiného neoprávněně obohatí...*“¹²³. Z toho pak nutně vyplývá i mnohem širší možnost trestního postihu majetkových deliktů proti soc. vlastnictví oproti deliktům proti majetku v osobním vlastnictví, neboť u prosté krádeže (§ 247) či zpronevěry (§ 248) zákon obdobný obecný odkaz neobsahoval. Proto také u krádeže (*Kdo se zmocní cizí věci v úmyslu nakládat s ní jako s vlastní*) či zpronevěry (*Kdo s cizí věcí, která mu byla svěřena nakládá jako s vlastní*) bylo dáno, že tyto bylo možno spáchat jen v těchto formách. Tím bylo dáno, že majetkové delikty proti majetku v soc. vlastnictví měly být trestány nejen přísněji, vyššími trestními sazbami, ale také ve významně širším záběru. Současně i podle autorů uvedené učebnice při posuzování výše ško-

¹¹⁸ Kolektiv autorů, Čs. trestní právo, sv. II., zvláštní část, Praha, 1958, str. 78

¹¹⁹ Tamtéž, str.253

¹²⁰ Tamtéž, str. 86

¹²¹ Tamtéž, str. 87

¹²² Konkrétní čísla viz. v této práci kapitola k projevu generálního prokurátora Dr. Bartušky v NS dne 19.9.1961

¹²³ Tamtéž, str. 90

dy¹²⁴ na majetku v soc. vlastnictví mělo být přihlédnuto nejen ke škodě materiální, např. odcizená součástka strojního zařízení v její pořizovací ceně, ale zohledněny měly být i „*vícenáklady*“ odcizením součástky způsobené, tedy např. výpadek ve výrobě¹²⁵. Tímto výkladem se tak pachatel útoku na majetek v soc. vlastnictví mohl i při zcizení bagatelní věci snadno a rychle ocitnout v pásmu trestání pět až dvacet let odnětí svobody za rozkrádání podle § 245 odst. 3 a 4 z. č. 86/1950 Sb.

Prostou krádež a zpronevěru zpracovávala citovaná učební pomůcka až v rámci výkladu k hl. VIII. zvláštní části trestního zákona, obsahující trestné činy proti majetku jednotlivců, byť jak víme, v systematické právního předpisu bezprostředně následovaly rozkrádání. Za základ osobního vlastnictví označila učebnice „...*to, co je získáno prací pro společnost užitečnou...zejména předměty osobní a domácí potřeby, rodinné domky a úspory nabyté prací*“¹²⁶. Vlastnictví soukromé pak autoři označili přímo za přežitek a predikovali mu celkovou likvidaci¹²⁷. Za důvodem pro systematicku zákona, kdy ochrana socialistického a osobního, soukromého vlastnictví jsou umístěny za sebou do stejné hlavy, byla dle učebnice názornost a srozumitelnost majetkové trestné činnosti obecně. Publikace považuje za objekt u těchto deliktů vztah k majetku jednotlivců, přičemž majetek jednotlivců byl takový, který nebyl v socialistickém vlastnictví. To lze označit za zavádějící v tom smyslu, že majetkem v socialistickém vlastnictví nebyl dle této učební pomůcky např. ani majetek církví či spolků, což učebnice sděluje na jiném místě¹²⁸, přitom tento nelze tak snadno podřadit pod majetek jednotlivců. Autoři také zkritizovali teorii soukromého vlastnictví jako neomezeného právního panství nad věcí, kterou považovali za pozůstatek „...*otrokářského římského práva*...“¹²⁹. Dále poukazovali na vysokou kriminalitu v kapitalistických státech, útočící na soukromé vlastnictví, ovšem nijak to nesrovnávali s vysokou československou kriminalitou směřující proti majetku

¹²⁴ Hodí se zde připomenout, že tr. zákon z r. 1950 vůbec neměl ve výkladových ustanoveních stanoveny hranice škod jako s nimi pracuje současný TrZ z r. 2009, a to i přesto, že jinak samozřejmě namnoze pracoval s pojmem škody a znal konkrétně škodu nikoli nepatrnou, jen nepatrnou, značnou, větší, citelnou, rozsáhlou, velkého rozsahu (*tedy „závratných“ sedm kategorií*). Posléze až judikatura (č. 2/58 a č. 3/63 Sb. rozh. tr.) určila hranici značné škody ve vazbě na cca 20.000,- Kč (*jako přibližná cena nového automobilu*) a škody velkého rozsahu na cca 100.000,- Kč (*jako přibližná cena rodinného domku*), neboť si zpřesnění vyžádala praxe. Protože se s časem navyšovala cenová hladina ale judikatura na tento ekonomický efekt nereagovala, de fakto se tak zpříšňovala trestní represe za majetkové trestné činy. Toto se pokusil vyřešit zákonodárce až zásadními novelami trestního práva v r. 1990, resp. 2001. Podrobněji viz. NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., NAVRÁTILOVÁ, J., PŮRY, F., RIZMAN, S., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R.: Trestní právo hmotné – II. zvláštní část, Praha, ASPI Publishing, 2004 S.67 – 68. Dodáváme, že protože nebyly hranice škody v trestním zákoně stanoveny, nebylo ani třeba ji přesně vyčíslovat v rozsudcích (č. 90/1951 Sb. rozh. tr.) a soud musel zohledňovat náročnost opatření předmětné věci i její účel a využití.

¹²⁵ Tamtéž, str. 92, Směrnice pléna NS č. 2/1958 Sb. rozh. tr.

¹²⁶ Tamtéž, str. 253

¹²⁷ Tamtéž, str. 253

¹²⁸ Tamtéž, str. 87

¹²⁹ Tamtéž, str. 276

v socialistickém vlastnictví. Srovnání se zde přitom přímo nabízelo. Navíc také zcela pomíjeli rozpornost vlastních teorií socialistického práva o postupném zániku kriminality v socialistickém (*komunistickém*) státě a reálná vysoká statistická data o útocích proti socialistickému vlastnictví a takto způsobovaných škodách, kdy podíl útoků proti majetku soukromému resp. osobnímu byl zlomkový ve srovnání s útoky na majetek v soc. vlastnictví. A to ještě autoři předmětné učebnice z r. 1959 při jejím zpracovávání nemohli tušit, že právě popisovaný efekt se nebude měnit, nebude klesat ani po další dekádě existence státu dělníků a rolníků. Vyjma výše uvedených poznámek se učebnice podrobnějšímu zdůvodnění nižší trestněprávní ochrany osobního a soukromého vlastnictví prakticky vyhnula.

4.

Otázkou útoků na majetek v soc. vlastnictví se zabýval v r. 1957 také Dr. Josef Pipek. Ten publikoval v časopise *Socialistická zákonnost* v roce 1957, číslo V., článek s názvem „*Stíhání drobného rozkrádání nebo poškozování majetku v socialistickém vlastnictví*“. Autor se ve svém pojednání zabývá poměrně zajímavým právním předpisem, a to konkrétně zákonem č. 24/1957 Sb. o kárném (*disciplinárním*) stíhání rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví. K důvodu přijetí tohoto zákona autor vychází z prohlášení zpravodaje v někdejší Národní shromáždění a uvádí, že orgány na pracovišti lépe znají místní poměry a situaci a současně, že projednávání předmětných deliktů bude mít lepší preventivní účinek nejen na konkrétního pachatele, ale i z hlediska prevence generální, myšleno v prostředí pracoviště¹³⁰. Účinností tohoto zákona pak byl nastolen stav, kdy pachatele rozkrádání či poškozování socialistického vlastnictví bylo možno stíhat v závislosti na okolnostech podle tří právních předpisů, ve třech různých druzích řízení, a sice pro spáchání trestného činu v trestním řízení, pro spáchání přestupku v přestupkovém řízení a konečně i pro spáchání kárného deliktu v disciplinárním řízení.

Ve stručnosti se pak Pipek zabývá nejprve stíháním podle trestního zákona, rozsáhle novelizovaném zákonem č. 63/1956 Sb. Konstatuje zejména nově zavedení dolní hranice trestní sazby v tehdy novém trestním zákoně a tuto odůvodňuje potřebou stíhat jako trestné činy toliko skutky závažnějšího charakteru. Současně také jen ve stručnosti uvádí, jaká konkrétní jednání trestní zákon dle daného ustanovení stíhá¹³¹.

¹³⁰ PIPEK, J., *Socialistická zákonnost*, 1957, č. V., str. 579 a násl.

¹³¹ PIPEK, J., *tamtéž*

Pipek dále popisuje přestupek rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví dle trestního zákona správního, tedy z. č. 88/1950 Sb. Autor poukazuje na ustanovení § 3a z. č. 88/1950 Sb., podle kterého „*Kdo rozkrádá nebo úmyslně poškozuje majetek, který je v socialistickém vlastnictví, a jde o čin malého významu, bude potrestán pokutou do 5000,- Kč nebo veřejným pokáráním nebo odnětím svobody až na tři měsíce.*“. Protože tento zákon nijak podrobněji nerozebírá, co se myslí rozkrádáním majetku v socialistickém vlastnictví, konstatuje Pipek, že je třeba zde vyjít ze samotného trestního zákona, tedy jeho ustanovení § 245. Autor si všimá, že protože z. č. 88/1950 Sb. neobsahuje ustanovení o škodě nikoliv nepatrné způsobené z nedbalosti, tak jako tehdejší zákon trestní (§ 246), bude se u nedbalostního způsobení škody nikoliv nepatrné vždy jednat o trestný čin a nikoliv o přestupek. Autor akcentuje, že u přestupkového jednání musí dále vždy jít o čin malého významu, přičemž ale výše škody není jediným hlediskem pro posouzení otázky, zda jde o čin malého významu. Pro posouzení této otázky a tedy mimo jiné i pro odlišení mezi jednáním přestupkovým a disciplinárním jsou tak taková kritéria jako motiv, způsob provedení, míra zavinění, subjekt, následky činu apod¹³².

Podrobně se Pipek zabývá stíháním podle zákona č. 24/1957 Sb. o kárném (*disciplinárním*) stíhání rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví, což byl právní předpis, účinný v době od 10.5.1957 do 1.1.1966, kdy byl zrušen zákonem č. 65/1965 Sb. (*pro zjednodušení dále jen „zákon o kárném stíhání“ nebo jen „ZoKS“*).

Konstatuje se, že zákon o kárném stíhání postihoval drobné rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví, pokud útok směřoval proti majetku ve správě organizace socialistického sektoru (*úřad, ústav, podnik, ...*) a současně pachatel byl k poškozené organizaci v pracovním poměru a dále současně škoda nepřevyšovala částku 500,- Kč. Navíc nesmělo jít o recidivu ale pouze o ojedinělý excés. K popisu jednání pachatele a popisu skutkové podstaty autor odkazuje opět na tehdy platný a účinný trestní zákon, konkrétně na jeho ustanovení § 245. K zákonným podmínkám podřaditelnosti jednání pod zákon o kárném stíhání dále autor doplnil, že k jeho aplikaci se požadovalo, aby udělené kárné opatření bylo dostatečné pro převýchovu (*nápravu*) pachatele a konečně, že muselo absentovat rozhodnutí ministra, Krajského národního výboru či představeného ústředního úřadu o tom, že v dané konkrétní organizaci nelze postupovat podle zákona o kárném stíhání¹³³. Všechny uvedené podmínky musely být splněny kumulativně a dále muselo být v možnostech poškozené organizace věc vyšetřit (*objasnit*). Autor doplňuje, že podle jeho názoru k určení, zda se jednalo o drobné rozkrádání či nikoliv, nedostačovala výše způsobené škody ale bylo na

¹³² PIPEK, J., tamtéž, str. 581

¹³³ PIPEK, J., tamtéž, str. 584

místě posoudit minimálně také motiv a osobu pachatele a dále hmotný předmět útoku, myšleno ve smyslu zda se jedná o věc obvyklou, existující v mnoha opakujících se exemplářích nebo naopak o věc ojedinělou nebo obtížně nahraditelnou, jejímž zcizením či poškozením může dojít k ohrožení výrobního procesu apod. Z uvedeného dle názoru Pipka vyplývá, že pokud by např. osoba bez pracovního poměru k poškozené organizaci navedla pachatele aby jí „...poskytoval z uvedené jídelny obědy...“¹³⁴, bude pachatel stíhán dle zákona o kárném řízení, zatímco návodce již v takovém případě bude stíhatelný podle trestního zákona správního. Stejně tak nelze dle zákona o kárném stíhání postupovat v případě, pokud pachatel odcizí drobnou věc v socialistickém vlastnictví, která se sice právě nachází v prostorách socialistické organizace k níž je v pracovním poměru, ovšem tuto věc nemá jeho zaměstnavatel ve správě (*autor uvádí příklad drobného příslušenství motorového vozidla z jiné organizace*). Dále si autor všímá, že zákon o kárném stíhání se vztahuje jak na socialistické vlastnictví tak i vlastnictví družstevní, když ale u družstev je třeba rozlišit, že pokud je pachatelem zaměstnanec družstva, lze jej stíhat dle uvedeného zákona bez dalšího, zatímco jde-li o pachatele v postavení nikoliv zaměstnance ale člena družstva, lze jej stíhat dle uvedeného zákona teprve za splnění podmínky, že poškozené družstvo se na takovém postupu usneslo stejným způsobem, jaký je třeba k přijetí stanov družstva (§ 13 z. č. 24/1957 Sb.), pokud má takovou možnost ve svých stanovách zakotvenu, přičemž je nutné ještě potvrzení rady okresního národního výboru. Kárným orgánem pak bude představenstvo (*zejména případy vztahující se k JZD, jednotným zemědělským družstvům*), nebo výbor (*případy vztahující se k výrobním družstvům*).

Pipek rozvažuje, že přechod mezi trestným činem rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a přestupkem rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví je plynulý a že to samé platí pro přechod mezi přestupkovým jednáním a kárným proviněním dle zákona o kárném stíhání. Dle autora je v těchto případech (*je-li škoda do 500 Kčs*) nutno individuálně posuzovat, který právní předpis je na místě použit, zda trestní zákon správní, nebo zákon o kárném provinění. Hlavní rozlišovací kritérium přitom spatřuje zejména v subjektu protiprávního jednání a dochází k závěru, že zákon o kárném stíhání se má uplatnit především v těch případech, kdy lze důvodně očekávat nápravu pachatele, zatímco trestní zákon správní bude na pořadu především tehdy, když očekávání nápravy pachatele by bylo nerealistické, tedy zejména v těch případech, kdy pachateli jsou osoby těžko zařaditelné do tehdejší společnosti, recidivisté apod. Stejně tak autor upozorňuje, že nebylo možné stíhání dle zákona o kárném stíhání v těch případech, kdy se závadového jednání dopustila osoba ve vedoucí funkci poškozeného podniku a dále pokud ministr, rada krajského národního vý-

¹³⁴ PIPEK, J., tamtéž, str. 583

boru nebo vedoucí ústředního orgánu rozhodl, že v konkrétních organizacích uvedeného zákona užit nelze¹³⁵.

Autor zdůrazňuje, že sankcí podle ZoKS není trest ale kárné opatření (*důtka, veřejná důtka, důtka s pokutou s horní hranicí 1.000,- Kčs*), což přisuzuje výchovnému záměru zákonodárce, spojovanému s tímto právním předpisem.

K samotnému srovnání přestupkového řízení a řízení dle zákona o kárném stíhání autor poznamenává, že pro přestupkové řízení je standardně příslušný výkonný orgán okresního národního výboru (*dle závažnosti trestu výbor nebo trestní komise okresního národního výboru*), případně u skutků polní a lesní pych je to pak trestní komise místního národního výboru. Pro řízení dle zákona o kárném stíhání je příslušný kárný orgán, kterým může být buď vedoucí funkcionář dané organizace, případně jím zmocněný zaměstnanec nebo jiný kárný orgán zřízený dle jiného právního předpisu. Důvodem pro takto ustavený kárný orgán má být dle autorem citované důvodové zprávy osobní znalost kárného orgánu o poměrech v organizaci a to opět se snahou co nejvíce docílit výchovného efektu a to nikoliv jen ve smyslu individuální ale také generální prevence. Řízení samotné dle zákona o kárném stíhání má být dle autora pokud možno nezatížené nadbytečnými formalitami, pružné, současně ale mají být objasněny všechny skutkové okolnosti, podstatné pro správné rozhodnutí. Právo pachatele na obhajobu má být dle autora zajištěno povinností kárného orgánu před rozhodnutím jej vyslechnout a „...*působením celého kolektivu na provinilého zaměstnance...*“ pak povinností kárného orgánu projednat věc se závodním výborem odborové organizace¹³⁶.

Pipek ve svém pojednání v části věnované rozhodnutí kárného orgánu (*B 4*), výslovně připouští, že rozhodnutí nemusí být písemné, víceméně připouští či předpokládá jej i ve formě ústní¹³⁷. Vychází zřejmě z ustanovení § 7 odst. 2 ZoKS, dle kterého „*Po skončení jednání kárný orgán zpravidla ihned vyhlásí přítomnému zaměstnanci své rozhodnutí; pouze žádá-li o to zaměstnanec, doručí se mu opis rozhodnutí. Opis rozhodnutí se doručí zaměstnanci též, konalo-li se jednání v jeho nepřítomnosti.*“. S výše uvedeným názorem o toliko ústní formě rozhodnutí lze však polemizovat. Předně prostým jazykovým výkladem opis je kopie prvopisu, neboli opsaný původní text. Proto opis lze vyhotovit pouze z prvopisu a tedy existenci prvopisu před zhotovením opisu je na místě předpokládat. Dále fakt, že právní norma stanoví, kdy je povinnost doručit opis, ještě neznámá, že není povinnost vyhotovit prvopis. Lze se zřejmě smířit s praxí doby aktuální „*digitální*“ a „*informační*“, kdy řada informací spravovaných osobami soukromého práva i správními úřady nemusí existovat

¹³⁵ PIPEK, J., tamtéž, str. 584

¹³⁶ PIPEK, J., tamtéž, str. 585

¹³⁷ PIPEK, J., tamtéž, str. 588

v písemném prvopisu ale pouze ve formě informace zachycené na tom kterém médiu, a přece je lze vyhotovit ve formě „opisu“ z originální digitální evidence (*např. data z katastru nemovitostí, z rejstříku trestů apod.*), to však jistě nebylo možné v době účinnosti ZoKS. Tedy v době účinnosti ZoKS nelze předpokládat nic jiného, než že opisem se v té době skutečně myslelo pořízení kopie fyzicky existujícího prvopisu. Krom toho i organizace spravující socialistický majetek musela v dané době vést něco jako osobní spis zaměstnance a to bez ohledu na fakt, že ještě z. č. 65/1965 Sb., zákoník práce, jej neupravoval. V nějaké složce musely být vedeny listiny k osobě zaměstnance, dokládající jeho vzdělání, praxi, pracovní smlouvu, mzdové výměry, zkrátka všechny listiny související s konkrétním pracovněprávním vztahem. Pokud bylo vedeno proti zaměstnanci kárné řízení, lze si jen s velmi velkými obtížemi představit, že právě tyto skutečnosti by se nevedly, nearchivovaly v jeho osobním spise. Jinou možnost, jak informaci o kárném stíhání archivovat, než vyhotovením rozhodnutí v písemné formě, založeném do osobního spisu, lze jen obtížně připustit. Nad to nutno poznamenat, že jak autor konstatuje k opravnému prostředku, bylo možno do tří dnů od vyhlášení, přesněji od oznámení odsuzujícího rozhodnutí pachateli, jej zneplatnit a to tak, že pachatel písemně oznámil kárnému orgánu, že s jeho rozhodnutím nesouhlasí. Bylo-li tedy možné podat i jediný možný opravný prostředek toliko ve formě písemné, opět to podporuje úvahu, že i samotné rozhodnutí mělo vždy být vyhotoveno také písemně a to bez ohledu na to, zda se kárně stíhaný k jednání kárného orgánu dostavil osobně a byl přímo přítomen vyhlášení rozhodnutí, či nikoliv a bylo mu rozhodnutí oznámeno až dodatečně, doručením v písemné podobě.

5.

V časopise Socialistická zákonnost v roce 1958, číslo 6 vyšlo pojednání Dr. Alfréda Kudlíka nazvané „*Některé významné kriminálně-politické otázky*“¹³⁸. Autor se v článku zabývá některými legislativními novinkami v oblasti stíhání deliktů proti majetku v socialistickém vlastnictví z roku 1957 a sice konkrétně mu jde o zákon č. 24/1957 Sb. o kárném (*disciplinárním*) stíhání rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví (*ZoKS*) a o novelu trestního zákona správního. Přitom však, jak hned v úvodu deklaruje¹³⁹, nejde mu přitom o rozbor čistě právní ale „*ideový*“, tedy se zabývá zejména pramenem práva uvedených právních novot v materiálním smyslu. Autor se tedy v podstatné části svého pojednání zabývá stejným právním předpisem jako Pipek v předchozím

¹³⁸ KUDLÍK, A., Socialistická zákonnost, 1958, č. 6., str. 352 a násl.

¹³⁹ KUDLÍK, A., tamtéž, str. 353

příspěvku, ovšem nahlíží na problematiku z hlediska čistě ideologického, politického. Je třeba k tomu dodat, že článek je jednoznačně politicky orientován z pozic tehdy vládnoucí politické síly, tedy jedná se o časté proklamace o zostrujícím se třídním boji, závěrech XX. sjezdu KSSS¹⁴⁰, překonání kultu osobnosti, Leninovy pokyny o postupném zmírňování trestů vůči pracujícím masám apod. Přesto nebo spíše právě proto však autor nahlíží na problematiku zejména z pohledu zamýšlené výchovné a preventivní funkce „...vůči pachatelům z řad pracujících, pokud ojedinele vybočili z mezí řádného života pracujícího člověka...“¹⁴¹. Autor tak směřuje k myšlence, že přijetí ZoKS a možnosti stíhání dle trestního zákona správního jsou výsledkem leninských ideí o výchově pracujících formou soudružských soudů a podnikových kárných orgánů, kdy si slibuje efektivní výchovnou funkci prostřednictvím těchto orgánů a jimi ukládaných sankcí, z těch pak zejména veřejného pokárání.

V intencích výše uvedeného k novele trestního zákona správního Kudlík vyzdvihuje možnost udělení sankce veřejného pokárání, snížení horní hranice peněžitého trestu (*pokuty*), upuštění od kumulace trestů a namísto toho nově uložení toliko jednoho hlavního trestu a konečně i upuštění od zásady sčítání trestů za jednotlivá přestupková jednání ve prospěch uplatnění zásady absorpční, tedy trestání sankcí za nejzávažnější přestupek, kdy ostatní přestupková jednání jsou považována za přitěžující okolnost.

Autor za hlavní prostředky zesílení preventivního působení na úseku ochrany před útoky proti majetku v socialistickém vlastnictví pokládá jak trestní zákon správní ve znění jeho novely z r. 1957, viz. výše, tak dále přijetí ZoKS ze stejného roku a konečně ještě soudobou směrnici pléna Nejvyššího soudu č. 63/1957 Sb. rozh. „...o nutnosti přísného postihu pachatelů rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví...“ ze dne 24.7.1957.

Kudlík také ve svém příspěvku mimo jiné konstatuje, že okruh případů pachatelů nejtěžšího rozkrádání se údajně omezuje. Zde je nutno upozornit, že toto konstatování je značně předčasné, protože je v rozporu s tím, jak trestnou činnost proti majetku v socialistickém vlastnictví a její vývoj a tendence popisují společné zprávy generálního prokurátora a předsedy NS (*cyklicky opakované po delší časové období, jak je popisováno v jiné části této práce*), které naopak potvrzují, že trend byl zejména v období tzv. „normalizace“ právě opačný, kdy se podle uvedeného zdroje jednalo naopak o trestnou činnost nejčastější a stále více se rozmáhající. Konečně i sám autor si zde částečně odporuje, neboť na jiném místě přiznává, že „...rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví tvoří v některých oblastech v průměru jednu třetinu veškeré trestné činnosti u nás, dokonce někde i

¹⁴⁰ KUDLÍK, A., tamtéž, např. str. 354 ale i další

¹⁴¹ KUDLÍK, A., tamtéž, str. 354

více...“¹⁴².

Za zmínku také stojí, že autor sice používá i termín „*soukromovlastnická morálka*“, který ale vnímá zcela jednoznačně pejorativně¹⁴³. Tím jen podtrhuje celkové ideové, své době nanejvýš poplatné, vyznění svého pojednání a byť to explicitně neuvádí, je u něho zřejmá rezignace na ochranu soukromého vlastnictví nebo jeho postavení na roveň vlastnictví socialistickému. Kudlík dále přiznává, že v době vzniku jeho článku (*tady cca rok od účinnosti ZoKS*), se stále ještě dostatečně nerozvinula praxe řízení podle ZoKS a současně kritizuje, že dle jeho poznatků v kárných orgánech nezasedají v dostatečném počtu soudci z lidu, což by on považoval za žádoucí¹⁴⁴.

Celkové vyznění článku vyznívá ve prospěch prevence a výchovy a aktivnější využívání ZoKS. Autor se však nijak nezamýšlí nad tím, zda vůbec bylo možno častěji postupovat dle zákona o kárném stíhání, zda totiž důvodem, dle autora nedostatečného využívání ZoKS, nemohlo být např. to, že prostě nebyly častěji splněny kogentní požadavky ZoKS a ten tak být použit ani nemohl. Ostatně to by mohlo být naznačeno bezděčným přiznáním Kudlíka, že se jedná o nejčastější trestnou činnost a jak lze vidět na jiném místě této práce, rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví s postupující dobou trvání lidově demokratického a socialistického státu nijak neochabovalo ale právě naopak. To pak vede k úvaze, že naopak výchovná a preventivní funkce práva v těchto případech dlouhodobě selhávala.

6.

Na celostátní poradě justičních pracovníků konané ve dnech 24. až 26. dubna 1961 přednesl svůj příspěvek tehdejší předseda československého Nejvyššího soudu JUDr. Josef Urválek (*nechvalně známý svou rolí nadmíru agilního prokurátora v těch nejzávažnějších a nejznámějších politických procesech padesátých let, viz. pozn. pod čarou nebo také poznámka k této osobnosti v kapitole o Zprávách předsedy NS a generálního prokurátora pro FS ČSSR*)¹⁴⁵. Urválek hovořil

¹⁴² KUDLÍK, A., tamtéž, str. 360

¹⁴³ KUDLÍK, A., tamtéž, str. 358

¹⁴⁴ KUDLÍK, A., tamtéž, str. 359

¹⁴⁵ Urválek, Josef (1910–1979). Po absolvování studia práv pracoval v letech 1935–1939 u Krajského soudu v Č. Budějovicích, poté na Státní zastupitelství tamtéž. V roce 1944 byl nasazen do smaltovny jako dělník a později jako úředník. Od roku 1945 byl členem KSČ. V letech 1945–1948 pracoval opět na českobudějovickém Státním zastupitelství (*veřejný žalobce Mimořádného lidového soudu a v letech 1946–1947 náměstek národního prokurátora*). Od února do dubna 1948 referent v oddělení revize retribuce na Ministerstvu spravedlnosti. Poté pověřen vedením Státního zastupitelství v Č. Budějovicích a současně i krajským zmocněncem pro reorganizaci soudnictví. Od února 1949 vedl Krajskou prokuraturu v Č. Budějovicích. Zejména v padesátých letech opakovaně působil jako prokurátor ad hoc při Státnímu soudu v procesech celostátního významu (*M. Horáková a spol., R. Slánský a spol.*). Od poloviny r. 1953 do jara 1963 předseda Nejvyššího soudu. Poté byl zástupcem vedoucího Vědeckovýzkumného ústavu kriminalistiky Generální prokuratury.

obecně o udělování trestů, nespécializoval se ve svém projevu na konkrétní skutkové podstaty trestných činů. I on ale v dubnu 1961 konstatoval, že v případech trestného činu rozkrádání socialistického vlastnictví se jedná o velmi rozšířenou trestnou činnost. Přitom uvedl, že krom významné rozšířenosti se jedná i o kauzy, v nichž způsobená škoda „...dosahuje značných částek....rozkrádání bylo spácháno rafinovanými formami nejrůznějších machinací, organizovanou bandou rozkradáčů...“¹⁴⁶.

Z toho vyplývá, že i podle tehdejšího předsedy Nejvyššího soudu se často nejednalo o drobnou kriminalitu ale o značně rozšířenou kriminální činnost, s podstatným dopadem na celostátní ekonomiku, kdy jmenovaný mimo jiné horoval ve svém příspěvku pro udělování těch nejpřísnějších trestů.

7.

Pro srovnání uvádíme také některé právní výklady zahraničních autorů reflektující jejich právní úpravu. Tak v Polské lidové republice publikoval Michal Kulczyncki v periodiku *Nowe prawo* v roce 1953 č. 4, str. 8 – 12 článek „*Poznámky k činnosti okresních soudů na poli ochrany společenského vlastnictví před drobnými krádežemi*“¹⁴⁷. Ten v ochraně společenského majetku spatřoval prvořadý úkol státního aparátu včetně soudů. Dále se věnoval dekretům, které polský stát vydával k ochraně společenského majetku. Kulczyncki považuje ochranu společenského vlastnictví za „*boj proti přežitkům a návykům z doby kapitalismu u lidí nedostatečně uvědomělých...boj proti lhostejnému poměru k společenskému majetku, boj, který se musí vést ke zvýšení bdělosti a politické uvědomělosti společnosti*“¹⁴⁸. Autor zdůrazňuje otevřeně, že v polské společnosti je žádoucí, aby panovalo všeobecné přesvědčení, že i ten sebemenší útok proti majetku v socialistickém vlastnictví¹⁴⁹ představuje útok proti národnímu hospodářství, proti všem pracujícím, a současně že každý takovýto i sebemenší útok musí být potrestán. Kulczyncki dále brojí proti mírným trestům ve věcech útoků proti socialistickému vlastnictví, kritizuje soudcovskou mírnost při stanovování trestů, kdy polští soudci běžně podle ustanovení § 257 odst. 1 a 2 polského trestního zákoníku podle autora

¹⁴⁶ URVÁLEK J., Projev na celostátní poradě justičních pracovníků 24. - 26.4.1961

¹⁴⁷ KULCZYŃCKI M., *Nowe prawo*, roč. 1953, č. 4, str. 8 a násl.

¹⁴⁸ KULCZYŃCKI, M., tamtéž

¹⁴⁹ Hranice pro stanovení co je či není drobná krádež byla stanovena na 300 zlotých, pozn. KR

nemístně udělovali mírné tresty¹⁵⁰ a i to byl jeden z důvodů vzniku dekretů, které měly tuto praxi radikálně zpřísnit. Kulczyncki je také velmi nespokojen s judikaturou v dané oblasti, když ji vyčítá šablonovitost, stereotypnost odůvodnění a zejména pak nedostatečnou generální prevenci.

Kulczyncki z důvodů výše uvedených obhájí vydání Dekretu o ochraně společenského vlastnictví před drobnými krádežemi (*dále jen „Dekret“*)¹⁵¹, který má napravit vytykané nedostatky dosavadní soudní praxe. Dekret stanoví dle autora novou a žádoucí trestní politiku, má působit proti dřívějším chybám nebo nesprávným postupům polských soudců a má konečně zejména účinně ochránit majetek ve společenském a národním vlastnictví, a to tak, jak si toho tento majetek zaslouhuje¹⁵². Prostředkem k tomu je nová hmotněprávní úprava, kdy Dekret vylučuje užití § 257 polského trestního zákoníku jako nedostatečně mírné úpravy a stanoví sám přísnější, zostřenou trestní politiku na úseku útoků proti majetku společenskému a národnímu (*socialistickému*), a to nejen ve smyslu přísnějších trestů ale také rychlosti, neboť podle Dekretu měl být pachatel odsouzen do dvou týdnů od podání obžaloby, když současně obviněnému neměla být předem doručována obžaloba a odročení mělo být přípustné jen zcela výjimečně. Dekret také stanovil výjimečnost podmíněného odkladu výkonu trestu, kdy tento mohl být přípustný toliko v případech gravidních žen a matek, které měly v péči nezletilé děti.

Je třeba zdůraznit, že naopak pro útoky proti soukromému majetku se Dekret nevztahuje a tyto útoky jsou tak i nadále trestány mírně. Je tedy zcela zjevné, že autor vůbec nepracuje s principem rovnosti všech forem vlastnictví ale naopak, považuje za správnou a legitimní situaci, kdy ochrana vlastnictví národního a společenského (*socialistického*) požívá důraznější ochrany instituty trestního práva.

Zcela závěrem Kulczyncki horuje pro přednáškovou činnost soudců z lidu přímo mezi dělnickou třídou (*„...v závodech...“*) o níž se domnívá, že napomůže *„...dalšímu sblížení soudu a pracujícího člověka“* a deklaruje ochranu společenského vlastnictví lidového státu jako nejdůležitější úkol soudnictví¹⁵³.

Z uvedeného je zcela zřejmé, že soudobá polská právní věda, stejně jako tomu bylo u nás, horuje pro přísnější trestání pachatelů útočících na socialistické vlastnictví, současně se vůbec nezaobírá a to ani teoreticky, důvody, proč by mělo socialistické vlastnictví požívat důraznější ochra-

¹⁵⁰ Kulczynski přímo uvádí, že podle uvedené hmotněprávní úpravy v trestním zákoníku polští soudci udělovali tresty prakticky maximálně s trestem šest měsíců odnětí svobody, z toho cca 20% s podmíněným odkladem výkonu trestu, což je pro autora nepřijatelné.

¹⁵¹ O ochronie własności społecznej przed drobnymi kradziejami (*mały dekret marcowy, březen 1953*)

¹⁵² KULCHYNCKI, M., tamtéž

¹⁵³ KULCHYNCKI, M., tamtéž

ny než vlastnictví soukromé. Prostě to považuje za automatické, jako v matematice axiom.

Z obecnějšího hlediska pak stojí za zmínku forma právních norem, kterými se v Polsku v šedesátých letech cílilo na přísnější trestání majetkových trestných činů proti socialistickému vlastnictví. Lze tak porovnat, že zatímco v Československu byly do trestního zákona zapracovány příslušné samostatné skutkové podstaty jako kvalifikované oproti těm obecným, v Polské lidové republice se k obdobnému cíli kráčelo formou zvláštních právních předpisů, dekretů, které fungovaly jako *lex specialis* vůči normám obecným. Pro příklad na Kubě – i v současnosti – nejsou v trestním zákoníku (*Ley N° 62, 29 de diciembre, 1987, Código penal*) formovány samostatné paragrafy pro stíhání majetkových trestných činů v socialistickém vlastnictví ale vždy v příslušném obecném paragrafu nalezneme ve vyšších odstavcích zpřísněné odstavce, kdy důvodem pro vyšší a přísnější trestní sazby je právě útok na majetek v socialistickém vlastnictví.

8.

V časopise Sovětskoje gosudarstvo ročník 1953, číslo 5 publikoval S. P. Mitričev článek nazvaný „Zlepšit kvalitu vyšetřování věcí, týkajících se rozkrádání státního a společenského majetku“. Článek je souhrnem obecných, silně politicky zabarvených prohlášení, prakticky bez konkrétního výstupu. Jen obtížně lze analyzovat, co bylo záměrem autora, pokud pomineme deklaraci politického postoje. Vyjma několika případů rozkrádání státního majetku z praxe se jedná o z dnešního pohledu zcela nečtivé pojednání, které nepřináší ani přes svou obsáhlost žádné konkrétní návrhy ani nápady, pouze obecně horuje za zlepšení a zkvalitnění vyšetřování a práce kriminalistů i zaměstnanců prokuratury a nekriticky chválí sovětský společenský a právní systém.

9.

Ota Ulč je výraznou výjimkou mezi prameny k problematice československé moderní právní a zejména justiční historie. Tento bývalý soudce v šedesátých letech dvacátého století v Československu, zřejmě jako jediný veřejně známý případ, opustil československou justici a své jisté místo v ní. Zvolil si raději v r. 1959 po všech stránkách velmi nejistou a náročnou emigraci, aby pak - ještě v dobách hlubokého panování komunistické strany v tuzemsku - psal za oceánem o poměrech v této justici. Jeho pohled je tak jedinečným dobovým vnitřním svědectvím a surovou, místy až sarkastickou kritikou současné. Zásadně se k našemu tématu vyjádřil ve dvou publikacích a i když tyto obě

vyšly až po r. 1963, reflektovaly právní stav v Československu k roku 1959, proto jsou zařazeny v této části práce.

Konkrétně Ulč nejprve ve své čtyřsetstránkové disertační práci sepsané na Kolumbijské univerzitě v New Yorku a obhájené již v roce 1963 (*při obhajobě nejvíce potrápil Ulče politolog a šedá eminence americké zahraniční politiky Zbigniew Brzezinski*¹⁵⁴, který tehdy na Kolumbijské univerzitě vedl *Institut komunistických věd*¹⁵⁵) pod názvem *Class Struggle and Socialist Legality in Czechoslovakia*, jejíž volnější přepis vydal česky později Ulč v r. 2016 pod názvem *Komunistická justice a třídní boj*¹⁵⁶, podruhé pak v práci *Malá doznání okresního soudce*, vydané nejprve v roce 1974 v torontském nakladatelství '68 Publishers, u nás vydáno nejprve v roce 1990 ve vydavatelství Artservis v sešitové edici *Bestseller*¹⁵⁷ a později v reedici Praze v r. 2013¹⁵⁸. Pro objektivitu je třeba poznamenat, že ani americký justiční systém Ulče nijak neoslnil, překvapivě jej naopak hodnotil nejen bez jakéhokoliv respektu ale až s despektem a z tohoto důvodu se ani nepokusil začít za oceánem s budováním advokátní praxe či se v něm jakkoliv jinak etablovat¹⁵⁹.

Ulč si z hlediska sociálního původu pachatelů všímá a zdůrazňuje, že i tento měl v dané době vliv při posuzování kriminálních deliktů, když třídní původ bylo možno pokládat za motiv trestního jednání sám o sobě a jinak obdobné činy dvou rozdílných pachatelů byly trestány rozličně zejména z pohledu přísnosti vyneseného trestu¹⁶⁰. Otevřeně hlásaným důvodem pro plánovitě přísnější trestání třídních nepřátel byla údajná vyšší společenská nebezpečnost těchto pachatelů¹⁶¹.

Autor si byl vědom extrémního důrazu na ochranu státního (*národního*) majetku dle § 245 tr. zákona z r. 1950 a současně konstatoval, že se jednalo o „...*druh kriminality ve státě nejpočetnější a nejpopulárnější*...”¹⁶². Dle užití slova populární někdejší soudcem by se dalo usuzovat, že již deset let po únorové změně politických poměrů byly útoky na majetek v soc. vlastnictví obecně rozšířené a širší společnosti byla tato skutečnost známá a značnou její částí také tolerovaná, když i zde autor jedním dechem zdůrazňuje přísnější trestní sazby pro tyto pachatele a upozorňuje, že ju-

¹⁵⁴ ULČ, O., *Komunistická justice a třídní boj*, 1. vydání, Brno, Stilus Press, 2016, str. 8

¹⁵⁵ Pozn. KR

¹⁵⁶ ULČ, O., *Komunistická justice a třídní boj*, 1. vydání, Brno, Stilus Press, 2016

¹⁵⁷ Z tohoto sešitového dvousvazkového vydání je citováno v této práci.

¹⁵⁸ ULČ, O., *Malá doznání okresního soudce*, Praha, 2013

¹⁵⁹ ULČ, O., *Komunistická justice a třídní boj*, 1. vydání, Brno, Stilus Press, str. 7

¹⁶⁰ ULČ, O., tamtéž, str. 126

¹⁶¹ ULČ, O., tamtéž, str. 128

¹⁶² ULČ, O., tamtéž, str. 135

diktatura zápolila s právní kvalifikací v těch případech, kdy pachateli nebyla vůbec známa forma vlastnictví dotčeného majetku nebo tuto mylně pokládal za jinou než byla skutečná^{163, 164}. Ostatně samotné určení povahy majetku dotčeného protiprávním či jiným jednáním způsobovalo natolik absurdní důsledky v soudním rozhodování popisovaném autorem, že se to jeví až neuvěřitelně¹⁶⁵.

K rozkrádání národního majetku dle § 245 odst. 1 písm. c) tr. zákona z r. 1950 ostatně docházelo dle popisovaného rozhodování soudů i v případech, kdy zaměstnanec obchodu - tedy organizace hospodařící s národním (*socialistickým*) majetkem poškodil (*ošidil*) zákazníka¹⁶⁶, o kterémžto jevu se dá předpokládat (*pro pamětníky je snadné vzpomenout si*), že nebyl v dobách budování socialismu či pozdní normalizace nijak ojedinělý¹⁶⁷. Ostatně v těchto intencích informoval i dobový tisk, konkrétně přímo orgán ÚV KSČ¹⁶⁸ a také špičky Komunistické strany Československa na jejím XI. sjezdu „...*boj proti spekulaci a rozkrádání socialistického majetku, za což jsou zpravidla zodpovědní příslušníci bývalých vykořisťovatelských tříd, je důležitá forma třídního boje...*“¹⁶⁹. Za dominantního pachatele těchto deliktů tedy byli považováni právě „*třídní nepřátelé*“, neboť „...*pokud příslušníci pracujícího lidu kradou, činí tak s mírou, na rozdíl od zcela nenasytných třídních nepřátel*“^{170, 171}.

V reakci na právě uvedené jevy také vydalo plénum Nejvyššího soudu směrnici „...*v zájmu zajištění jednotnosti soudních rozhodnutí v trestních případech podle § 245...k přísnému trestnímu postihu třídních nepřátel a deklasovaných živlů...*“¹⁷². Jak uvádí Ulč, směrnice zdůraznila nebez-

¹⁶³ ULČ, O., tamtéž, str. 136

¹⁶⁴ KS Pardubice, 28.6.1951, 2 Tk 144/51 Sb. roz. č. 73, str. 149-151; NS, 26.2.1958, 1 Tz 23/58 Sb. roz. č. 44, 1958, str. 104-107

¹⁶⁵ ULČ, O., tamtéž, str. 136, 137: Pachatel se v obvodu Okresního soudu ve Stříbře dopouštěl zoofilie se skotem a to jak s družstevním, tak i soukromým. Zatímco za tuto aktivitu s krávy v socialistickém vlastnictví (*JZD*), byl dotyčný odsouzen pro poškozování majetku v soc. vlastnictví z nedbalosti dle § 246 tr. zákona z r. 1950, tak v případě kravek soukromých zemědělců tito byli odkázáni na občanskoprávní soudy a řízení o náhradu škody. Bohužel se autor nezmiňuje o tom, zda tito poškození se svých nároků před civilními soudy následně domáhali a s jakými výsledky. Obdobně pokud např. došlo k dopravní nehodě s účastí vozidla v soc. vlastnictví, opět přicházel na řadu tr. čin poškozování majetku v soc. vlastnictví, naopak pokud se střetly vozy soukromých vlastníků, nepatřila věc před trestní soud. Takže řidiči pozor, dobře si rozmyslete s kterým vozidlem dojdete ke kolizi.

¹⁶⁶ ULČ, O., tamtéž, str. 137: OS Kraslice, 30.4.1954, T 64/54 Sb. roz. č. 20, 1955, str. 43-45; KS Bratislava, 7.9.1951, 7 Tk 259/51 Sb. roz. č. 74, 1952, str. 151-152; OS Ostrava, 22.8.1952, 7 T 387/52 Sb. roz. č. 62, 1953, str. 102-103; NS, 21.2.1957, 1 Tz 22/57 Sb. roz. č. 26, 1957, str. 69-71

¹⁶⁷ Pozn. KR: Ze zakoupené šunky po transportu z obchodu domů vytékala běžně voda, rozředěná hořčice standardně tekla kolem parku po talíři přímo v bufetu a pod.

¹⁶⁸ Rudé právo, 12.10.1956

¹⁶⁹ ULČ, O., tamtéž, str. 155; Ochrana socialistického vlastnictví. Sborník právních předpisů. Orbis, 1960, str. 49

¹⁷⁰ ULČ, O., tamtéž, str. 155; Tvorba, 9.1.1958

¹⁷¹ Tato „uvědomělost“ pracujícího lidu se však nepotvrdila, právě naopak, jak vyplývá z dalšího textu této práce.

¹⁷² Směrnice pléna NS, 24.7.1957, Pls 8/57, Sb. roz. č. 63, 1957, str. 151-157

pečnost rozkrádání zejména ve stavebnictví a ve spotřebním sektoru, maloobchodě, dopravě¹⁷³, byli pachatelem tohoto deliktu třídní nepřítel, spatřovala v této okolnosti větší míru ohrožení společnosti a dokonce za situace, že motivem bylo nepřátelství vůči lidové demokracii, ukládala soudům rozhodovat, zda se nejednalo o tr. činy velezrady nebo sabotáže¹⁷⁴. Aplikaci zákona dle třídního příslušenství pachatele konečně oslavovala i dobová právní věda, podle níž např. „...*třídní obsah zákona je brilantní objev právní vědy...doposud jsme tápali v tmách neplodných idealistických spekulací...*”¹⁷⁵, když idealistickými spekulacemi bylo patrně myšleno např. také rovné právní postavení všech před zákonem¹⁷⁶.

Jak je uvedeno na jiném místě této práce a také Ulč zdůrazňuje, tak oproti přísným soudním trestům pro pachatele rozkrádání z řad „*třídních nepřátel*”, v případech méně závažných deliktů pracujících a dělníků postačilo k jejich projednání a potrestání řízení dle zákona č. 24/1957 Sb. před závodními komisemi (*soudružskými soudy*) se zcela marginálními tresty.

Autor, již ze své justiční praxe z let 1953 - 1959, ukončené v červnu téhož roku emigrací, přiznává znalost rčení „*kdo neokrádá stát, okrádá rodinu*”¹⁷⁷ a konstatuje, že „...*rozkrádání národního majetku dosáhlo primátu nad všemi druhy kriminality,*”, když uvádí vlastní zkušenost, že tato soudní agenda neustále vzrůstala a to navzdory veškerému úsilí státu o prevenci, převýchovu a trestání^{178, 179}. Ulč si všimá, že už vyvlastňování, znárodnění bylo často pozitivně přijímáno osobami nemajetnými a závistivými¹⁸⁰, a lze se domnívat, že již zde mohl být počátek zrodu výše uvedeného mota. Dle autora další z důvodů mohl pocházet z obrovského rozsahu zestátněného majetku a tím i z nemožnosti jeho řádné správy a střežení, když navíc také nutně okruh osob, které se státním majetkem přicházely do styku, byl nedozírný, to vše ještě umocněno nefunkčností služeb obyvatelstvu a obvykle klopotným zásobováním obchodů¹⁸¹.

Dalším důležitým svědectvím O. Ulče je popisované zjištění, že rozkrádání se většinou do-

¹⁷³ ULČ, O., tamtéž, str. 155

¹⁷⁴ Směrnice pléna NS, 24.7.1957, Pls 8/57, Sb. roz. č. 63, 1957, str. 152-153

¹⁷⁵ KNAPP, V., Předmět a systém československého socialistického práva občanského, Praha, ČSAV, 1959, str. 29

¹⁷⁶ Pozn. KR

¹⁷⁷ ULČ, O., Malá doznání okresního soudce II, Praha, Art-servis, 1990, Bestseller 3, str. 4

¹⁷⁸ ULČ, O., tamtéž, str. 4

¹⁷⁹ ULČ, O., tamtéž, str. 7

¹⁸⁰ ULČ, O., tamtéž, str. 4

¹⁸¹ ULČ, O., tamtéž, str. 4

pouštěli příslušníci dělnické třídy a nikoliv členové vyvlastněné buržoazie¹⁸², jak by se s ohledem na obsah komunistické věrouky mělo očekávat¹⁸³. Dokonalým završením náhledu na rozkrádání (*tehdy národního majetku*) je okolnost, že na tuto činnost hleděli s despektem také zasloužilí příslušníci respektovanějších pater galerky, když podle autora např. zkušený kasař z tzv. staré školy, považovaný za jakéhosi mistra svého „řemesla“, před soudem prohlásil, že „...není žádný obyčejný rozkrádač a že toho raději nechá...“¹⁸⁴.

2.3. Vybrané příklady ze soudní praxe

1.

K příkladům z praxe předkládáme ve stručnosti nejprve několik soudních případů projednávaných v roce 1955 před senátem 2 T Okresního soudu v Pardubicích.

J. H., skladník ve skladu s vybavením a zbožím pro restaurace, za jedenáct měsíců r. 1954 zavinil schodek v částce 11.671,87 Kč. Tím způsobil škodu nikoliv nepatrnou a byl v trestním řízení vedeném pod sp. zn. 2 T 6/55 uznán vinným ze spáchání nedbalostního trestného činu poškozování národního majetku podle § 246 trestního zákona. Odsouzen byl k trestu odnětí svobody na pět měsíců nepodmíněně. K náhradě škody odsouzen nebyl a poškozená organizace byla odkázána s náhradou škody na civilní řízení.

J. H. vinu přiznal, bránil se svým nervovým vyčerpáním a náročností pracovních úkolů, které nezvládal. Jeho obrana nebyla úspěšná, když soud konstatoval, že měl buď podstoupit léčení, nebo požádat o přeřazení na méně odpovědnou funkci, dále že byl vyučen obchodním příručím a v minulosti několik obchodů úspěšně vedl. Současně ale rozsudek konstatuje, že J. H. již v minulosti způsobil i manko ve značné výši v jiném provozu a že byl dokonce již trestán pro trestný čin rozkrádání

¹⁸² ULČ, O., tamtéž, str. 7

¹⁸³ Dle dobové nauky naopak v beztřídní společnosti měla kriminalita postupně vymizet. Např. podle komentáře k trestnímu zákonu Právnického ústavu ministerstva spravedlnosti (*široký společný autorský kolektiv členů pražské a bratislavské právnické fakulty*), vydaného v r. 1953 v nakl. Orbis Praha, str. 13: „...Zločinnost v třídní antagonistické společnosti je výsledkem neřešitelných sporů, jež spočívají v samotné skladbě této společnosti...Za kapitalismu dosahují tyto rozpory nejvyššího stupně, což má za následek neutuchající vzrůst zločinnosti...Zločin je zjevem organicky spjatým s kapitalismem. Se zánikem kapitalismu nutně souvisí též postupný zánik zločinnosti.“ A dále na str. 18: „Rozbití kapitalistického řádu a likvidace třídní antagonistické společnosti vede přirozeně také k neustálému snižování zločinnosti...V těch zemích, kde si vládne lid, kde již není vykořisťovatelů, je odbourána společenská základna zločinnosti...v těchto zemích počet zločinů rychle klesá.“ Obdobně in FILIPOVSKÝ, J., TOLAR, J., DOLENSKÝ, A., O obecné části trestního zákona, Orbis, Praha, 1951, str. 27: „Kapitalismus vychoval člověka k egoismu, k touze po bezpracných ziscích, k rasové nenávisti a k jiným špatným vlastnostem. Tyto přežitky kapitalismu...toto neblahé dědictví poraženého řádu je zdrojem, z něhož ve společnosti budující socialismus stále ještě pramení zločinnost. Avšak s postupným zvyšováním životní úrovně širokých vrstev lidu, s politickým uvědomováním...tento zdroj zločinnosti postupně zaniká“.

¹⁸⁴ ULČ, O., tamtéž, str. 8

národního majetku ve formě úmyslného zavinění a za tuto původní trestnou činnost byl potrestán trestem odnětí svobody v trvání patnáct měsíců¹⁸⁵.

Z dnešního pohledu zaráží fakt, že soud přistoupil k trestu odnětí svobody nepodmíněně, neboť tresty odnětí svobody nepřevyšující jeden rok bylo možno podmíněně odložit dle § 24 odst. 1 z. č. 86/1950 Sb.¹⁸⁶. Samotná výměra trestu pak byla stanovena lehce pod polovinou trestní sazby, která byla v § 246 z. č. 86/1950 Sb. až jeden rok odnětí svobody. To lze pokládat za poměrně přísné. Podmíněný trest je samozřejmě také trest ale přesto trest výchovný a zvláště u nedbalostního trestného činu by bylo možno považovat takový trest za přiměřený i s ohledem na tehdejší materiální podmínku trestného činu, tedy společenskou nebezpečnost. Potvrzuje se tak přísnost soudů při projednávání útoků proti socialistickému vlastnictví.

2.

B. K. a R. U., byly v řízení sp. zn. 2 T 28/55 uznány vinnými, že od r. 1953 do února 1955 kdy byly zatčeny a následně na ně byla uvalena vazba, odcizovaly zaměstnavateli spotřební zboží, potraviny, textil a další drobné věci, čímž způsobily škodu vyčíslenou na 30.196,94 Kč a byly uznány vinnými ze spáchání trestného činu rozkrádání národního majetku podle § 245 odst. 1 písm. a) trestního zákona. B. K. byla odsouzena k trestu odnětí svobody dva a půl roku nepodmíněně a dále ke ztrátě čestných práv občanských na pět let, což byl další trest, který tehdy trestní zákon č. 86/1950 Sb. dle ustanovení § 43 odst. 1 obligatorně spojoval s jinými přísnějšími tresty, mimo jiné také s trestem odnětí svobody převyšujícím dvě léta¹⁸⁷. R. U. byla odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání roku a půl, také nepodmíněně.

Rozsudek uvádí, že obě pachatelky pracovaly od r. 1948 do r. 1953, tedy až do období měnové reformy¹⁸⁸, spolehlivě. Po zrušení lístkového systému však začalo docházet k přebytkům zboží, které namísto toho, aby je vedly v účetnictví, tak si je začaly mezi sebou rozdělovat. Obě se také k trestné činnosti doznaly.

¹⁸⁵ Lze si tak klást otázku, proč byl J. H. opětovně pověřen funkcí, v níž již v minulosti prokázal selhání. Recidiva pak jen přispěla k přísnosti uloženého trestu.

¹⁸⁶ Je zde zřejmá obecně výrazně vyšší přísnost ukládání trestů odnětí svobody ve srovnání s dnešním stavem, kdy lze dle § 81 odst. 1 z. č. 40/2009 Sb. podmíněně odložit výkon trestu nepřevyšující tři roky.

¹⁸⁷ Ztráta čestných práv občanských byla s trestem odnětí svobody převyšujícím dvě léta dle § 43 spojena v tomto trestním zákoně od 12.7.1950 do 31.12.1956 obligatorně, od 1.1.1957 pak fakultativně.

¹⁸⁸ Ze spisu nijak nevyplývá, zda právě uskutečnění měnové reformy nemělo nějaký vliv na jednání pachatelek. Obecně lze ale předpokládat, že každý, kdo vlivem provedení měnové reformy přišel o úspory, mohl tím současně velmi snadno jak získat značně negativní postoj k panujícímu státnímu zřízení, tak ztratit jakýkoliv respekt k majetku v soc. vlastnictví. Pozn. KR

Rozsudek konstatuje, že „základem společenského řádu republiky je společenské socialistické vlastnictví, které je nedotknutelným zdrojem bohatství a síly republiky, a blahobytu pracujícího lidu...hrubě porušily základní povinnosti občana národní majetek chránit a o něj pečovat“.

U obou pachatelek se jednalo o osoby prvotrestané, a okolnost, že se „kajícně doznaly“ jim byla přiznána za polehčující. Při výši trestu ale bylo přihlédnuto k tomu, „...aby pochopily, že národní majetek je ve své podstatě nedotknutelný a že jakýkoliv zásah do sféry národního majetku je jednáním pro společnost nebezpečným...“. Protože obě pachatelky byly odsouzeny k trestu odnětí svobody na dobu delší než jeden rok, tak dle ustanovení § 24 odst. 1 z. č. 86/1950 Sb. nepřicházelo uložení podmíněného trestu do úvahy. B. K. byl tedy uložen trest odnětí svobody právě v polovině trestní sazby, R. U. těsně pod jednou třetinou trestní sazby. U prvotrestaných osob lze pokládat tyto tresty za přísné, rozhodně optikou současné praxe ukládání trestů odnětí svobody, avšak praxe v roce 1953 byla zjevně podstatně přísnější.

3.

B. V. byl rozsudkem č. j. 2 T 37/55-16 uznán vinným tím, že podepsal svému zaměstnavateli nepravdivé čestné prohlášení a na jeho základě následně vylákal neoprávněné vyplácení zvýšeného rodinného přídatku a způsobil tak zaměstnavateli škodu v částce 1.336,- Kč. Byl uznán vinným ze spáchání trestného činu rozkrádání národního majetku podle § 245 odst. 1 písm. c) trestního zákona. Odsouzen byl B. V. k trestu odnětí svobody v trvání jednoho měsíce, podmíněně odloženého na jeden rok a k náhradě způsobené škody.

Podstatou nepravdivého prohlášení bylo, že dle tohoto pachatel tvrdil, že není vlastníkem půdy o rozloze nad 0,5 ha, ačkoliv ve skutečnosti byl vlastníkem půdy o rozloze 2,04 ha. Pachatel se bránil údajnou nepozorností, že si takové věty v prohlášení nevšiml. Přesto soud konstatoval úmysl, protože pachatel uměl číst a psát. Protože však podle soudu měl pachatel „...poměr k lidově demokratickému zřízení kladný...“, přistoupil soud k uložení výchovného mírného trestu.

Tento případ dokumentuje, jak oproti jiným rozsudkům bylo pro výši uloženého trestu důležité, jaký shledal soud poměr pachatele k tehdejšímu politickému a společenskému zřízení. U tohoto pachatele jej soud konstatoval kladný a pachatel odešel do soudu s trestem víceméně marginálním, na samé spodní hranici až pětileté trestní sazby i přesto, že objektem bylo i zde státní, socialistické vlastnictví. Jedná se tak o případ výjimečný ve smyslu přísnosti ukládaných trestů, když u ostatních je tato zjevně razantně vyšší.

4.

L. V. jako účetní a J. V. jako vedoucí provozovny byli rozsudkem č. j. 2 T 115/55-65 uznáni vinnými, konkrétně L. V. ze spáchání trestného činu rozkrádání národního majetku podle § 245 odst. 1 písm. a) a c) a odst. 3 písm. b) trestního zákona a J. V. ze spáchání trestného činu poškozování národního majetku podle § 246 trestního zákona. Podstatou bylo, že J. L. jako vedoucí prodejny oproti předpisům dovolil L. V., aby vedle svých účetních povinností, přijímala i hotovost a tuto aby také vyplácela. J. L. sám přímo žádnou škodu nezpůsobil, ale L. V. prováděla nedovolené machinace, neoprávněně si vyplácela hotovost, vše v době, kdy J. L. nebyl přítomen. Způsobená škoda dosáhla částky 31.581,96 Kč.

L. V. byla odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání šesti roků a ztrátě čestných práv občanských na tři roky. J. L. byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku. Tresty byly nepodmíněné a oba pachatelé byli odsouzení k povinnosti uhradit škodu. Oba pachatelé byli prvotrestané osoby.

V tomto případě rozsudek neobsahuje prakticky žádné proklamace o společenské nebezpečnosti útoku na národní majetek, spokojuje se s konstatováním účelu „...*vychovávat obviněné k dodržování pravidel socialistického soužití a současně působit výchovně i na ostatní...*“.

U obou pachatelů došlo k odsouzení, které se dnešním pohledem může jevit jako přísné a poměrně tvrdé u pachatelů prvotrestaných. Je však třeba přihlídnout k zákonným trestním sazbám, když L. V. byla ve třetím odstavci § 245 ohrožena trestní sazbou 5 až 15 let, tedy její trest byl vyměřen při dolní hranici. 15 let odnětí svobody byla zároveň dolní trestní sazba za tr. čin vraždy dle § 216 tr. zákona, současně byla tato pachatelka ohrožena vyšší trestní sazbou než hrozila za tr. čin vraždy novorozeného dítěte matkou, kde dle § 217 tr. zák. hrozilo odnětí svobody na 5 až 10 let. Zde tedy je zřejmé, že hodnota života novorozence byla nižší než hodnota majetku národního a majetku lidových družstev dle § 245 odst. 3, odst. 4 tr. zák. pokud pachatel rozkrádal výdělečně, způsobil značnou škodu, byla-li jiná zvlášť přitěžující okolnost, případně pachatel zneužil svého postavení veřejného činitele a tak způsobil značnou škodu. V případě J. L., který se dopustil pouze nedbalostního trestného činu a sám se neobohatil, lze rok nepodmíněného trestu odnětí svobody pokládat za trest přísný, neboť ten byl naopak stanoven na samé hranici horní. Případ však měl ještě další vývoj, neboť po odvolání, které si podala L. V., jí Krajský soud v Pardubicích snížil trest odnětí svobody dokonce pod trestní sazbou na tři roky a s náhradou škody odkázal poškozenou organizaci na občanskoprávní řízení. Na odvolání J. L. byl rozsudek v té části, která se týkala jeho osoby

zrušen a trestní řízení bylo zastaveno s ohledem na amnestii prezidenta republiky ze dne 9.5.1955¹⁸⁹.

5.

J. Z., úředník, byl rozsudkem č. j. 2 T 134/55-78 uznán vinným z trestných činů rozkrádání národního majetku podle § 245 odst. 1 a 3 trestního zákona a podvodu podle § 249 odst. 1 a 2 trestního zákona. Pachateli byl uložen trest odnětí svobody v trvání čtyř let a ztráta čestných práv občanských na pět let. Soud zároveň v odsuzující části rozhodl o zveřejnění rozsudku. Jako ve většině případů ze stejného roku ale soud odkázal poškozenou organizaci s nárokem škody na civilní řízení. Je zřejmé, že i v roce 1955 trestní soudci většinou jen neradi řešili civilní aspekty náhrady škody, na tom se nezměnilo zřejmě nic.

J. Z. kladl soud za vinu, že jako vedoucí střediska a administrativní úředník byl pověřený mimo jiné i přijímáním a odvodem tržeb, přičemž při odvádění tržeb evidoval částky nižší než skutečně inkasované a rozdíl si ponechával. Dnes bychom tedy takový skutek zřejmě klasifikovali jako zpronevěru a to bez ohledu na to, zda organizace zaměstnavatele je osobou veřejného nebo soukromého práva. Dále s dalším zaměstnancem společně¹⁹⁰ rozprodával majetek organizace a zisk si oba ponechali. Pachatel se hájil tíživou sociální situací, způsobenou dlouhodobou těžkou nemocí manželky.

V odůvodnění soud mimo jiné uvádí, že „...trest má výchovně působit na takové živly, které jsou ještě v nynější době pod vlivem starých kapitalistických přežitků...by chtěli žít na cizí účet... veřejný zájem vyžaduje, aby takové jednání bylo přísně potrestáno pro výstrahu těm, kteří svůj poměr k socialistickému vlastnictví nemají dosud vyhraněný...zejména v poslední době se v okrese pardubickém rozšířila trestná činnost takových živlů, kteří se na úkor národního majetku obohacují, kteří brzdi budování socialismu u nás...pro jejich výstrahu a poučení, neboť taková činnost je v rozporu se zájmy pracujících spoluobčanů“. Zde by bylo možno namítat, že pachatel naopak velmi vyhraněný poměr k socialistickému vlastnictví prokázal, když jednal v přímém úmyslu a s rozmyslem, dlouhodobě, opakovaně, pouze tento jeho poměr byl zcela zjevně negativní. Dále je možno akcentovat, že rozsudek mimo jiné zdůvodňuje i potřebou generální prevence i v odůvodnění (*kromě rozhodnutí o zveřejnění rozsudku*), navíc odkazy na generální prevenci – byť to explicitně nezmiňují, zavádají podezření o exemplárním potrestání v tomto případě. Dále je zřejmé z odůvod-

¹⁸⁹ Rozhodnutí prezidenta a vlády republiky Československé ze dne 9. května 1955 o amnestii, č. 117/1957 Ú.I.

¹⁹⁰ Spolupachatel ale v rozsudku nefiguruje. V rozsudku se uvádí, že to je z důvodu nemoci spolupachatele a z toho plynoucí nemožnosti účastnit se daného trestního řízení, v příslušném archivu se však rozsudek tohoto spolupachatele nepodařilo dohledat.

nění, že takovýto případ nebyl ojedinělý, že v době ještě blízké únorové změně režimu a v době politických procesů nebyla nijak neobvyklá hospodářská trestná činnost, kde objektem trestných činů byl majetek v socialistickém vlastnictví. Mimo jiné tak je zjevné, že doba vykazovala i jiné postoje, než prezentovaly např. týdeníky, promítané tehdy v kinech.

Zatímco za rozkrádání ve třetím odstavci byl pachatel ohrožen trestem pět až patnáct let odnětí svobody dle § 245 odst. 3 tr. zák., za podvod ve druhém odstavci mu hrozil trest maximálně deset let odnětí svobody dle § 249 odst. 2 tr. zák. I přes o polovinu vyšší horní hranici trestní sazby byl pachatel potrestán pouze trestem sníženým pod spodní hranici trestní sazby. V porovnání délky trestních sazeb u trestného činu, kde objektem byl majetek v soc. vlastnictví a tr. činu útočícího na majetek osobní, je i zde zjevný výrazný nepoměr v neprospěch soukromého vlastnictví.

6.

Relativně kuriózní případ se udál v prostředí nákladní železniční dopravy. Celkem devět spolupachatelů bylo uznáno vinnými, že jako zaměstnanci stáních drah v různých profesích (*od dělnických po strojvedoucí a dispečery*) cca po dobu dvou let odcizovali z železničních vagonů zboží, zejména líh. Množství lihu odcizeného za tak dlouhé období nebylo nijak závratné, od 7 do 50 litrů, přesné množství vůbec zjištěno nebylo.

Pachatelé byli rozsudkem č. j. 2 T 138/55-116 uznáni na vinu ze spáchání trestného činu rozkrádání národního majetku podle § 245 odst. 1 písm. a) trestního zákona a byli odsouzeni k trestům od dvou do 16 měsíců, všichni nepodmíněně. I v tomto případě soud rozhodl o zveřejnění rozsudku a odkázal poškozenou organizaci s nárokem škody na civilní soud. Podle rozsudku dvěma z pachatelů trochu překvapivě propadly ve prospěch státu jejich nádoby na pálení kořalky – které ale zjevně neměly souvislost s trestným činem, z něhož byli pachatelé uznáni vinnými (*nebyli přece uznáni na vinu z nedovolené výroby alkoholu, ale z jeho odcizování, když majitelem měla být státní organizace*).

Ze skutkového děje popsaného v rozsudku vyplývá, že se vůbec nejednalo o odčerpávání lihu z plných cisteren, ale o slévání, přesněji o dokapávání zbytku lihu z cisteren a to až po té, co cisterny byly nejdříve řádně přečerpány a takto získaný (*přečerpáný*) obsah, byl koncovému zákazníkovi (*kterým byl také n. p.*) předán. Odsouzení si tedy přisvojovali pouze tu část obsahu z předtím řádně vyčerpaných cisteren, který později stekl na dno cisterny po jejích stěnách, tedy vždy až po té, co cisterna byla řádně vyčerpána a hlavně čerpací soustrojí vůbec nebylo technicky schopné zbytkový materiál dočerpát, vysát. Z toho je zřejmé, že socialistické vlastnictví nijak kráceno ani poškozováno nebylo, neboť se jednalo o zbytky nezpracovatelné tehdejší technologií.

Z odůvodnění se lze dozvědět mimo jiné, že „...jednání je společensky nebezpečným a to proto, že bylo namířeno proti národnímu majetku, který je základním kamenem socialistického hospodářství. Socialistické vlastnictví je nezbytnou podmínkou pro plánování, pro růst výrobních sil, pro vyloučení hospodářských krisí a pro vzestup kulturní a materiální úrovně pracujících. Proto také Ústava a s ní i náš trestní zákon poskytuje národnímu majetku zvýšenou ochranu. Je v zájmu všech občanů našeho státu a je to i jejich povinností, uloženou jim Ústavou 9. května, aby se všemožně snažili o zvelebení národního majetku. Proti tomu stojí však lidé takového druhu, jako jsou obvinění, kteří zejména pod vlivem kapitalistických přežitků ve svém svědomí zkracují národní majetek, poškozují ho a přímo ho i rozkrádají. Tím vytvářejí nutnost různých složek mimo výrobu, jejichž starostí je ochrana národního majetku. Tím ale na druhé straně jsou poškozováni i pracující, protože nutností těchto nevýrobních složek nemůže být pracovní odměna produktivních zaměstnanců tak vysoká, jak by byla, kdyby zde tyto složky odpadly...tím poškození národní podnik nutili k investicím, které by jinak byly zbytečné. Jejich jednání je proto namířeno proti prvořadým zájmům našeho státu, naší společnosti a pracujících...“. I v tomto případě, stejně jako v kauze výše uvedené, soud dále široce odůvodňuje potřebu generální prevence a dále dochází k závěru, že ve výše uvedeném smyslu a pro „...obecný zájem na ochraně národního majetku...“ není na místě uložení mírnějších trestů.

Z uvedeného rozsudku je dobře patrné, jak „soudruh“ soudce svědomitě postihoval protiprávní jednání, které mělo dle rozsudku údajně poškozovat národní vlastnictví, které bychom dnes mohli označit za spíše bagatelní. Soud se pustil do velmi obsáhlého odůvodnění (*včetně vícero politických proklamací*) a současně položil velmi velkou váhu na protiprávnost jednání pachatelů, když tuto protiprávnost spatřoval zejména v ohrožení majetku právě proto, že se jednalo o majetek národní. Soud výslovně uvedl, že společenská nebezpečnost v jednání obviněných je značná a „...společenskou nebezpečnost zvyšuje ta okolnost, že šlo o organizované rozkrádání národního majetku, kterému právě pro tento způsob rozkrádání byly způsobeny škody daleko vyšší, než by se stalo, kdyby šlo o rozkrádání pouze náhodné...“. Soud dále kritizoval opájení alkoholem, které označil za kapitalistický přežitek, kterého nemají lidé v socialistické společnosti zapotřebí, a to přesto, že obžalovaní nebyli ani v jenom případě odsouzeni za trestný čin v souvislosti s požíváním alkoholu. Rozsudek přičítal pachatelům, že si neuvědomovali rozdíly mezi zaměstnavatelem kapitalistickým a socialistickým, přičemž podle rozsudku škodu, kterou způsobil dělník kapitalistovi, prý působil jen na tom, co z něj bylo vydřeno, zatímco v socialismu se prý dělníkům vrací v přerozdělování jejich vlastní nadvýrobek.

V tomto případě je zřejmá vysoká motivace k vynesení odsuzujícího rozsudku právě na základě údajného útoku na majetek v soc. vlastnictví, neboť odůvodnění stojí právě na politických proklamacích v tomto smyslu. Přitom však rozsudek zcela přehlíží, že množství tohoto údajně rozkradeného majetku není nijak konkrétněji specifikováno, určeno a že technické soustrojí k čerpání lihu z cisteren vůbec nebylo schopno tento dotčený líh vyčerpat a jeho vlastník o něj ani nejevil zájem (*jednalo se tak patrně o věc opuštěnou*). V těchto otázkách se tak jeví rozsudek jako nepřezkoumatelný a zmatečný. Je tak zjevné, že právě forma napadeného majetku zde byla příčinou odsouzení.

7.

Dále přidáváme z praxe ve stručnosti jeden soudních případů projednávaných v roce 1955 Okresním soudem v Pardubicích senátem 3 T.

J. K., dělník, byl uznán vinným v řízení pod sp. zn. 3 T 4/55 ze spáchání trestného činu rozkrádání národního majetku podle § 245 odst. 1 písm. a) trestního zákona a to za skutek, kdy požádal o výplatu rodinných přídatků i přes to, že již dříve o výplatu stejných sociálních dávek požádala a tyto pobírala jeho manželka. J. K. byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání pěti měsíců, podmíněně odloženém na dva roky a k náhradě škody.

Pachatel se bránil tvrzením, že nevěděl o pobírání dávek jeho manželkou, navíc dokud nepracoval v zaměstnaneckém poměru k n. p., tak jako malý živnostník na dávky nárok měl a krom toho, když jeho manželce přišel v minulosti menší invalidní důchod, řekl prý mu poštovní doručovatel, že zřejmě manželce byly dávky odebrány. Obhajoba tedy spočívala v absenci subjektivní stránky trestného činu, neboť pachatel se hájil, že ničeho spáchat nechtěl a domníval se, že jedná po právu. Soud obhajobě nevyhověl, když v odůvodnění argumentoval, že „...soud pokládá za naprosto vyloučeno, aby manžel nezajímal se o výši důchodu manželky¹⁹¹ ...,...obviněný neoprávněně zneužíval vymožeností dělnické třídy i našeho státního zřízení, které tak vydatně pečuje o nezletilé děti...i proto míra zavinění u obviněného je vysoká...dopustil se trestného činu ze ziskuchtivosti“. Protože soud stanovil delší zkušební dobu zejména z toho důvodu, aby mohl obviněný postupně uhradit způsobenou škodu, měl za to, že takto nebude dotčen důležitý obecný zájem na ochraně národního majetku.

Z dnešního pohledu zarážející na tomto rozsudku je rozhodný závěr soudu o motivu ziskuchtivosti i přesto, že pachatel se bránil nedostatečným naplněním subjektivní stránky a jednáním ve

¹⁹¹ V advokátní praxi v současnosti naopak není zvlášť výjimečné setkat se se situací, kdy jeden z manželů skutečně nemá vědomost o přesných příjmech druhého manžela, zejména pokud hospodaří samostatně nebo mají zúžené společné jmění manželů, pozn. KR

skutkovém omylu. Ovšem úvaha soudu z r. 1955 oporu v zákoně č. 86/1950 Sb. má potud, že ten nepracoval s omylem vůbec¹⁹², ani skutkovým ani právním, a trestný čin definoval široce v § 2 jako „...*takové pro společnost nebezpečné jednání, jehož výsledek uvedený v zákoně pachatel zavinil...*“ a soud by se tak musel hlouběji zabývat otázkou zavinění, což však v tomto případě neučinil, nebo to alespoň není patrné z rozsudku. To přesto nebránilo soudu v takovém hodnocení otázky zavinění, které znamenalo závěr soudu o úmyslu přímém. Nabízí se otázka, zda by soud došel k závěru o vysoké míře zavinění i v případě, kdy by objektem tr. činu nebyl majetek v socialistickém vlastnictví.

8.

Lidový soud v Přelouči

Případ zajímavý jak rozsahem, tak životním osudem pachatele, jeho přístupem k vlastní kauze a jeho urputností i dlouhým (*a marným*) bojem se stání mocí se udál v šedesátých letech minulého století na Přeloučsku. OO VB Přelouč, okres Pardubice rozpracovávalo případ Josefa Hulíka¹⁹³, někdejšího podnikatele a obchodníka, který byl vyšetřován a obviněn pro trestné činy rozkrádání majetku v soc. vlastnictví, spekulace, podplácení a ohrožení daně. Posléze byl také J. Hulík odsouzen Lidovým soudem v Přelouči dne 11.7.1958 v řízení vedeném pod sp. zn. T 36/58.

Josef Hulík býval před únorovým převratem majitelem štěrkopískovny na Přeloučsku, v době jednání soudu byl však již jen pomocným dělníkem. Dle rozsudku měl falšovat údaje v průkazce opravňující jej ke zlevněným jízdám státními drahami, za což si vysloužil uznání na vinu z rozkrádání. Uznán vinným za rozkrádání byl také z toho důvodu, že souhlasil s vysokým výživným na své děti, když měl dle názoru soudu upřednostnit své daňové povinnosti. Současně dle soudu prodal starou elektrorozvodnou síť ze své - jak sám soud přímo uvádí „*zrušené*“ vlečky - a zisk opět nepoužil pro uspokojení svých daňových povinností. Stejně postupoval, když rozprodal (*opět za nízké částky*) staré hřeby, výhybky, kolejnice a pražce z bývalé vlečky a takto získaný nízký obnos, si ponechal (*ačkoliv dle názoru soudu měl železo odevzdat do n. p. Kovošrot...*). Krom toho, že zisk byl zlomkem oproti daňové povinnosti, tak v těchto bodech soud přiznal, že mu bylo známo, že vlečka je zrušená, tedy že je tržní hodnota přinejmenším diskutabilní. Dále bylo J. Hulíkovi kladeno za vinu, že neoprávněně vylákal daňovou slevu, když tvrdil v čestném prohlášení, že je nemajetným ačkoliv mu z jeho bývalého (*zestátněného*) podniku zbyla železniční vlečka (*zrušená, technicky ne-*

¹⁹² Omyl však obsahoval starší právní předpis platný na našem území, neboť jej upravoval v § 2 a § 3 již rakouský trestní z. č. 117/1852 Ř. z., účinný v Čechách. Náš trestní zákon z r. 1950 však právní úpravu omylu nepřevzal [*pracoval pouze v § 58 odst. 1 písm. a) s omluvitelným omylem v případě mladistvých pachatelů*] a výslovně ji neobsahoval ani zák. č. 140/1961 Sb., tedy v době působnosti obou trestních zákonů, jak toho z r. 1950 tak i následujícího z r. 1961, bylo možno s omylem pracovat jen dle ustanovení o subjektivní stránce tr. činu.

¹⁹³ Otec známého bývalého advokáta a mimo jiné také obhájce disidentů JUDr. Milana Hulíka, Ph.D.

schopná provozu) a menší obnos na bankovním účtě, za nájem vlečky držel pohledávku vůči nájemci a v jeho prospěch měly existovat údajné nároky z titulu náhrady škody. J. Hulíkovi také bylo kladeno za vinu, že poté, co si sám sjednal demontáž staré vlečky na vlastní riziko za pevnou cenu (za kterou v souladu se smlouvou následně přefakturoval sjednanou částku výkupně surovin), dosáhl ve skutečnosti ceny demontáže nižší a rozdíl si ponechal. V tomto jednání spatřoval soud nepříjatelné „...zneužívání vlastnického poměru k bývalé štěrkopískovně...kapitalistické pořádky nehodné etapě budování socialismu v roce 1958...” a trestný čin spekulace byl na světě.

V odsuzujícím rozsudku soud přímo uvádí, že obžalovaný „...ve větším rozsahu takové předměty hromadil a přechovával za účelem jejich zcizení, při čemž (sic!) k činu došlo za zvláště přitěžujících okolností...”. Soud tak na několika stránkách přiznal, že obžalovaný je vlastníkem (staré, provozu neschopné) vlečky, která mu zbyla po zestátnění jeho bývalého podniku a jeho pískovny, a zároveň prohlásil, že soubor předmětů, které vlečku představovaly, jejich vlastníkem hromadil za účelem jejich zcizení. Rozsudek vynesl a podepsal profesionální soudce s titulem JUDr. (*jednalo se ale o věc senátní, další členové senátu byli soudci z lidu*). Z rozkrádání byl Josef Hulík uznán vinným dle § 245 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a) a odst. 3 tr. zákona - tedy se dle soudu neoprávněně obohatal, tohoto jednání se navíc dopustil výdělečně a způsobil značnou škodu. Současně byl uznán vinným ze spáchání tr. činů spekulace podle ustanovení § 134a odst. 2 a podplácení dle ustanovení § 182 odst. 1 a 2 tr. zákona.

Trest byl velmi přísný. 12 let odnětí svobody nepodmíněně, ztráta čestných práv (*právo volební a právo být soudcem a soudcem z lidu*), propadnutí celého jmění (*v té době krom movitého majetku vlastnil obžalovaný z dob svého podnikání např. stále ještě čtvrtinu činžovního domu v Kolíně*) včetně jeho pohledávek, zákaz samostatné výdělečné činnosti, zákaz administrativní činnosti. Dokonalá likvidace úspěšného člověka. Ze spisu mimo jiné vyplývá, že J. H. čelil vyvlastňovacímu řízení již v době tzv. protektorátu a toto řízení bylo „úspěšně” ukončeno v r. 1940. Po té začal J. H. budovat svůj podnik znovu. Patrně se i po změně společenských a politických poměrů snažil postupovat obezřetně, neboť svůj podnik (*kde i zaměstnával vícero osob*) pronajal v r. 1949 státní stavební organizaci. Zásoby písku ale byly vyčerpány v r. 1954. Tedy starší vlečka od vytěžené pískovny, vyřazená z provozu, nemohla představovat pro socialistické hospodářství jakoukoliv konkurenci nebo ekonomické ohrožení ani teoreticky. Soud však explicitně k vlastnickým vztahům k majetku uvádí (*str. 20 rozsudku*), že „...Obžalovaný hrubým, rafinovaným, předem dopodrobna promyšleným způsobem se snažil žít na úkor poctivých občanů naší republiky...tím, že hlavní jeho trestná činnost napadala nejvyšší typ vlastnictví v našem státě, t. j. vlastnictví socialistické...Celkovým přístupem k provádění své trestné činnosti, včetně kapitalistického způsobu jednání...prokázal obžalo-

vaný trestné jednání vysokého stupně společenské nebezpečnosti... ”. V tomto rozsudku tak názorně vidíme nazírání soudu na vlastnické vztahy, zdůraznění na prioritě socialistického vlastnictví a z toho plynoucí jeho zvýšenou ochranu před vlastnictvím soukromým i před zájmem soukromého vlastníka byť i jen na zpeněžení malého zbytku jeho podnikatelského majetku, o který jen shodou okolností nepřišel znárodněním. Soud mimo jiné charakterizoval obžalovaného jako „...zavilého nepřítele našeho lidově demokratického zřízení...se dopustil trestných činů se zvláštní lstí, neboť k tomu dokonce zneužil platné vyhlášky právě její podrobnou znalostí (obžalovaný mimo jiné totiž prohlásil v rámci popsanych transakcí, že nemá jiné závazky k socialistickým organizacím dle § 5/7 vyhl. min. financí č. 231/1956 Ú.l., str. 11 rozsudku - pravděpodobně vycházel v rozdílnosti osob mezi svým bývalým podnikem, o který po únoru 1948 přišel, a svou fyzickou osobou jako pracujícím v socialistickém sektoru v r. 1958, kterým tehdy již byl, pozn. KR)...Obžalovaný se dopustil své trestné činnosti hlavně zneužitím svých obchodních, zejména administrativních znalostí...ze zavržitelných kapitalistických pohnutek...Za těchto okolností je jediným účelem trestu zneškodnění obžalovaného jako nepřítele pracujícího lidu... ”. A tak stihl odsouzeného J. H. popsany, v kontextu doby zřejmě neodvratný, osud. Pro nás z citace přímo křičí úvaha soudu, že podrobná znalost právního předpisu je pokládána za „zvláštní lst ”.

J. H. ještě využil svého práva podání opravného prostředku, odvolání, o kterém rozhodoval dne 22.8.1958 Krajský soud v Pardubicích pod sp. zn. 3 To 446/58. Ovšem neúspěšně, odvolací soud odvolání zamítl a potvrdil prvoinstanční rozsudek. Z usnesení odvolacího soudu stojí za zmínku úvaha odvolacího senátu, že obrana obžalovaného, že některé pohledávky a dluhy byly buď již dříve uspokojeny nebo se promlčely a v době posuzované trestním soudem tak již ani nebyly rozhodné „...je pro posouzení viny obžalovaného nerozhodná...neboť šlo o pohledávky menšího rozsahu... ”¹⁹⁴. Na jiném místě se pak odvolací soud vypořádal s námitkami odvolatele tak, že konstatoval, že „...jsou naprosto bezdůvodné a nelze je hodnotit jinak než jako neodůvodněné brojení proti právu soudu na hodnocení důkazů dle vlastního uvážení... ”¹⁹⁵. Obdobně nepřehlédnutelná je argumentace odvolacího soudu ve věci trestného činu spekulace, kdy podle odvolacího soudu měl odsouzený povinnost prodat kolejnice ze své bývalé vlečky jako šrot národnímu podniku Kovošrot a nikoliv je nabízet jako dále využitelné kolejnice jakémukoliv jinému podniku - zde v podstatě bez odůvodnění a bez konkretizování jakéhokoliv ustanovení právního předpisu, který by měl odsouzený uvedeným jednáním porušit. V odůvodnění výše trestu pak mimo jiné odvolací soud přidal další originální úvahy k výši společenské nebezpečnosti odsouzeného tím, že „...jeho míra zavinění je

¹⁹⁴ Usnesení Krajského soudu v Pardubicích sp. zn. 3 To 446/58 str. 6

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 7

zvyšována jeho intelektovými schopnostmi, kterými nesporně převyšuje běžný rámec bývalých kapitalistických podnikatelů...Proto tím nebezpečnější pro zájmy socialistické společnosti bylo jeho jednání... ”. Jak odvolací soud dospěl k hodnocení intelektových schopností v odvolání uvedeno není a psychiatrický znalecký posudek k této otázce spis neobsahuje, in fine intelektuální zdatnost obžalovaného byla ohodnocena jako přitěžující okolnost, kterou se socialistická společnost cítila zjevně ohrožena. I odvolací soud konstatoval „...jednání se zvláštní lstí...zneužití znalosti právních předpisů... ”¹⁹⁶, aniž by vysvětlil, co je nemorálního natož trestného na znalosti právního předpisu a na aplikaci této znalosti při obraně proti obvinění z trestné činnosti.

9.

Případ „*kulaka*” u OS Pardubice

V r. 1960 bylo zahájeno vyšetřování na MO VB Přelouč proti předsedovi JZD v Břehách u Přelouče, bývalém soukromém zemědělci, J. Z. Již v nadpise spisu použily tehdejší orgány činné v trestním řízení označení stíhaného přídomkem „*kulak*”. Věc následně soudil v lednu 1961 Okresní soud v Pardubicích pod sp. zn. 1 T 5/61. Soud uznal obžalovaného vinným ze spáchání hned několika trestných činů. Konkrétně u rozkrádání majetku v soc. vlastnictví to bylo dle ustanovení § 245 odst. 1 písm. b), c), tedy že nakládal s věcí, která mu byla svěřena jako s vlastní a přitom se obohatil, dále se jednalo o poškozování majetku v soc. vlastnictví dle § 245a odst. 1 a také ještě poškozování provozu dle § 135 odst. 1 a odst. 2 písm. a). Dalším tr. činem bylo porušení povinností veřejného činitele dle § 176 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a) a b), pak tr. čin pobuřování proti republice dle § 81 odst. 1 písm. a) a konečně spekulace podle § 134a odst. 1, vše podle trestního zákona z r. 1950.

Odsouzen byl J. Z. k velmi přísnému trestu odnětí svobody v trvání tří a půl roku nepodmínečně a propadnutí jmění ve prospěch státu¹⁹⁷, a dále ke ztrátě práv občanských na dobu pěti let po vykonání trestu odnětí svobody. I rozsudek připouští, že dříve jako soukromý zemědělec pracoval a hospodařil velmi dobře a v té době i příkladně plnil povinně odváděné dávky státu.

Způsobená škoda byla z dnešního pohledu marginální a další delikty až úsměvně triviální. Škoda se pohybovala v řádech stokorun za dva roky, po které byl J. Z. předsedou JZD, a sestávala např. ze spropitného poskytnutého z družstevních peněz číšníkovi při obědě na služební cestě nebo řidiči traktoru jiného JZD za dovoz sadbových brambor, dále z nakrmení vlastní záhumenkové krávy družstevním senem, které ale bylo uskladněno ve stodole J. Z. (*ve spise přitom nebyl získán jak-*

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 9

¹⁹⁷ JZD Břehy se ani nepřihlásilo o náhradu škody, viz. Rozsudek Okr. soudu v Pardubicích sp. zn. 1 T 5/61, str. 12

koliv odůvodněný poznatek, že by JZD hradilo odsouzenému za uskladnění družstevního sena skladné či jinou odměnu, např. v naturáliích).

Téměř bizarně pak působí uznání na vinu ze skutkového děje popsaného jako zkrmení sadbových brambor družstevními slepicemi, když brambory byly opět uskladněny se souhlasem JZD ve sklepech J. Z. (*opět bez zjištění poznatku o jakékoliv náhradě skladného nebo jiné odměně pro J. Z. za využívání jeho nemovitosti ve prospěch JZD*) a slepice nekrmil J. Z. ale jeho manželka, která také byla zaměstnankyní družstva. Zde měl vznik škody záviset na jiné ceně krmných brambor a jiných brambor, neurčených ke krmení. Soud se přitom nepozastavil nad rozdílností mezi osobami J. Z. a jeho manželky, a také za tento skutek odsoudil přímo J. Z., ačkoliv on sám se o družstevní slepice nestaral, ani je nekrmil. U tohoto skutku byla stanovena právní kvalifikace jako poškozování majetku v soc. vlastnictví dle § 245a odst. 1 tr. zákona z r. 1950.

U trestného činu spekulace spočívala soudem uznaná vina J. Z. na odprodeji jeho vlastních valníkových pneumatik družstvu (*tyto přitom nabyl dle Protokolu o výslechu z 17.10.1960 v roce 1952 řádnou koupí*), když dle představy soudu je měl odevzdat o své vůli a to zcela zdarma. Obdobně u trestného činu pobuřování proti republice dle rozsudku naplnil J. Z. jeho skutkovou podstatu tím, že před jinou osobou v rámci rozhovoru o plánovaném ustájení dobytka prohlásil „*ono to stejně dlouho trvat nebude*“, jindy při bourání stodoly s plánem využití takto získaného materiálu ke stavbě rodinného domu měl před majitelem předmětné nemovitosti pronést slova „*já bych to neboural, vždyť ji ještě někdy můžeš potřebovat*“, pak zase před stejnou osobou pronesl větu „*takhle to stejně dlouho nevydrží*“. Jak vidno, z dnešního pohledu byla soudní ochrana socialistického společenského zřízení v dané době upjatě přísná, razantní až nelitostná, u některých výroků se nám přitom jeví (*a i tehdy zřejmě byla*) představa o jejich společenské nebezpečnosti marginální. Lze si tyto výroky vykládat i zcela nevině a nekonfliktně vůči tehdejšímu zřízení, jako konstruktivní hodnocení situace. Soud v rozsudku dovozuje společenskou nebezpečnost těchto výroků toliko z toho, jak je pochopili svědci. Zde je ovšem nutno poznamenat, že ani dle odůvodnění rozsudku se svědci vůbec nepokusili o výklad slov J. Z. s ním hned na místě, ačkoliv i jiný výklad než takový, který by znamenal negativní postoj odsouzeného k tehdejšímu společenskému zřízení, by byl relativně snadno možný.

Stupeň společenské nebezpečnosti posuzoval soud zejména se zřetelem k celku, k souhrnnému významu všech trestných činů, kdy tento označil za „*...velmi vysoký...uvedeným jednáním způsobil vážnou poruchu v hospodaření JZD Břehe*“¹⁹⁸. Rozsudek v odůvodnění např. přeskakuje z

¹⁹⁸ Tamtéž, str. 11

popisu několikaleté pracovní činnosti J. Z. jako zaměstnance JZD bez souvislosti na období válečné, kdy měl údajně odsouzený přijímat návštěvy osob německé národnosti, kdy tyto si od něj snad odnášely zemědělské produkty. Patrně to mělo přispět k celkově negativnímu obrazu charakteru obžalovaného J. Z., je pak ovšem na místě otázka, proč nebyl jmenovaný po válce odsouzen za protiprávní činnost ve válečném období a proč byl, jako osoba nyní natolik kritizovaná z dob války, zvolen později v dobách socializace vesnice do funkce předsedy JZD. Ještě výmluvněji působí v rozsudku z r. 1961 věta „*Svým dosavadním životem a způsobem obstarávání si obživy se obžalovaný řadí mezi kulaky.*”¹⁹⁹. Po víceletém vykonávání funkce předsedy družstva a po předchozím odevzdání vlastního majetku ve prospěch družstva v rámci združstevňování se jeví tento výrok přinejmenším odtrženým od reality. Při odůvodňování přísného trestu soud mimo jiné uvedl, že „*...projednaný případ a uložený trest bude dostatečným výchovným prostředkem nejen pro obžalovaného, ale i pro ostatní členy naší společnosti, kteří svým nezájmem a nedbalým výkonem svých povinností způsobují našemu plánovanému hospodářství značné škody a ochuzují tak tímto svým jednáním pozitivně pracující občany o možnost dalšího zvyšování životní úrovně...obžalovaný svou činností nepochybně zasáhl do celkového rozvoje JZD Břehy právě v době, kdy naše zemědělská výroba má za úkol splnit třetí pětiletku za 4 roky. Proto...takováto trestná činnost musí být příkladně potrestána*”²⁰⁰.

Z uvedeného případu je zřejmé, jak v době tzv. třetí pětiletky, v letech 1960-61, orgány činné v trestním řízení odstíhaly a odsoudily člověka, který se z dnešního pohledu nedopustil takřka žádných společensky škodlivých jednání, přesto byl za popsané skutky uznán na vinu a odsouzen k trestu velmi přísnému, a to nejen trestu odnětí svobody ale i propadnutí jmění, tedy dotyčný J. Z. byl po návratu z výkonu trestu odnětí svobody nemajetnou osobou bez prostředků. Navíc trest propadnutí jmění velmi pravděpodobně tvrdě dopadl na nejbližší příbuzné odsouzeného, když ten měl kromě manželky i tři děti, podle obsahu spisu dvě byly v době vynesení rozsudku žáky nižších ročníků základní školy. Prostředkem přitom byly pro vyšetřující i justiční orgány zejména trestné činy chránící majetek v socialistickém vlastnictví, když z výše uvedeného se jeví odsouzení J. Z. jako účelově zmanipulovaný proces.

¹⁹⁹ Tamtéž, str. 11

²⁰⁰ Tamtéž, str. 12

10.

Krajský soud v Praze

Případem na celostátní úrovni ze šedesátých let minulého století, který je zajímavým a vybočujícím z výše uváděného, představuje rozsáhlejší rozkrádání, které mělo údajně probíhat pod hlavičkou Inzertní, propagační a reklamní agentury (*dále jen „IPRA“*). Slovo údajně je zde přitom zcela patřičné. IPRA byla podnikem Československé strany lidové a jako taková byla oprávněna legálně poskytovat služby spočívajících ve vypracovávání stavebních, statických a architektonických projektů pro investory. Tuto činnost přitom poskytovala IPRA nezávisle na státních projektových ústavech, které pak hlavně vykazovaly stejné služby pomaleji a draž. Architekti a stavební projektanti tak měli zcela legální příležitost, jak si vedle řádného platu ze zaměstnaneckého poměru, přivydělat²⁰¹.

Pro podnik IPRA vykonávalo stavební projektování jako svou vedlejší činnost dokonce 1.900 subjektů^{202, 203}. Jedním z nich byl i Jiří Vahala (*dále jen „J. V.“*), který byl jinak v řádném zaměstnaneckém poměru ke státnímu podniku Stavoprojekt, vedlejší vztah mezi podnikem IPRA a tímto konkrétním projektantem pak probíhal na bázi smluv o dílo. V jeho případě v řádném zaměstnání měl jako osoba bez politické příslušnosti poloviční plat oproti kolegům s tou správnou stranickou knížkou. Je tak případem ukázkovým a typickým pro popisovanou kauzu. Finančně vše probíhalo tak, že J. V. vypracovával potřebné projekty a doklady a také fakturoval podniku IPRA, který dále přefakturoval konečným zákazníkům - státním organizacím. Z fakturovaných částek pak odměnou pro projektanta byly 4/5 z celkové částky (*ten měl v tomto podílu zahrnutý i své náklady*), zbylá pětina byla odměnou pro podnik IPRA. Sám J. V. prováděl uvedenou činnosti pouhé dva roky, v letech 1953-55, po změně zaměstnavatele v hlavním pracovním poměru to již totiž neměl zapotřebí. Vše jej však dostihlo v r 1959. Tehdy byl cestou do práce zadržen, byla mu krátkou cestou od nového zaměstnavatele doručena pro něho zcela neočekávaná výpověď z pracovního poměru, současně byl stejného dne převezen do věznice²⁰⁴ a tam musel po dobu téměř tří měsíců znovu nově přepočítávat již před lety vyfakturované služby (*průvodní samozřejmostí byly denní několikahodinové výslechy*), nyní ovšem bez možnosti kontroly dat ve svých či jakýchkoliv jiných podkladech a zázna-

²⁰¹ KOUKALOVÁ, Š., Paměť a dějiny, roč. 2019, č. 4, str. 16 - 18

²⁰² Tamtéž, str. 16

²⁰³ Archiv bezpečnostních služeb, Sbíрка Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy MV (V-MV), vyšetřovací spis arch. č. V-3500 MV

²⁰⁴ Pravděpodobně tedy na něho byla uvalena vazba, byť autorka zdrojového článku toto neobjasňuje, pozn. KR

mech, včetně písemností a faktur podniku IPRA. A protože bez uvedených podkladů nutně došel k jiným číslům než při prvotní fakturaci, rozkrádání národního majetku bylo na světě²⁰⁵.

Krajský soud v Praze věc soudil na podzim 1959, když nakonec uznal J. V. vinným z rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a odsoudil jej dle § 245 odst. 2 tr. zákona č. 86/1950 Sb. k trestu odnětí svobody v trvání šesti let, propadnutí jmění dle § 47 tr. zákona a ztrátě čestných práv občanských dle § 43²⁰⁶. Protože tresty dle §§ 43 a 47 nebyly od 1.1.1957 již obligatorní ale pouze fakultativní²⁰⁷, svědčí to o zjevné snaze po přísném odsouzení. J. V. si celý trest odpykal, propuštěn z výkonu trestu byl v r. 1965²⁰⁸.

S ohledem na výše popsané se jeví trest pro J. V. nanejvýš přísný a nespravedlivý, proces byl zjevně minimálně zmanipulovaný. V otázce odsouzení stavebního projektanta za „rozkrádání“ se nabízí vedle dramaticky přísnější ochrany majetku v soc. vlastnictví ještě jedna možná motivace státních orgánů. J. V. pracoval totiž po dobu výkonu trestu odnětí svobody v Technickém ústavu ministerstva vnitra přezdívaném Basoprojekt, přičemž nebyl sám, neboť obdobných případů odsouzených architektů a stavebních inženýrů bylo mnohem více. Těchto případů bylo více i v samotném podniku IPRA, navíc další odsouzení pocházeli např. také z akademické půdy, tedy zejména z pražské a brněnské stavební fakulty²⁰⁹. Socialistická ekonomika tak měla k dispozici po určitou dobu vícero stavebních projektantů a architektů, které mohla využít a s největší pravděpodobností také aktivně využívala pro rozličné stavební akce a to za cenu předpokládejme významně nižší a s dodacími lhůtami zřejmě kratšími, než pokud by stát zakázky zadával státním projektovým ústavům. Lze uzavřít, že tento případ dokumentuje krom aplikace enormně přísných trestních sazeb za rozkrádání také zneužití tohoto trestného činu ve smyslu jeho justičního nadužívání a plnění i vedlejšího účelu, zde omezení legální činnosti, která i přes svou zákonnost připomínala soukromé podnikání a současně zajištění vysoce odborně náročné činnosti ve prospěch socialistické ekonomiky za podmínek jednostranně výhodných pro stát.

K příkladům z praxe lze závěrem doplnit, že i případy rozkrádání se dostaly mezi politické, veřejné procesy, sledující „*přesvědčování a výchovu mas*“. Tak v Instrukci Ministerstva spravedl-

²⁰⁵ KOUKALOVÁ, Š., Paměť a dějiny, roč. 2019, č. 4, str. 17

²⁰⁶ Tamtéž, str. 17

²⁰⁷ Novelizace zákonem č. 63/1956 Sb.

²⁰⁸ KOUKALOVÁ, Š., Architekti beze jména. Rozhovor s architektem Jiřím Vahalou o věznicích tzv. Basaprojektu na Pankráci. Zprávy památkové péče, 2018, roč. 78, č. 6, s. 677–680

²⁰⁹ KOUKALOVÁ, Š., Paměť a dějiny, roč. 2019, č. 4, str. 17 str. 16

nosti o veřejných soudních procesech a jejich organizaci z 29.8.1951²¹⁰ se mimo jiné uvádí, že „*Procesy proti osobám z řad pracujících měly za účel, aby vnesly poučení do řad pracujících, aby zvyšovaly jejich pracovní morálku, bdělost, ostražitost a uvědomělý poměr k socialistickému vlastnictví... Výchovnými procesy, které také splnily svůj účel uvědomovat pracující o významu chránit národní majetek proti rozkrádání, byly procesy proti Baladovi a spol. pro krádeže cukru, páchané soustavně dělníky v rafinériích v Ústí nad Labem, a proti Fr. Kálenskému a spol., kde šlo o krádeže mýdla a koží*“²¹¹. Právní praktiky pak zaujme v témže dokumentu konstatování, že „*Obhájci dosud nepochopili úlohu obhajoby v socialistickém státě. Chovají se většinou při hlavním líčení pasivně. Nebyl zjištěn případ, že by obhájce během hlavního líčení nějak rušivě zasahoval.*“²¹². Výmluvně o vztahu veřejnosti k takovýmto veřejným soudním procesům pak vypovídá konstatování v témže dokumentu, že např. u Okresního soudu v Broumově byla chabá účast při veřejném líčení, jehož předmětem byla hospodářská trestná činnost, zatímco v případě vraždy, také veřejně projednávané u téhož soudu „*...Zasedací síň byla přeplněna*“²¹³.

²¹⁰ VOREL, J., ŠIMÁNKOVÁ, A., BABKA, L., Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004, str. 224.

²¹¹ VOREL, J., ŠIMÁNKOVÁ, A., BABKA, L., tamtéž, str. 225

²¹² VOREL, J., ŠIMÁNKOVÁ, A., BABKA, L., tamtéž, str. 228

²¹³ VOREL, J., ŠIMÁNKOVÁ, A., BABKA, L., tamtéž, str. 225

3. Právní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví (1961 - 1990)

3.1. Právní úprava

Další etapu rychlého vývoje a zásadních změn doznala úprava ochrany majetku v socialistickém vlastnictví a trestní soudnictví vůbec s rokem 1961. Nejprve byl Národním shromážděním přijat z. č. 38/1961 Sb. o místních lidových soudech. Ten byl účinným následujících devět let a do pravomoci místních lidových soudů, které zavedl, přesunul ve svém § 12 mimo jiné ty delikty (*provinění a trestné činy*), kterých se dopustil pachatel na tom závodě, kdy byl místní lidový soud ustanoven. Protože tyto soudy nebyly ustanoveny ve všech socialistických závodech a podnicích, tak tam, kde se tak nestalo, mohly projednávat závodní komise i nadále také delikty proti majetku v socialistickém vlastnictví podle zákona č. 24/1957 Sb. o kárném stíhání rozkrádání. S ohledem na fakt, že místních lidových soudů bylo k 30. červnu 1963 zřízeno na celém území ČSSR celkem 896²¹⁴, nebyla tak uvedeným tipem justičního orgánu pokryta většina socialistických závodů a podniků, tedy ve většině hospodářského sektoru (*který tehdy byl již zcela dominantně socialistický*) byla zachována možnost i nadále postupovat podle zákona o kárném stíhání rozkrádání. Tam, kde pak Místní lidové soudy zřízeny byly, projednávaly nejčastěji agendu tzv. socialistického soužití a právě rozkrádání. Např. „...ve Středočeském kraji v prvním roce činnosti vzniklo 105 těchto soudů, ty za první polovinu roku projednávaly celkem 1470 případů, z toho většinou porušování pravidel socialistického soužití a rozkrádání národního majetku...“²¹⁵.

Následně byl v červnu 1961 z. č. 60/1961 Sb. o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku, který k 1.7.1961 zrušil ve svém § 43 mimo jiné také z. č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní a z. č. 89/1950 Sb., trestní řád správní. Na národní výbory tak přešla obecná přestupková agenda. V § 35 stanovil tento zákon, že „*Provinění proti majetku v socialistickém vlastnictví se dopustí, kdo takový majetek poškodí, zejména krádeží, zpronevěrou, podvodem nebo tím, že jej neoprávněně a svévolně užívá nebo ničí, pokud škoda příliš nepřevyšuje částku 500 Kč*“. V dalších ustanoveních zákon zaváděl stejné provinění z nedbalosti a také jej vykazoval ze své působnosti pokud šlo o recidivu a situace „...*je-li...čin z jiných důvodů zvlášť zavržitelný*“.

Konečně pak byl v prosinci 1961 přijat nový trestní zákon č. 140/1961 Sb. (*účinný od 1.1.1962 do 31.12.2009*) a nový trestní řád, z. č. 141/1961 Sb., účinný s mnoha úpravami dosud.

²¹⁴ SOLNAŘ, V., Trestní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a podobným trestným činům, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, r. 1965, str. 42

²¹⁵ Rudé právo, 19.7.1962

Trestní zákon hned v prvním paragrafu vyjmenoval ochranu socialistického vlastnictví²¹⁶ jako jeden ze svých účelů. Důvodová zpráva výslovně uváděla, že „*Osnova trestního zákona je zaměřena k ochraně společenského a státního zřízení Československé republiky a socialistického vlastnictví, jakož i práv a oprávněných zájmů občanů*“^{217, 218}. Ostatně také jedním z komentovaných důvodů pro rekodifikaci byla skutečnost, že „...*mentalita veřejnosti automaticky nevyjadřuje změny, jimiž prošla třídní a ekonomická struktura, a boj proti buržoazním zbytkům vyžaduje ideologickou iniciativu, organizovanou a řízenou KSČ*...“²¹⁹. Ochranu majetku v socialistickém vlastnictví přesunul nový tr. zákon z hlavy věnované majetkovým trestným činům do druhé hlavy, zpracovávající hospodářské trestné činy, mimo jiné tedy daleko před trestné činy proti životu a zdraví (*hlava sedmá*). Trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví byl ustanoven v § 132 a bylo jej možno spáchat jednáním odpovídajícím formám krádeže, zpronevěry²²⁰ a podvodu (*seřazeno v odst. 1 v tomto pořadí*). Podrobnější úpravy se oproti předchozí úpravě dočkaly případy přísněji trestné, tedy skutkové podstaty upravené v odstavcích 3 a 4. I tento trestní zákon navazoval na zvýšenou ochranu socialistického vlastnictví z předchozího trestního zákona a v této pokračoval, navíc zavedl další trestné činy směřující k ochraně soc. vlastnictví a sice neoprávněné užívání věci v soc. vlastnictví dle § 133 a poškozování majetku v soc. vlastnictví dle § 136²²¹. A nižší ochranu jinému majetku než tomu v soc. vlastnictví vyjádřil trestní zákon i systematikou, když tuto zařadil až do hlavy deváté. Účinným byl tento zákon až do konce roku 2009, když samotný trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví ale zanikl novelou č. 175/1990 Sb. již k 1. červenci 1990.

Trestnost byla dána dle dobové judikatury i v případech pachatelova osobitějšího vztahu k rozkrádanému majetku. Tak např. „*Trestnost trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 tr. zák. zásadně není vyloučena skutečností, že pachatel má vůči organizaci, jejíž majetek rozkrádá, skutečný nebo domnělý nárok na majetkové plnění*“²²². I osoby, kterým

²¹⁶ Další formou socialistického vlastnictví bylo v tomto období dle § 8 odst. 2 z. č. 109/1964 Sb., Hospodářského zákoníku, vlastnictví společenských a jiných socialistických organizací (*Socialistický svaz mládeže, Revoluční odborové hnutí, Svaz pro spolupráci s armádou, ...*).

²¹⁷ KUKLÍK, J. in KUKLÍK a kol., Vývoj československého práva 1945-1989, Linde, Praha, 2008, str. 406

²¹⁸ Obdobně důvodová zpráva k z. č. 150/1969 Sb., tedy k právnímu předpisu zavádějícímu přečiny jako protiprávní činy porušující právní řád méně závažně uváděla, že „...*Značné ekonomické ztráty vznikají též uvolněním pracovní mórálky a lhostejným a neodpovědným vztahem některých pracovníků k věcem v socialistickém vlastnictví*...“, viz. KUKLÍK J., in. KUKLÍK a kol., Vývoj československého práva 1945-1989, Linde, Praha, 2008, str. 427

²¹⁹ PŘENOSIL, G., TOLAR, J., Nad novými kodexy, Právník, CII, č. 2, 1962, str. 88

²²⁰ Právě páchaní rozkrádání formou zpronevěry bylo dobovými odbornými autoritami pokládáno za formu nejvíce nebezpečnou, viz. PJEŠČAK, J. a kol., Kriminální právo, Praha: UK Praha, 1978, str. 289 - 312

²²¹ KUKLÍK, J. in KUKLÍK a kol., Vývoj československého práva 1945-1989, Linde, Praha, 2008, str. 412

²²² Sbírka rozhodnutí a stanovisek soudů ČSSR, R 3/72

svědčilo vlastnické právo k půdě, na níž hospodařila soc. organizace, byly uznávány vinnými rozkrádáním, pokud ze své půdy usilovali o alespoň nějaký vlastní užitek. Např. „*Těžba dřeva z lesa přikázaného do trvalého užívání závodu socialistického sektoru je rozkrádáním majetku v soc. vlastnictví podle § 132 odst. 1 písm. a) tr. zák., a to i tehdy, provede-li těžbu vlastní lesní půdy*”²²³, a dokonce i po té, pokud ke skutku došlo až po uplynutí doby, na kterou byla předmětná půda přikázána do užívání soc. organizaci: „*Sama okolnost, že uplynula doba, na kterou byla zemědělská půda podle § 5 vl. nař. č. 50/1955 Sb. přikázána k užívání jednotnému zemědělskému družstvu, neopravňuje ještě majitele této půdy k tomu, aby z části této půdy sklídl úrodu ve svůj prospěch, když nepožádal o vrácení zemědělského majetku a zároveň neprokázal, že je na něm schopen zabezpečit výrobu*”²²⁴. Poměrně nečekaně i osoba, která neodevzdala zlato nalezené při kopání hrobu, se dopouštěla rozkrádání dle § 132 odst. 1 písm. a) tr. zákona²²⁵.

Tři roky po trestním zákoníku byl přijat také nový občanský zákoník, z. č. 40/1964 Sb., což bylo významné pro samotný pojem socialistického vlastnictví a jeho odlišení od vlastnictví osobního a soukromého. Je na místě zmínit, že i tento zákon, obdobně jako předchozí úprava občanského práva, označil vlastnictví osobní jako odvozené od vlastnictví společenského a to již v preambuli. Dále v § 123 uvedl, že „*Věci, které jsou určeny k osobní potřebě občanů, se převádějí ze socialistického společenského vlastnictví do jejich osobního vlastnictví, ...*“. Toto osobní vlastnictví, přestože jeho zdroj byl ve vlastnictví společenském, socialistickém, pak již nepožívalo stejné ochrany trestním právem jako vlastnictví socialistické.

Namísto státní vlastnictví pak již v preambuli zavedl tento obč. zákoník termín socialistické společenské vlastnictví. Toto pak v čl. II. zakládalo společenskou výrobu jako zdroj uspokojování osobních potřeb občanů. Samotný obsah tohoto socialistického společenského vlastnictví již občanský zákoník přesně nedefinoval.

3.2. Odborná literatura

1.

V časopise Právník, roč. 1962, na str. 170 a násl. vydal Dr. Alois Burda článek nazvaný „*Posuzování některých trestných činů proti majetku v socialistickém vlastnictví podle nového trest-*

¹⁹⁰ Sbírnka rozhodnutí a stanovisek soudů ČSSR, R 12/65, R 49/65

²²⁴ Sbírnka rozhodnutí a stanovisek soudů ČSSR, R 18/70

²²⁵ č. 18/63 Sb. rozh. tr.; č. 18/86 Sb. rozh. tr.

ního zákona ve srovnání s dosavadní judikaturou“. Zde se věnoval trestání majetkových trestných činů proti majetku v socialistickém vlastnictví podle tehdy nově účinného zákona č. 140/1961 Sb.

Autor upozorňuje na zařazení trestných činů proti majetku v socialistickém vlastnictví do druhé hlavy zvláštní části trestního zákona mezi trestné činy hospodářské, což jak uvedl, vypovídá o náhledu zákonodárce na danou problematiku²²⁶. Dále považuje, i s odkazem na důvodovou zprávu u trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 trestního zákona, motiv pachatele za parazitní. Podle autora došlo v problematice k vývoji, kdy před účinností trestního zákona z r. 1961 byl nejčastější skutkový děj při páchání trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví (*tedy dříve podle § 245 trestního zákona z r. 1950*) takový, že trestného činu se dopouštěli nejprve zejména zaměstnanci socialistických podniků, kteří zcizovali úzkoprofilový výrobní materiál svých zaměstnavatelů. Posléze se mělo stát těžištěm této trestné činnosti jednání zaměstnanců v obchodě a ve službách, přičemž objektem této trestné činnosti bylo zboží a služby, zcizování zboží a krácení obchodních tržeb²²⁷. Nastupujícím trendem pak údajně bylo pozměňování až falšování různých záznamů a výkazů, týkajících se pracovní činnosti, s cílem čerpat na základě takových pozměněných či zfalšovaných listin neoprávněně vysoké odměny či prémie. I tato trestná činnost (*mzdové machinace*) se podřazovala pod § 132 trestního zákona z r. 1961²²⁸.

Burda v závěru mimo jiné upozorňuje, že zákonodárce stanovil nižší trestní sankce za trestné činy proti hospodářské kázní než je tomu u trestných činů proti majetku v socialistickém vlastnictví²²⁹. Na jiném místě autor otevřeně deklaruje, že normy trestního práva je nutno vykládat politicky a podle potřeb socialistické společnosti²³⁰. Přestože se tento Burdův příspěvek nevěnuje porovnávání trestání pachatelů majetkové trestné činnosti, je možno považovat za signifikantní, že autor otevřeně přiznává politický rozměr trestání pachatelů útočících proti majetku v socialistickém vlastnictví, příznačný v té době pro celou právní vědu i justiční praxi.

2.

V roce 1964 byla publikována nová učebnice trestního práva, která reagovala na tehdy nový trestní zákon, z. č. 140/1961 Sb. Tato publikace vznikla na pražské právnické fakultě a jejími autory

²²⁶ BURDA, A., Právník, roč. 1962, str. 171

²²⁷ BURDA, A., tamtéž, str. 173

²²⁸ BURDA, A., tamtéž, str. 177

²²⁹ BURDA, A., tamtéž, str. 184

²³⁰ BURDA, A., tamtéž, str. 183

byli Dr. Adolf Dolenský, Dr. Alfréd Kudlík, Dr. Jiří Nezkusil, CSc. a Dr. Miroslav Plecháček²³¹. Tato učebnice deklarovala nedotknutelnost socialistického vlastnictví, které považovala za podmínku rozvoje socialistické ekonomiky²³². Socialistické vlastnictví pak chápali autoři v souladu s tehdejším zněním čl. 8 odst. 1 z. č. 100/1960, Ústavy ČSSR, jako státní vlastnictví, které je vlastnictvím všeho lidu (*národní majetek*) a družstevní majetek (*majetek lidových družstev*). Toto pak byli občané, jak učebnice upozornila, podle čl. 35 stejného právního předpisu „...*povinni chránit a upevňovat...jako nedotknutelný základ socialistického zřízení a zdroj blahobytu pracujícího lidu, bohatství a síly vlasti...*“.

Trestní zákon z r. 1961 již přesunul majetkové trestné činy proti socialistickému vlastnictví do hlavy II., nazvané Trestné činy hospodářské, kde jim byl věnován samostatný Oddíl třetí. Legislativce tak opustil původní účel srozumitelnosti a názornosti, kvůli kterému trestní zákon z roku 1950 ponechával všechny majetkové trestné činy v jedné hlavě a upřednostnil tak před didaktickými výhodami hledisko politické. Od 1.1.1962 dle trestního zákona náležel objekt socialistického vlastnictví do hl. II. a tím také zákonodárce vyjádřil, že tento objekt si zaslouží podle jeho názoru výraznější trestněprávní ochranu, oproti ostatním formám vlastnictví.

Přes výše uvedené učebnice přiznává, že s určitými výkyvy od r. 1951 měly útoky proti majetku v socialistickém vlastnictví nejprve výraznou vzestupnou tendenci a dále se udržují ve významně vysokém poměru ke zbytku trestné činnosti vůbec a k majetkové kriminalitě zvláště. Výslovně se uvádí, že např. v r. 1956 z celkové množiny všech stíhaných osob jich bylo 28,7 % stíháno právě pro delikty proti majetku v soc. vlastnictví a že škoda z těchto deliktů zjištěná dosahovala 400 mil. Kč²³³. Tento jev se těžko dá vysvětlit teorií občasné se v dobových textech vyskytující, že totiž hlavní motivací takové trestné činnosti byla pomstyctivost vyvlastněné buržoazie a předchozích vlastníků výrobních prostředků a to již s ohledem na počty pachatelů. Tato učební pomůcka k tomuto fenoménu mlčí. Přiznává však, že důvodem pro určitý pokles evidovaných trestných činů proti soc. vlastnictví na přelomu konce šedesátých a počátku sedmdesátých let nebyl jejich faktický úbytek, ale že to bylo způsobeno vznikem místních lidových soudů, projednávajících méně závažné delikty, projednáváním méně závažných skutků dle přestupkového zákona a z. č. 24/1957 Sb. a krom toho, neklesaly ani škody, způsobované rozkrádáním²³⁴. Tato učebnice pak dále uznává, byť

²³¹ DOLENSKÝ, A., KUDLÍK, A., NEZKUSIL, J., PLECHÁČEK, M., Čs. trestní právo, sv. II., zvláštní část, Praha, 1958

²³² Tamtéž, str. 50

²³³ Tamtéž, str. 81

²³⁴ Tamtéž, str. 81

nijak expresivně, že hlavní proud kriminality proti soc. vlastnictví mají na svědomí zejména zaměstnanci poškozených podniků, neboť jako nejčastější způsoby této kriminality uvádí právě rozkrádání přímo ve výrobě (*a to jak průmyslové tak družstevní*), při distribuci a v obchodě. K této činnosti pak mělo docházet přímým zcizováním, falšování a pozměňováním faktur, zaměňováním výrobků, vykazováním uměle nadsazovaných ztrát apod. Tedy zejména tzv. kriminalita zevnitř, v menšině měla být páchána tzv. kriminalita z vnějšku, kdy pachatelé útočili formou krádeže nebo loupeže²³⁵. Z uvedeného je tedy zcela zjevné, že právní věda na počátku sedmdesátých let měla dostatečné poznatky o tom, že z pohledu subjektu trestných činů proti majetku v soc. vlastnictví se jedná převážně o zaměstnance poškozených podniků (*dělníky, technicko-hospodářské pracovníky často i ve vedoucích funkcích a členy družstev*) a nikoliv o bývalé vlastníky výrobních prostředků.

Sami autoři přiznávají, že trestní zákon č. 140/1961 Sb. přikládal trestněprávní ochraně majetku v soc. vlastnictví velmi významnou úlohu a toto že otevřeně deklaroval již pouhým přesunutím těchto skutkových podstat hned do druhé hlavy zvláštní části zákona. Na zvýšenou ochranu dále autoři správně poukazovali z podstatně vyšších trestních sazeb než tomu bylo u trestné činnosti proti soukromému vlastnictví a dále i z širšího záběru postihu u poškozování majetku v soc. vlastnictví, které bylo v některých případech trestné už při nedbalostním zavinění, ostatně majetek v soc. vlastnictví byl chráněn i dalšími oddíly a skutkovými podstatami druhé hlavy²³⁶. Zamýšleným efektem umístění ochrany majetku v soc. vlastnictví do druhé hlavy měl být dle zákonodárce, resp. autorů publikace efekt výchovný ve smyslu důležitosti tohoto majetku pro společnost obecně, stejně jako zdůraznění obecné povinnosti občanů k jeho ochraně²³⁷.

3.

Prof. Solnař se k tématu vrátil o osm let později po jeho předchozí práci na dané téma (*viz. výše*), tentokrát již za účinnosti trestního zákona z r. 1961 a to třistastránkovou publikací s názvem „*Trestní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a podobným trestným činům*“, vydanou v Nakladatelství Československé akademie věd, v Praze, v r. 1965. Přestože se jednalo o práci s podobným názvem, nejednalo se o původní text v přepracované podobě a to nejen s ohledem na zcela novou právní úpravu, ale i rozsahem tématu. Autor považoval socialistické vlastnictví za hospodářský základ socialistického zřízení a tomu také přisuzoval sofistikovanost jeho právní ochrany.

²³⁵ Tamtéž, str. 82

²³⁶ Tamtéž, str. 82

²³⁷ Tamtéž, str. 82

Zde Solnař nejdříve shrnul sovětskou právní úpravu dané problematiky a ve stručnosti také úpravy ostatních států tzv. socialistické světové soustavy. Po té se již zaměřil na československou právní úpravu a poměrně podrobně rozebírá všechny znaky skutkové podstaty trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 trestního zákona z r. 1961 a to včetně uvádění příkladů.

Pro naše téma se jeví zajímavým, že autor konstatoval, že u všech forem páchání právě uvedeného trestného činu (*tedy lhostejno za formou byla krádež, podvod či zpronevěra*)²³⁸ u převažujícího počtu skutků byla typická spíše menší, nižší škoda. Nejvyšší poměr těchto skutků s nižší škodou přitom připadal na rozkrádání formu krádeže²³⁹. Současně pak Solnař doplnil, že typické pro rozkrádání je dále pokračování²⁴⁰. Z uvedeného se lze domnívat, že rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví bylo časté tam, kde ke zcizení objektu útoku zpravidla nebylo třeba sofistikovanější přípravy a organizace. Dále lze z poznámky o páchání pokračující trestné činnosti usuzovat, že pachatelé pravděpodobně páchali rozkrádání spíše dlouhodobě, opakováním dílčích, drobnějších útoků, což chápala právní nauka jako jediný trestný čin.

Autor pak stručněji rozebírá i další trestné činy páchané ke škodě majetku v socialistickém vlastnictví - neoprávněné užívání věci z maj. v soc. vlastn. podle § 133, podílnictví ke škodě maj. v soc. vlastn. podle § 134, zatajení věci z maj. v soc. vlastn. podle § 135, poškozování maj. v soc. vlastn. podle §§ 136 a 137. Okruh pachatelů Solnař dělí do tří skupin, tedy na příslušníky „*bývalých vykořisťovatelských skupin*“, deklasované a protispolečenské živly a konečně „*pracující*“²⁴¹. Bohužel v práci není uvedeno procentuální zastoupení jednotlivých společenských skupin pachatelů na celkovém počtu předmětné trestné činnosti. Je ale uvedeno, že průměrně porovnáním celkového počtu rozsudků a pachatelů připadali v Praze na jeden rozsudek dva pachatelé²⁴², tedy častou situací provázející rozkrádání zřejmě bylo spolupachatelství, jednání ve shodě s další osobou nebo osobami. Autor se dále vyslovil pro rozličnou reakci na páchání rozkrádání podle třídního původu pachatele, kdy pro dělnické přestupce zákona navrhoval opatření spíše výchovného charakteru, zatímco pro

²³⁸ Judikatura nepovažovala různé formy rozkrádání za různé (*samostatné*) skutkové podstaty, viz. Rozhodnutí č. 1/1958 Sb. rozh.

²³⁹ SOLNAŘ, V., Trestní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a podobným trestným činům, ČSAV, Praha, 1965, str. 129

²⁴⁰ SOLNAŘ, V., tamtéž, str. 129

²⁴¹ SOLNAŘ, V., tamtéž, str. 169, 170

²⁴² SOLNAŘ, V., tamtéž, str. 171

příslušníky bývalých „vykořisťovatelských“ tříd a tzv. deklasované živly²⁴³ se přikláněl k represím²⁴⁴. Takové postupy tedy vyžadovaly aby justiční orgány v rámci procesu zjišťovaly třídní původ pachatelů a také aby s ním pracovaly v rozsudcích, a také aby jej zohledňovaly zejména při odůvodňování sankcí. Konečně, že praxe s těmito kategoriemi pachatelů rozkrádání skutečně pracovala je snad dnes obecnou známostí, kterou lze ověřit i v dobových tiskovinách, jak také upozorňuje autor^{245, 246} a to jak v odborných tak i všeobecných. Podle dalšího zdroje datovaného do r. 1958 Solnař uvádí, že podle třídního původu pachatelů odsouzených za rozkrádání jich v daném období 70 % pocházelo z buržoazie (*častým užívaným termínem byla tzv. maloburžoazie*) a pouze 30 % mělo dělnický původ²⁴⁷. Za poměrně obvyklou pokládá autor u rozkrádání recidivu, kterou se zabývá podrobněji a kdy upozorňuje např. na pachatele trestaného za tuto kriminalitu 32 krát a také uvádí příklady, kdy pachatelé se této opakující se trestné činnosti dopouštěli velice rychle po té, co byli propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody, který vykonávali právě jako sankci za totožný trestný čin²⁴⁸.

Solnařova publikace podrobně rozebírá skutkovou podstatu trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, trestní sazby dle zákona, prevenci a zhusta ilustruje popisované příklady z justiční praxe. Stran skutkové podstaty stojí za povšimnutí, že autor považoval za možnou subjektivní stránku v obou formách, tedy jak úmysl přímý, tak i nepřímý, nepřímý však jen v míře omezené, zřejmě např. za situace, kdy pachatel sám neměl ujasněno, jakou povahu má majetek proti němuž útočí (*nevěděl, zda krade v soukromém nebo rozkrádá v socialistickém*)²⁴⁹. V praxi pokud pachatel útočil proti socialistickému vlastnictví ale byl v omylu, že se jedná o vlastnictví soukromé, dopouštěl se pokusu krádeže²⁵⁰. Pokud útočil pachatel proti majetku jednotlivce avšak domníval se, že se jedná o majetek v soc. vlastnictví, dopouštěl se pokusu rozkrádání dle § 132 tr. zákona²⁵¹. Pokud pak pachatel byl srozuměn s tím, že napadený majetek může být obojí povahy (*pachateli to*

²⁴³ Autor se zde zcela neubráníl dobové politické atmosféře, kdy docházelo k obecné difamacii společenských skupin obyvatelstva a zhusta používá např. termín “kulak” v pejorativním vyznění.

²⁴⁴ SOLNAŘ, V., tamtéž, str. 172

²⁴⁵ Lidová demokracie z 10. dubna 1959

²⁴⁶ Bezpečnost VI., 1959, č. 10 a č. 17

²⁴⁷ MELICHAR, Za ochranu socialistického vlastnictví, Soudce z lidu, 1958, str. 90

²⁴⁸ SOLNAŘ, V., tamtéž, str. 176

²⁴⁹ SOLNAŘ, V., tamtéž, str. 197

²⁵⁰ Obdobně kolektiv autorů - členů pražské a bratislavské právnické fakulty, Trestní zákon, komentář, Orbis. Praha. 1953, str. 443

²⁵¹ Sbírka rozhodnutí a stanovisek soudů ČSSR (*Sb. rozh. tr.*), R 44/58, R 3/62

bylo lhostejno), byl trestán za přísnější trestný čin, tedy rozkrádání. Nijak se nezabývá autor vyhodnocením otázky, nakolik bylo legitimní, aby trestání za rozkrádání bylo významně přísnější oproti majtkovým trestným činům proti majetku jednotlivců, proti majetku soukromému a osobnímu.

4.

V r. 1963 Dr. Přenosil publikoval stručnou příručku na téma rozkrádání²⁵². Vedle obvyklých dobových tezí o socialistickém vlastnictví jako základně prosperity státu a pracujícího lidu zmínil autor i myšlenku o přílišné obecnosti trestního zákona z r. 1950 a naopak o přínosném výchovném vlivu trestního zákona z r. 1961, když starší z obou zákonů „*dosti názorně neukazoval škodlivost nekázně a zanášení soukromopodnikatelských manýr do našeho hospodářství...*”²⁵³.

Autor se nezabývá samotným trestáním rozkrádání, ale zejména rozebírá jeho jednotlivé formy. Upozorňuje také na situace a případy, kdy i neoprávněný přesun majetku z jednoho socialistického vlastnictví do jiného - tedy situace kdy nedocházelo vůbec k neoprávněnému obohacení jednotlivce mimo sféru socialistického vlastnictví - byl soudy uznán a také trestán (*ještě za účinnosti trestního zákona z r. 1950*) jako rozkrádání či úmyslné poškozování majetku v soc. vlastnictví. To dokumentuje autor na příkladu bači, který pásal ovce na pozemku, na kterém hospodařilo jiné JZD než to, ke kterému byl v pracovněprávním poměru a jemuž patřila pasená zvířata, kdy byl bača uznán na vinu za poškozování majetku v soc. vlastnictví²⁵⁴. Obdobně byl uznán na vinu - ale tentokrát za rozkrádání, ředitel ČSAD n. p., který účtoval ke škodě svého zaměstnavatele neoprávněné nižší přepravné místnímu národnímu výboru²⁵⁵. S takovou aplikací se Přenosil částečně ztotožňuje s poukazem na samostatnost a odlišnost jednotlivých druhů majetku v soc. vlastnictví a s argumentem, že jejich směšování (*splynutí pro účely trestního procesu*) by bylo ku škodě jejich rozvoje²⁵⁶. Na jiném místě pak autor pro právě popsanou situaci viděl jako správné řešení uznání na vinu z poškozování majetku v soc. vlastnictví a nikoliv aplikaci ustanovení dle § 132 z. č. 140/1961 Sb.²⁵⁷. Z textu není zřejmé, proč by nebylo za popsané situace na místě spíše uznat pachatele na vinu z tr.

²⁵² PŘENOSIL, G., Odpovědnost za rozkrádání podle čs. práva, Orbis. Praha. 1963

²⁵³ PŘENOSIL, G., tamtéž, str. 6

²⁵⁴ PŘENOSIL, G., Odpovědnost za rozkrádání podle čs. práva. Orbis. Praha. 1963, str. 43

²⁵⁵ PŘENOSIL, G., tamtéž, str. 43; dále Sb. rozh. tr. č. 11/1959 Sb.

²⁵⁶ PŘENOSIL, G., tamtéž, str. 42

²⁵⁷ PŘENOSIL, G., tamtéž, str. 47

činu porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky podle § 127 z. č. 140/1961 Sb., zejména když autor se i tomuto ustanovení tr. zákona věnoval²⁵⁸.

5.

V časopise *Socialistická zákonnost* v roce 1965, č. 2, publikoval Dr. František Stýblo článek s názvem „*Podíl rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví na kriminalitě v ČSSR*“²⁵⁹. Autor uvádí, že statistické údaje, vyplývající z činnosti soudů, jsou zavádějící, neboť se v nich neodráží přestupková a disciplinární jednání, dále ty případy, kdy věc je vyřešena jinak a konečně ani ty případy, kdy pachatel není vůbec dopaden. Přesto však lze z těchto údajů dle autora dojít k závěru, že obecně se kriminalita v celé ČSSR v letech 1955 – 1965 snižuje. Zajímavá je však situace nahlížena podle jednotlivých druhů trestné činnosti. Zde Stýblo uvádí, že majetkové trestné činy tvořily 30 % všech kriminálních deliktů, z těchto pak skutková podstata rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví (podle § 245 trestního zákona z roku 1950 a podle § 132 trestního zákona z roku 1961) byla zastoupena v roce podílem 16 % ze všech odsouzených trestních činů. Současně autor však přiznává, že uvedené údaje jsou navíc ovlivněny směrem k nižším číslům legislativou, neboť v daném období došlo k přesunu části méně společensky nebezpečných jednání před místní lidové soudy, které v roce 1963 projednaly více než tisíc provinění proti majetku v socialistickém vlastnictví, a dále že zůstalo velké množství pachatelů předmětné trestné činnosti neodhaleno. Stýblo dále upozorňuje, že ještě vyšší podíl (22 – 33 %) odsouzených pachatelů pro trestné činy rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví činily v roce 1963 ty případy, kde subjektem trestného činu byly osoby mladistvé. Stýblo tuto tendenci považuje za alarmující a to zvláště s ohledem na skutečnost, že i v celkovém poměru odsouzené trestné činnosti klesaly absolutní počty zletilých pachatelů a naopak stoupaly počty pachatelů mladistvých. Autor pak ze statistických dat dovozuje, že klesala výše škody způsobené spácháním trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, nestaví to ale do protikladu s vysokým podílem této trestné činnosti na množině všech páchaných a odsuzovaných skutkových podstat trestných činů. Stejně tak autor konstatuje vysokou recidivu u předmětné skutkové podstaty, dovozuje z ní pak jen závažnost tohoto celospolečenského fenoménu a obtížnost zápasu s ním.

Pro nás lze z výše uvedeného pojednání tohoto autora uzavřít, že i přesto, že statisticky v desetiletce²⁶⁰ 1955 až 1965 v absolutních číslech kriminalita klesala, tak podíl skutkové podstaty roz-

²⁵⁸ PŘENOSIL, G., tamtéž, str. 75

²⁵⁹ STÝBLO, F., *Socialistická zákonnost*, 1965, č. 2, str. 12 a násl.

²⁶⁰ STÝBLO F., tamtéž

krádání majetku v socialistickém vlastnictví je dominantní a jedná se tak o nejčastější trestnou činnost – to je třeba ještě akcentovat přesunem méně závažných jednání do odvětví správního a disciplinárního trestání v daném období. Navíc se jeví jako oprávněný předpoklad, že pokud pro zletilé pachatele představovalo socialistické vlastnictví „*nejoblíbenější*“ objekt trestné činnosti, tak pro mladou generaci to dle stejného pramene vyplývá ze statistických dat dvojnásob. Lze tak odůvodněně predikovat, že již v období krátce po počátcích „*nadšeného*“ budování socialismu se i přes přísnější sankce přinejmenším u části populace netěšil majetek v socialistickém vlastnictví vyšší úctě, než majetek ve vlastnictví soukromém, ale právě naopak. Že u mladé generace pachatelů pak byl tento progres ještě výraznější, to lze považovat za potvrzení trendu, který se dále ověřil v období tzv. normalizace, viz. společné zprávy generálního prokurátora a předsedy Nejvyššího soudu komentované v jiné části této práce.

Autor se pak vyslovuje proti, podle jeho názoru, neúměrně nízkým trestům, když pro vyšší tresty má hovořit jednak vysoké procento recidivy u této trestné činnosti, spojené dále se soudobými ekonomickými problémy státu²⁶¹. Explicitně pak Stýblo přiznává, že „... *Vysoký počet recidivistů a zvláště nebezpečných recidivistů na tomto úseku trestné činnosti svědčí o závažnosti problémů a obtížnosti boje s tímto druhem trestné činnosti...*“²⁶².

6.

V roce 1966, roč. XIV., číslo 1 časopisu Socialistická zákonnost publikoval Václav Kvasnička článek s titulkem „*K motivaci rozkrádání*“²⁶³. Autor se v článku specializuje na předmětnou kriminalitu se vztahem ke strojírenství v letech 1963 – 1964. Přitom i tento autor používá zhusta statistických dat uspořádaných do tabulek, kdy za povšimnutí stojí např. tabulka označená jako Tab. 2, z níž vyplývá, že 74 % pachatelů ve sledovaném období, byli dělníci a učni a pouze ve zbytku se rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví dopouštěli techničtí a administrativní pracovníci²⁶⁴. Z uvedeného si lze dovodit, že „*stát dělníků a rolníků*“ požíval nízké úcty v polovině sedmdesátých let zejména u těch skupin obyvatel, o nichž prohlašoval, že právě ony jsou jeho základem a podstatou. A co se jeví ještě zajímavější je závěr, že podle Tab. 1²⁶⁵ i podle konstatace autora samotného, pachatelé patřili v naprosté většině do stejné sociální skupiny i v době před rokem 1948, tedy sku-

²⁶¹ STÝBLO, F, tamtéž, str. 16

²⁶² STÝBLO, F, tamtéž, str. 17

²⁶³ KVASNIČKA, V., Socialistická zákonnost, 1966, roč. XIV, č 1, str. 1 a násl.

²⁶⁴ KVASNIČKA, V., tamtéž, str. 2

²⁶⁵ KVASNIČKA, V., tamtéž, str. 2

pina pachatelů označená v roce 1966 jako dělníci, nebyly osoby, které by v dobách předchozích vykazovaly „...někdejší příslušnost k buržoazii...“²⁶⁶. To ale není vše, autor si dále všímá, že celých 34,6 % pachatelů předmětné kriminální činnosti jsou osoby mladší 25 let. Zde je tedy nutno učinit závěr, že v případě více než třetiny všech pachatelů se jedná o osoby, které dospívaly a byly vychovávány již v době poúnorové, v atmosféře „nadšeného“ budování socialismu. V článku se lze dále dočíst, že průměrně jeden ze čtyř pachatelů byl aktivní ve veřejném životě, z čehož i sám autor usuzoval na výrazné nedostatky v právním vědomí společnosti a mimo jiné konstatoval, že „...právě oblast postojů k socialistickému vlastnictví je relativně málo stabilizována...“²⁶⁷. Autor pak sám formuluje předpoklad, že „...Mezi pachateli trestných činů je nikoli bezvýznamný počet jedinců bez vyhraněných protispolečenských postojů, kteří jsou obecně schopni morálního odsouzení trestné činnosti, ale kteří si....vytvořili nepravdivou představu o tom, že právě tento určitý trestný čin (rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví) není morálně závadný, a tak si jeho spáchání sami před sebou ospravedlnili...“ a tento proces pak označuje jako „vnitřní ospravedlnění“²⁶⁸. Byť se autor věnoval specifickému prostředí strojírenství jako jednu z oblastí socialistické ekonomiky, uzavírá, že jeho závěry jsou obecně platné a lze je vztáhnout na trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví obecně.

Pojednání tohoto autora lze v širším porovnání ostatních dobových příspěvků k dané problematice označit za výrazné a vyčnívající v tom směru, že se v něm víceméně otevřeně konstatuje problematický postoj významné části obyvatelstva k majetku v socialistickém vlastnictví. Je zde ustavena hypotéza o rozdílném vnitřním vztahu pachatelů k objektu trestného činu, je-li jím majetek v socialistickém vlastnictví a majetek individuální, kdy útokem proti individuálnímu majetku je způsobena újma přímo konkrétní osobě soukromého práva, zatímco útokem proti majetku v socialistickém vlastnictví snad buď nevznikne újma nikomu, nebo si pachatel své jednání ospravedlní.

7.

V časopise Socialistická zákonost v roce 1969, č. 8 publikoval Dr. Luděk Mach článek s prostým názvem „Rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví“²⁶⁹. Mach konstatuje jak rozdílnou trestněprávní ochranu majetku v osobním vlastnictví a majetku v socialistickém vlastnictví spočívající zejména v razantně přísnějších trestních sankcích jako následcích útoků proti majetku ve vlast-

²⁶⁶ KVASNIČKA, V., tamtéž, str. 3

²⁶⁷ KVASNIČKA, V., tamtéž, str. 7

²⁶⁸ KVASNIČKA, V., tamtéž, str. 10

²⁶⁹ MACH, L., Socialistická zákonost, 1969, č. 8, str. 473 a násl.

nictví socialistickém, tak také samozřejmost takové právní úpravy²⁷⁰. Pokračuje pak mimo jiné tím, že vzorem pro zavedení takové právní úpravy byl právní řád SSSR, když ani tam v počátcích existence Sovětského svazu nebyla rozdílná trestněprávní ochrana jednotlivých forem vlastnictví a ke změnám ve prospěch přepjaté ochrany socialistického vlastnictví došlo po nástupu J. V. Stalina k moci. Ten totiž spatřoval srovnatelné, nebo ještě větší nebezpečí pro socialistický stát, které mu podle jeho názoru plynulo od zahraničního vyzvědače nebo zrádce, jako od zloděje, který zcizuje „...národní majetek a podryvá národní hospodářství... Úkol tedy zní: boj proti zlodějství, jako jeden z prostředků ochrany naší akumulace před rozkrádáním“²⁷¹.

Autor pak přichází s přiznáním, že v době státního – socialistického vlastnictví výrobních prostředků a praktické neexistence soukromého vlastnictví výrobních prostředků, které by bylo konkurenceschopné, tak snížená ochrana vlastnictví soukromého je prakticky poskytována již jen osobnímu vlastnictví občanů. Přitom dle autora zavedení dvojí trestněprávní ochrany vlastnictví svůj smysl mělo zejména v době, kdy vedle sebe existovaly dvě formy vlastnictví výrobních prostředků a proto by poškozování výrobních prostředků v socialistickém vlastnictví mohlo napomáhat zvratu společenského zřízení v neprospěch socialismu. V SSSR existovalo takové období koexistence obou forem vlastnictví výrobních prostředků v období tzv. NEPu, Nové ekonomické politiky. Protože v době vzniku článku Mach mohl konstatovat praktickou existenci soukromého vlastnictví výrobních prostředků za dávno zaniklou, byl navozen tak stav diskriminační ochrany již pouze u formy vlastnictví soukromého - osobního. Autor pak přiznává, že pro obyvatele se to může jevit jako nespravedlivé, těžko pochopitelné a také že to může sehrát negativní roli v právním vědomí.²⁷² Jak přiznal autor, uvedené je akcentováno faktem, že trestání útoků proti socialistickému vlastnictví bylo možno považovat za neadekvátně přísné i v porovnání s trestnými činy proti životu a zdraví, neboť pokud podle ustanovení § 132 odst. 1 trestního zákona v té době hrozil pachateli trest odnětí svobody od půl roku do pěti let, pak za úmyslné ublížení na zdraví podle ustanovení § 221 odst. 1 hrozil pachateli pouze trest odnětí svobody do jednoho roku²⁷³. Ostatně protože takových disproportioní ve prospěch ochrany majetku v socialistickém vlastnictví a neprospěch ochrany života, zdraví a majetku osob bylo v tehdejších trestním zákoně více, lze souhlasit s Machem, že uvedené bylo v rozporu s humanistickými principy.

²⁷⁰ MACH, L., tamtéž, str. 473

²⁷¹ STALIN, Spisy 8, Svoboda, Praha 1952, str. 138 a 139

²⁷² MACH, L., tamtéž, str. 475

²⁷³ MACH, L., tamtéž, str. 476

Dle autora dokonce mělo docházet justiční praxi i k zeslabování rozdílných ochran jednotlivých forem vlastnictví právě z důvodu vědomí soudních pracovníků o výše uvedeném. Zde je na místě poznamenat, že v rámci této práce byly studovány i rozsudky trestních senátů Okresního soudu v Pardubicích ze šedesátých let a z těchto se ale rozhodně nedalo usuzovat na nějakou modifikaci trestů při trestání majetkových trestných činů proti majetku ve vlastnictví socialistickém. Právě naopak, tresty udělované za rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví byly namnoze velmi přísné a nekompromisní, a to i u protiprávních jednání v podstatě bagatelních, viz. příslušná pasáž této práce.

Mach se dále vyslovuje pro to, aby bylo upuštěno od zvýšené trestněprávní ochrany majetku v socialistickém vlastnictví. Tím představuje velmi výjimečný postoj (*společně s prof. Jelínkem na sklonku normalizace, viz. dále*) oproti ostatním autorům. Argumentuje tím, že v občanském právu podle úpravy občanského zákoníku z. č. 141/1950 Sb. sice také byly v některých vztazích znevýhodněny osoby fyzické nebo „*nesocialistické*“ právnické na úkor socialistických právnických osob, avšak tato disproporce zanikla s účinností tehdy nového občanského zákoníku z. č. 40/1964 Sb. Toho by mělo být dosaženo komplexní novou úpravou majetkových trestných činů²⁷⁴.

Jak víme, k autorem navrhovanému odstranění disproporce v trestněprávní ochraně rozdílných forem vlastnictví v následujícím období nedošlo a tato trvala i po celou dobu „*normalizačního*“ politického režimu.

8.

V Časopise Prokuratura č. 3 ročník 1970 uveřejnil Dr. Bohumír Kallab (*z okresní prokuratury Třebíč*) článek s názvem „*Zkušenosti z vyšetřování poukázek na PHM*“²⁷⁵. Ten v úvodu svého pojednání přiznal, že pachatelé zpravidla mají přístup k majetku v socialistickém vlastnictví z titulu svého zaměstnání, nejsou svým okolím z ničeho protiprávního podezřívání a požívají obecně důvěry ve svém prostředí²⁷⁶.

Pro orgány činné v trestním řízení pak bylo dle článku odhalování trestné činnosti obtížné, neboť pachatelé se zpravidla snažili zahladit nesrovnalosti a schody v evidencích vytvářením různých účetních přebytků nebo prostřednictvím likvidace účetního schodu. To při vyšetřování evidentně muselo klást velké nároky na vyšetřující orgány a aby dle našeho názoru mohlo být úspěšné, tak nutně muselo být i důsledné, dlouhodobější, správně cílené, systematické. Současně dle našeho

²⁷⁴ MACH, L., tamtéž, str. 477

²⁷⁵ KALLAB, B., Prokuratura, 1970, č. 3, str. 85 a násl.

²⁷⁶ KALLAB, B., tamtéž

názoru nutno předpokládat, že vyšetřování vyžadovalo i znalosti z účetnictví, vedení evidencí apod. Tyto faktory se musely projevit tím, že náročnější, sofistikovanější trestná činnost se odhalovala obtížněji a méně často, než pokud pachatelé páchali trestnou činností formou obvyklé krádeže. Tyto předpoklady mají své reálné potvrzení v té části této práce, kde je pojednáno o pravidelných zprávách justice a prokuratury pro zastupitelské sbory. Krom jiného se to pak v právě uvedených zprávách projevovalo nižšími statistickými čísly u evidované trestné činnosti formou podvodů a zpro-
nevěh oproti rozkrádání ve formě krádeží.

V článku autor podrobně popisuje jakým způsobem docházelo v jednom konkrétním případě k páčání trestné činnosti, což není pro naše účely až tak přínosné. Přínosné však je, že v samém závěru článku Kallab konstatuje, že útoky proti majetku v socialistickém vlastnictví v daném období neklesaly a to i přes to, že jak také tvrdí autor, orgány prokuratury vykonávaly v předchozím období setrvale významnou preventivní činnost²⁷⁷. Současně bylo konstatováno, že v daném případě dokonce docházelo k rozkrádání u organizace, u níž by naopak prokuratura očekávala vyšší míru loajality k panujícímu státnímu zřízení a k majetku v socialistickém vlastnictví (*vojenským způsobem organizovaný profesionální požární sbor*). Stejně tak bylo poukázáno na dobrou pověst pachatelů v místě jejich bydliště i na pracovišti. V tom všem spatřoval Kallab vysokou míru společenské nebezpečnosti a horoval pro aktivnější a sofistikovanější práci orgánů činných v trestním řízení²⁷⁸.

Pro nás je vypovídající závěr tohoto příspěvku v tom smyslu, že se potvrzuje teze o nízké míře loajality k majetku v socialistickém vlastnictví i u osob, které byly jinak netrestané (*prvotrestaní pachatelé*), u osob s dobrým společenským a pracovním postavením, zde dokonce u svým způsobem elitní organizace, k níž byli pachatelé dokonce ve služebním (*nikoliv pouze pracovním*) poměru, tedy minimálně prošli náročnějším způsobem výběru.

9.

V periodiku Socialistická zákonnost v roce 1972, č. 8, str. 463 a násl. byl publikován referát Dr. Eduarda Eysselta, označený jako „*Trestní sankce*“, přednesený na zasedání Legislativní sekce ministerstva spravedlnosti ČSR, konané 22. a 23. 6.1972. Jedná se o příspěvek který se věnuje trestním sazbám obecně a tyto, jednotlivé skutkové podstaty za sebou, porovnává s trestními sazbami okolních (*socialistických*) států. Nejedná se tedy o pojednání věnující se rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví jako takovému. V případě naší problematiky Eysselt konstatuje, že jak u základní skutkové podstaty tak u kvalifikovaných skutkových podstat (*spáchání trestného činu ve*

²⁷⁷ KALLAB, B., tamtéž

²⁷⁸ KALLAB, B., tamtéž

skupině, způsobení škody velkého rozsahu) trestní sazby výrazně převyšují trestní sazby v právních úpravách zahraničních. Autor tedy v tomto bodě uzavírá, že trestní represe byla v daném případě v Československu důraznější ve srovnání s jinými státy socialistické soustavy²⁷⁹. K obdobnému závěru pak dochází Eysselt i v případě trestného činu krádeže, když uvádí, že československá úprava je „...vesměs vyšší...“²⁸⁰.

Z uvedeného lze uzavřít, že československá trestněprávní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví byla i dle srovnání českou dobovou právní vědou rozhodně vyšší, přísnější, než v dalších státech socialistické soustavy. V tomto směru tak československé stranické orgány projevíly rigoróznější postoje a postupy než tomu bylo v okolních socialistických státech. Obdobně tomu bylo i v případě znárodnování soukromých výrobních prostředků a také likvidace soukromého a živnostenského podnikání, kdy i v těchto otázkách např. v Polsku nebo Maďarsku k tak absolutnímu postupu nedošlo.

10.

V časopise *Socialistická zákonnost*, ročník XXXIV, č. 4 v roce 1986 publikoval Dr. Petr Hrachovec článek s názvem „*Některé otázky rozhodování o trestném činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 tr. zák.*“. Autor se zabývá zejména otázkou, nakolik lze v rozsudku rozhodnout, že vznikla škoda na socialistickém majetku, pokud tato škoda vznikla jako mzda vyplacená fiktivnímu pracovníku, když tuto mzdu si ponechal jiný zaměstnanec, který tak činil s úmyslem saturování jeho vlastních nákladů (*výlučně z jeho osobní sféry*), které skutečně vynaložil v souvislosti s výkonem práce pro zaměstnavatele (*náklady na amortizaci osobního vozidla a na jeho provoz, vzniklé užíváním vozu k plnění pracovních úkolů*).

11.

Stejného roku ve stejném čísle periodika *Socialistická zákonnost* pak publikoval ke stejnému tématu Dr. Pavel Šámal, který svou glosu nazval „*Aktuální otázky postihu trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví spáchaného v souvislosti s vyplácením náhrad cestovních a jiných výdajů pracovníkům stavební výroby*“.

²⁷⁹ EYSSELT, E., *Socialistická zákonnost*, 1972, č. 8, str. 475

²⁸⁰ EYSSELT, E., *tamtéž*, str. 475

Zatímco předchozí autor se zabýval zejména konstrukcí výše škody a otázek spolupachatelství, tak Šámal hned v úvodu konstatoval, že se jedná o jednu „...z rozšířených forem podvodného jednání směřujícího k rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví...“²⁸¹.

Krom toho, že z obou uvedených článků vyplývá (v prvním případě nepřímo ve druhém explicitně), že se jednalo v daném období o dlouhodobý problém, který orgány činné v trestním řízení řešily opakovaně, ukazuje se zde výmluvně, že pokud by se nejednalo o škodu na majetku v socialistickém vlastnictví, byla by namísto jiná kvalifikace, totiž kvalifikace trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 trestního zákona z r. 1961, podle kterého „...Kdo ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, nebo využije něčího omylu... a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou...“. Trestní sazba zde byla v prvním odstavci šest měsíců až tři léta, ve druhém dvě léta až osm let.

Oproti tomu pokud skutková podstata trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 trestního zákona z roku 1961 byla v prvním odstavci pod písm. c) konstruována tak, že „...Kdo majetek, který je v socialistickém vlastnictví... ke škodě takového majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že někoho uvede v omyl nebo jeho omylu využije...“, tak zde byl pachatel ohrožen již v prvním odstavci trestní sazbou šest měsíců až pět let, ve druhém tři léta až deset let, ve třetím osm až patnáct let.

Máme zde tedy dva trestné činy, dvě skutkové podstaty. Přitom skutková podstata podle ustanovení § 132 odst. 1 písm. c) prakticky kopíruje skutkovou podstatu podle § 250. Rozdíl je zde v objektu trestného činu a v trestních sazbách.

Dále zcela zjevnou skutečností je, že výše uvedená skutková podstata podle § 132 odst. 1 písm. c) nekonvenuje se skutkovou podstatou podle § 132 odst. 1 písm. a) a b), kdy „...Kdo majetek, který je v socialistickém vlastnictví, rozkrádá tak, že a) přivlastní si věc z takového majetku tím, že se jí zmocní, b) přivlastní si věc z takového majetku, která mu byla svěřena...“.

Obdobná situace jako výše je při porovnání skutkové podstaty podle § 132 odst. 1 písm. b), kdy „...Kdo majetek, který je v socialistickém vlastnictví, rozkrádá tak, že ..., b) přivlastní si věc z takového majetku, která mu byla svěřena...“, a skutkové podstaty podle § 248, kdy „...Kdo si přivlastní věc, která mu byla svěřena...“, s trestní sazbou šest měsíců až tři léta v prvním odstavci a dvě až osm let ve druhém.

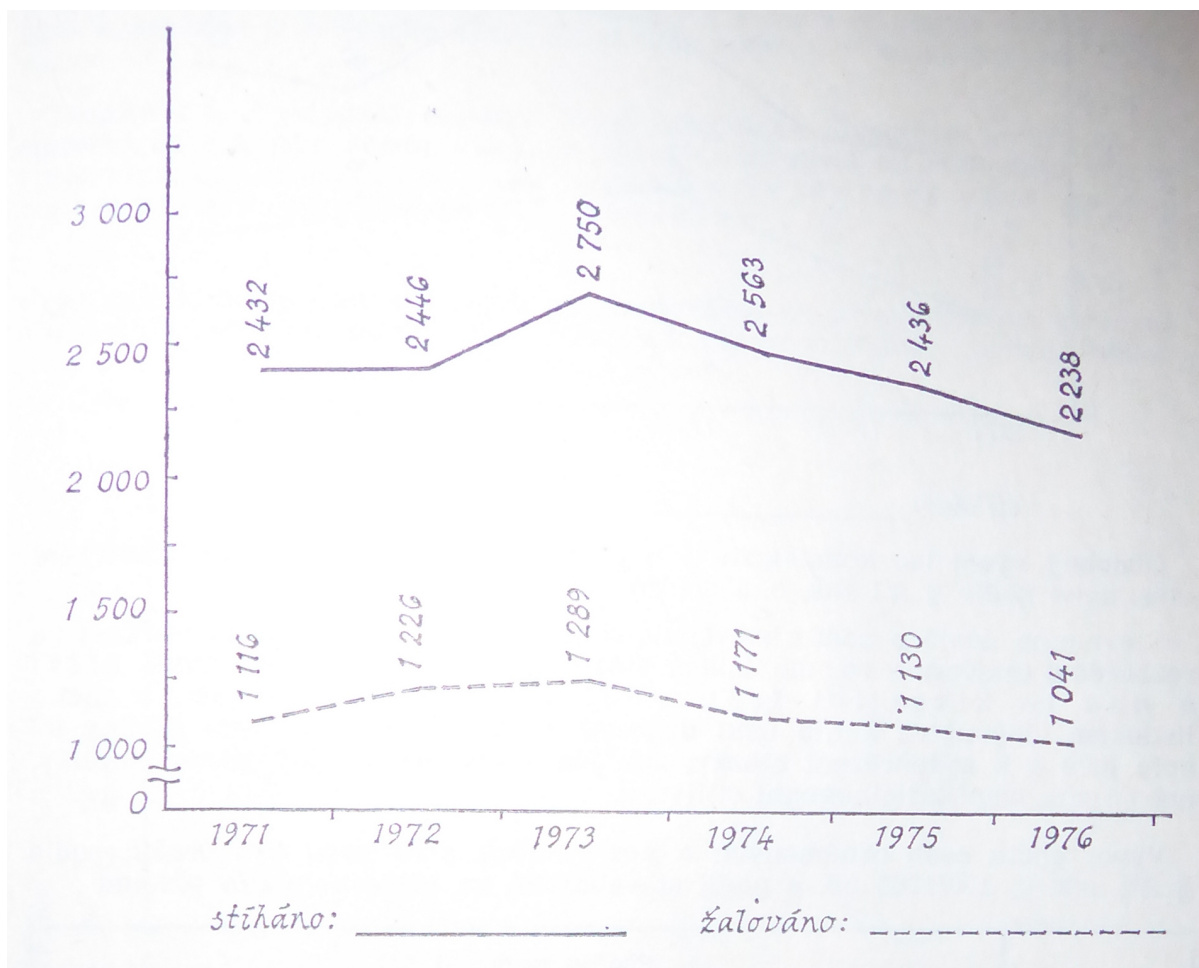
V obou těchto případech tedy vidíme, že skutková podstata „prostého“ trestného činu podvodu nebo zpronevěry je „přivlečena“ ke skutkové podstatě rozkrádání majetku v socialistickém

²⁸¹ ŠÁMAL, P., Socialistická zákonnost, 1986, ročník XXXIV, č. 4, str. 187

vlastnictví s tím efektem, že pokud objektem trestného činu je právě majetek v socialistickém vlastnictví, je pachatel vždy ohrožen zásadně přísnější trestní sazbou, než pokud by objektem trestného činu byl majetek jiný - soukromý, osobní.

12.

V resortním časopise Prokuratura, ročník 1978, č. 1 uveřejnil Dr. Karel Pešta z Generální prokuratury ČSSR příspěvek s názvem „O ochraně čs. stavebnictví se zřetelem na závěry šestého pléna ÚV KSČ“²⁸². Autor se zabývá tzv. prokurátorským dozorem a ochranou socialistické ekonomiky a to zejména v oblasti stavebnictví. K tomu mimo jiné najdeme graf, znázorňující vývoj počtu stíhaných a také obžalovaných osob pro trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 trestního zákona z r. 1961 ve stavebnictví mezi lety 1971 až 1976²⁸³:

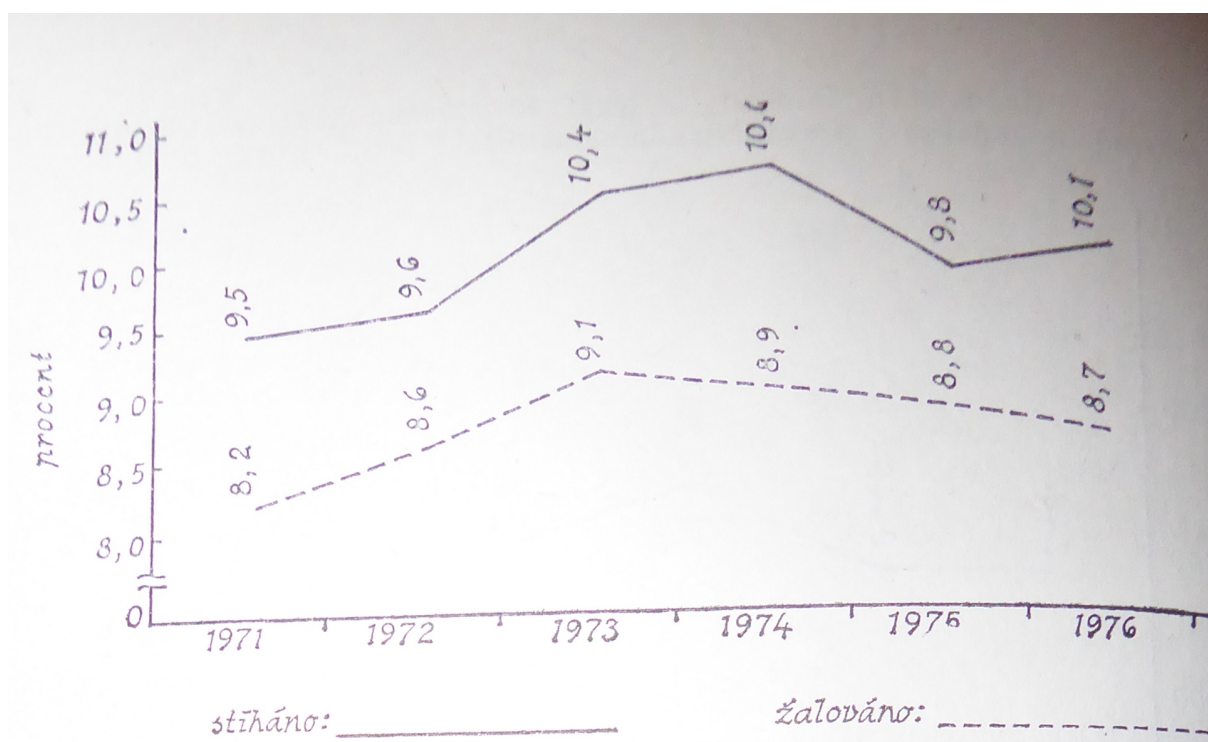

²⁸² PEŠTA, K., Prokuratura, 1978, č. 1, str. 19 a násl.

²⁸³ PEŠTA, K., tamtéž, str. 25

Z grafu vidíme několik ukazatelů. Od roku 1971 do roku 1973 se množství spáchaných (*eviodovaných*) trestných činů rozkrádání zvyšovalo a v roce 1973 kulminovalo. Následující tři roky pak setrvale a současně mírně klesalo. Patrný je pak výrazný rozdíl mezi křivkou označenou „*stíháno*“ a křivkou označenou „*žalováno*“. Lze vidět, že podle křivky obžalovaných osob ve všech sledovaných letech nebyla ani polovina oproti počtu osob označených jako stíhané. Tedy lze předpokládat, že v tomto odvětví průmyslu se nedařilo důsledně rozkrádání vyšetřovat, orgány činné v trestním řízení nebyly v míře významné schopné pachatele usvědčovat a pohnat až před soud.

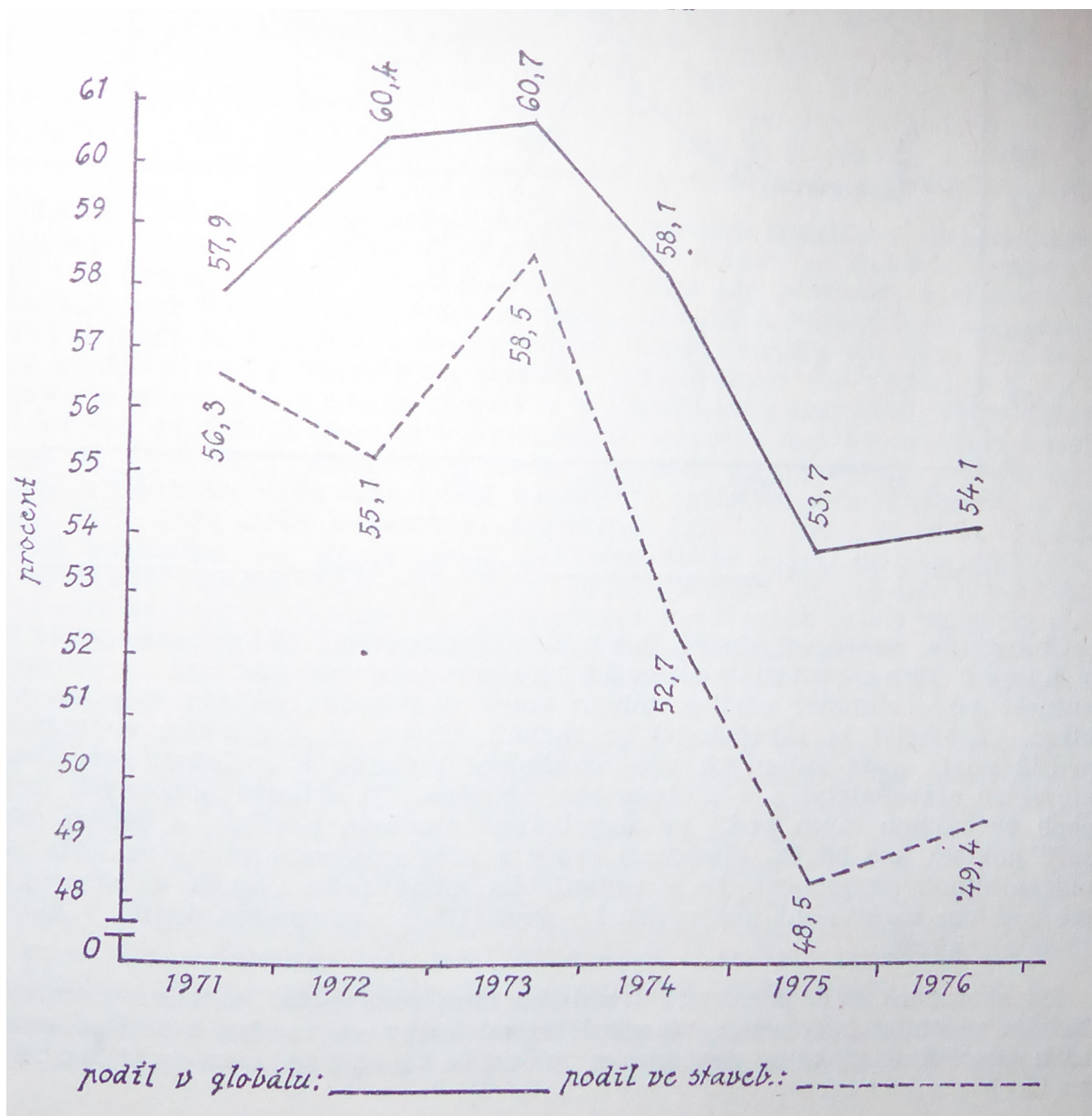
Další velmi zajímavým grafem je ten, který znázorňuje vývoj této trestné činnosti ve stejném období jako procentní podíl páchaných trestných činů rozkrádání ve stavebnictví oproti jejich celkovému počtu v celé ekonomice²⁸⁴:

Zde je patrné, že podíl rozkrádání ve stavebnictví byl nerovnoměrný a kolísal v daném časovém úseku mezi 9,5 % až 10,6 % na celkové sumě všech těchto spáchaných trestných činů v celé socialistické ekonomice.

²⁸⁴ PEŠTA, K., tamtéž, str. 26

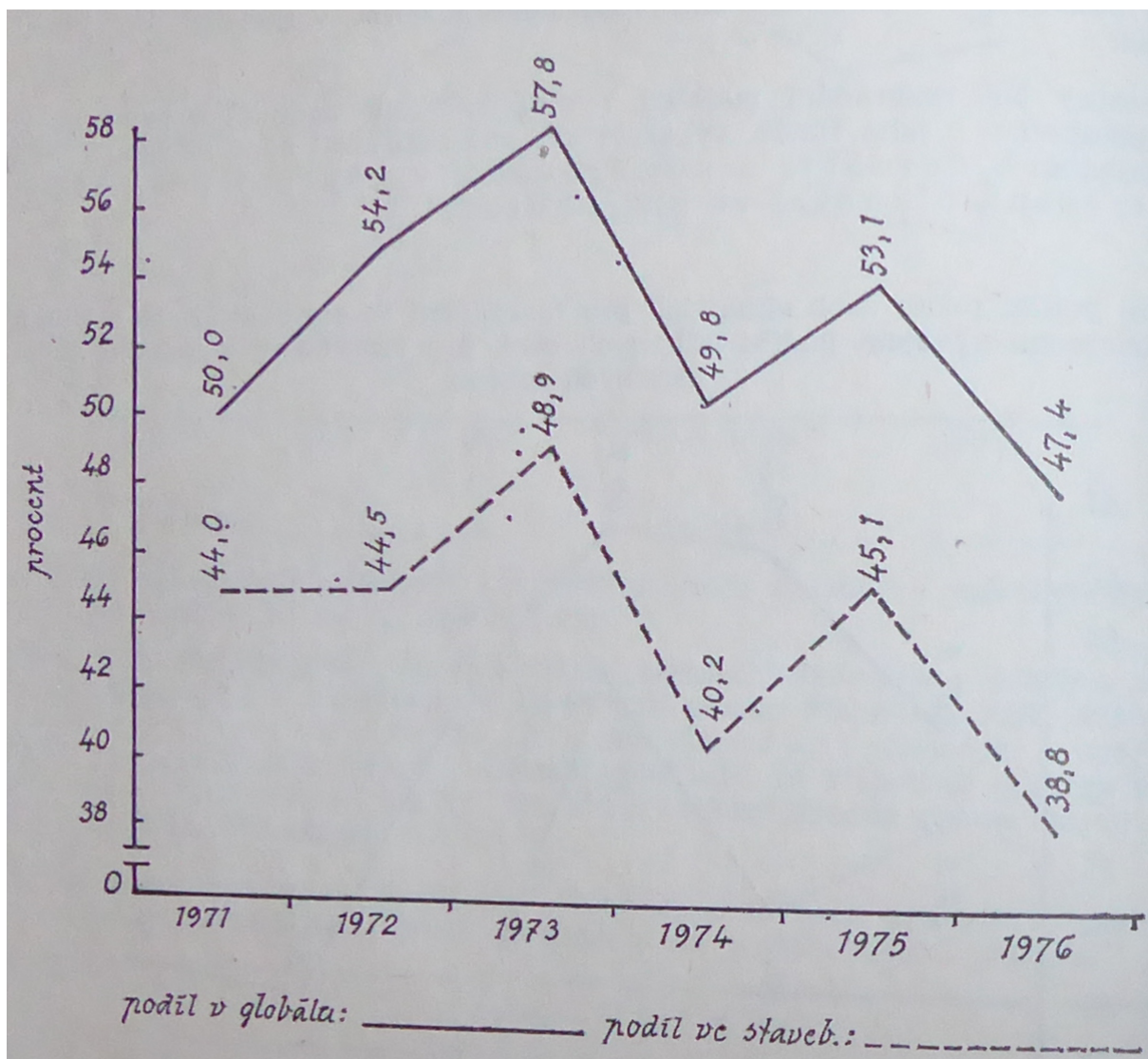
Následuje pak ještě zajímavější graf, tentokrát zobrazující, jaký byl ve stejném období vývoj podílu počtu osob stíhaných ve stavebnictví pro rozkrádání ve srovnání s vývojem podílu stíhaných osob pro stejný trestný čin v celém socialistickém sektoru²⁸⁵:

Zde je patrný nižší podíl stíhaných pachatelů trestného činu rozkrádání ve stavebnictví oproti podílu stíhaných pachatelů této trestné činnosti v globálu. Tento kolísal mezi 48,5 % až 58,5 %, přičemž křivka má velmi podobný charakter jako křivka podílu pachatelů rozkrádání v globálu, který byl pravidelně vyšší a kolísal mezi 53,7 % až 60,7 %.

²⁸⁵ PEŠTA, K., tamtéž, str. 27

Následující křivka podílu osob skutečně obžalovaných pro rozkrádání ve stavebnictví pak kolísá mezi 38,8 % až 48,9 % a téměř dokonale kopíruje tvar křivky podílu osob celkově obžalovaných pro rozkrádání v celé socialistické ekonomice, která oscilovala mezi 47,4 % až 57,8 %²⁸⁶:

Z obou posledních výše uvedených grafů vyplývá, že obecně ve stavebnictví se rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví vyskytovalo méně často, než ve zbytku socialistického hospodářství.

²⁸⁶ PEŠTA, K., tamtéž, str. 28

Na straně druhé následující Peštova tabulka jednoznačně sděluje, že naopak ve stavebnictví s vysokou převahou pachatelů rozkrádání byli zejména vlastní zaměstnanci stavebních podniků:

Postih vlastních zaměstnanců, pachatelů trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 tr. zákona a přečinu podle § 3/1 zák. č. 150/1969 Sb.

Rok	Vlastní zaměstnanci					
	tr. čin podle § 132			přečin podle § 3/1		
	stavebnictví		podíl v glob.	stavebnictví		podíl v glob.
	žal. osob	podíl ve staveb.		žal. osob	podíl ve staveb.	
1973	960	74,4	54,1	723	64,0	43,7
1974	886	75,6	53,9	865	62,9	45,8
1975	838	74,1	52,1	764	70,8	43,2
1976	774	74,3	53,6	745	66,3	44,5

Jak vidíme, v letech 1973, 1975 a 1976 činil tento podíl bezmála tři čtvrtiny, v roce 1974 tuto hranici přesáhl. Tento podíl byl tedy ve srovnání s ostatními oblastmi socialistické ekonomiky enormní a z opačného pohledu znamenal, že jen ve čtvrtině případů rozkrádání ve stavebnictví byly tyto útoky proti majetku v socialistickém vlastnictví vedeny zvnějšku. Nevíme, čím byl tento zajímavý kriminogenní faktor způsoben, zda to nezapříčiňovala např. zpravidla složitější a zřetelnější logistika se stavebním materiálem, než tomu bylo v případech jiných (*méně „viditelných“*) výrob a komodit. V každém případě situace, kdy $\frac{3}{4}$ všech zjištěných případů rozkrádání stavebního materiálu měli na svědomí vlastní zaměstnanci stavebních organizací, musí vypovídat minimálně o zcela nevládnutých vlastních evidencích a kontrolách těchto podniků.

Dalším ze zajímavých údajů k trestnému činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví uváděných Peštou je průměrná výše škody, přepočtená na jednoho pachatele, porovnaná se škodami v jiných odvětvích. Ta totiž vychází např. pro rok 1976 ve stavebnictví s velkou převahou největší, 4.453,- Kčs. V dopravě to bylo 2.865,- Kčs, ve Státních stacích 2.761,- Kč a v oblasti obchodů jen 1.189,- Kčs²⁸⁷. Rozdíly jsou výrazné, zřejmě by se daly vysvětlit rozdílnými cenami komodit v jednotlivých odvětvích, relevantní podklady však nalezeny nebyly.

²⁸⁷ PEŠTA, K., tamtéž, str. 30

Shrnuto, stavebnictví bylo z pohledu páchaní trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví ve více směrech výjimečné, podílem zaměstnanců na útocích, průměrnou výší škody na pachatele, to vše při méně častém výskytu útoků v porovnání s ostatními odvětvími ekonomiky socialistického státu.

13.

V periodiku Prokuratura, ročník 1978, číslo 3 publikoval Dr. Karol Maurér z Generální prokuratury SSR článek s tématem „*Vyšetřování trestných činů rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví vyšetřovateli prokuratury SSR*“²⁸⁸.

Obsahem článku je obecně přístup a postup vyšetřovatelů slovenské prokuratury k vyšetřování, kdy za první předpoklad úspěchu ve věci pokládá autor znalost vnitřních směrnic a předpisů o hospodaření s majetkem v socialistickém vlastnictví a stejně jako zjištění konkrétních pracovníků, odpovědných za jejich dodržování. Bylo konstatováno, že rozkrádání často napomáhalo a usnadňovalo právě nedodržování účetních a inventarizačních předpisů (*v tehdejší SSR zejména Vyhláška č. 154/1971 Zb. o účetní evidenci a Vyhláška č. 155/1971 Zb. o inventarizaci hospodářských prostředků*)²⁸⁹.

Maurér pak mimo popisu taktiky vyšetřování uvádí i příklad z praxe, kdy obviněn ze spáchání trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 odst. 1, 2 a 4 trestního zákona č. 141/1961 Sb. byl dokonce ředitel jednoho národního podniku (*Podunajské strojárně n. p., Bratislava*). S ohledem na právní kvalifikaci ve čtvrtém odstavci musela být způsobena škoda velkého rozsahu. Autor neuvádí konkrétní písmeno pro druhý odstavec § 132, jeví se však pravděpodobné, že se jednalo o organizovanou skupinu, neboť ředitel poškozené organizace se domluvil s vedoucím jedné z prodejen podniku Potravin na odběru potravin, alkoholu a tabákových výrobků přičemž tyto byly fakturovány a vykazovány jako jiné zboží a faktury byly adresovány podniku, v jehož čele stál stíhaný ředitel. Krom toho, že ředitel poškozené organizace zpočátku odebíral zboží osobně, později tuto činnost vykonávali služební řidiči ředitele. Obdobně stíhaný ředitel pro svou potřebu odebíral i jiné služby a zboží od dalších podniků²⁹⁰. Případ se měl odehrávat v letech 1972 – 1974. Vyšetřování trvalo pět měsíců a vyšetřovací spis čítal 1.700 stran, tedy na tehdejší dobu se jednalo o případ vyčnívající z průměru svým rozsahem, škodou, způsobem páchaní trestného činu, i rozsahem spisového materiálu. Případ zapadá do statistiky tím, že pachatelem byla osoba velice do-

²⁸⁸ MAURÉR, K., Prokuratura, 1978, č. 3, str. 47 a násl.

²⁸⁹ MAURÉR, K., tamtéž, str. 51

²⁹⁰ MAURÉR, K., tamtéž, str. 55

bře společensky a pracovně situovaná. Ze skutečnosti, že na trestné činnosti se (*minimálně při logistice rozkrádaného materiálu*) podíleli další zaměstnanci poškozené organizace a dále protože spolupachatelem musel být i vedoucí pracovník jiné socialistické organizace, lze konstatovat, že trestná činnost musela být okolím tolerována, tedy že zúčastněné osoby projevíly souhlas s ní, pokud z ní nezískávaly přímo protiprávní zisk.

Obdobně v dalším popisovaném případě z let 1975 – 1976 rozkrádal stavební materiál a práci zaměstnanců odpovědný hospodářský pracovník Okresního podniku komunálních služeb v okrese Rimavská Sobota, který si práci zaměstnanců poškozeného podniku a za materiál svého zaměstnavatele nechal stavět vlastní nemovitost²⁹¹. I v tomto případě o probíhající trestné činnosti mělo vědět okolí i nadřízení, protože k případu padlo více oznámení a anonymních udání, k vyšetřování pak došlo zřejmě až v okamžiku, kdy situace byla očividná a nadále veřejně neudržitelná. Že trestná činnost musela být dlouhodobá dokresluje fakt, že stíhané osobě bylo posléze prokázáno 32 rozličných skutků.

Uvedený příspěvek potvrzuje v popisovaných případech tolerování rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví okolím, dlouhodobé páchaní této trestné činnosti i nadprůměrně dobré sociální postavení pachatelů.

14.

JUDr. Karel Pešta z Generální prokuratury ČSSR se ke stejnému tématu vrátil ještě jednou²⁹² a sice v roce 1981, kdy opět v časopise Prokuratura publikoval článek s názvem „*K některým otázkám trestněprávní ochrany stavebnictví a investiční výstavby*“²⁹³. Závěry tohoto autora v jeho druhém pojednání jsou do značné míry obdobné s prvním jeho článkem. Pešta pak konstatoval, že podíl rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví ve stavebnictví klesal v porovnání s rozkrádáním v celém socialistickém hospodářství²⁹⁴. Dále byla vyslovena domněnka, že značná část rozkrádání zůstávala ve stavebnictví latentní, neodhalena, protože k němu docházelo na materiálu menších hodnot a v nevysokém množství, byť zřejmě opakovaně. Tuto latentní kriminalitu odhadoval autor jako vyšší oproti zbytku ekonomiky. Naopak pokud již byli pachatelé odhaleni a obžalováni, měla být škoda způsobená na majetku v socialistickém vlastnictví zpravidla vyšší, než v ostatních odvě-

²⁹¹ MAURÉR, K., tamtéž, str. 55

²⁹² Příspěvky jednotlivých autorů jsou zde zpracovány chronologicky, proto více příspěvků téhož autora není pojednáno bezprostředně za sebou, pozn. KR.

²⁹³ PEŠTA, K., Prokuratura, 1981, str. 8 a násl.

²⁹⁴ PEŠTA, K., tamtéž, str. 12

vích. Tedy pachatelé rozkrádání ve stavebnictví zpravidla byli stíháni při vyšší způsobené škodě, zatímco u drobnějších deliktů rozkrádání s menší škodou, tyto jednoduše řešeny nebyly. Byť tuto tezi autor nepřiznával explicitně, z textu jeho článku vyplývala zcela zřetelně. Konečně dalším sledovaným faktorem byly formy páchání rozkrádání, kdy je v článku uvedeno, že klesá rozkrádání ve formě vloupání. Pešta si tuto okolnost vysvětloval tak, že ve stavebnictví není forma loupeže pro pachatele rozkrádání nutná, když stále častěji stavební materiál není zabezpečen, je volně přístupný na stavbách a neuzavřených, nestřežených stavebních dvorech a pachatel se tak dopustí rozkrádání pouze ve formě krádeže²⁹⁵.

Z článku je možno usuzovat, že drobné opakující se krádeže stavebního materiálu se ve fázi postupující normalizace v socialistickém hospodářství staly jakýmsi „normálním“ průvodním jevem, který k danému odvětví prostě patřil a pokud škody nedosáhly nárazově výraznější výše, tak ani nebyla snaha tuto situaci řešit. Jako kdyby společnost jednoduše počítala s tím, že se jedná o svého druhu „daň“ ze stavebního ruchu. Pokud pak škody dosáhly výše, která již tolerovatelná nebyla, možná takové výše, která začala činit technologické obtíže a zpomalování výstavby, tak teprve byly povolány orgány činné v trestním řízení.

15.

Autoři JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc. a JUDr. Josef Kuchta vydali v r. 1983 (*dotisk 1986*) na brněnské právnické fakultě skripta pro výuku trestního práva hmotného, tedy k jeho obecné části²⁹⁶. Zde se s ohledem na předmět jejich díla přímo nezabývají trestným činem rozkrádání, v publikaci však lze nalézt některá tehdejší teoretická východiska k chráněnému zájmu. A ten je pro nás již podstatný při aplikaci zvláštní části tehdejšího trestního zákona, zejména při porovnávání trestání rozkrádání a trestání krádeže.

Tak autoři konstatovali, že „...*trestní právo chrání ty vztahy, na nichž má vedoucí síla socialistické společnosti zájem, tj. zájem nejen vlastní, nýbrž i v zájmu ostatních pracujících.*“²⁹⁷. K tomu poukažme na ten fakt, že dle čl. 4 z. č. 100/1960 Sb., Ústavy ČSSR, vedoucí úlohu ve společnosti měla v té době KSČ. Ergo trestní právo otevřeně chránilo ty vztahy, na nichž měla zájem KSČ. Ostatně prakticky totéž konstatují i autoři „...*čs. socialistické trestní právo hmotné je sociálně-ekonomicky podmíněný výraz vůle dělnické třídy chránit prostředky trestního práva ty zájmy a vztahy*

²⁹⁵ PEŠTA, K., tamtéž, str. 15

²⁹⁶ KUČHTA, J., KRATOCHVÍL, V., Trestní právo hmotné, obecná část, 1986, Univerzita J.E.Purkyně, Fakulta právnická, Brno

²⁹⁷ KUČHTA, J., KRATOCHVÍL, tamtéž, str. 5

(společenské a individuální), na kterých má vládnoucí třída zájem... ”²⁹⁸, s tím, že dále „Právo vůle a trestní právo zvláště je výrazem vůle vládnoucí třídy ve společnosti... ”²⁹⁹.

Aniž by se tak autoři zabývali konkrétními trestnými činy a tresty za ně ukládanými, jednoznačně z výše citovaného vyplývá, že vyšší trestnost rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví oproti krádeži byla založena, že vyplývala z důležitosti a postavení chráněného zájmu na žebříčku hodnot chráněných právním řádem, jak je vnímala a takto i vyjadřovala vládnoucí politická síla, tedy KSČ. Protože KSČ upřednostňovala jednoznačně a otevřeně socialistické vlastnictví před soukromým (*osobním*), muselo to být - a také bylo, jednoznačně seznatelné z trestních sazeb jednotlivých trestných činů.

16.

Dr. Petr Hrachovec se ke stejnému tématu stručně vrátil ještě ve stejném periodiku i v r. 1987 v č. 2/1987 kdy toto pojednání nazval „*Rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví*”³⁰⁰. Autor zde ovšem pouze stručně kritizoval případ, kdy pachatel byl odsouzen okresním soudem pro trestný čin poškozování majetku v soc. vlastnictví spáchaný takovým jednáním, kdy vedoucí prodejny zakryl účetní schodek z jednoho účetního období přesunem prostředků z jiného účetního období.

Dle Hrachovce by správné bylo posoudit věc jako rozkrádání, neboť nedošlo k poškození majetku jako takovému ale k protiprávnímu užití jeho části přesunutím do jiné části k zakrytí tzv. manka. Autor tak brojil toliko proti chybné právní kvalifikaci, nezabýval se však již povahou majetku, na kterém škoda vznikla, lhostejno jakým způsobem.

17.

K pojmu škody na majetku v socialistickém vlastnictví se vyjádřil hned v následujícím čísle Socialistické zákonnosti, ročník XXXV, č. 3/1987, str. 145 a násl. Dr. Jiří Jelínek. Ten se zabýval především otázkou, zda je na místě považovat úbytek na majetku v socialistickém vlastnictví za škodu způsobenou trestněprávním jednáním (*rozkrádáním*) i v těch případech, kdy dojde k přesunu takového majetku pouze mezi socialistickými organizacemi, tedy nedojde k jeho úbytku, k jeho

²⁹⁸ KUČHTA, J., KRATOCHVÍL, V., tamtéž, str. 5

²⁹⁹ KUČHTA, J., KRATOCHVÍL, V., tamtéž, str. 6

³⁰⁰ HRACHOVEC, P., Socialistická zákonnost, 1987, ročník XXXV, č. 2, str. 87 a násl.

zmenšení v absolutním smyslu, pouze je bez poskytnutí náležité protihodnoty o majetek jedné socialistické organizace navýšen majetek jiné socialistické organizace³⁰¹.

Autor shrnuje argumentaci a stanoviska pro oba výklady, sám se pak přiklání k názoru, že při popisovaném jednání ke škodě na majetku v socialistickém vlastnictví nedochází, neboť i při protiprávních převodech tohoto majetku ten nijak neztrácel svou povahu. Toto stanovisko podpořil Jelínek dále výkladem, podle něhož při právě uváděných situacích (*přesunech majetku v soc. vlastnictví mezi socialistickými organizacemi*) nedocházelo k obohacování jednotlivců nebo nesocialistických právnických osob, když navíc ani trestní zákoník z r. 1961 sám nerozlišoval mezi jednotlivými formami majetku v socialistickém vlastnictví ale chápal jej jako celek a tak s ním také pracoval³⁰².

Obdobně nedocházelo podle názoru autora ke škodě na majetku v socialistickém vlastnictví v těch případech, kdy jedna socialistická organizace musela hradit jiné soc. organizaci sankce (*zádržné, penále, poplatek z prodlení*) jako důsledek svého pochybení. V obou situacích totiž sám socialistický majetek jako takový umenšován nebyl³⁰³.

18.

V časopise Socialistická zákonnost, ročník XXXV, č. 3/1987 uveřejnili na str. 320 a násl. autoři Dr. Zdeněk Besta a Dr. Karel Hasch článek s názvem „*K výkladu škody na majetku v socialistickém vlastnictví jako znaku některých trestných činů a přečinů*“. Autoři nejprve konstatují dvě základní formy majetku v socialistickém vlastnictví, uvozené tehdejšími zněním čl. 8 odst. 1 Ústavy ČSSR, když za prvou považují státní vlastnictví, které má dle nich náležet všemu lidu a za druhou označují družstevní vlastnictví, tedy majetek náležející subjektům, tehdy označovaným jako lidová družstva. Pak přidávají třetí formu, když se mělo jednat o vlastnictví společenské, tedy vlastnictví společenských a jiných socialistických organizací, jak jej znal zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník ve svém § 8 odst. 2.

Autoři upozorňovali, že ke škodě na majetku v socialistickém vlastnictví docházelo vedle trestných činů rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví také např. naplněním skutkové podstaty trestného činu zneužívání socialistického podnikání podle § 120 trestního zákona z r. 1961, když podle autorů tímto trestným činem nebylo škodou přímo zmenšení samotného majetku v socialistickém vlastnictví ale škoda majetku v socialistickém vlastnictví vznikala tím, že tento nebyl navýšen, zvětšen, k čemuž by jinak údajně

³⁰¹ JELÍNEK, J., Socialistická zákonnost, 1987, ročník XXXV, str. 145 a násl.

³⁰² JELÍNEK, J., tamtéž, str. 151 a násl.

³⁰³ JELÍNEK, J., tamtéž, str. 156

došlo³⁰⁴. Autoři tak konstatovali, že bylo lhostejno, zda ke škodě na majetku v socialistickém došlo jeho zmenšením nebo nezvětšením tam, kde zvětšen být měl. Konečně upozornili na situace, kdy k přesunům majetku v socialistickém vlastnictví v rozporu s tehdy platnými zákony docházelo i mezi státními organizacemi, družstvy a jinými socialistickými organizacemi, které měly tento majetek svěřen do správy, tedy de facto v celkovém objemu všeho majetku v socialistickém vlastnictví tento nebyl umenšen, nepřešel protiprávně do soukromého či osobního majetku. Zabývali se proto dále i otázkou, zda trestněprávně postihovat poslední uvedenou situaci, když i soudní praxe byla v této otázce zprvu nejednotná. Oba autoři se přiklonili k tomu výkladu, podle něhož v případech, kdy docházelo k nelegálnímu „přelévání“ majetku v socialistickém vlastnictví mezi jednotlivými státními a socialistickými organizacemi a družstvy „...nebyl naplněn znak způsobení škody na majetku v socialistickém vlastnictví...“³⁰⁵. Stojí za poznamenání, že obdobný právní názor zastával i tehdejší generální prokurátor ČSSR³⁰⁶, ale nejen on, dále toto stanovisko zastávala i oficiální právní věda, např. učebnice trestního práva³⁰⁷ i dobový komentář k trestnímu zákonu³⁰⁸. Autoři pak tendují k názoru, že v posledně jmenovaných případech postačí případný postih disciplinární, kázeňský na úkor postihu pořadem trestního práva.

Zde se lze zastavit právě u otázky hodnocení (*ne*)vzniku škody. Jak vidíme, justiční praxe i akademická teorie se přiklonily k názoru, že se nejedná o trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, pokud se tento majetek nepřesunul do majetkové sféry osobní, soukromé ale toliko k jiné socialistické či státní organizaci, případně k družstvu. Můžeme se tu tak analogicky ptát, zda pokud se pachatel dopustil prosté krádeže na osobním, soukromém majetku, aby tak rozmnožil svůj vlastní, osobní, soukromý majetek, zda i zde by se nejednalo o trestný čin krádeže jen proto, že ani v těchto případech se netransferoval majetek mezi jednotlivými formami vlastnictví (*soukromé – socialistické*), ale zůstával stále ve stejné formě vlastnictví (*soukromé – soukromé*)³⁰⁹.

K tomu je třeba si ujasnit, jaká byla právní povaha socialistických organizací. Podle ustanovení § 19 občanského zákoníku z r. 1964 „*socialistické organizace vystupují v občanskoprávních vztazích svým jménem a mají majetkovou odpovědnost z těchto vztahů vyplývající, pokud není sta-*

³⁰⁴ BESTA, Z., HASCH, K., Socialistická zákonnost, 1987, ročník XXXV, č. 3, str. 321

³⁰⁵ BESTA, Z., HASCH, K., tamtéž, str. 323

³⁰⁶ BESTA, Z., HASCH, K., tamtéž, str. 322

³⁰⁷ NEZKUSIL J., Československé trestní právo, sv. II., Orbis, Praha 1976, str. 90

³⁰⁸ MATYS, K., Trestní zákon. Komentář. Orbis, Praha 1975, str. 492

³⁰⁹ Řešení je v povaze vlastnictví. Soukromé náleží rozličným vlastníkům zatímco socialistické náleželo dle teorie všem (*vládnoucí dělnické třídě*), proto se při jeho přesunu mezi organizacemi soc. vlastnictví konečný vlastník neměnil, zatímco u soukromého je to naopak.

noveno jinak.“. Obdobně zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník ve svém ustanovení § 17 stanovil, že „... (1) *Socialistické organizace vystupují v hospodářských vztazích svým jménem a nesou také majetkovou odpovědnost z těchto vztahů vyplývající, ... (2) V případech a za podmínek stanovených v zákoně vystupují v hospodářských vztazích svým jménem a nesou majetkovou odpovědnost z těchto vztahů vyplývající též organizační jednotky nebo orgány socialistických organizací...*“.

Jak vidno, občanský zákoník ani hospodářský zákoník z r. 1964 sice původně nepracovaly s pojmem právnická osoba, který znal ještě starší občanský zákoník z roku 1950, nicméně i po roce 1964 se jedná o entitu vystupující pod vlastním jménem, nadanou vlastními právy a vlastními majetkovými kompetencemi. Hospodářský zákoník pak v § 17 odst. 2 uvedené rozšiřoval i na organizační jednotky a orgány socialistických organizací a podle jeho § 19 dokonce i na subjekty nezapsané v příslušné registratuře, když uváděl, že „...*Ode dne zřízení mohou nabývat práv a zavazovat se socialistické organizace, které se do podnikového rejstříku nezapisují...*“. Z uvedeného lze uzavřít, že tzv. socialistické organizace, byť by bylo těžko považovat je za právnické osoby, přesto byly nadány výraznou samostatnou existencí včetně rozhodování o svěřeném či „*vlastním*“, tedy socialistickém majetku, s nímž hospodařily a jež měly prioritně chránit a pokud možno tak i rozmnožovat. Stejně tak byly oprávněny samostatně vstupovat do tzv. dodavatelsko-odběratelských vztahů a v jejich rámci „*socialisticky*“ podnikat. Jak uvedeno výše, pokud v rámci popsáných vztahů mezi nimi navzájem došlo k nelegálnímu transferu majetku, případně k odběru či dodání zboží a služeb bez dodání náležité protihodnoty, nebylo to posléze považováno ani za trestný čin. Pokud však reálnou škodu na majetku cíleně způsobila za účelem obohacení fyzická osoba, jednalo se nejčastěji o trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, pokud protiprávně fyzická osoba způsobila reálnou škodu cíleně za účelem obohacení na soukromém, osobním majetku, jednalo se o trestný čin krádeže. Ve druhém případě tak trestně odpovědná byla fyzická osoba vždy, bez ohledu na formu objektu trestného činu. V prvním případě k trestnému činu nedošlo buď vůbec, nebo mohl být skutek stíhán maximálně jako trestný čin porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky podle § 127, eventuálně jako trestný čin dodávky výrobku a prací zvlášť vadné jakosti podle § 128 trestního zákona z r. 1961, (*pod uvedenými čísly paragrafů se jednalo o obě původní skutkové podstaty ve znění účinném do 30.6.1990, v době polistopadové pak zákonem č. 175/1990 Sb. zanikly či byly nahrazeny jinými trestnými činy*), oba s podstatně nižší trestní sazbou, když v obou případech byl pachatel v prvním odstavci ohrožen trestem odnětí svobody pouze do dvou let oproti až pěti letům podle § 132.

V tomto případě vidíme, že v rámci vzájemného obchodního styku uvnitř soustavy socialistických a státních organizací a družstev, byli jejich zodpovědní zaměstnanci, jednající proti zájmu

jedné takové organizace ve prospěch jiné takové organizace, chránění před následky svých protiprávních jednání zásadně výrazněji, než pachatelé, kteří jednali ve prospěch soukromého zájmu. I to lze považovat za další doklad zvýhodněného právního postavení majetku v socialistickém vlastnictví, zvláště s ohledem na současné nazírání existence a povahy právnických osob a na jejich aktuální trestní odpovědnost. Vždyť socialistické organizace vystupovaly jako samostatné právní subjekty. S ohledem na tehdejší rozsah zestátnění ekonomiky, který byl i ve srovnání s ostatními zeměmi socialistické soustavy nebývalý až absolutní, nutno konstatovat, že veškerý hospodářský život a veškeré socialistické podnikání znamenaly současně obsazení celého prostoru všech legálních kapacit ekonomiky, tedy ve výrobě i v poskytování služeb. Proto i rozsah právních a kontraktačních vztahů mezi těmito musel být nutně extrémně rozsáhlý. Přitom muselo docházet nejen k nesrovnalostem ale i k vzájemným plněním i neplněním v rozporu s právními povinnostmi. Ostatně fakt, že se touto otázkou zabývala judikatura a právní věda, to jen potvrzuje. Je pak evidentní, že výše uvedeným způsobem byly tyto subjekty a zejména za ně jednající odpovědné fyzické osoby zvýhodněny. Zde tedy nejen zvýhodněny případnou nižší trestní sazbou ale i faktickou nestíhatelností prostředky trestního práva.

19.

V r. 1987 vyšla v nakladatelství Panorama Praha učebnice Trestní právo hmotné, zvláštní část, kde vedoucím autorského kolektivu byl prof. JUDr. Jiří Nezkusil, DrSc. Zde autoři spatřují zvýšenou ochranu majetku v socialistickém vlastnictví dle trestního zákona z r. 1961 hned v několika směrech: - vyšší trestní sazby oproti deliktům útočím na majetek v soukromém vlastnictví, - širší rozsah trestnosti jakéhokoliv poškozování majetku v soc. vlastnictví, - dle ustanovení dalších oddílů II. hlavy tr. zákona z r. 1961 (§§ 120, 127, 148,...)³¹⁰;

Dotčené trestné činy proti majetku v soc. vlastnictví pokládají autoři ve zvýšené míře za „*zavržitelné*“ a dvojkolejnost trestání útoků podle závislosti na formě napadeného vlastnictví pak pokládají za výchovné³¹¹. V této jako jedné z posledních „*předlistopadových*“ učebnic trestního práva hmotného lze v části věnované rozkrádání nalézt z dnešního pohledu zajímavý názor prof. Nezkusila, který sice nedefinoval přímo rozkrádání ale poškozování majetku v soc. vlastnictví. Podle názoru autora bylo „*...nepřípustné poskytování úvěru osobám, u kterých již v době poskytování úvěru není podmínek pro vymáhání zaplacení zboží. Jinak by tu za podmínek § 137 (z. č. 160/1961 Sb.)*

³¹⁰ NEZKUSIL, J. a kol., Trestní právo hmotné, zvláštní část, 1987, Panorama Praha, str. 84

³¹¹ NEZKUSIL, J. a kol, tamtéž, str. 85

mohlo jít o poškozování majetku v soc. vlastnictví...³¹². Totožného názoru byla i dobová judikatura³¹³.

Současným praktikům civilního práva je tento náhled dobře známý, když se de facto do značné míry kryje s aktuální českou i evropskou judikaturou, podle které nepoživá právní ochrany ten poskytovatel spotřebitelského úvěru, který si při jeho sjednávání dostatečně neověří úvěruschopnost žadatele o úvěr³¹⁴. Dnes je stejným principem chráněna soukromoprávní majetková sféra spotřebitele, který vystupuje v postavení dlužníka z úvěrového vztahu, a to prostředky práva civilního.

20.

Velmi zajímavým se jeví názor na rozdílnou trestněprávní ochranu majetku v socialistickém a v osobním vlastnictví, který se objevil v sovětské právní vědě v období tzv. perestrojky. Autoři Zagorodnikov a Naumov již na počátku roku 1989 totiž přišli s úvahou, podle které by bylo de lege ferenda na místě zrušit rozdílnou trestněprávní ochranu podle jednotlivých forem vlastnictví. V sovětském časopise *Sovětskoe gosudarstvo i pravo*³¹⁵, č. 1/1989, str. 79 – 83 oba autoři v článku nazvaném „*Sověřšenstvovanije ugolovnovo zakonodatělstva ob ochraně socialističeskoj i ličnoj sobstvennosti*“ upozorňují, že v počátcích existence Sovětského svazu byla situace stran ochrany vlastnictví zásadně jiná než v období vzniku jejich pojednání. Ochrana socialistického vlastnictví byla v SSSR na samém počátku rovná, rovnoprávná bez ohledu na formu vlastnictví. Velmi razantní, velmi aktivní ochrany prostředky trestního práva se majetku v socialistickém vlastnictví dostalo v období vlády J. V. Stalina a to jako součást Stalinovy teorie o zostřeném třídním boji³¹⁶. Jak však autoři uvádějí, v době vzniku článku (*rok 1988, pozn. KR*) byla již situace v Sovětském svazu zásadně jiná a nastavená trestněprávní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví již „...*neodpovídala současné sociální realitě...*“³¹⁷. Protože došlo ke změnám v oblasti společenských vztahů, tak za tehdy daných podmínek sovětské společnosti se podle autorů i nesocialistické, osobní vlastnictví stávalo zdrojem pro vlastnictví socialistické³¹⁸. Autoři se pak vyslovují pro odstranění rozdílné

³¹² NEZKUSIL, J. a kol, tamtéž, str. 91

³¹³ Sbirka rozhodnutí a stanovisek soudů ČSSR (*Sb. rozh. tr.*), R 33/63

³¹⁴ Rozsudek Soudního dvora z 5. března 2020, C-679/18; Usnesení Ústavního soudu Pl. ÚS 3/20 z 6. 10. 2021

³¹⁵ ZAGORODNIKOV, N., I., NAUMOV, A. V., *Sovětskoe gosudarstvo i pravo*, č. 1/1989, str. 79 – 83

³¹⁶ Dle této teorie se zanikající buržoazie a nepřátelé socialismu dopouštějí stále agresivnějších a zákeřnějších metod boje proti vítězíci myšlence socialismu, pozn. KR

³¹⁷ ZAGORODNIKOV, N., I., NAUMOV, A. V., tamtéž, str. 79 – 83

³¹⁸ ZAGORODNIKOV, N., I., NAUMOV, A. V., tamtéž str. 80

trestněprávní ochrany jednotlivých forem vlastnictví, neboť shledávají takové postupy v té době již jako neodůvodněné. Je zde na místě konstatovat, že sovětská právní věda se tak překvapivě projevila v dané době jako liberálnější a osvícenější než ta československá, že tu naši bez přehánění v tomto smyslu předběhla.

21.

Také v české právní vědě se objevil ještě před společenskými a politickými změnami v závěru roku 1989 další názor³¹⁹ pro zrušení dvojí právní ochrany soc. vlastnictví, přisvědčující v tomto případě výše uvedené teorii sovětské právní vědy pro zrušení zvýšené právní ochrany majetku ve vlastnictví socialistickém. Konkrétně jej publikoval Dr. Jiří Jelínek, CSc. a to v časopise Socialistická zákonost, ročník XXXVII, str. 582 a násl. v článku pod názvem „*K podnětům sovětské nauky při úpravě majetkových trestných činů pro čs. právní úpravu*“. Také Jelínek se v uvedeném pojednání vyslovil pro opuštění doktríny duálního trestání majetkových trestných činů v závislosti na druhu objektu, tedy na formě vlastnictví. Argumentoval praktickým odpadnutím některých otázek při stíhání pachatelů daných trestných činů jako např. posuzování druhu napadeného majetku, zjednodušení a zpřehlednění zvláštní části trestního zákona, zánik duálnosti prakticky obdobných skutkových podstat, odlišených toliko svým objektem, odpadnutí vzniku a tím i nutností následného právního zkoumání skutkového omylu na straně pachatele zda se jedná o majetek v soukromém či socialistickém vlastnictví³²⁰. Autor také upozornil, že tehdejšího zákon č. 173/1988 Sb. o podniku se zahraniční majetkovou účastí zakládal podniky se smíšenou účastí československého podniku a zahraniční firmy, tedy pokud by se majetek takového podniku se zahraniční účastí stal objektem majetkového trestného činu podle československého trestního zákona, vyvstala by řada obtížných otázek souvisejících s určením druhu objektu takového trestného činu – tedy i pro takové případy byla duplicita stíhání majetkových trestných činů podle druhu objektu nežádoucí, velmi nepraktická, obtížně právně řešitelná.

Lze konstatovat, že autor se s problematikou vypořádal velmi precizně a v dobrém slova smyslu pokrokově. Jiná věc je, že tehdy zamýšlené úpravy trestního zákona šly opačným směrem, když např. tehdejší § 139, který „*zastřešil*“ působnost celého oddílu majetkových trestných činů proti socialistickému vlastnictví, měl být rozšířen právě i na podniky se zahraniční majetkovou účastí.

³¹⁹ Viz. pasáž v této práci k osobě Dr. Luděk Mach.

³²⁰ JELÍNEK, J., Socialistická zákonost, 1989, ročník XXXVII, str. 585 a násl.

Tedy legislativní záměry tehdejší byrokracie socialistického státu šly opačným směrem než vyslovený a pádně odůvodněný názor Jelínkův.

22.

Na samém sklonku politického uspořádání našeho státu s ústavou garantovanou vedoucí úlohou KSČ, v roce 1989 publikoval v časopise Prokuratura svůj příspěvek JUDr. Jiří Teryngel z Generální prokuratury ČSSR. Svůj článek pojmenoval „*K ochraně majetku dotovaného ze státních prostředků (nad jedním rozhodnutím)*“³²¹ a reflektoval v něm povahu majetku církví a jeho trestněprávní ochranu s přesahem k trestnému činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví.

Nejprve připomínáme, že ve vyhlášeném znění Oddíl třetí zákona č. 140/1961 Sb. nesl název „*Trestné činy proti majetku v socialistickém vlastnictví*“. Ten vyjmenovával jednotlivé skutkové podstaty trestných činů útočících proti majetku v socialistickém vlastnictví, konkrétně se jednalo o §§ 132 až 138. Na závěr Oddílu třetího pak byl § 139, který rozšiřoval ochranu podle tohoto oddílu i na další majetek: „*Ochrana podle ustanovení tohoto oddílu se poskytuje též majetku, který je dotován ze státních prostředků a věcem, které jsou v opatrování socialistické organizace nebo státního orgánu.*“. Za této situace Teryngel poukazyval na případ trestání protiprávního jednání, kdy poškozeným, tedy objektem trestného činu, byl majetek v socialistickém vlastnictví a protiprávně „*obohacen*“ byl majetek církevní, v tomto případě Římskokatolická církev.

Skutkově šlo o to, že odpovědný pracovník (*vedoucí provozovny*) Okresního podniku služeb v Rychnově nad Kněžnou účtoval v letech 1978 až 1983 v rámci stavebních oprav odběratelům střešní krytinu (*v tomto případě plech*) o tloušťce 0,8 mm ačkoliv ve skutečnosti byla tato dodávána toliko o tloušťce 0,63 mm. Tím vytvořil pachatel materiálovou rezervu a následně její část zdarma (*a současně protiprávně*) poskytl na opravu střech dvou kostelů (*a zbylou část neoprávněně zcizil, přičemž toto zbytkové jednání bylo posléze kvalifikováno jako rozkrádání podle § 132 odst. 1 písm. b), odst. 2 písm. c) trestního zákona z r. 1961*). Podstata Teryngelova příspěvku spočívala v tom, že soudy nesprávně tu část skutkového děje, kdy protiprávně ušetřený materiál byl zdarma dodán Římskokatolické církvi, podřadily pod skutkovou podstatu Porušování povinností při nakládání s finančními a hmotnými prostředky podle § 127 odst. 1 tehdejšího trestního zákona, což bylo sankcionováno trestní sazbou toliko „*...odnětím svobody až na dvě léta nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem*“. Správně toto jednání mělo být dle autora s ohledem na znění § 139 tr. zákona z r. 1961 kvalifikováno jako rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví

³²¹ TERYNGEL, J., Prokuratura, roč. 1989, str. 44 a násl.

podle § 132 odst. 1 písm. b) tehdy účinného trestního zákona, zde ovšem s trestní sazbou „...odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem“³²². Teryngel dále argumentoval pro přísnější právní kvalifikaci tím, že nositelem zvýhodnění při spáchání trestného činu podle § 127 odst. 1 mohla být výhradně státní, družstevní či jiná socialistická organizace, mezi které nebylo možno zařadit Římskokatolickou církev³²³. S touto argumentací se posléze ztotožnil i Nejvyšší soud ČSSR a rozhodnutím pod sp. zn. 1 Tzf 5/88 ze dne 2. listopadu 1988 tak vyhověl stížnosti pro porušení zákona podané prokuraturou. Nejvyšší soud ČSSR krom jiného připomněl, že „...zvýšená trestněprávní ochrana takového majetku (rozuměj církevního – vsunul KR) však nic nemění na jeho charakteru“³²⁴. Autor závěrem svého příspěvku mimo jiné přiznal, že protiprávní machinace s majetkem v socialistickém vlastnictví ve prospěch církevního majetku byla spíše ojedinělá, stejně jako nesprávný výklad §§ 127 a 139 tehdejšího tr. zákona.

Z výše uvedeného je vidět, že zpřísněná trestněprávní ochrana určená zákonodárcem k ochraně majetku v socialistickém vlastnictví zde dopadla na pachatele, který ke škodě tohoto majetku rozmnožil (*zhodnotil*) majetek církevní, ačkoliv církevní majetek byl tzv. jiným majetkem, dotovaným ze státních zdrojů, požívajícím však stejné trestněprávní ochrany jako majetek v socialistickém vlastnictví^{325, 326}. Dokonce se v tomto případě NS ČSSR dotázal příslušné státní organizace, zda by tato, v případě podání řádné žádosti, přispěla ze státních zdrojů na opravu předmětných střech a odpověď byla kladná³²⁷. Tedy de fakto došlo ke zhodnocení církevního majetku na úkor majetku v socialistickém vlastnictví a přesně k tomu by ale došlo i pokud by za účelem stejného zhodnocení byla podána řádná žádost.

Nutno ale dodat, že i podle v té době již zavedené judikatury církevnímu majetku - dotovanému ze státních zdrojů, náležela stejná trestněprávní ochrana jako majetku v soc. vlastnictví, tedy i v těchto případech se pachatel útočící proti církevnímu majetku potýkal sice ne rovnou se skutkovou podstatou rozkrádání ale minimálně s § 139 trestního zákona³²⁸.

³²² TERYNGEL, J., tamtéž, str. 45

³²³ TERYNGEL, J., tamtéž, str. 46

³²⁴ NS ČSSR, Rozsudek sp. zn. 1 Tzf 5/88 ze dne 2. listopadu 1988

³²⁵ Otázku povahy církevního majetku vyřešila judikatura již mnohem dříve, viz. Rozhodnutí č. 88/1954 Sb. rozh., Rozhodnutí č. 90/1955 Sb. rozh.

³²⁶ PŘENOSIL, G., Odpovědnost za rozkrádání pole čs. práva. Orbis. Praha. 1963. str. 12

³²⁷ TERYNGEL, J., tamtéž, str. 49

³²⁸ č. 47/71 Sb. rozh. tr.

3.3. Exkurz. Rozkrádání na programu jednání v zákonodárných sborech

V zákonodárných sborech se téma rozkrádání objevovalo na pořadu jednání opakovaně. Docházelo k tomu v rámci cyklicky předkládaných zpráv nejvyššího veřejného žalobce a předsedy nejvyšší soudní instance, které se věnovaly stavu a vývoji kriminality. Do zákonodárského sboru byla vždy předem pro potřeby zákonodárců doručena konkrétní zpráva, zpravidla včetně statistických údajů. Ta pak byla s časovým odstupem předmětem rozpravy, kdy zprávu nejprve uvedli autoři a v rozpravě se k ní pak vyjadřovali někteří zastupitelé. Nepodařilo se vždy dohledat i původní písemnou zprávu ale pouze záznamy z rozprav. I ty však v některých případech poskytly vypovídající poznatky. Naopak např. ve dvou po sobě jdoucích zprávách pro nejvyšší zastupitelský sbor z let 1977 a 1980 nebylo zaznamenáno k tematice této práce nic, i to je důvod, proč zde nejsou zpracovány všechny dostupné zprávy ale pouze ty z dohledaných, které jsou relevantní.

Vybrané zprávy generálního prokurátora a předsedy nejvyššího soudu a dále záznamy z rozprav zákonodárských sborů jsou přínosné pro získání náhledu, jak problematika rozkrádání byla v dané době reflektována nejen v nejvyšších patrech veřejné žaloby a justice, ale i na politické úrovni.

1.

Dne 19. září 1961 přednesl na plenární schůzi Národního shromáždění generální prokurátor JUDr. Jan Bartuška zprávu o stavu socialistické zákonnosti. Tuto zprávu přednesl na základě čl. 46 odst. 3 Ústavního zákona č. 100/1960 Sb., který stanovil, že „*Národní shromáždění jedná o zprávách Nejvyššího soudu a generálního prokurátora o stavu socialistické zákonnosti*“. Krom toho podle stejného článku odst. 2 generální prokurátor se odpovídal Národnímu shromáždění z výkonu své funkce a současně Národní shromáždění mohlo navrhnout prezidentu republiky, aby generálního prokurátora z jeho funkce odvolal. Obdobně Národní shromáždění podle stejného článku odst. 1 ústavy volilo členy Nejvyššího soudu a mohlo je také odvolávat. Tím byla dána legitimita přednesu takových zpráv.

Generální prokurátor Bartuška³²⁹ uvedl svůj přednes řadou politických prohlášení. Mimo jiné se vyslovil, že „...*Hlavní funkce našeho socialistického státu v současné etapě spočívá...v ochraně*

³²⁹ Prof. JUDr. Jan Bartuška, předválečný absolvent PF UK, prvorepublikový soudce, který se stal po roce 1945 členem KSČ a profesorem na Vysoké škole politické. Po sloučení této školy s Právnickou fakultou UK se stal děkanem. Ještě před válkou vydal Dr. Bartuška učebnici německého jazyka pro soudce. Viz. LATA, J., *Komunistické právo v Československu*, Brno, 2009, str. 862; Opakovaně byl Bartuška poslancem NS, profesní vrchol zažil v šedesátých letech kdy byl ministrem spravedlnosti, generálním prokurátorem a také prorektorem UK, podílel se na tvorbě Ústavy z r. 1960. K jeho úmrtí v srpnu 1970 informovalo Rudé právo na první straně, roč. 50, č. 204, že „...*v letech 1968–1969 setrval prof. Bartuška pevně na pozicích marxismu-leninismu, proletářského internacionalismu a obhajoby socialismu...*“,

socialistického vlastnictví...“³³⁰. Dále mimo jiné sebevědomě prohlásil, že „...*Působení socialistických přeměn v naší společnosti mělo...podstatný vliv i na celkový pokles trestné činnosti. Její sociální kořeny jsou v naší zemi již úplně odstraněny. Jde většinou o vlivy staré společnosti, přežitky kapitalismu v myšlení, způsobu života a vědomí lidí, proti nimž je naše společnost s to účinně bojovat...*“³³¹. Tvrzení o odstranění příčin trestné činnosti bylo velmi odvážně a mělo se v budoucnu ukázat jako zcela mylné, jak ještě uvidíme.

K našemu tématu generální prokurátor prohlásil, že „...*Trestné činy rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví tvoří stále největší část majetkových trestných činů a kriminality vůbec. Tyto trestné činy jsou stále velmi škodlivé nejen co do počtu pachatelů, ale i co do výše škod. V roce 1958 škody činily více jak 217 milionů korun, v roce 1959 více jak 172 milionů korun a v roce 1960 celkem 108 milionů korun. Také situace v I. pololetí 1961 není nijak uspokojující...*“³³². Jedná se tedy o přiznání značného rozšíření útoků proti majetku v socialistickém vlastnictví, z celé sumy majetkových trestných činů tvořily tyto největší podíl.

Můžeme k uvedeným datům doplnit, že dle směrnice Nejvyššího soudu č. 63/1957 Sb. rozh., v roce 1956 měla činit výše škod způsobených rozkrádáním více než 400 milionů korun (*a dalších 159 milionů měla představovat škoda způsobená poškozováním majetku v soc. vlastnictví*), současně ze všech osob uznaných trestními soudy na vinu se mělo 28,7 % odsouzených pachatelů dopustit právě trestných činů rozkrádání a poškozování majetku v soc. vlastnictví³³³. Dle vyjádření Bartušky v periodiku Socialistická zákonnost pak v prvním pololetí r. 1957 celých 58,6 % pachatelů majetkové kriminality se dopustilo právě rozkrádání a škoda z této trestné činnosti představovala 70 % všech majetkových škod vzniklých veškerou kriminální činností³³⁴.

Za zmínku ale stojí i další prohlášení generálního prokurátora, a sice, že „...*Nadále je třeba poskytovat občanům plnou ochranu proti krádežím osobního vlastnictví, nabytého poctivou prací. Osobní vlastnictví, které je výsledkem poctivé a čínorodé práce, nestojí v protikladu ke společenskému vlastnictví. Proto ochrana osobního vlastnictví nemůže být o nic menší než ochrana společenského socialistického vlastnictví....*“³³⁵. Byť zde generální prokurátor nevolá po plném zrovno-

³³⁰ BARTUŠKA, J., Zápis z 9. schůze Národního shromáždění ze dne 19.9.1961; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/stenprot/009schuz/s009014.htm>

³³¹ BARTUŠKA, J., tamtéž

³³² BARTUŠKA, J., tamtéž

³³³ SOLNAŘ, V., Trestní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a podobným trestným činům, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, r. 1965, str. 34

³³⁴ BARTUŠKA, J., Socialistická zákonnost, r. 1958, str. 11

³³⁵ BARTUŠKA, J., Zápis z 9. schůze Národního shromáždění ze dne 19.9.1961

právnění trestněprávní ochrany soukromého vlastnictví se socialistickým, např. ve smyslu sjednocení trestních sazeb, jedná se o ojedinělé vyjádření ve prospěch ochrany soukromého vlastnictví. Toto vyjádření generálního prokurátora je o to vzácnější, že jinak je jeho zpráva skutečně zhusta (*celými dlouhými odstavci*) tvořena politickými prohlášeními, tolik charakteristickými pro danou dobu. V jistém smyslu tak šel Bartuška v tomto bodě proti aktuálně panující doktríně třídního boje a z ní plynoucí zvýšené ochraně majetku v socialistickém vlastnictví.

Tato zpráva bohužel neobsahuje konkrétní čísla nebo statistická data, s nimiž by bylo možné dále pracovat. I když málo, přesto některá data obsahovalo vystoupení poslance Janulíka v rámci debaty následující po vystoupení generálního prokurátora³³⁶. Ten mimo jiné uvedl, že „... *V současné době je to ochrana majetku v socialistickém vlastnictví před rozkrádáním a poškozováním, kde i přes dosažené výsledky nemůžeme být spokojeni. O tom svědčí např. statistická čísla za I. pololetí 1961. Za tuto dobu bylo odhaleno a k soudnímu projednávání Veřejnou bezpečností předáno 8.320 případů trestné činnosti hospodářské povahy, stíháno 10.849 pachatelů a způsobené škody činily téměř 70 milionů Kčs. Kromě toho 1.143 případů bylo řešeno jako drobná trestná činnost....*“³³⁷. Současně je však skutečností, že poslanec Janulík hovořil toliko o případech trestné činnosti hospodářské povahy, tedy značně obecně, bez rozlišení jednotlivých trestných činů. V další části svého proslovu se poslanec Janulík vyslovil v tom smyslu, že právě rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví tvoří vysoký podíl hospodářské kriminality s milionovými škodami, ovšem neuvedl pramen svých poznatků. Poslanec přitom uváděl, že nejčastěji se jedná o rozkrádání uměle vytvářených hospodářských přebytků, zejména v potravinářském průmyslu a dále materiálu ve stavebnictví.

K této zprávě lze uzavřít, že podstatným se jeví zejména konstatace, že rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví byla v období tzv. druhé pětiletky nejrozšířenější majetkovou trestnou činností. Pro srovnání dodejme, že v roce 1953 se v sousedním Polsku z celkového počtu všech odsouzených osob dopustilo trestných činů proti socialistickému vlastnictví 31,3 % pachatelů, v roce 1955 to bylo 26,6 % a v roce 1957 činil tento poměr 24,3 %³³⁸.

³³⁷ JANULÍK, Zápis z 9. schůze Národního shromáždění ze dne 19.9.1961

³³⁸ SOLNAŘ, V., Trestní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a podobným trestným činům, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, r. 1965, str. 58

2.

Tři měsíce po generálním prokurátorovi, 21. prosince 1961, přednesl v Národním shromáždění předseda Nejvyššího soudu svou zprávu o činnosti a dalších úkolech soudů při upevňování socialistické zákonnosti. Oním předsedou Nejvyššího soudu byl JUDr. Josef Urválek, „proslavený“ někdejší nadmíru agilní prokurátor z procesu s JUDr. Miladou Horákovou³³⁹.

Také projev předsedy Nejvyššího soud Urválka byl z podstatné části tvořen mnoha politickými proklamacemi a „nekonečnými“ frázemi o správnosti nastoupené cesty budování komunismu. Urválek pak ale k tématu této práce mimo jiné uvedl, že „...*Rozkrádání socialistického vlastnictví je...útokem na základy našeho národního hospodářství, na základy blahobytu všeho lidu. Škody, které jsou způsobovány rozkrádáním, jsou dosud značné. Za tři čtvrtletí tohoto roku byly rozkrádáním soc. vlastnictví způsobeny škody ve výši 85.662.000,- Kčs a pro tuto trestnou činnost bylo odsouzeno 22 % z celkového počtu pachatelů...*“³⁴⁰. Tuto informaci obratem otisklo i Rudé právo³⁴¹. Za obzvlášť nebezpečné považoval řečník organizovanou trestnou činnost spočívající ve vzájemné domluvě a koordinaci více pachatelů, současně však přiznával, že v souhrnu dochází k velkým škodám na majetku v socialistickém vlastnictví i jeho tzv. drobným rozkrádáním. Toto však již nedoplnil žádným konkrétním ani statistickým údajem.

Na projev předsedy Nejvyššího soudu reagovala v následné diskuzi poslankyně Dohnalová, která mimo jiné uvedla, že ve sledovaném období tvořily plných 28 % veškeré trestné činnosti spáchané v obvodě Praha 7 trestné činy rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví s úhrnnou škodou údajně nejméně 700.000,- Kčs. Zdroj těchto údajů neuvedla.

Pokud předseda Nejvyššího soudu uvedl, že podíl trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví činí 22 % na celé trestné činnosti a generální prokurátor o tři měsíce dříve sdělil, že se jedná o nejrozšířenější trestnou činnost, jsou to výroky, které spolu mohou konvenovat. V každém případě se z uvedeného dá usuzovat, že dvanáct let budování socialismu rozhodně nemělo za následek takovou změnu v uvažování občanů, v našem případě pachatelů, která by se projevila zvýšenou či vůbec nějakou úctou k majetku v socialistickém vlastnictví. Spíše obráceně, pokud majetek v socialistickém vlastnictví byl nejčastějším objektem veškeré trestné činnosti a celých 22 % veškeré kriminality zabralo rozkrádání tohoto majetku, svědčí to právě o opaku.

³³⁹ JUDr. Josef Urválek byl v březnu 1963 odvolán z funkce předsedy NS a soudce a působil pak jako vedoucí Vědeckovýzkumného ústavu kriminalistiky na Generální prokuratuře, dne 29.11.1979 spáchal sebevraždu.

³⁴⁰ URVÁLEK, J., Zápis z 11. schůze Národního shromáždění ze dne 21.12.1961; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/stenprot/011schuz/s011001.htm>

³⁴¹ URVÁLEK, J., Rudé právo, 22.12.1961

3.

Dne 25. září 1964 přednesl zprávu o stavu socialistické zákonnosti před Národním shromážděním poslanec a současně předseda Nejvyššího soudu JUDr. Josef Litera. Tento začal svou justiční kariéru jako absolvent prvního (ročního) běhu tzv. Právnické školy pracujících (PŠP), což byla vzdělávací instituce založena ministerstvem spravedlnosti v r. 1948, určená k výchově nových soudců a prokurátorů z řad uvědomělých dělníků a rolníků, a protože současně zák. č. 323/1948 Sb. byl ministr spravedlnosti zmocněn ze zvlášť závažných služebních důvodů v jednotlivých případech prominout požadavek úplného vysokoškolského vzdělání, stanovený jinak pro ustanovení do funkce prokurátora nebo soudce, tak absolventy PŠP bylo možno přijmout do justičních služeb ještě dříve, než než dosáhli studiem při zaměstnání úplného vysokoškolského vzdělání³⁴². Původní profesí byl J. Litera vyučený zámečnický, až později externě skutečně studoval právnickou fakultu. Oproti němu jeho předchůdce ve funkci a dřívější prokurátor Urválek byl předválečným absolventem řádného studia na právnické fakultě. Zprávu o stavu socialistické zákonnosti uvedl i Josef Litera dlouhou řadou politických proklamací, v nichž mimo jiné označil funkci soudce za funkci politickou³⁴³.

Následně i Litera, obdobně jako to ve zprávách jeho předchůdců z dřívějších let, ve své zprávě konstatoval, že „...*Vážným politickým problémem na úseku trestního soudnictví zůstává i nadále trestná činnost proti majetku v socialistickém vlastnictví, zejména trestný čin rozkrádání, který tvoří zhruba jednu pětinu všech trestných činů. Závažnost tohoto druhu trestné činnosti vyplývá nejen z toho, že jde o nejčastější trestný čin, ale i z toho, že jen podle zjištění soudů jsou každoročně rozkrádáním způsobovány škody kolem 50 milionů korun....nepodařilo se dosud podstatnou měrou omezit tuto trestnou činnost. Přitom je třeba zdůraznit, že škody zjištěné v rozhodovací činnosti soudů zdaleka nevystihují skutečnou újmu, která je naší společnosti rozkrádáním způsobována...na úseku ochrany majetku v socialistickém vlastnictví nedošlo k podstatnému zlepšení, neboť rozkrádáním jsou...stále nejvíce postiženy sektory socialistického obchodu, potravinářského průmyslu, zemědělství a stavebnictví...*“³⁴⁴.

Pokud předseda Nejvyššího soudu v roce 1964 konstatoval, že trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví zabírá jednu pětinu, tedy 20 %, všech trestných činů, pak v porovnání s projevem Urválka o tři roky dříve (viz. výše) se situace v této otázce prakticky nezměnila. Za významně dokreslující lze považovat dále i pokračující poznámku Litery, příznávající, že výrazná část

³⁴² PLUNDR, O., Organizace justice a prokuratury. Praha, Orbis, 1964, str. 43

³⁴³ LITERA, J., Zápis ze 2. schůze Národního shromáždění ze dne 25.9.1964; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/002schuz/s002018.htm>

³⁴⁴ LITERA, J., tamtéž

této trestné činnosti se vůbec nedostala k projednání před soudem, tedy že často nebyli odhaleni a stíháni pachatelé, kteří rozkrádali majetek v socialistickém vlastnictví a způsobovali mu další škody. Skutečný rozměr páchání dané trestné činnosti tedy musel být ještě větší a to nikoliv nevýznamně větší, jinak by tuto okolnost předseda Nejvyššího soudu nezmiňoval.

Že rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví bylo špičkami justice považováno za enormně rozšířenou a závažnou trestnou činnost ukazuje i další související vyjádření předsedy Nejvyššího soudu, podle kterého „...*Soustavné sledování a vyhodnocování vyžaduje...na úseku ochrany majetku v socialistickém vlastnictví, především pak v boji proti rozkrádání a poškozování tohoto majetku. Nejvyšší soud povede nižší soudy k zvýšení účinnosti soudního rozhodování o trestných činech těchto pachatelů...Soudy však budou muset v daleko větší míře...vytvářet si podmínky zejména zjišťováním příčin a pohnutek (této) trestné činnosti...*“³⁴⁵. Z uvedeného vyplývá, že skutečně existovala snaha po hlubším odhalování příčin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a že od jejich pochopení se očekávala možnost aktivnějšího a úspěšnějšího potlačování této kriminality. Jak uvidíme dále na ostatních obdobných zprávách přednášených v zákonodárných sborech vrcholovými zástupci justice a prokuratury, tato snaha příliš úspěšná nebyla, příčiny rozkrádání buď nebyly pochopeny nebo byly nesprávně interpretovány.

4.

Dne 12. prosince 1964 přednesl před Národním shromážděním poslanec Dr. Škoda zprávu o stavu socialistické zákonnosti a to na základě usnesení plenární schůze z 25.9.1964. Přítomen byl opět i generální prokurátor JUDr. Jan Bartuška, Nejvyšší soud pro nemoc jeho tehdejšího předsedy Litery zastupoval jeho místopředseda JUDr. Brešťanský³⁴⁶.

Důvodem, proč byla tato zpráva projednávána, byly pochybnosti o dodržování zákonnosti v rámci soudního rozhodování v době tzv. kultu osobnosti. V rámci projednávání této zprávy bylo konstatováno, že k porušování zákonnosti již nedochází, když poslanec Škoda mimo jiné uvedl, že „...*Skoncováno bylo se systémem zvládnutím i s nadřazeností jedné ze složek systému orgánů činných v*

³⁴⁵ LITERA, J., tamtéž

³⁴⁶ Také JUDr. Brešťanský, stejně jako JUDr. Litera, zahájil po únoru 1948 raketovou justiční kariéru jako absolvent roční Právnické školy pracujících a až později, již jako soudce, externě studoval právnickou fakultu. Dr. Brešťanský se podílel jako soudce na politických procesech v padesátých letech. Podle všeho rozsudky vynášel v těchto politických procesech dle politického zadání a to včetně hrdelních rozsudků. V období tzv. pražského jara, necelé čtyři roky po té, co zastupoval Dr. Brešťanský Nejvyšší soud jako jeho místopředseda při projednávání zprávy o socialistické zákonnosti v Národním shromáždění, byla dřívější aktivita tohoto soudce v politických procesech probírána veřejně v tisku. Také v té době probíhaly rehabilitace politických procesů z padesátých let včetně revokace Brešťanského rozsudků. Tehdy Dr. Brešťanský spáchal sebevraždu. V podrobnostech viz. pořad Československé televize „*Poslední rozsudek*“, premiéra 8.4.1968, dostupné na <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/129635-posledni-rozsudek/26853131521>, dále viz. např. Rudé Právo 3.4.1968, neautorizovaný článek „*Tragédie soudce*“.

*trestním řízení nad druhou a zavedena zásada vzájemné prověrky jejich práce. Soudy dnes mají nejen zákonnou povinnost, ale také plnou faktickou možnost předložený důkazní materiál prověřovat a doplňovat a samostatně činit závěry o vině a trestu...*³⁴⁷.

Z výše uvedeného je zcela zjevné, kdo byl pánem trestního soudní řízení po únorovém politickém převratu. Poslanec dále hovořil o způsobech nápravy a o přijatých opatřeních. K samotné tematice této práce v této zprávě nic řešeno nebylo, přesto lze tuto považovat za významnou a zajímavou jak pro účast Brešťanského, který se sám v kritizovaném období na politických procesech aktivně podílel, tak pro otevřenou kritiku práce justice a prokuratury v padesátých letech.

5.

Dne 30. června 1966 projednávalo v rámci 11. schůze Národní shromáždění Zprávu generálního prokurátora o stavu socialistické zákonnosti a činnosti prokuratury a zprávu předsedy Nejvyššího soudu o stavu zákonnosti v rozhodování soudů a dozoru Nejvyššího soudu.

Nejprve vystoupil generální prokurátor Bartuška. Ten se po povinných politických prohlášeních nejprve pochlubil, že se socialistické společnosti daří snižovat kriminalitu a že proti předválečnému stavu se tato měla snížit v roce 1945 až na polovinu³⁴⁸. Později se však tento trend poněkud změnil. Pokud by se podle generálního prokurátora vzal rok 1956 za 100 %, pak v roce 1957 měla kriminalita klesnout na 82,5 %, v roce 1958 na 74,6 %, v roce 1959 na 59,7 % a v roce 1960 dokonce až na 48,4 %. Naopak po roce 1960 mělo dojít v některých směrech ke vzestupu kriminality³⁴⁹. Pro nás je důležité, že k vzestupu došlo i u trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, když generální prokurátor to přisuzoval nedostatečné péči a nedostatečné ochraně majetku v socialistickém vlastnictví³⁵⁰. Bartuška výslovně uvedl, že rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví „...trvale představuje jednu pětinu všech stíhaných trestných činů; výše škod v roce 1965 dosáhla téměř 80 milionů Kčs. Závažnou skutečností je, že 58,3 % z celkového počtu stíhaných osob připadlo na vlastní zaměstnance poškozených organizací. Z toho počtu bylo 21,2 % vedoucích provozoven a skladů - 4 % účetních a pokladních, 2 % vedoucích hospodářských pracovníků, tedy osob, které mají zvláštní povinnost chránit majetek v socialistickém vlastnictví...“³⁵¹.

³⁴⁷ ŠKODA, Zpráva o stavu socialistické zákonnosti, Národní shromáždění 11.12.1964; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/004schuz/s004033.htm>

³⁴⁸ BARTUŠKA, J., Zápis z 11. schůze Národního shromáždění ze dne 30.6.1966; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/011schuz/s011022.htm>

³⁴⁹ BARTUŠKA, J., tamtéž

³⁵⁰ BARTUŠKA, J., tamtéž

³⁵¹ BARTUŠKA, J., tamtéž

Vidíme zde, že trend, tedy četnost páchaní trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, se oproti roku 1964 nijak nezměnil. Vysoký se jeví podíl případů, kdy pachatelem je zaměstnanec organizace, který útočí proti tomu socialistickému majetku, který má jeho zaměstnavatel ve správě.

Po generálním prokurátorovi pokračoval v řeči předseda Nejvyššího soudu Litera. Ten v rámci svého projevu mimo jiné zmínil, že sice došlo k nárůstu některých trestných činů, což se ale netýkalo trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, neboť podle Litery v tomto případě „...*trestné činy rozkrádání národního majetku (činily) 15,1 %...*“³⁵² veškerých trestních kauz projednávaných soudy v roce 1965. Zde se tedy vyjádření jmenovaného rozchází s jeho předřečníkem Bartuškou, který uváděl, že rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví představuje pětinu trestné činnosti. Pokud tedy současně zproštěno obžaloby bylo ve stejné době podle stejného zdroje pouze cca 2,5 % obžalovaných, stále zůstává významný rozdíl mezi údaji generálního prokurátora a předsedy Nejvyššího soudu. Není ze zpráv zřejmé, z jakého důvodu k tomuto rozporu v přednesených zprávách došlo. Po vystoupení předsedy Nejvyššího soudu následovala diskuze, v níž vystoupilo cca deset poslanců. Žádný však nereagoval na popsany rozpor a žádný z nich se ani nezabýval ve svém projevu trestným činem rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví.

6.

Ústavní zákon o československé federaci zřídil federaci od 1.1.1969. Současně zaniklo Národní shromáždění a vzniklo Federální shromáždění, které se na první schůzi sešlo na konci ledna 1969. Teprve za dalšího dva a půl roku, tedy v období probíhající tzv. normalizace byla ve Federálním shromáždění projednávána zpráva o socialistické zákonnosti. V písemné podobě ji nejprve předložili Federálnímu shromáždění dne 15. května 1972 generální prokurátor ČSSR JUDr. Ján Feješ a předseda Nejvyššího soudu ČSSR JUDr. Vojtěch Přichystal.

Problematika ochrany socialistické ekonomiky tvoří na deseti stránkách nejrozsáhlejší pasáž padesátistránkové zprávy. Rozkrádání majetku v soc. vlastnictví je zde označeno za nejpočetnější trestnou činnost, kdy právě těchto útoků se dopustil každý třetí stíhaný pachatel³⁵³. Pro rok 1971 tak podle zprávy spáchalo trestný čin spočívající v útoku proti majetku v soc. vlastnictví 26.094 pachatelů a v případě přečinů to bylo 30.484 pachatelů, celkové škody z této trestné činnosti měly pře-

³⁵² LITERA, J., Zápis ze 11. schůze Národního shromáždění ze dne 30.6.1966; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/003schuz/s003016.htm>

³⁵³ Zpráva GP a předsedy NS ČSSR ze dne 15.5.1972, kap. III. Ochrana socialistické ekonomiky, str. 12 - 22 (*Zprávu se nepodařilo obstarat v původní vytištěné podobě ale toliko ve formě digitální ve formátu .html, proto nelze v tomto případě u odkazů uvádět přesné číslo stránky, ale jen stránkování dle obsahu Zprávy, pozn. KR*).

sáhnout 140.000.000,- Kčs³⁵⁴. Největší podíl na uvedené škodě mělo způsobit formou podvodů a rozkrádání jen 20 % pachatelů, když 41 % pachatelů mělo spáchat útoky formou vloupání do objektů ale celkové škody způsobili tyto osoby nižší, nejmenší škody pak měly být důsledkem útoků ve formě krádeží, kterých se dopustilo 39 % pachatelů. Za velký problém zpráva pokládala skutečnost, že celou polovinu pachatelů se nepodařilo odhalit a zajímavou se také jeví skutečnost, že zpráva přiznává, že plných 40 % škod způsobily poškozeným socialistickým organizacím jejich vlastní zaměstnanci³⁵⁵.

Také se ve Zprávě dočítáme fakta o praxi zpříšňování trestů za rozkrádání na počátku normalizace, když se zde uvádí, že „...*V rozhodování soudů se v r. 1971 zvýšil podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody, uložených za rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, a to v ČSR z 37,2 % v r. 1970 na 41,6 % v r. 1971, a v SSR z 25,8 % v r. 1970 na 34,6 % v r. 1971. V ČSR představuje podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody na celkové skladbě uložených trestů nejvyšší procento od r. 1962, kdy nabyl účinnosti trestní zákon z r. 1961. Tento podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody odpovídá povaze projednávaných případů. Nepodmíněné tresty odnětí svobody byly soudy většinou správně ukládány v případech rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví ve větším rozsahu, v případech skupinového rozkrádání a u recidivistů...*”³⁵⁶.

Zpráva obsahovala i řadu přílohových tabulek a výkazů a je tímto trochu výjimečná a i pro současný rozbor je vypovídající.

Pro naše účely je vypovídající Příloha č. 4, zejména její část II., ze které vyplývá, že v r. 1971 ze všech trestných činů páchaných mladistvými pachateli se tito nejčastěji dopouštěli právě buď samotného rozkrádání majetku v soc. vlastnictví nebo jiných útoků proti němu a zároveň platilo, že těchto útoků mladistvých ubylo oproti rokům 1967 a 1970:

³⁵⁴ Tamtéž.

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ Tamtéž.

M l á d e ž

I. Věkové rozvrstvení mladých pachatelů stíhaných pro trestné činy

			1971	tj. ± % proti roku			
				1962	1967	1970	
Celkový počet oznámených nedospělců a stíhaných osob (známí pachatelé)		1	143.658	+58,6	+42,0	+37,4	
Z toho bylo	nedospělců do 15 let	počet projednaných	2	6.193	-14,5	-29,4	+34,3
		% z údaje v řádku 1	3	4,3	-	-	-
	osob starších 15 let	počet stíhaných známých pach.	4	137.465	+65,0	+48,8	+13,0
		na 10.000 obyv. starších 15 let	5	124	+49,3	+45,9	+12,7
		% z údaje v řádku 1	6	95,7	-	-	-
Stíhané osoby ve věku 15-19 let	mladiství ve věku 15-18 let		7	10.895	+29,9	+30,9	+ 6,2
	osoby ve věku 19 let		8	11.515	-	+24,5	+ 0,3
	osoby ve věku 15-19 let celkem	počet stíhaných	9	22.410	-	+27,5	+ 3,0
		na 10.000 obyvatel věku 15-19 let	10	175	-	+29,6	+ 2,9
		% z údaje v řádku 1	11	15,6	-	-	-
Osoby ve věku 20 až 29 let	počet stíhaných známých pach.		12	54.978	-	+71,0	+12,1
	na 10.000 obyv. věku 20-29 let		13	241	-	+57,5	+12,0
	% z údaje v řádku 1		14	38,1	-	-	-

II. Přehled dle trestných činů, jichž se zejména dopouštějí mladiství

Trestné činy s počty stíhaných mladistvých	1971	± % proti roku	
		1967	1970
§§ 132-135, 138 (rozkrádání a tr. činy navazující)	2.035	- 9,1	- 5,1
§§ 155, 156 (útoky na veřejné činitele)	120	+ 4,3	-32,2
§ 202 (výtržnictví)	395	+ 16,9	+28,2
§ 203 (příživnictví)	351	+ 88,7	+66,4
§§ 221, 222, 225 (úmyslná ublížení na zdraví a rvačka)	1.367	+ 38,4	+ 4,0
§ 234 (loupež)	347	+ 44,6	+24,8
§§ 241-243 (znásilnění a pohlavní zneužití)	786	+ 18,2	+19,0
§§ 247, 249 (krádež a neoprávn. užívání cizí věci)	1.217	+ 30,6	- 8,0
§ 209a (neoprávn. užívání cizího motorového vozidla)	1.751	-	+44,7
Součet	8.369	+ 28,3	+ 9,7
celkem pro uvedené tr. činy stíháno mladistvých			
% ze stíhaných mladistvých	76,8	-	-

Dále z přílohy č. 5, konkrétně z její části I. vplynulo, že i v četnosti recidivy tato byla nejčastěji páchána také v případech trestných činů rozkrádání majetku v soc. vlastnictví:

Příloha č. 5

Trestnost recidivistů podle
počtu osob obžalovaných pro trestné činy nebo navržených na potrestání
pro přečiny

I. Základní přehled o trestnosti recidivistů

	Trestné činy			Přečiny	
	1971	+ % proti		1971	+ % proti 1970
		1962	1970		
Počet obžalovaných recidivistů (včetně přečinnů)	45.867	+54,2	+18,2	18.822	+18,4
t.j.% ze všech obžalov. recidiv. (včetně přečinnů)	38,0	-9,1	+2,6	39,0	-
z toho % recidivistů pro úmyslné trest. činy	91,5	-	-	-	-
z toho % druhových recidivistů	44,4	+46,0	+0,4	-	-
Recidivisté obžalovaní pro trestné činy s nejvyšším podílem recidivy	§ 132 (rozkrádání)	6.219	-	+19,6	-
	§ 202 (výtržnictví)	2.021	-	-10,9	-
	§ 203 (příživnictví)	2.910	-	+79,8	-
	§§ 221, 222 (úmyslné ublížení na zdraví)	5.502	-	+6,1	-
	§§ 241-243 (zpráslňání, pohl. zneužití)	965	-	+11,4	-
	§ 247 (krádež)	2.800	-	+45,1	-
	§§ 248, 245 (zpronevěra, podvod)	602	-	+38,0	-
	§ 209a (neopr. užív. cis. mot. voz.)	4.053	-	+77,1	-

Nikoliv bez významu pro naše účely byla Příloha č. 6, v níž se sledoval vliv alkoholu na páchaní trestné činnosti obecně a také posuzováno podle jednotlivých skutkových podstat. Přílohu č. 6 zde však záměrně nepřebíráme, neboť tato vůbec s trestným činem dle § 132 trestního zákona z r. 1961 nepracuje a neviduje jej. Dá se z toho ale usoudit, že se min. v roce 1971 rozkrádalo za střízliva a s jasným rozmyslem (*jasnějším než u řady jiných tr. činů, páchaných typicky v podnapilosti, např. úmyslné ublížení na zdraví, útoky na veřejného činitele, výtržnictví, rvačka a samozřejmě tr. čin opilství*).

Uvádíme ale Přílohu č. 7, neboť tato eviduje počty stíhaných pachatelů u hospodářských trestných činů a zde rozkrádání naprosto drtivě dominuje a dále druhým, zde nejčastějším trestným činem, je nedbalostní poškozování majetku v socialistickém vlastnictví a i to v míře více než desetkrát nižší:

Příloha číslo 7

Trestné činy hospodářské (II. hlava zvl. části tr. zákona)

		Stíháno osob			Z nich obžalováno %	
		1971	tj. % p r o t i		1969	1971
			1969	1970		
ČSSR	Celkový počet (včetně nezn. pachatelů)	33.383	-18,8	+ 3,3	46,6	56,7
	% z celkové trestnosti	19,9	-31,4	- 4,8	26,0	15,8
ČSR	Celkem osob (včetně neznám. pachatelů)	22.293	-20,3	+ 2,5	44,7	57,6
	% z celkové trestnosti	19,4	-31,9	- 3,0	25,4	15,7
SSR	Celkem osob (včetně neznám. pachatelů)	11.090	-15,7	+ 5,0	50,2	54,9
	% z celkové trestnosti	20,8	-31,1	-10,8	27,1	15,9
§ 117 (spekulace)		646	+174,9	+9,9	74,5	75,1
§ 118 (nedovolené podnikání)		366	+751,2	+149,0	75,0	73,0
§ 120 (zneužívání soc. podnikání)		201	+390,2	+70,3	48,8	76,6
§ 121 (poškození spotřebitele)		142	+89,3	+39,2	62,7	77,5
§ 124 (porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizincem)		109	+ 0,9	-35,9	63,0	69,7
§§ 125-130 (trestné činy proti hospodářské kázní)		966	+228,6	+61,8	56,8	71,0
§ 132 (rozkrádání majetku v soc. vlastnictví)		26.094	-19,0	+ 5,7	40,9	53,1
§§ 133-135, 138 (ostatní útoky proti majetku v soc. vlastnictví)		1.240	-76,9	-54,0	74,8	84,8
§ 136 (úmyslné poškozování majetku v soc. vlastnictví)		818	-23,8	+ 0,6	43,4	51,8
§ 137 (poškození soc. vlastnictví z nedbalosti)		2.279	+54,5	+23,0	56,0	64,0
§§ 146-148 (ohrožení devizov. hospodářství, zkrácení daně)		450	+116,3	- 2,6	78,8	72,7

Poznámka: Řada útoků proti majetku v socialistickém vlastnictví, kvalifikovaných do 31.12.1969 jako trestný čin, zakládá od 1.1.1970 pouze skutkovou podstatu přečinu. To je příčinou poklesu trestnosti proti stavu roku 1969 u těchto trestných činů.

Právě uvedené pak podtrhuje další Příloha č. 8, která přehleduje nejčastější trestné činy obecně, a to v letech 1962, 1970 a 1971. I zde rozkrádání jasně dominuje, trestný čin krádeže, který je druhý v pořadí, zaznamenal výskyt téměř poloviční. Dále je zřejmá vrůstající tendence výskytu rozkrádání v uvedených letech:

Příloha čis. 8

Trestnost v ČSSR u nejčastějších trestných činů v letech 1962 - 1971

		1962	1970	1971	± % proti	
					1962	1970
§ 132 (rozkrádání majetku v socialist. vlastnictví)	stíháno osob	21.328	24.688	26.094	+22,3	+ 5,7
	z toho obžalováno %	71,0	47,0	53,0	-	-
	trestní stíhání přerušeno v %	15,6	45,8	39,7	-	-
§§ 155, 156 (útoky na veřejné činitele)	stíháno osob	3.565	4.651	4.242	+19,0	-8,8
	z toho obžalováno %	90,9	87,4	89,0	-	-
§ 201 (opilství)	stíháno osob	7.050	10.773	12.146	+72,3	+12,7
	z toho obžalováno %	93,8	95,5	95,7	-	-
§ 213 (zanedbání povinné výživy)	stíháno osob	2.219	4.618	4.415	+99,0	-4,4
	z toho obžalováno %	74,3	56,1	59,2	-	-
§ 234 (loupež)	stíháno osob	599	1.137	1.209	+101,8	+6,3
	z toho obžalováno %	85,3	68,0	72,4	-	-
§§ 221,222 (úmyslná ublížení na zdraví)	stíháno osob	7.545	15.897	15.986	+111,9	+ 0,6
	z toho obžalováno %	82,7	80,3	82,6	-	-
§ 225 (rvačka)	stíháno osob	2.322	2.024	1.830	-21,5	-9,6
	z toho obžalováno %	90,2	81,6	84,3	-	-
§ 241 (znásilnění)	stíháno osob	908	1.210	1.238	+36,3	+ 2,3
	z toho obžalováno %	75,3	66,4	68,4	-	-
§ 247 (krádež)	stíháno osob	11.896	13.568	14.054	+18,1	+ 3,6
	z toho obžalováno %	42,3	25,2	31,8	-	-
	trestní stíhání přerušeno v %	46,0	68,7	63,1	-	-

Celkově lze z výše uvedeného uzavřít, že na počátku normalizace bylo rozkrádání jasně nejčastěji páchaným a stíhaným trestným činem a s trochou nadsázky první na pásce bylo o několik koňských délek.

FS následně zprávu projednalo 30. června 1972. Nejprve promluvil generální prokurátor Feješ. Nedlouho po úvodu přiznal generální prokurátor, že oproti původním očekáváním³⁵⁷ nejen že se

³⁵⁷ Podle marx-leninské kriminologie v době před vznikem tříd neexistovala kriminalita a zavedením socialistické společnosti a budováním komunistické společnosti mělo opět dojít k zániku tříd a tedy i k zániku kriminality jako společenského jevu. Marx-leninští ideologové přitom nedohlédli skutečnost, že společenské třídy v socialistické společnosti přes masivní politické proklamace rozhodně nevymizely. Pouze se přetrafovaly, přičemž je všichni účastníci socialistického sociálního života respektovali. Stejně tak nelze domýšlet, že by v předtřídní společnosti – tedy ve stavu počátků lidstva kdy „byl člověk člověku vlkem“ a jakékoliv konflikty byly pravděpodobně řešeny „právem silnějšího“, tedy násilně, že by neexistoval společenský jev, kterým dnes rozumíme kriminalitu. Pozn. KR.

od šedesátých let nedaří kriminalitu snižovat, ale že v některých směrech dochází k jejímu nárůstu, a to zejména v letech 1969 – 1971: „...*Musíme si dať odpoveď predovšetkým na základnú otázku: z čoho ona v našej socialistickej spoločnosti vzniká a ako je možné, že od šesťdesiatych rokov vôbec a pri postupujúcej konsolidácii našej spoločnosti v posledných troch rokoch osobitne zaznamenávame vzostup trestno-súdneho postihu pri niektorých druhoch kriminality...*“³⁵⁸. K samotné problematice rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví se však generální prokurátor nevyslovil. Následoval projev předsedy Nejvyššího soudu ČSSR Přichystala. Ani on se však samotné problematiky této práce nedotkl.

V následující rozpravě se k našemu tématu vyslovil toliko poslanec Ing. Mindoš, který uvedl mimo jiné, že „...*Najpočetnejšou trestnou činnosťou...je rozkrádanie majetku v socialistickej vlastníctve, kde z celkového počtu zhruba 33 000 stíhaných páchatelov za hospodársku trestnú činnosť bolo viac ako 26 000 osôb stíhaných za rozkrádanie majetku v socialistickej vlastníctve...*“³⁵⁹.

Poslancem Mindošem uváděná čísla znamenala, že z veškeré hospodářské trestné činnosti představovalo rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví v období počátku normalizace 79 %. To se dá s mírnou nadsázkou označit za „závratné“ číslo.

7.

Posuneme-li se do období pokračující normalizace, následuje dne 21. května 1973 zpráva generálního prokurátora ČSSR a předsedy Nejvyššího soudu ČSSR o hospodářské kriminalitě a stavu ochrany majetku v socialistickém vlastnictví, kterou podávali JUDr. Ján Feješ, generální prokurátor ČSSR a doc. JUDr. Josef Ondřej, CSc., předseda Nejvyššího soudu ČSSR Federálnímu shromáždění ČSSR. Oproti předchozím obdobným zprávám se vyznačovala tím, že byla přímo označena jako zpráva zabývající se hospodářskou kriminalitou a ochranou majetku v socialistickém vlastnictví.

Zpráva obsahuje opět celou řadu proklamativních prohlášení a obecných hodnocení důsledně reflektující dobový politický režim, vedoucí úlohu KSČ ve státě a společnosti, jakož i samotnou probíhající normalizaci. Přesto je ale i výmluvná k dané problematice jako takové. Hned v úvodu zprávy se uvádí, že „...*přežívají nebo nově vznikají stále ještě některé závažné formy porušování hospodářské kázně a nedostatečné péče o ochranu majetku v socialistickej vlastníctvi. Stále nejpočetnejší skupinou trestných činů poškozujících ekonomiku jsou trestné činy rozkrádání majetku v socialistickej vlastníctvi.... Trestné činy a přečiny namírené proti socialistickej ekonomice trvale*

³⁵⁸ FEJEŠ, J., Zápis ze 3. schůze Federálního shromáždění ze dne 30.6.1972

³⁵⁹ MINDOŠ, M., Zápis ze 3. schůze Federálního shromáždění ze dne 30.6.1972; dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1971fs/tisky/t0036_01.htm

představují výrazný podíl celkové kriminality v ČSSR.“³⁶⁰. Je tedy zřejmé, že v roce 1973 se i přes čtvrt století trvající zvýšenou ochranu socialistického vlastnictví prostřednictvím vyšších trestních sazeb toto socialistické vlastnictví stávalo objektem protiprávních útoků často. Současně zpráva vcelku otevřeně přiznává i určitou bezradnost orgánů činných v trestním řízení v dané problematice, když uvádí, že „*Hmotné škody zjištěné orgány činnými v trestním řízení reprezentují však jen nepatrný zlomek celkových škod, které jsou způsobeny hospodářskou trestnou činností. Finančně nelze vyjádřit škody ve sféře hospodářské kázně, např. důsledky neoprávněných čerpání z různých fondů, černých investic, černých mezd atd.*“³⁶¹.

Zpráva také zmiňuje častý „*nešvar socialistické společnosti*“ a sice nedovolené podnikání, kterýžto tehdejší trestný čin sám o sobě není zde tématem, ovšem v návaznosti na něj dle Zprávy „*...nedovolené podnikání bývá zpravidla provázeno pravidelným rozkrádáním nebo neoprávněným užíváním věcí z majetku v socialistickém vlastnictví pocházejících z pracovišť pachatelů/materiál, nástroje, přístroje, dopravní prostředky a pod...*“³⁶². A velice výmluvně působí další otevřené konstatování tentokrát pronesené při přednesu zprávy, že totiž tyto „*...Útoky proti majetku v socialistickém vlastnictví nemívají obvykle za následek větší škody, ale jsou velmi nebezpečné tím, že k nim dochází pravidelně, prakticky každodenně.*“³⁶³.

Obdobně u postihů protiprávního jednání s nižší společenskou nebezpečností než tomu bylo u trestných činů, zpráva téměř rezignovaně konstatuje, že „*...podle důvodové zprávy k zákonu č. 150/1969 Sb. byl jedním z hlavních důvodů přijetí tohoto zákona právě masový výskyt nepořádků na úseku obchodu a služeb, nelze pominout snižující se praktický dopad zákona o přečinech.... pro přečin podle § 2 písm. b/ zák. č. 150/1969 Sb. /zvýhodňování spotřebitele v souvislosti s přijetím nebo slibem úplatku/. Zatímco v roce 1970 bylo pro tento přečin podáno v ČSSR 35 návrhů na potrestání, v minulém roce (1972) tomu tak bylo již jen v 16 případech....“.*

Zpráva se nezmiňuje, zda tomu tak nemohlo být např. proto, že těchto přečinů reálně ubylo a tedy jich nevyhnutelně bylo (*muselo být*) i méně stíháno. Naopak zpráva pokládá za téměř nepochybné, že přečinů neubylo a pouze se snížil počet jejich stíhání.

Zpráva dále konstatuje a statisticky podává informaci o jednotlivých stíháních zejména hospodářských trestných činů. Následuje konstatování, že „*...Nejčastějším trestným činem proti socia-*

³⁶⁰ FEJEŠ, J., Tisťená Zpráva generálního prokurátora ČSSR a předsedy Nejvyššího soudu ČSSR o hospodářské kriminalitě a stavu ochrany majetku v socialistickém vlastnictví ze dne 21.5.1973, Archiv Parlamentu ČR, str. 1

³⁶¹ FEJEŠ, J., tamtéž, str. 2

³⁶² FEJEŠ, J., tamtéž, str. 4

³⁶³ FEJEŠ, J., Přednesená Zpráva generálního prokurátora ČSSR a předsedy Nejvyššího soudu ČSSR o hospodářské kriminalitě a stavu ochrany majetku v socialistickém vlastnictví ze dne 21.5.1973

listickému hospodářství a nejpočetnějším trestným činem a přečinem v ČSSR vůbec, je rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 tr. zák. a přečin proti majetku v socialistickém vlastnictví podle § 3 odst. 1 zák. č. 150/1969 Sb.... Z hlediska kvantitativních znaků je patrný trvalý vzestup počtu pachatelů, na něž byla podána obžaloba.³⁶⁴ O tom ostatně vypovídá i tabulka přiložená ke zprávě:

Osob	stíháno /objasňováno/			žalováno /návrhů na potr. /		
	1970	1971	1972	1970	1971	1972
tr. čin podle § 132 tr. zák.	24688	26094	25608	11613	13843	14190
přečin podle § 3/1 proti maj. v soc. vlast.	26463	30484	27954	14652	16954	15406

K výše uvedenému nutno zdůraznit, že dle porovnání jednotlivých statistických tabulek Zprávy se skutečně jednalo o zřejmý nepoměr, tedy o výrazně vyšší výskyt a stíhání předmětného trestného činu. Jak vidíme, u trestného činu dle ustanovení § 132 (*rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví*), stíháno a objasňováno bylo v roce 1970 řádově 25 tisíc případů a k soudu bylo podáno ve stejných letech řádově mezi 11ti a 14ti tisíci případů. Oproti tomu např. u trestného činu porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky podle § 127 odst. 1, 2 trestního zákona se jednalo o pouhé stovky případů, stejně jako u trestného činu poškozování spotřebitele podle § 121 tr. zák., stejně tak u trestného činu zneužívání socialistického podnikání podle § 120 tr. zák. také pouze stovky případů, a také trestný čin nedovoleného podnikání podle § 118 tr. zák. byl stíhán pouze ve stovkách případů.

Z pohledu tehdejších orgánů činných v trestním řízení se tedy muselo jednat o svého druhu a s určitou nadsázkou dnešního pohledu „epidemii“ rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. A to všechno i přes zvýšenou ochranu socialistického vlastnictví na úkor vlastnictví soukromého. Lze mít za to, že věc je přinejmenším částečně vysvětlitelná poměrně snadno. Teoretikové socialistické morálky zřejmě nedostatečně zohlednili fakt, že sice oficiální nauka mohla hlásat a hlásala, že výrobní prostředky jsou vlastnictvím všech členů socialistické společnosti (*a z pohledu těchto teoretiků*

³⁶⁴ FEJEŠ, J., tamtéž, str. 11-12

ků oni z jejich pohledu oprávněně očekávali, že podle toho se i obyčejný člověk bude k majetku v socialistickém vlastnictví chovat), ovšem již nebylo doceněno, že obyčejný člověk nežije hesly z tribun a průvodů. Naopak. Obyčejný člověk v socialistickém vlastnictví chápal naopak vlastnictví nikoho, výrobní prostředky podle pohledu zřejmě značné části společnosti (*minimálně podle výpočtových hodnot citované Zprávy*) byly jakoby „bez pána“. Na straně jedné se státní zřízení pokoušelo zvýšenou ochranou socialistického vlastnictví toto chránit na úkor vlastnictví soukromého, na straně druhé dobová teoretická nauka zřejmě nedocenila fakt, že adresát právní normy o dělení (*různé*) ochraně vlastnického práva si může toto dělení vysvětlit i po svém a to tak, jak je uvedeno výše. Že totiž to, co je všech, to je ve skutečnosti ničí. Proto také takový adresát normy necítil úctu k věci ničí, a jak se zdá, tak prokazatelně častěji se také dopouštěl útoků proti věci ničí, proti věci jakoby bez pána, proti věci v socialistickém vlastnictví.

Jistým náznakem směřování tehdejší praxe je otevřená úvaha ve Zprávě, že „...statistické údaje a poznatky nejvyšších soudů republik a Nejvyššího soudu ČSSR především ukazují některé kladné tendence praxe soudů při ukládání trestů za trestné činy hospodářské, svědčící o tom, že se praxe soudů pod vlivem intenzivní dozorové činnosti nejvyšších soudů republik zkvalitnila. Je to zejména patrné z postupného růstu podílu nepodmíněných trestů odnětí svobody pachatelům trestných činů rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, které tvoří podstatnou část hospodářské kriminality.“. Z právě citovaného je zcela zjevné, že orgány činné v trestním řízení pokládaly rovnítko mezi zkvalitnění své práce a nárůstu nepodmíněných trestů odnětí svobody. Nabízí se zde vysvětlení, že ale stejný efekt mohl být teoreticky zapříčiněn např. i nekvalitní prací obhájců anebo, což se jeví mnohem pravděpodobnější, dobovou úpravou procesních práv obhajoby a obžaloby, jejich praktickou nevyvážeností³⁶⁵.

Úvahu, že čím více osob odejde od soudu s nepodmíněným trestem odnětí svobody, tím lépe, si ovšem dovolíme pokládat za problematickou. Vždyť i z pohledu dobové právní nauky měl trest být mimo jiné také výchovný a měl v sobě zahrnovat mimo jiné i prvek nejen individuální ale i generální prevence. Z tohoto pohledu by se tak dalo i konstatovat, že právě uvedený vývoj udělování nepodmíněných trestů odnětí svobody za předmětný trestný čin může svědčit zejména o selhávání generální prevence i výchovného účelu trestů a tedy i rezignaci na funkce pedagogické někdejších ústavů Sboru nápravné výchovy.

³⁶⁵ Nevyvážeností ve smyslu rovnosti práv a spravedlivého procesu jak je chápeme dnes, zejména dle Listiny, pozn. KR

Výše uvedené společná písemná zpráva generálního prokurátora ČSSR a předsedy Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 21.5.1973, byla následně přednesena, po té dne 28. června 1973 i ústně odůvodněna a projednána před Federálním shromážděním.

Generální prokurátor zde v rámci svého projevu víceméně otevřeně přiznal, že ve společnosti lze pozorovat „...projevy neúcty k zákonům....způsobují společnosti značné škody...působí nejen jako brzda v hospodářské oblasti...také na úseku rozvoje socialistického vědomí občanů.“³⁶⁶. Podobně, že v té době uběhlo téměř pět let od počátku tzv. normalizace. Cestu k nápravě pak spatřoval generální prokurátor v intenzivnějším boji proti nedisciplinovanosti např. ve věcech finančních, mzdových, daňových, apod. Celkově je z tohoto vystoupení generálního prokurátora před federálním shromážděním patrné otevřené přiznání, že sice justiční orgány odvádějí své povinnosti (*prokurátorský dozor, vyšetřování*), státní a stranické orgány přijímají politické proklamace (*např. na XIV. Sjezdu KSČ*), a opatření (*šetření prováděná Výborem lidové kontroly*), které se oficiálně dostanou až ke svým adresátům do závodů, družstev a podniků, dále ale nenásleduje obecná či hlubší reflexe těchto opatření, v praxi totiž příliš odrazu není patrné. I tento projev pak obsahuje více politických prohlášení a sociologických úvah než statistických faktů či právních závěrů.

Předseda NS Ondřej pak pokračoval, když se připojil ke generálnímu prokurátorovi s konstatováním, že v otázce hospodářské kriminality a ochrany majetku v soc. vlastnictví „...máme co dělat s protispolečenskou činností, která ochuzuje naše národní hospodářství o miliónové hodnoty, a co hlavně, ve svých důsledcích vede k narušování a lhostejnosti k socialistickým principům výstavby...“³⁶⁷. Předseda Nejvyššího soudu ČSSR pak rozšířil úvahu o opatřeních sice na vládní úrovni prováděných ale v praxi s minimálním dopadem a konkrétně zmínil usnesení vlády ČSSR č. 300/1971 o postihu protispolečenského jednání v ekonomické oblasti a stavu kriminality, které se údajně projevilo v oblasti spolupráce orgánů činných v trestním řízení, ovšem širší či patrný dopad na obyvatelstvo zřejmě nemělo. Současně Ondřej kritizoval formalismus na straně výkonné moci při zavádění opatření v této věci do praxe. Bohužel nijak blížeji nebo ze sociologického pohledu tuto otázku dále nerozebíral, nám se však jeví tato poznámka poměrně výmluvná. Znamená totiž, že zhusta i u osob zaměstnaných státem, u osob vykonávajících pravomoci orgánů činných v trestním řízení, minimálně chyběl entuziasmus pro naplňování cílů normalizační politiky, jinými slovy i zde se v širší praxi zřejmě tiše toleroval vlažný postoj k majetku v socialistickém vlastnictví. Pokud bychom v tomto spatřovali něco jako „*tiché hlasování*“, pak zde vidíme jaký byl skutečný, upřímný

³⁶⁶ FEJEŠ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 28.6.1973; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/008schuz/s008015.htm>

³⁶⁷ ONDŘEJ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 28.6.1973; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/008schuz/s008015.htm>

postoj k majetku v socialistickém vlastnictví obecně, napříč celou společností, často u včetně mocensky prověřených a zaangažovaných občanů pracujících v zájmu samotného politického systému.

Další zajímavou pasáž ve vystoupení předsedy Nejvyššího soudu ČSSR pak lze shledat v části, kde řečník otevřeně přiznává, že dodržování socialistické zákonnosti v rámci hospodářského styku je značně diferencované i mezi jednotlivými tzv. socialistickými organizacemi a podniky navzájem, když ty z nich, které se snaží striktně se řídit zákonnými normami na toto hospodářsky doplácet a jsou poškozovány na úkor těch, kde je to s dodržováním pravidel naopak. A co víc, Ondřej otevřeně přiznal, že pro některé podniky je přestupování norem, zde zejména ve věcech úplatkářství, víceméně pravidlem a normou při cestě za lepšími hospodářskými výsledky.

Až úsměvně a současně opět dokonale výmluvně působí pak některá prohlášení hospodářských pracovníků druhé z uvedených skupin podniků, kdy tito měli v rámci vyšetřování např. prohlásit, že „...dávání diskrecí je při obstarávání materiálu již běžnou věcí...; ... úplatky při obstarávání náhradních dílů poskytoval podle již vžitých zásad „nedáš - nemáš“ ...; ... poté, když se v podniku postupovalo podle směrnic, tj. nebyly úplatky poskytovány, měl podnik zajištěn materiál např. jen na 32 %...”³⁶⁸. Nutno zdůraznit, že lze předpokládat s pravděpodobností hraničící s jistotou že „poskytování diskrecí“ nebylo přitom financováno z platů a mezd zaměstnanců (*to by při výši platů zaměstnanců vůči objemům hospodaření socialistických podniků bylo indiferentní*) ale muselo se jednat o cílené a dlouhodobé vytváření účelových fondů přímo z prostředků socialistických organizací a podniků – tedy v konečném důsledku ke škodě na majetku v socialistickém vlastnictví. Na straně druhé by se však dalo argumentovat, že pokud socialistický podnik vytvářel z prostředků v socialistickém vlastnictví fondy pro poskytování „diskrecí“ a dosaženým efektem tohoto chování takového podniku bylo plnění hospodářského plánu a jeho prosperita, konečným důsledkem bylo naopak rozmnožení majetku v socialistickém vlastnictví. Minimálně by se takovou argumentací mohli bránit zodpovědní hospodářští pracovníci, pokud by jim vytváření a popsání využívání předmětných účelových fondů bylo kladeno za vinu. V každém případě popsání situace dobře ilustruje reálný obraz hospodaření tzv. socialistických organizací v dané době, stejně jako iluzornost sociologických teorií, vycházejících z marxismu a z myšlenek komunismu o vývoji uvědomělých občanů socialistického státu stejně jako představ tehdejší politické reprezentace o fungování ekonomiky v socialistickém státě.

V následné diskuzi se poslanec Sněmovny lidu FS JUDr. Grégr pozastavil nad faktem, že dle písemné zprávy více než 40 % pachatelů trestné činnosti páchalo ve sledovaném období trestné činy

³⁶⁸ ONDŘEJ, J., tamtéž

na úseku socialistického hospodářství a současně cca každý třetí pachatel trestného činu spáchal trestný čin při němž útočil právě proti majetku v socialistickém vlastnictví, kdy právě tento byl objektem skutkové podstaty. Ve svém hodnocení, skládajícím se z mnoha teoretizujících a politických úvah pak mimo jiné tento řečník uvedl, že „...*Existence kriminality za socialismu má své obecné příčiny v kapitalistické minulosti...*“³⁶⁹. Zde lze podotknout, že pokud by byla právě citovaná teorie skutečností, pak nutně postupem doby čím déle by trval socialistický stát, tím více by musela v socialistické společnosti kriminalita klesat a úcta občanů k majetku v socialistickém vlastnictví vzrůstat. Tak se to však ze zjištění shromážděných v této práci nejeví, když naše poznatky jsou spíše opačné. Ani přes desetiletí trvání socialistického režimu předmětný druh majetkové kriminality neklesal ale buď setrval na přibližně stejné výši nebo i rostl.

Další řečnice, poslankyně Sněmovny národů FS Šurková nejprve pokračovala v rozvíjení výše uvedené teorie o postupném zániku kriminality v socialistickém státě a o příčinách a kořenech kriminality v třídní kapitalistické společnosti a zároveň v údajné vlčí morálce buržoazie. Vzápětí pak ale sama bezděčně konstatovala panující stav dvojí morálky v socialistické společnosti stejně jako praxi převažující neúcty k majetku v soc. vlastnictví, když mimo jiné uvedla, že „...*každý z nás by mohl z vlastních zkušeností hovořit o tom, jaké silné morální odsouzení dopadne na toho, kdo se dopustí i nejmenší krádeže na svém spolupracovníkovi nebo jiném spoluobčanovi; ale ti samí lidé, kteří umějí přísně odsoudit krádež majetku v osobním vlastnictví, se vůbec nepozastaví nad rozkrádáním majetku v socialistickém vlastnictví...*“³⁷⁰. Dle našeho názoru je zde jasně zřetelná odtrženost člena zastupitelského sboru od reality v otázce hodnocení původu kriminality a současně (možná až neplánovaně) otevřené přiznání dobové dvojí morálky a problematičnosti vztahu občanů k majetku v socialistickém vlastnictví.

V této diskuzi pak ještě vystoupil poslanec Sněmovny lidu J. Černý, i on se připojil k namnoze politickým proklamacím svých dvou předřečníků, tyto není důvod zde rozebírat. Hned v úvodu svého vystoupení ale přiznal pro nás pozoruhodnou okolnost, když uvedl, že „...*Je nám všem jasné...že statistické údaje o počtech stíhaných osob a odhalených trestných činů naprosto nejsou reálným měřítkem faktického rozsahu hospodářské trestné činnosti. Značná část těchto činů zatím zůstává utajena a jejich pachatelé unikají trestnému stíhání...*“³⁷¹. Je tedy vidět, že přinejmenším některým osobám z řad zastupitelského sboru bylo zjevné, že čísla o rozsahu skutečně páchané hos -

³⁶⁹ GRÉGR, M., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 28.6.1973; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/008schuz/s008015.htm>

³⁷⁰ ŠURKOVÁ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 28.6.1973

³⁷¹ ČERNÝ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 28.6.1973

podářské kriminality budou pravděpodobně ještě vyšší než oněch 40 % trestných činů, než uváděná jedna třetina pachatelů, páchajících trestné činy, kde objektem byl majetek v socialistickém vlastnictví. Tedy v roce 1973 přinejmenším na úrovni zastupitelského sboru muselo být jasno o tom, že majetek v socialistickém vlastnictví nepožívá žádné zvýšené úcty obyvatelstva ale že je tomu právě naopak.

8.

Další písemná zpráva generálního prokurátora a předsedy nejvyšší soudní stolice pro nejvyšší zákonodárny sbor ze 14. dubna 1983 se opět věnovala (*také*) trestněprávní oblasti, kriminalitě a trestní justici. Konstatovala, že po statistickém útlumu v páchání trestné činnosti v letech 1971 a ž 1977 došlo k jejímu opětovnému vzestupu. Z pohledu federace přitom došlo ke rozšíření kriminality prakticky zejména na území ČSR a to ještě s důrazem na trestnou činnost spáchanou na území hlavního města Prahy.

Zpráva přiznává na str. 5, že nejvíce rostla kriminalita majetková a hospodářská. Na str. 8. se pak konstatuje, že z celkové množiny všech známých pachatelů trestné činnosti plných 26 % z nich útočilo proti majetku v socialistickém vlastnictví. Na následující straně 9 se pak uvádí, že pro samotný trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví bylo v roce 1980 stíháno 21.711 pachatelů, v roce 1981 to pak bylo již 22.874 pachatelů a v roce 1982 pak číslo narostlo na 26.301³⁷². Ze všech hospodářských trestných činů zabíralo rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví bezmála tři čtvrtiny a z celé množiny veškerých spáchaných trestných činů pak jednu pětinu³⁷³. Co se týká forem páchání tohoto trestného činu, označuje zpráva za nejčastější krádeže a krádeže vloupáním. Existovaly i případy rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podvodem nebo zpronevěrou, ovšem tyto zpráva označuje za méně časté. Současně v nadpoloviční většině případů pachatelé byli zaměstnanci poškozené organizace a to jako prvotrestaní³⁷⁴. Je vhodné na tomto místě také připomenout, že podle této zprávy za útoky proti soukromému majetku bylo stíháno pouze 15,5 % pachatelů³⁷⁵ a to při známém faktu přísnějšího trestání útoků proti socialistickému vlastnictví (*kterých bylo vykázáno 26 %*).

Z uvedeného by se snad dalo usuzovat, že u tato trestná činnost většinou nebyla pachatelé dlouhodoběji plánovaná ani že se nejednalo o vysoce sofistikovanou aktivitu, jak by bylo možno

³⁷² Zpráva GP a NS pro FS ze dne 14.4.1983, str. 9; dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0087_01.htm

³⁷³ Tamtéž, str. 9

³⁷⁴ Tamtéž, str. 9

³⁷⁵ Tamtéž, str. 19

předpokládat u páchaní formou zpronevěry a podvodu. Současně to ale není jediné možné vysvětlení, protože skutečnost mohla být prostě jen taková, že krádeže i krádeže vloupáním se orgánům činným v trestním řízení snadněji odhalovaly a jednodušší i bylo usvědčit pachatele. Naopak u sofistikovanější trestné činnosti ve formě zpronevěry či podvodu se dá předpokládat náročnější odhalování, vyšetřování i dokazování, což mohlo mít za následek právě její nižší procentní podíl a mohlo se tak jednat právě o tu část latentní ale přítomné trestné činnosti, která zůstávala neodhalena, přitom škody na majetku v socialistickém vlastnictví způsobovala. Současně pak fakt, že více než polovinu pachatelů trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví tvořili osoby prvotrestané, zaměstnanci poškozených podniků, naznačuje a podporuje teorii o obecně nízké úctě k předmětnému majetku, kdy i osoby bez předchozího vztahu k páchaní trestné činnosti za situace, kdy měly přístup k majetku v socialistickém vlastnictví, tedy příležitost, tak se těchto útoků dopouštěly.

Zpráva obsahuje i přehledovou tabulku k této trestné činnosti a k jejímu vývoji v letech 1978 – 1982 (ve zprávě označeno jako „tabulka 8“)³⁷⁶:

Generální prokuratura ČSSR

200.000

Přehled o osobách stíhaných a obžalovaných pro hospodářskou trestnou činnost v ČSSR

		1978	1979	1980	1981	1982	± % rok 1982 proti roku	
							1980	1981
Hospodářské trestné činy	stíháno osob	31 255	29 826	33 516	33 676	36 565	+9,1	+8,6
	podíl stíhaných na celk. počtu stíhaných v ČSSR	24,9	25,5	26,2	24,9	26,2	-	-
	obžalováno osob	18 953	17 926	17 902	18 853	20 147	+12,5	+6,9
	podíl obžal. na celk. počtu všech obžal. v %	21,5	22,2	22,6	20,8	22,2	-	-
rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví	stíháno osob	20 216	19 787	21 711	22 847	26 301	+21,1	+15,1
	obžalováno osob	10 394	10 122	10 571	10 848	12 407	+17,4	+14,4
	počet neznámých pachatelů	8 145	8 148	9 492	10 452	12 120	+27,7	+16,0
	podíl neznám. pachatelů na globální rozkrádání v %	40,2	41,1	43,7	45,7	46,1	-	-
podle § 371 zák. o přečiněch	oznámeno osob	15 551	16 710	18 112	18 213	18 816	+3,9	+3,3
	postaveno před soud osob	10 133	11 340	9 378	12 086	12 172	+29,8	+0,7
	podíl neznámých pachatelů v %	27,4	25,2	24,7	26,0	28,5	-	-

³⁷⁶ Tamtéž, str. 88

Z tabulky vyplývá následující:

- od roku 1978 klesl počet osob stíhaných pro trestný čin rozkrádání majetku v soc. vlastnictví podle § 132 trestního zákona z r. 1961 pouze jednou, v roce 1979 a to ještě poměrně nepatrně;
- v ostatních letech byly meziroční rozdíly vždy narůstající a to mezi lety 1981 a 1982 i poměrně výrazně.

Po celou uvedenou dobu pak vždy rostl podíl neznámých pachatelů a dá se hodnotit, že tento podíl vyjádřený procentními čísly 40,2 % z roku 1978 až po 46,1 % z roku 1982 byl poměrně vysoký, vždyť ke konci sledovaného období se velice přiblížil jedné polovině, tedy u téměř každého druhého rozkrádání i když toto samo zjištěno bylo, tak pachatel již nikoliv. Pokud by tedy tito neznámí pachatelé byli odhaleni a usvědčeni, byl by celkový podíl tohoto trestného činu na celé množině všech spáchaných a k podání obžaloby dovedených trestných činů jistě významně větší, než ve zprávě uváděná jedna pětina.

Celkově se dá k této tabulce uzavřít:

- až na nevýznamnou odchylku z roku 1979, mělo rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví ve sledovaném období vždy vzrůstající tendenci;
- rostl i podíl neodhalených pachatelů u tohoto trestného činu;
- konečně že rozkrádání bylo minimálně každým čtvrtým až pátým spáchaným trestným činem z celkového počtu všech trestných činů na celém území ČSSR.

Tyto údaje velice dobře ilustrují vztah pachatelů k majetku v socialistickém vlastnictví, když nutno podotknout, že přece pachatelé byli součástí celé společnosti a jak jsme viděli na jiném místě v této práci, nejčastějším pachatelem byla osoba prvotrestaná, z řad zaměstnanců socialistického podniku (*organizace*), v tomto smyslu tedy běžný občan státu, tedy se dá uzavřít, že se minimálně do jisté míry jednalo o odraz vztahu společnosti jako celku k předmětnému majetku.

Další tabulkou ve zprávě je statistika o nepodmíněných trestech odnětí svobody u vybraných trestných činů (ve zprávě označeno jako „tabulka 10“)³⁷⁷, přičemž jsou tam uvedeny mimo jiné jak rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví tak i trestné činy útočící proti soukromému majetku:

Nejvyšší soud ČSSR Tabulka č.10
Přehled o nepodmíněných trestech odnětí svobody uložených v ČSSR
za vybrané trestné činy

ROK	1978			1979			1980			1981			1982		
	odsouzené osoby			odsouzené osoby			odsouzené osoby			odsouzené osoby			odsouzené osoby		
Trestné činy podle §	celkem	NEPO	%	celkem	NEPO	%	celkem	NEPO	%	celkem	NEPO	%	celkem	NEPO	%
109 - opuštění republiky	1381	1313	95,1	1559	1463	93,8	3391	3274	96,5	5385	5253	97,5	6076	5896	97,
117- tr. čin spekulace	137	35	25,5	170	54	31,8	192	63	32,8	276	112	40,6	328	121	36,
132- rozkrádání	8366	3619	43,2	8306	3587	43,2	8760	3804	43,4	9022	3965	43,9	9635	3995	41,
153-156a proti veř. činit.	2224	969	43,6	2070	894	43,2	1868	824	44,1	2013	854	42,4	2072	864	41,
202-vytržnictví	6840	2343	34,3	5834	1989	34,1	5924	1949	32,9	6280	1897	30,2	6444	1898	29,
203-příživnictví	3757	3076	81,9	3823	3142	82,2	4057	3259	80,3	4217	3282	77,8	4417	3432	77,
213-zanedbání povin.výživy	1172	803	68,5	1214	876	72,2	1133	865	76,3	1325	956	72,2	1628	1138	69,
221,222,225 ublíž.na zdrav.	8476	2061	24,3	7669	1897	24,7	5751	1794	31,2	6704	1740	25,9	7191	1754	24,
234 - loupeže	638	564	88,4	665	624	93,8	710	632	89,-	814	716	88,-	839	755	90,
241 - znásilnění	334	312	93,4	358	313	87,4	387	349	90,2	343	304	88,6	373	331	88,
247-248, proti majetku	4941	3315	67,1	4789	3177	66,3	5268	3445	65,4	5733	3582	62,5	5954	3737	62,
doprava	24 145	3139	13,-	22 419	3032	13,5	16 520	2650	16,-	21 480	2834	13,2	20 056	2589	12,

Tato tabulka nás zajímá mimo jiné i z důvodu porovnání rozdílů mezi trestáním rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví na straně jedné, a krádeží a zpronevěrou (kde objektem trestného činu byl majetek v osobním, soukromém vlastnictví) na straně druhé.

Vidíme, že ve sledovaném časovém úseku u trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, opět až na nepatrný úbytek v roce 1979, vždy rostl jak celkový počet osob uznávaných na vinu, tak i počet pachatelů odsouzených k trestu odnětí svobody nepodmíněně. Téměř konstantní (až na opět nevýrazný rozdíl, tentokrát v r. 1982) přitom zůstával poměr udělených nepodmíněných trestů k podmíněným kolem 43 %.

Také u krádeží a zpronevěř, útočících proti osobnímu majetku, lze vidět, že až na r. 1979 vykazují vzrůstající trend. Naopak trvale sestupnou tendenci sledujeme u podílu nepodmíněných trestů odnětí svobody, kdy tato začíná v r. 1978 na vysokých 67 % až k 62 % v r. 1982. Za významný

³⁷⁷ Tamtéž, str. 90

poznatek je nutno považovat z této tabulky fakt, že v absolutních číslech bylo po celou dobu útoků proti osobnímu (*soukromému*) majetku vždy výrazně méně než proti majetku v socialistickém vlastnictví a to cca 1/3 až 2/5. I zde se tedy zobrazuje a potvrzuje závěr, že rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví bylo výrazně častěji páchaným trestným činem než krádeže a zpronevěry majetku osobního a to i přes citelně přísnější trestní sazby s rozkrádáním spojené. Pokud bychom to opět považovali za odraz vztahu obyvatel k majetku v socialistickém vlastnictví, tak z uvedené tabulky lze vysledovat ještě i vývoj vztahu obyvatel k socialistickému zřízení a ke státu obecně a to od roku 1979 výrazně razantním nárůstem páchaní trestného činu opuštění republiky podle § 109 tehdejšího trestního zákona³⁷⁸.

Dne 14. června 1983 pak výše uvedenou písemnou zprávu ústně prezentovali ve Federálním shromáždění ČSSR GP JUDr. Feješ a předseda NS ČSSR Doc. JUDr. Josef Ondřej, CSc. Generální prokurátor se ve svém projevu v mnohém opakoval, porovnáme-li jeho vystoupení z června 1983 a z let předchozích. Opět nešetřil politickými projevy a teoriemi, např. o očekávaném zániku kriminality v socialistickém státě, poukazoval na vysokou kriminalitu v kapitalistických státech, chválil výkon prokuratury a justice apod. Přiznal pak přetrvávající porušování předpisů sloužících k ochraně socialistického vlastnictví, nijak konkrétně se však nevyjádřil. Dále přiznal časté překračování zákonů v hospodářské oblasti obecně, kdy výmluvným je mimo jiné jeho vyjádření „...*Některé vyšetřované věci působí dojmem, jakoby za bránami závodů končila platnost československých zákonů. Jejich vedoucí pracovníci sice navenek uznávají autoritu socialistického státu, ale ve své každodenní práci prosazují často skupinové, místní nebo rezortní zájmy...*“³⁷⁹. Konkrétně nerozebíral generální prokurátor žádnou pasáž písemné zprávy.

Následoval projev předsedy Nejvyššího soudu ČSSR Ondřeje. Ten vychválil socialistický právní pořádek, označil jej za nanejvýš demokratický a obvinil kapitalistické státy z porušování zásad právního státu a práv na ochranu osobnosti³⁸⁰. V tomto duchu se nesl celý projev. Ke kriminalitě pouze stručně uvedl, že se zvyšuje a mezi jedny z nejčastějších označil činy poškozující socialistickou ekonomiku, na jiném místě pak jmenoval „...*nešvary, které nám stojí v cestě...neoprávněné*

³⁷⁸ Trestný čin opuštění republiky není sice tématem této práce, ovšem ze sociologického pohledu vývoj jeho výskytu je vypovídající o vztahu obyvatel ke státu a tím se blíží i vztahu obyvatel ke státnímu – socialistickému vlastnictví. Opuštění republiky dle tabulky bylo trestáno nepodmíněným trestem odnětí svobody nejčastěji ze všech tam sledovaných trestných činů a to v 93 – 98 %. Tak přísně nebyla dle totožného zdroje trestána dokonce ani loupež. Přesto výskyt trestného činu opuštění republiky měl vzrůstající tendenci stejně jako tomu bylo u rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. To by napovídalo o v čase stále odtažitějším vztahu obyvatel ČSSR jak ke státnímu majetku, tak ke státu samotnému.

³⁷⁹ FEJEŠ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 14.6.1983; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1981fs/slsn/stenprot/009schuz/s009017.htm>

³⁸⁰ ONDŘEJ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 14.6.1983; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1981fs/slsn/stenprot/009schuz/s009017.htm>

obohacování na úkor společnosti...rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, korupce, úplatkářství... “³⁸¹, vše bez konkrétního odůvodnění.

K oběma právě uvedeným projevům snad lze poznamenat, že na dnešního čtenáře zápisu ze schůze Federálního shromáždění působí dosti formalisticky, jakoby byly prosloveny bez očekávání rozpravy, toliko pro splnění povinnosti, oba výrazně méně kvalitní až nevyužitelné a nic neříkající oproti předcházející písemné zprávě (*kteřou ostatně konkrétně nerozebíral ani nekomentoval žádný z uvedených řečníků*).

9.

Generální prokurátor ČSSR a předseda Nejvyššího soudu ČSSR předložili Federálnímu shromáždění dne 10. dubna 1985 společnou písemnou zprávu o stavu socialistické zákonnosti.

Zpráva přiznává, že nejčastějším páchaným trestným činem v ČSSR je dlouhodobě rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví³⁸², kdy uvádí jeho podíl na celkové sumě 18 %³⁸³. Dále se zde uvádí, že v roce 1983 bylo stíháno pro uvedený trestný čin 24.827 pachatelů a v roce 1984 pak 24.273³⁸⁴, tedy došlo v posledních dvou sledovaných letech oproti předchozím letům k mírnému poklesu, nikoliv ale pod data uváděná v předchozí písemné zprávě (*ze 14.4.1983*) k roku 1979. K podání obžaloby bylo dovedeno z uváděných počtů v roce 1983 celkem 11.913 případů a v roce 1984 pak 11.999 a zpráva výrazný rozdíl mezi celkovým počtem vyšetřovaných případů a jejich dovedením do stadia před soud odůvodňuje nízkou mírou objasněnosti, když přiznává, že značnou část osob (*přepočteno 45 %*), páchajících uvedený trestný čin, se nepodaří vypátrat a usvědčit. V tom se tedy nic oproti letům předchozím nezměnilo. A změna ani nenastala ve formách páchaní předmětného trestného činu, když nejčastěji konstatovanými byly krádeže a vloupání, méně časté pak zpronevěry a podvody³⁸⁵. I v tomto období byl nejběžnějším usvědčeným (*obžalovaným*) pachatelem rozkrádání zaměstnanec poškozené organizace.

Zpráva přiznává, že určitá část trestné činnosti zůstávala, skryta, neodhalena a nevyšetřena, když některá nebyla ve sledovaném období ani ohlášena a sem spadalo právě i rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví³⁸⁶. Ze stejného důvodu je nutno nahlížet na čísla udávaná v těchto zprá-

³⁸¹ ONDŘEJ, J., tamtéž

³⁸² Zpráva GP a NS pro FS ze dne 10.4.1985, str. 40; dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0164_01.htm

³⁸³ Tamtéž, str. 5

³⁸⁴ Tamtéž, str. 6

³⁸⁵ Tamtéž, str. 9

³⁸⁶ Tamtéž, str. 34

vách s rezervou, protože nutně ani orgány činné v trestním řízení neměly všechny informace zcela relevantní. Zpráva pak trestnou činnost proti socialistické ekonomice označuje na prvním místě jako hlavní problém kriminality, když výslovně označuje zejména rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, až pak následuje porušování hospodářské kázně a další³⁸⁷. Tato zpráva také otevřeně potvrzuje domněnku již jinde vyslovenou v této práci, že totiž vyšetřování trestného činu rozkrádání majetku v socialistické vlastnictví bylo často náročné, u věcí které projednávaly soudy krajské jako soudy prvního stupně byly tyto ve srovnání s jinými případy „...mimořádně náročné na kvalitní projednání a rozhodnutí...“³⁸⁸.

I tato zpráva obsahuje přehledovou tabulku k hospodářské trestné činnosti, tedy k jejímu vývoji tentokrát v letech 1980 – 1984 (ve zprávě označeno jako „Tabulka č. 2“)³⁸⁹:

Tabulka č. 2

Přehled o osobách stíhaných a obžalovaných
pro hospodářskou trestnou činnost v ČSSR

		1980	1981	1982	1983	1984	± % proti roku	
							1982	1983
Hospodářské trestné činy	stíháno osob	33 516	33 676	36 565	34 749	34 562	- 5,6	- 0,6
	podíl stíhaných na celk. počtu stíhaných v ČSSR v %	26,2	24,9	26,2	24,5	24,8	- 1,4	+ 0,3
	obžalovaných osob	17 902	18 853	20 147	19 533	19 966	- 0,9	+ 1,3
	podíl obžal. na celk. počtu všech obžal. v %	22,6	20,8	22,2	20,7	21,6	+ 0,2	+ 0,9
rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 tr. zák.	stíháno osob	21 711	22 847	26 301	24 837	24 273	- 7,8	- 2,3
	obžalováno osob	10 571	10 848	12 407	11 913	11 999	- 3,3	+ 0,8
	počet neznámých pachatelů	9 492	10 452	12 120	10 845	10 422	-14,1	- 3,9
	podíl neznám. pachat. na globálu rozkrádání v %	43,7	45,7	46,1	44,2	42,9	- 3,2	- 1,3
podle § 3/1 zák. o přečiněch	oznámeno osob	18 112	18 215	18 816	19 265	18 815	-	- 2,4
	postaveno před soudem	9 378	12 086	12 172	12 112	11 353	- 6,7	- 6,3
	podíl neznám. pachatelů v %	24,7	26,0	28,5	29,8	31,8	+ 3,3	+ 2,0

Tentokrát nás z tabulky v kolonce trestného činu podle § 132 trestního zákona zajímají pouze léta 1983 a 1984, neboť předchozí vývoj máme zachycen výše. Z tabulky vidíme, že v r. 1983 poklesl počet stíhání na 24.837 (oproti roku předchozímu, kdy po několika letech vzestupu kulminoval na čísle 26.301) a v r. 1984 na 24.273. V obou těchto letech stále zůstal poměrně vysoký podíl neustanovených pachatelů, který činil 44,2 resp. 42,9 % ze všech evidovaných trestných činů rozkrádání

³⁸⁷ Tamtéž, str. 39

³⁸⁸ Tamtéž, str. 50

³⁸⁹ Tamtéž, str. 65

majetku v socialistickém vlastnictví. Můžeme tedy konstatovat pro uvedené dva roky pokles rozkrádání, ovšem pokles nijak razantní.

Přednes a rozprava ve Federálním shromáždění k výše uvedené písemné zprávě z 10. dubna téhož roku proběhly dne 11. června 1985. I tentokráte ke zprávě vystoupili generální prokurátor ČSSR JUDr. Ján Feješ a předseda Nejvyššího soudu ČSSR Doc. JUDr. Josef Ondřej, CSc., který byl prvním přednášejícím.

Předseda federálního Nejvyššího soudu svým vystoupením nijak obsahově nevybočil oproti svým předchozím projevům před FS v předcházejících letech. K našemu tématu neřekl vůbec nic a i jinak lze obtížně hledat nějaká konkrétní vyjádření nebo komentování přesných dat. Spíše se opět jedná o politické proklamace a sociologické úvahy o fungování společnosti v socialistickém státě. Projev generálního prokurátora se pak v nastaveném trendu neodlišoval, i když Feješ přiznal, že útoky proti socialistické ekonomice reprezentují nejpočetnější část kriminality vůbec³⁹⁰. Současně generální prokurátor uvedl zajímavý poznatek, že v porovnání s minulostí „...*klesl podíl útoků z vnějšku a vzrostl podíl útoků zevnitř...*“ a dále že „...*dříve nejnebezpečnější pachatelé pocházeli z řad bývalých vykořisťovatelů nebo protispolečenských živlů, nyní jsou stále častěji z řad netrestaných osob s dobrou pověstí, případně zastávající různé funkce. Klesá podíl pachatelů mezi dělníky a narůstá mezi inteligencí...*“³⁹¹.

Z žádného z projevů obou funkcionářů tedy nelze dovodit nic konkrétního k tématu trestání majetkových trestných činů proti majetku v socialistickém vlastnictví. Z citovaných slov generálního prokurátora však je možno konstatovat přiznání skutečnosti, že socialistická ekonomika byla v době postupující normalizace vystavena nejčastěji páchané kriminalitě a že pachatelé této trestné činnosti se nerekrutovali z řad recidivistů nebo sociálně hůře postavených osob, ale naopak z pozic střední třídy, která s majetkem v socialistickém vlastnictví legálně nakládala v rámci svých pracovních povinností. Podle tohoto zjištění by byla podpořena myšlenka, že ani třicetpět let od vítězného února nepožíval majetek v socialistickém vlastnictví žádné zvýšené úcty u obyvatelstva, ale spíše naopak.

10.

Zpráva ze 4. srpna 1988 je poslední písemnou zprávou za sledované období, která je zde zpracována. Zpráva v úvodu konstatuje probíhající tzv. přestavbu, která se týkala i justice a proku-

³⁹⁰ FEJEŠ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 11.6.1985; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1981fs/slsn/stenprot/019schuz/s019012.htm>

³⁹¹ FEJEŠ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 14.6.1983; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1981fs/slsn/stenprot/009schuz/s009017.htm>

ratury. K celkové kriminalitě se uvádí zajímavý fakt, že celých 69,9 % trestných činů je páčáno v ČSR a pouze zbytek připadá na SSR³⁹², což neodpovídá proporcím podle počtu obyvatel v obou státech československé federace. Současně zpráva obsahuje statistické ukazatele celkové kriminality za posledních pět let, tedy pro roky 1983 – 1987³⁹³:

Přehled o stavu a vývoji registrované kriminality:
Trestné činy (v této tabulce nejsou zachyceny přečiny)

rok	stíháno	obžalováno	%
1983	141 538	94 889	67,0
1984	139 095	92 365	66,4
1985	142 029	86 621	61,0
1986	141 766	93 122	65,9
1987	138 462	89 721	64,8

Z tabulky je zřetelné, že celkově kriminalita kulminovala v roce 1985 a pak dva roky před sepsáním zprávy pozvolna klesala. Současně bylo konstatováno, že kromě v tabulce uvedených údajů, existuje ještě latentní část kriminality, neodhalené, o které nemá justice relevantní informace, přičemž např. ve věcech trestných činů proti majetku v osobním vlastnictví jsou tyto téměř vždy ohlášeny, avšak u rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví je tomu právě naopak. Z toho vyplývá, že právě u trestných činů podle § 132 tehdejšího trestního zákona jejich významná část zůstávala nestíhána a ve statistických tabulkách se neprojevovala. Současně z téhož samého faktu vyplývá, že pravděpodobně motivace obyvatelstva k nahlašování této trestné činnosti nebyla nijak výrazná, nebo pokulhávaly kontrola, odhalování této trestné činnosti vyšetřovací orgány ne vždy zvládaly a vedení řádných evidencí majetku mělo mezery, případně se mohlo jednat o souběh všech uváděných faktorů. Ostatně ke stíhání rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví zpráva obsahuje statistická data v následující tabulce³⁹⁴.

³⁹² Zpráva GP a NS pro FS ze dne 4.8.1988 (*Zprávu se nepodařilo dohledat v tištěné podobě a protože ze stejného důvodu je čerpáno toliko ze stenoprotokolu, není možno uvádět konkrétní stránkování*); dostupné z http://www.psp.cz/ek-nih/1986fs/tisky/t0091_01.htm

³⁹³ Zpráva GP a NS pro FS ze dne 4.8.1988, tamtéž

³⁹⁴ Zpráva GP a NS pro FS ze dne 4.8.1988, tamtéž

Přehled o stavu a vývoji registrovaných případů trestných činů rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví (*ani v této tabulce nejsou zachyceny přečiny*):

rok	stíháno celkem pro rozkrádání	z toho obžalováno
1985	24 068	12 283
1986	25 580	12 773
1987	25 827	12 846

Jak vidíme z tabulky, v absolutních číslech počet těchto spáchaných činů v letech 1985 až 1987 setrvale stoupal, i když vzrůstová křivka byla jen pozvolná. Zpráva k těmto počtům přiznává, že rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví bylo ve sledovaném časovém úseku nejčastěji páchaným trestným činem, s podílem cca 18 % (*v posledním roce před sepsáním zprávy, r. 1987 byl evidován tento podíl ve výši 18,7 %*)³⁹⁵ ze všech statisticky zachycených trestných činů. Z tabulky se jeví zajímavým ale i další fakt, a sice že přibližně pouze v polovině všech případů byly tyto dovedeny k podání obžaloby a to všechny tři roky v této tabulce evidované. To by přisvědčovalo jinde v této práci zmiňovanému faktu, že totiž poměrně často se nedařilo usvědčovat pachatele nebo tuto trestnou činnost řádně vyšetřit, což se ostatně i ve zprávě také přiznává. Stejně tak se v této zprávě udává, že i v tomto (*pro nás posledním relevantním*) období byly nejčastějšími formami rozkrádání krádež a vloupání, méně časté (*nebo možná méně často odhalené*) byly činy ve formě zpronevěry, podvodu nebo dokonce loupeže, u nichž ovšem byly zase evidovány závažnější škody. Také v závěrečném období socialistického státu byly nejpočetnějšími reprezentanty pachatelů rozkrádání osoby v pracovní poměru k poškozené organizaci³⁹⁶. I z této zprávy vyplývalo nedostatečné uplatňování všech vládních, stranických a obdobných opatření na úseku ochrany majetku v socialistickém vlastnictví. Jedině v této zprávě ze všech zhlédnutých je konstatováno, že poškozené organizace nejen že nečinily řádně, případně vůbec, nařízená či dostupná opatření k ochraně svěřeného majetku, ale dokonce velmi často v těch případech, kde bylo ze strany prokuratury konstatováno konkrétní porušování povinností u konkrétních odpovědných osob, tak poškozené organizace ani nepodávaly k civilním soudům žaloby na náhradu škody, takže např. v letech 1985 – 1987 dokonce podala právě prokuratura za tyto organizace 867 takových žalob³⁹⁷. Tím je ilustrován vlašný poměr společnosti k majetku v socialistickém vlastnictví a to i přes zvýšené trestní sazby. Nutno pak přiznat, že dle

³⁹⁵ Tamtéž

³⁹⁶ Tamtéž

³⁹⁷ Tamtéž

této poslední zprávy nebyly orgány prokuratury a justice spokojeny s tím, jak se víceméně míjelo účinkem tehdy poměrně časté ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody a to nikoliv jen u majtkové trestné činnosti ale obecně, když bylo konstatováno, že „...*K dosažení cílů trestního stíhání nepříspěla ani donedávna zostřovaná represe a poměrně časté ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody...*“³⁹⁸.

Dne 9. listopadu 1988 pak došlo k projednávání výše uvedené zprávy generálního prokurátora a předsedy nejvyšší soudní instance československé federace o stavu socialistické zákonnosti ze 4.8.1988 ve Federálním shromáždění ČSSR na 11. společné schůzi obou komor. K zápisu z projednávání zprávy ve FS je na místě připomenout, že v daném historickém období probíhala v politickém životě tzv. přestavba, pokus o reformní změny společnosti, iniciovaný ze Sovětského svazu, jehož cílem měla být vyšší míra demokratizace a současně i celkové zefektivnění ekonomiky.

Nejprve vystoupil předseda Nejvyššího soudu ČSSR Doc. JUDr. Josef Ondřej, CSc. Ten uvedl ve svém proslovu, že samotná písemná zpráva se ponejvíce zabývala kriminalitou, konkrétnější však ani tentokrát nebyl. K samotné ochraně majetku v socialistickém vlastnictví se nevyslovil vůbec, horoval obecně pro zpřísnění trestních sankcí, pro zefektivnění a zrychlení justice, ovšem toliko obecně, bez návrhu konkrétních opatření.

Následoval projev generálního prokurátora ČSSR prof. JUDr. Jána Pješčaka, DrSc. Ani on však příliš konkrétní nebyl, dostal své pověsti výrazného ideologa KSČ a v tomto směru také korigoval svůj proslov. Prakticky jediné konkrétnější a zde využitelné bylo jeho přiznání, že „...*se vyskytují případy závažného skupinového rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví...Alarmující je především účast některých vedoucích pracovníků na těchto formách trestné činnosti, což svědčí o celkovém poklesu disciplíny a pořádku v některých orgánech státní správy a v hospodářských organizacích...a o tom, že se nedaří účinně bojovat s druhou, tzv. stínovou ekonomikou...*“³⁹⁹. Lze považovat za škodu, že se Pješčak, jako výrazná dobová autorita na poli kriminality jako vědního oboru⁴⁰⁰, nevyslovil v této rozpravě věcně a konkrétně k tématu, které je předmětem této práce. Z citovaného prohlášení však lze uzavřít, že rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví bylo

³⁹⁸ Tamtéž

³⁹⁹ PJEŠČAK, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 9.11.1988

⁴⁰⁰ prof. JUDr. Ján Pješčak, DrSc. byl vedle svých značných politických aktivit také výraznou personou kriminalistiky jako vědního oboru. Založil katedru kriminalistiky na Právnické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě a tuto i vedl, podílel se na založení Kriminalistického ústavu, který také později vedl, a na založení Vysoké školy SNB, kde také vykonával funkci rektora. Vedl z pozice náměstka ministra vnitra ČSSR Veřejnou bezpečnost a Pohraniční stráž, byl ministrem spravedlnosti SSR. Krom toho, že byl také výrazným ideologem politiky KSČ, byl jednou z osob, kterým bylo kladeno za vinu nastavení takového systému ochrany státních hranic, který měl za výsledek množství zmařených lidských životů při pokusech o opuštění republiky. Pro svůj podíl na justiční vraždě četaře Jeřábka z roku 1953 a později pro zneužití pravomoci veřejného činitele byl i stíhán a souzen, nikdy ale nebyl pravomocně uznán vinným ze spáchání jakéhokoliv trestného činu. Viz. např. https://sk.wikipedia.org/wiki/Ján_Pješčak

i v době tzv. perestrojky s vysokou pravděpodobností značně rozšířenou trestnou činností, na které se pravidelně podíleli také dobře situovaní zaměstnanci socialistických a státních organizací.

To by podporovalo i prohlášení poslance Dezidera Zagiby v pokračující rozpravě, že totiž při projednávání problematiky v bezpečnostních a branných výborech „...*zdůraznili požadavek na zkvalitnění ochrany majetku v socialistickém vlastnictví...jakož i potřebu zvýšit objasňenost spáchaných trestných činů na tomto úseku...Nejčastějším trestným činem je rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví...rozkrádáním byla za 10 let způsobena škoda za téměř 900 milionů korun. Průměrně 1800 trestných činů rozkrádání ročně je odhaleno až po třech i více letech jejich páchaní*“⁴⁰¹. Zajímavým pak se jeví další vyjádření tohoto poslance, které vypovídá o značné míře formalismu až alibismu při provádění opatření, která měla v praxi zvýšit ochranu majetku v socialistickém vlastnictví a napomoci odhalování útoků proti němu. Poslanec Zagiba uvedl, že „...*v souvislosti s rozkrádáním majetku v socialistickém vlastnictví bylo v r. 1987 stíháno 11.800 osob. Jen něco přes 7 % z celkové trestné činnosti bylo odhaleno na základě upozornění hospodářských organizací a dokonce jen 31 případů z téměř 10.000 deliktů rozkrádání bylo řešeno na základě zjištění kontrolních orgánů hospodářské sféry*...“⁴⁰².

Z uvedeného je zcela zjevné, že od politických prohlášení a usnesení stranických a státních orgánů k jejich aktivní realizaci byla velmi daleká cesta, po které se vydal jen málokterý odpovědný pracovník. To svědčí opět o obecně minimálně vlašném vztahu k majetku v socialistickém vlastnictví jakož i k jeho ochraně.

3.4. Vybrané příklady ze soudní praxe

1.

Případ lučního advokáta u OS Hradec Králové.

OO VB Pardubice v únoru 1964 zahájilo stíhání pro trestný čin rozkrádání majetku v soc. vlastnictví proti advokátu Advokátní poradny v Pardubicích, konkrétně její pobočky v Holicích, JUDr. V. K. a to podle § 132 odst. 1 písm. c), odst. 2 trestního zákona z r. 1961. Trestná činnost měla spočívat v machinacích s částkami vybranými od klientů poradny jako odměnou za právní služby. Obviněný byl přes relativně nízkou zjištěnou škodu stíhán vazebně a to z důvodu vazby

⁴⁰¹ ZAGIBA, D., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 9.11.1988; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/011schuz/s011018.htm>

⁴⁰² ZAGIBA, D., tamtéž

koluzní. Advokát trestnou činnost částečně doznával, ve zbytku uváděl, že si nedovede vybavit podrobnosti a proto nemůže vypovídat. V charakteristice stíhané osoby uvedl vyšetřovatel, že stíhaný se vždy doznal jen k tomu, k čemu mu byly předloženy doklady. Jinak jej charakterizoval jako častého návštěvníka restaurací, oblíbeného jak v „mokrém“ společnosti tak v zaměstnání.

Věc pak soudil Okresní soud v Hradci Králové dne 16.6.1964 pod sp. zn. 3 T 55/64 (*ze spisu není zřejmo, proč jednal OS HK, když věc spadala pod OS Pardubice, lze se ale domnívat, že se jednalo o opatření proti podjatosti pardubických soudců*). Obžalovaný advokát byl uznán vinným z rozkrádání podle § 132 odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. b) trestního zákona. Potrestán byl odnětím svobody v trvání tří let nepodmíněně se zákazem činnosti také na tři roky. Jednalo se tedy o trest na dolní hranici trestní sazby, soud vzal v úvahu složitou rodinou situaci obžalovaného i jeho doznání. Následně odvolací, takto Krajský soud v Hradci Králové v řízení sp. zn. 3 To 215/64 rozsudek soudu první instance až na marginálie potvrdil.

Tento případ se jeví zajímavým zejména osobou pachatele. Za poškozené, tedy zkrácené socialistické vlastnictví, byly považovány ty odměny za právní služby, které měly připadnout advokátní poradně, a to proto, že advokacie byla tehdy plně postátněna, tedy se jednalo o příjmy do státního rozpočtu. To se však nejeví jako správný závěr o škodě. Dle spisu totiž obžalovaný to, co náleželo advokátní poradně dle tehdy platných předpisů o advokacii, skutečně za jím odvedené právní služby také postupoval.

Problém se jeví patrný spíše v tom, že obžalovaný cenu právních služeb nadsazoval výše než určovaly advokátní předpisy a nadsazený rozdíl si ponechával pro svou potřebu, tedy škodu nepůsobil advokátní poradně, potažmo socialistickému hospodářství, ale svým klientům a to jednáním, které by bylo možno označit za podvodné nebo krádež neoprávněně spotřebitele. Z tohoto pohledu se jeví právní kvalifikace jako tr. čin rozkrádání, chybná.

Nabízí se doplnit, že autor této práce opakovaně poskytuje právní služby potomkům jednoho z poškozených, který měl na základě jednání JUDr. V. K. uhradit na právních službách v r. 1964 konkrétně o 70,- Kčs více, než by se patřilo při bezchybném účtování. Dle vzpomínek těchto potomků poškozeného byl advokát JUDr. V. K. v Holicích a okolí velmi známou osobností, požívající všeobecné úcty a respektu.

K výkonu advokacie se JUDr. V. K. po odpykání trestu zjevně vrátil, neboť právní služby jako advokát poskytoval ještě v první polovině devadesátých let dvacátého století (*zcela jistě ještě v r. 1984*) a to bez toho, že by se vůči němu u veřejnosti projevovala nějaká difamace.

2.

Vojenský obvodový soud v Pardubicích - případ rozkrádání spáchaného příslušníkem SNB

Majetková delikvence se nevyhnula ani ozbrojeným bezpečnostním složkám. V roce 1965 se udál případ rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, který se odlišuje od ostatních „běžných“ kauz zejména prostředím páchaní trestné činnosti ale i rozsahem a výší škody a také osobou pachatele⁴⁰³. Pachatelem zde byl příslušník někdejší policejní složky - Sboru národní bezpečnosti (*dále jen „SNB“*), npor. Z. P., ročník narození 1927, služebně zařazen v rámci Krajské správy SNB v Hradci Králové jako referent platů finančního odboru. Tato správa také vedla v jeho případě vyšetřování⁴⁰⁴ a to pro rozkrádání maj. v soc. vlastnictví dle § 132 odst. 1, 2 a 4 v souběhu se zneužíváním pravomoci veřejného činitele dle § 158 odst. 1 trestního zákona z r. 1961.

Podstatou trestné činnosti bylo opakované a dlouhodobé vyplácení různých finančních částek pro fiktivní příslušníky SNB. Prokurátor Vojenské obvodové prokuratury Pardubice stíhal dotyčného vazebně, což odůvodnil obavami z útěku a ovlivňování svědků. Dále byly provedeny z rozhodnutí prokuratury domovní prohlídky v místě bydliště i v rekreačním objektu podezřelého jakož i v bydlišti rodičů jeho manželky, podezřelému a jeho manželce byl prokuraturou zajištěn majetek. K trestné činnosti mělo docházet po dlouhou dobu deseti let. Měřeno pohledem poškozeného zaměstnavatele pachatele se v jeho osobě se jednalo o člověka kázeňsky i politicky bezproblémového. Měl dělnický původ, byl členem KSČ, dokonce pracoval jako předseda ZO KSČ, v době předcházející vyšetřování nebyl nikdy ani kázeňsky ani trestně stíhán a ani podezříván. Dle služebního hodnocení z pracoviště pachatele se mělo jednat o pracovitého, učenlivého a svědomitého příslušníka SNB.

Obviněný ve věci zpočátku trestnou činnost nejdříve popíral, brzy ale již vypovídal a to dosti obsáhle, u výslechů nebyl přítomen dle protokolů obhájce⁴⁰⁵. Zpočátku si obviněný podal stížnost proti sdělení obvinění, tu posléze vzal zpět a nevyužil tohoto opravného prostředku ani proti rozhodnutí o vazbě (*důvody takového jednání obviněného ze spisu zjevné nejsou*). Následně se již obviněný k trestné činnosti doznával, byť postupně a zřejmě nikoliv spontánně ale spíše k jednotlivým skutkům jak mu byly prokazovány, doznal ale sám, že páchal trestnou činnost po celých

⁴⁰³ Vojenský obvodový soud Pardubice, řízení vedené pod sp. zn. 1 T 388/65

⁴⁰⁴ Vyšetřování vedeno pod č. In - 108/30-65

⁴⁰⁵ Trestní řád v rozmezí 1.1.1962 - 31.7.1965 přítomnost obhájce při vyšetřovacích úkonech po vznesení obvinění připouštěl jen u mladistvých a u osob neschopných vlastní obhajoby pro tělesnou nebo duševní vadu, viz. znění § 168 odst. 1 z. č. 141/1961 Sb. v uvedeném časovém úseku. Ke změně ve prospěch rozšíření práv obhajoby došlo od 1.8.1965, kdy právo obhájce na přítomnost při vyšetřovacích úkonech bylo nově vtěleno do § 165 odst. 1 trestního řádu. Sdělení obvinění dle § 160 tr. řádu je datováno 9.10.1965, tedy právo na přítomnost obhájce při výsleších bylo v době konání výslechů čerstvou novinkou (*výslechy počínají v den sdělení obvinění a obsáhle pokračují do dnů následujících*), přesto zjevně využito nebylo.

deset let. Škoda byla pravidelně relativně vysoká, např. v r. 1955 nebo 1956, tedy již cca rok po zahájení trestné činnosti, si z výtěžku rozkrádání zakoupil osobní vůz Škoda Popular, který tehdy stál přibližně 20.000,- Kčs. Ostatně opakovaný roční výtěžek z rozkrádání v těchto letech odhadoval sám obviněný v částkách 25 až 40 tis. Kčs, v roce 1967 dokonce až 70.000,- Kčs.

Své rozhodnutí a motivaci k rozkrádání popisoval a hájil obviněný jako výsledek patologických vztahů na pracovišti, svým náhledem, že ostatní zaměstnanci v jeho okolí si „*přihrávají*“ ze státního majetku pro sebe neférovými způsoby a prochází jim to, dále měl údajně pocit, že je vyčleněn z kolektivu když se neúčastnil pravidelných pitek s kolegy a měl zájem jen o práci a svou rodinu, v níž postupně manželka i děti byly dlouhodobě nemocní a tím se dostával do finanční krize. Po nějaké době zjistil, že jeho manželka si na vysoké příjmy zvykla, dále že by ze svých legálních příjmů nezabezpečil rodině takovou životní úroveň a dostával se do stále většího psychického stresu z celé situace a to až tak, že uvažoval, že by celou situaci vyřešil dobrovolným ukončením života. Chápal to jako jedinou cestu, jak zabránit blížící se katastrofě a rodině zajistit alespoň sirotčí a vdovský důchod. Konečně také uváděl, že průběžné kontroly byly prováděny ledabyle a povrchně a že tyto nebylo nijak složité absolvovat bez toho, že by trestná činnost byla odhalena. Nijak výrazně svého pochybení nelitoval nebo na to alespoň neukazují protokoly z přípravného řízení.

Obžaloba byla podána k Vojenskému obvodovému soudu v Pardubicích v prosinci 1965 a škoda způsobená rozkrádáním v ní byla stanovena na 621.273,55 Kčs. Obžaloba uvádí, že majetek v socialistickém vlastnictví „*...je jediným zdrojem bohatství naší společnosti a proto požívá zvýšené ochrany. Každý, kdo rozkrádá takovýto majetek, hrubě poškozuje celou společnost a zákon proto na takové jednání pamatuje vysokými tresty....*“. Věc byla souzena pod sp. zn. 1 T 388/65. Usnesením ze dne 22.12.1965 soud obžalobu předběžně projednal a tuto přijal. Krom toho, že ponechal obžalovaného ve vazbě pak také konstatoval, že „*...právo obžalovaného na obhajobu mu bylo zajištěno...*“. Zde je třeba poznamenat, že dle žádného z protokolů o výslechu ani obviněného, ani svědků u těchto úkonů obhájce nebyl, teprve v podsvazku č. 2 se tak na str. 33 jedná o vůbec první zmínku o obhajobě⁴⁰⁶, kdy ale vyšetřovatel pouze zaslal dne 26.10.1965 obhájci informaci o rozšíření sdělení obvinění a z obsahu sdělení je zjevné, že se jedná o vůbec první přípis zasílaný obhájci a že o ustanovení obhájcem rozhodla Advokátní poradna dne 12.10.1965, což bylo tři dny po sdělení obvinění a současně do 12.10.1965 proběhlo již několik výslechů. Bez zajímavosti také

⁴⁰⁶ Dle přípojného spisu č. 2, str. 33 byl obhájcem ustanoven JUDr. Z. K. (*celé jméno neuvádíme, neboť souhlas k tomu nebyl získán*), na uvedené straně je toliko oznámení o rozšíření trestního stíhání ze dne 26.10.1965. Advokátní poradna měla oznámit vyšetřovateli podle stejné listiny totožnost obhájce přípisem ze dne 12.10.1965. Advokát stejného jména vykonával v HK advokacii ještě před dvěma lety a to pod velmi nízkým č. ČAK 002xx.

není ta okolnost, že ke sdělení obvinění došlo v sobotu 9.10.1965 a již téhož dne probíhaly výslechy obviněného stejně jako ve dnech následujících a v neděli 10.10.1965 byl obviněný rozhodnutím vojenského prokurátora vzat do vazby⁴⁰⁷. V usnesení o vazbě je poznámka, že obviněný byl na svobodě omezen od 10.10.1965 v 10:20, přitom na protokole o výslechu ze dne 9.10.1965 je uvedeno že tento započal v 10:25 a v jeho závěru obviněný v 11:50 prohlašuje, že mu bylo současně předáno rozhodnutí o uvalení vazby, proti kterému se vzdává opravného prostředku. Tedy zjevně si orgány činné v trestním řízení těžkou hlavu z čistoty řízení nedělaly a mimo jiné se uplatnila nepsaná vyšetřovací zásada „*strčíme ho rychle do díry, on nám změkne a bude vyprávět*“. Dle návrhu v obžalobě pak měly být pouze v rámci dokazování čteny toliko listinné důkazy, oproti tomu soud v usnesení o předběžném projednání obžaloby rozhodl, že provede výslechy tří svědků, konkrétně dvou někdejších civilních zaměstnanců KS SNB Hradec Králové a jednoho příslušníka ve služebním poměru, zařazeného služebně tamtéž.

Hlavní líčení proběhlo dne 7.1.1966 (*tedy méně než měsíc po nápadu obžaloby na soud*) a obžalovaný byl uznán vinným a byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 14 let ve třetí (*nejtěžší*) nápravně výchovné skupině (NVS) s umístěním do zostřené izolace na osm měsíců. Současně mu byl uložen trest ztráty hodnosti a byla mu uložena povinnost nahradit škodu v částce ponížené oproti obžalobě o 10.400,- Kčs, když tato byla zajištěna v domácnosti obžalovaného a následně byla vrácena do pokladny KS SNB Hradec Králové. Rozsudek ke způsobené škodě v odůvodnění uvádí, že ta sice byla zjištěna nejdříve ve výši 621.273,55 Kčs jak uvádí obžaloba a to jako důsledek postupných neoprávněných výplat v letech 1957 - 1965. Starší doklady o výplatách byly ještě před začátkem vyšetřování skartovány, nemohly být proto prověřeny přesto, že obžalovaný doznal počátek trestné činnosti k roku 1955. Rozsudek konstatoval mimo jiné, že trestná činnost byla umožněna i tím, že kontroly na příslušném pracovišti KS SNB byly prováděny nedbale, nedostatečně nebo vůbec. Protože pak obžalovaný si vyhradil pro sebe jako vedoucí oddělení celkovou kontrolu správnosti likvidace osobních nákladů, kontrolu výplatních listin, vyhotovování doplňkových výplatních listin a vyhotovování souhrnných účtovacích předpisů pro zaúčtování platů a mezd, jakož i dispozici s příruční pokladnou a výplatními šeky. Tím na svou osobu soustředil provádění podstatné části kontrolních mechanismů, což mu podstatně usnadnilo, a v podstatě i umožnilo samotnou trestnou činnost. Ta prakticky spočívala zejména ve výplatách pro neexistující příslušníky SNB, nebo v úhradách fiktivních odměn a jiných finančních nároků pro existující příslušníky, kdy obžalovaný

⁴⁰⁷ Praxe, kdy orgány činné v trestním řízení provádějí tzv. realizaci (*zadržení podezřelého, úřední záznam o podání vysvětlení podezřelého, sdělení obvinění,...*) v pátek či na počátku víkendu, není výjimečná ani v současnosti. Výsledkem pak je, že pro obviněného je obtížně dostupný obhájce...

vyhotovil příslušné doklady, tyto zanesl do příslušných evidencí a účetních knih a takto získané finanční prostředky si ponechával. Konečně také manipuloval s účetní evidencí a rozličnými finančními výkazy, které upravoval. Rozsudek vyšel v odůvodnění jednak z listinných důkazů, pak z výslechů svědků a znalců a reflektoval také původní doznání obžalovaného, který však později před soudem trestnou činnost popíral. Soud dokonce označil toto pozdější popírání za cynické a byl to jeden z důvodů, proč se uložený trest blížil horní hranici trestní sazby. Další z důvodů vysokého trestu soud spatřoval v potřebě náležité převýchovy pachatele. Jediným důvodem, proč soud neuložil trest na samé horní hranici trestní sazby byla pak skutečnost, že trestná činnost byla do značné míry umožněna nedostatečnými kontrolními mechanismy a ledabyle prováděnými samotnými kontrolami. Důvodem pro rozhodnutí o výkonu trestu v nejpřísnější, tedy třetí nápravně výchovné skupině pak bylo kogentní ustanovení § 62 trestního zákona, který v době rozhodování soudu vyjmenovával i trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví spáchaný podle odst. 4 mezi ty trestné činy, jejichž pachatelé mohli být propuštěni z výkonu trestu po vykonání jeho dvou třetin. Osm měsíců ve ztřeštěné izolaci si pachatel vysloužil absencí lítosti a nekritičností ke svému jednání. O hodnost npor. SNB přišel obžalovaný ještě v průběhu přípravného řízení⁴⁰⁸, podle trestního rozsudku přišel o armádní hodnost ppor. a to přesto, že trestná činnost neměla žádnou souvislost s jeho vojenskou službou, kterou absolvoval několik let před nástupem do služebního poměru u SNB. Rozsudek nabyl právní moci již dne 29.1.1966, tedy tři týdny po hlavním líčení. Odsouzený ani žádná z osob, které mohli podat odvolání za odsouzeného, si odvolání nepodali. Rozsudek také nijak nereflektoval skutečnost, že v případě tohoto pachatele se jednalo o osobu prvotrestanou.

To ale ještě nebyl konec příběhu. O tři měsíce později projednal v hlavním líčení Okresní soud v Hradci Králové věc sp. zn. 3 T 39/66, v níž jako obžalovaná vystupovala manželka odsouzeného v předchozí kauze, O. P. narozena v roce 1927. Obžaloba jí kladla za vinu, že od roku 1957 do září 1965 spotřebovala pro sebe a svou rodinu částku 621.273,55 Kčs, tedy tu částku, která byla vyčíslena jako výše škody, způsobená trestnou činností jejího manžela. Tím podle obžaloby na sebe nebo jiného převedla majetek získaný trestnou činností jiné osoby a o tom, že se jedná o výnos trestné činnosti věděla a získala tak značný prospěch. Zde je nutno poznamenat, že její manžel v rámci svého vyšetřování (*ve vazbě*) učinil rozsáhlé písemné doznání, v němž ale svou ženu jednoznačně vyvíňoval a opakovaně tvrdil, že jeho manželka o trestné činnosti svého manžela nic netušila. Dále jí bylo kladeno za vinu, že v okamžiku provádění domovní prohlídky v jejím bydlišti zatajila

⁴⁰⁸ Podle výpisu z kádrového rozkazu náčelníka KS MV v Hradci Králové č. 44 ze dne 9.10.1965 byl npor. Z.P. tohoto dne zproštěn výkonu služby v MV a to z důvodu „*Dopustil se tr. činu rozkrádání majetku v soc. vlastnictví. Rozhodnutím obv. vojenského prokurátora byla na něho uvalena vazba*“. Toto odůvodnění vykazuje min. předčasnost, vždyť o vině soud rozhodoval až v lednu 1966, tedy v době vydání rozkazu nebyl vůbec zohledněn princip presumpce nevinny.

věci již dříve ukryté jí samou a jejím manželem jednak v nádražní úschovně a druhak u rodinného přítele. Tím měla spáchat trestný čin podílnictví ke škodě majetku v socialistickém vlastnictví podle ustanovení § 134 odst. 1 a 2 trestního zákona a dále trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 trestního zákona. Ve spise, tak jak je založen v Archivu bezpečnostních složek, nebyla nalezena zmínka či stopa o jakékoliv konkrétní aktivitě obhájce a dokonce ani samotná tožnost obhájce v tomto případě.

O. P. byla rozsudkem ze stejného dne odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání dvou let nepodmíněně a pro výkon trestu byla zařazena do první, nejlehčí NVS. Také O. P. se stala tímto rozsudkem osobou prvotrestanou, stejně jako její manžel. Rozsudek konstatoval nadstandardní životní úroveň rodiny když i vyjmenovával některé jednotlivé položky a útraty, soud provedl výslechy svědků a znalců a vyšel z připojeného trestního spisu manžela. Rozsudek přímo uvádí formulaci, že „...každému jen trochu uvažujícímu občanu nad takovým nákladným způsobem života rodiny zůstával rozum stát...”. Obžalovaná popírala, že by věděla o trestné činnosti manžela stejně jako povědomí o tom, že by věci, které uskladnila v nádražní úschově a u známých, měly mít původ v trestné činnosti, jakož i vědomí o tom, že její manžel peníze vkládané do hospodaření rodiny legálně nevydělal. Její obhajobě soud neuvěřil a to i přesto, že žádný přímý důkaz v rozsudku uváděn není a tento vychází toliko o obecném povědomí o výši obvyklých platů a o životních nákladech. Rozsudek se ani nesnaží o vyčíslení konkrétní nebo prokazatelné částky, kterou měla obžalovaná od svého manžela převzít s vědomím o jejím původu jako výnosu trestné činnosti. Pouze velmi vágně soud uvádí, že „...lze...uzavřít, že se...podílela na rozkradených penězích nejméně částkou podstatně převyšující 100.000,- Kčs”. Soud uznal obžalovanou vinou za spáchání obou trestných činů dle obžaloby. Soud sám označil trest za mírný a zmínil potřebu generální prevence rozsudku na ostatní členy společnosti.

Relativně vysoký trest soud odůvodnil zejména „...značně vysokým stupněm nebezpečnosti trestné činnosti pro společnost”. Byť se jednalo o trest v dolní polovině trestní sazby, máme za to, že jej lze považovat za přísný, neboť výkon trestu nebyl osobě prvotrestané (*navíc matce dvou nezletilých dětí*), podmíněně odložen, když vágnost odůvodnění rozsudku a zejména provedeního dokazování pak tento náhled ještě dotvrzují.

V tomto případě odvolání podáno bylo a to jak nepravomocně odsouzenou O. P., tak i prokuraturou. V odvolacím řízení rozhodoval Krajský soud v Hradci Králové dne 20. května 1966 pod sp. zn. 3 To 141/66. Odvolací soud rozsudek změnil tak, že sice uznal obžalovanou vinou jen ze spáchání trestného činu podílnictví ke škodě majetku v socialistickém vlastnictví podle ustanovení § 134 podle odst. 1 a z obžaloby na spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí

obžalovanou zcela zprostil, výrok o trestu ale ponechal beze změny. I odvolací soud měl za prokázané, že obžalovaná věděla o trestné činnosti svého manžela i o tom, že peníze, které manžel vkládal do hospodaření rodiny měly pocházet z majetku v socialistickém vlastnictví. Toto opřel odvolací soud o výpovědi svědků v tom smyslu, že „...obžalovaná je osobou značné energie, která jak svědkové ji dobře znající potvrzují, vše v domácnosti organizovala sama a svým rozhodováním ovlivňovala...sama projednávala a řídila...svá rozhodnutí dovedla důrazně prosazovat...chlubila se, že má nejdražší byt v HK a že ho má velmi pěkně zařízený....”. Ani odvolací soud nekonstatoval, krom obecné teorie o znalosti obvyklé výše platů a výdajů rodiny, jiný konkrétní důkaz o tom, jak a kdy se obžalovaná dozvěděla o trestné činnosti manžela a o původu jím přinášených peněz. Přesto soud vyloučil zavinění ve formě nedbalostní a vycházel striktně z předpokládaného úmyslu. Také odvolací soud setrval na závěru o částce údajně spotřebované obžalovanou přes 100.000,- Kčs a ani on ale přesnou výši nevyčíslil, neuvedl. Ukrytí věcí a peněz před domovní prohlídkou pak považoval odvolací soud za součást skutkové podstaty podílnictví, neboť pokud by obžalovaná při prohlídce toto jednání přiznala, tak by sama sebe usvědčovala, což ale nelze po obviněném požadovat.

Jak bylo dále zjištěno v přípojných spisech, byli manželé ještě před zatčením npor. Z. P. sledováni. Dokládá to zápis Inspekčního oddělení Ministerstva vnitra ze dne 8.10.1965, který popisuje sledování předešlého dne, 7.10.1965. Pracovník uvedeného oddělení zde popisuje, jak sledoval oba manžele jak ve večerních hodinách naložili kufry do osobního vozu a tyto odvezli směrem za Třebchovice p. O. (*přesný cíl nezjištěn*). Co se z hlavních spisů ani ze spisů přípojných zjistit nepodařilo je důvod, proč bylo vůbec vyšetřování zahájeno, co bylo podnětem, spouštěcím kamínkem. Nic ve spisech neukazuje na to, že by některá z pravidelných kontrol zjistila schodek na spravovaných finančních prostředcích, sumu představující vzniklou škodu sestavila až kontrola následná, prováděná v době, kdy již byl npor. Z. P. ve vazbě. Co ze spisů ale vyplývá je fakt, že rodina vedla nákladný život, který před okolím nijak zvlášť nezastírala. Navíc zřejmě oba manželé vykazovali jistou míru nekritičnosti ke svým osobám a přesvědčením o minimálně morální oprávněnosti jejich jednání. Npor. Z. P. např. dle spisu nevpustil zástupce vlastníka bytového domu, v němž obývali velký pětipokojový byt, aby tito vyzdobili okna bytu u příležitosti nějaké celospolečenské (*politické*) oslavy. Paní O. P. se pak projevovala panovačně a přezíravě vůči okolí i v místě bydliště, soudě alespoň dle svědectví sousedů. Za takových okolností si lze představit, že v dobách existence tzv. domovních důvěrníků a uniformnosti celé společnosti, v časech relativní rovnosti v platech napříč profesemi, nebylo daleko k jakémukoliv neformálnímu podnětu pro zahájení vyšetřování, který mohl mít původ nikoliv na pracovišti npor. Z. P. ale i v širším okolí rodiny, stejně jako v místě jejího bydliště.

V každém případě máme za to, že udělené tresty byly velmi přísné a to u obou manželů. Slyšet v soudní síni trest 14 let ve třetí nápravně výchovné skupině bylo pro prvotrestaného jistě hodně mrazivým okamžikem. Z pohledu trestu se právě zde projevil rozdíl mezi trestním jednáním proti majetku v socialistickém vlastnictví oproti situaci, kdy by zpronevěrou byl poškozen majetek soukromý, vždyť v původním znění by za trestný čin zpronevěry podle § 248 odst. 2 trestního zákona hrozil pachateli při způsobení stejné škody maximální trest toliko osm let. Náš pachatel si však podle ustanovení § 132 odst. 4 trestního zákona vyslechl trest 14ti let (*navíc ve 3. NVS*), jako prvotrestaný tedy byl pouze jeden rok od trestu maximálního, jaký bylo možné uložit. Zde se mimo jiné zřetelně projevíly důsledky pro pachatele, když v § 132 odst. 3. a 4. trestního zákona pásmo nejvyššího trestu začínalo na osmi letech - tedy stejná hranice, jaká platila u zpronevěry jako naopak nejvyšší možný trest. Co se týká trestu pro manželku npor. Z. P., pak také její trest byl velmi citelný, a to nejen vzhledem ke shora konstatované problematičnosti provedených důkazů v jením případě, ale i s ohledem k tomu, že vynesením popsaných trestů se nevyhnutelně „odsouzenými“ k těžkým trestům staly i nezletilé děti obou manželů.

3.

Okresní soud v Děčíně

Další vybraný případ nejprve dokumentuje, jak bylo rozkrádání trestáno u OS Děčín za účinnosti trestního zákona č. 86/1950 Sb. Jedná se o kauzu projednávanou pod sp. zn. 2 T 81/61 dne 15.5.1961 a šlo o bývalého ředitele Sdruženého podniku ONV Děčín RUKOV v Rumburku, E. N., nar. 1921. Ten měl ze své pracovní pozice jednat v obchodních vztazích s JZD Horní Jindřichov v Rumburku a přitom z tohoto subjektu socialistického hospodářství ve více případech v letech 1959/60 vylákávat různé částky pro svou vlastní potřebu, které měly dosáhnout celkové výše 26.800,- Kčs. Svému zaměstnavateli pak měl dalším rozkrádáním způsobit škodu 22.440,- Kčs a to tak, že obdobnou částku, vylákanou na poškozeném dle předchozí věty, nechal neoprávněně proplatit jmenovanému subjektu z prostředků svého zaměstnavatele. Rozsudek OS kvalifikoval formu spáchání mimo jiné dle odst. 4, tedy označil pachatele jako veřejného činitele. Přitom dle § 245 odst. 4 z. č. 86/1950 Sb. hrozil pachateli trest 10 - 20 let. Celá kvalifikace trestné činnosti zněla na ustanovení § 245 odst. 1 písm. b) a c), odst. 2 písm. a), odst. 4.

Trest dle vyneseného rozsudku byl udělen sedm let odnětí svobody, ztráta čestných práv občanských na tři roky po odpykání TOS, zákaz činnosti na pět let a dále náhrada způsobené škody. E. N. byl do té doby soudně netrestán, pocházel z bývalé Jugoslávie a v době druhé světové války byl příslušníkem Jugoslávské partyzánské armády. Soud hodnotil trestnou činnost jako rafinovanou

a promyšlenou. Vzhledem k osobě pachatele soud použil zmírňovací ustanovení trestního zákona a dle § 30 tr. zákona stanovil trest pod spodní hranicí trestní sazby. Věc po odvolání E. N. i prokurátora projednal ještě odvolací soud, tedy Krajský soud v Ústí nad Labem pod sp. zn. 4 To 147/61 dne 6.6.1961 (*pouhé tři týdny od vynesení rozsudku nalézacího*). Ten změnil výrok o trestu a to tak, že TOS snížil na pět let, v ostatním zůstal rozsudek nezměněn. Odvolací soud odůvodnil mírnější trest původně nesprávně klasifikovaným původem pachatele jako osoby z řad maloburžoazie, když sám jej označil za příslušníka pracující inteligence, požívajícího výborné pověsti, který se navíc vzorně stará o rodinu, nemocnou manželku a sám vykazuje značné zdravotní potíže. Zpráva MV VB Děčín uvádí mimo jiné, že E. N. „...od roku 1948 je členem KSČ. Na každém úseku své práce prosazoval a uplatňoval politiku strany. Dovedl dobře skloubit plnění pracovních úkolů s úkoly politickými...”. Vzhledem k osobě pachatele pak výsledkem byl kratší trest odnětí svobody a to tak, že se dostal až na polovinu spodní hranice zákonné trestní sazby. I tento pachatel spotřebovával zisk z trestné činnosti pro zvýšení životní úrovně své rodiny a jak je uvedeno Návrhu konečného opatření MV VB v Děčíně ze dne 17.4.1961 (*str. 4*) „...chtěl si tímto způsobem připoutat k sobě svou manželku...”. Na uvedené listině je v závěru i rukou psaná poznámka, že do spisu nahlédl příslušník Inspekce Ministerstva vnitra, to ale dlouho po uzavření případu, až v červnu 1968.

Je zde na první pohled patrný rozpor v přísnosti ukládaných trestů v porovnání s případem z r. 1965, který se odehrál v Hradci Králové. I v hradecké kauze byla právní kvalifikace podle čtvrtého odstavce (*byť podle novějšího trestního zákona*), i v hradeckém případě se jednalo o osobu aktivní v KSČ a až do trestního stíhání společensky i pracovně zachovalou, v obou kauzách dosáhli pachatelé slušného až velmi dobrého společenského postavení. Zatímco ovšem v Děčíně v r. 1961 padl trest velmi výrazně pod sníženou spodní hranicí trestní sazby (*přesně na její polovině*), v HK o pět let později se vyšplhal až k nesnížené horní hranici trestní sazby.

4.

Okresní soud v Děčíně

Dne 4. února 1963, tedy krátce po nabytí účinnosti trestního zákona č. 140/1961 Sb. (*účinnost 1.1.1962*), soudil OS v Děčíně v řízení sp. zn. 4 T 11/63 případ rozkrádání majetku v soc. vlastnictví, v němž měla trestnou činnost páchat M. S., narozena 1927, vedoucí prodejny pekařských výrobků n. p. Pramen Děčín. Dle jednoho z přípisů ve spise byl společně s uvedenou osobou vazebně stíhán také její manžel K. S., oba byli rodiče společných nezletilých dětí. Ve spise pod uvedenou sp. zn. však nebyly dohledány žádné další konkrétní doklady o stíhání K. S., obžalovanou a posléze i odsouzenou byla pouze M. S.

M. S. byla prvoinstančním soudem uznána vinnou ze spáchání trestného činu podle § 132 odst. 1 písem. b) a odst. 2 písm. b) a c). Tedy skutek měl být spáchán formou zpronevěry, výdělečně a se způsobením značné škody. M. S. byla odsouzena k trestu odnětí svobody na čtyři roky nepodmíněně, byl jí uložen zákaz činnosti na pět let a byl povinna uhradit do 15ti dnů náhradu škody v částce 11.128,97 Kčs. Celková způsobená škoda však měla dle soudu dosahovat 36.010,13 Kčs a s vymáháním té části, k jejíž úhradě nebyla odsouzená dle rozsudku povinna, se měl poškozený podnik obrátit na civilní soud.

Fakticky spočívala dva roky trvající trestná činnost v odebrání zboží bez úhrady za něj a v krácení tržeb, doprovázeným zcizováním hotovosti z pokladny. Vzniklé manko pachatelka zakrývala zpočátku vložím vlastních peněz do pokladny krátce před inventurou, které si po inventuře opět vybrala. Když pro stále vrůstající manko již nebyla schopna uvedeného postupu, pomáhala si vystavováním fiktivních faktur pro různé jiné podniky, když tyto ve skutečnosti žádné zboží neodebraly nebo jej odebraly ovšem v nižším rozsahu. Obžalovaná se před soudem doznala, soud dále provedl více svědeckých výslechů a konstatoval zprávu revizní komise k hospodaření provozovny. Prvoinstanční soud považoval toto jednání za zvlášť vysoce společensky nebezpečné a tento závěr odůvodnil „...*rafinovaným zakrýváním způsobených schodků...*”. Protože obžalovaná byla osobou prvotrestanou, částečně uhradila škodu ještě před hlavním líčením a úplně se doznala, zvolil soud trest při spodní hranici trestní sazby (3 - 10 r.).

Obžalovaná se odvolala a již 8. března 1963 odvolací Krajský soud v Ústí n. L. v řízení pod sp. zn. 2 To 96/63 věc projednal. Odvolací soud ponechal totožnou právní kvalifikaci a změnil pouze výrok o celkové způsobené škodě na 26.155,97 Kčs, když měl její původní výši za chybně vypočtenou. Stejně jak uváděný nalézací tak odvolací rozsudek nijak nevysvětlují, z jakého důvodu byl vazebně stíhán i manžel odsouzené, neboť ani jeden z rozsudků se o něm nezmiňoval, pouze z dálnopisu vyšetřovatele ze dne 10.12.1962 vyplývá, že tento „...*jako vedoucí výroby dovážel domů různé požitaviny ze svého zaměstnání bez úhrad.*”.

Manžel odsouzené z předchozí kauzy, K. S., narozen 1919, byl stíhán v jiném spise, a to ve věci souzené Okresním soudem v Děčíně pod sp. zn. 4 T 549/63 (*tedy stejný senát jako v případě jeho manželky*) dne 12.11.1963. Kromě K. S. zde figurovaly další dvě obžalované osoby. I K. S. páchal trestnou činnost jako vedoucí výroby n. p. Pramen Děčín. Jeho trestná činnost měla spočívat v postupném odcizování zboží, které nehradil, měla být páchána výdělečně a se způsobením značné škody. Právní kvalifikace byla totožná jako v předchozí kauze, i K. S. byl uznán vinným ze spáchání trestného činu podle § 132 odst. 1 písm. b, odst. 2 písm. b) a c). K. S. byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání šesti let nepodmíněně a zákazu činnosti na na pět let a dále mu byla

uložena povinnost k náhradě škody v částce 6.680,- Kčs. Spolu s K. S. byla stejným rozsudkem odsouzena i osoba ženského pohlaví, kterou soud označil za jeho důvěrnou přítelkyni a dlouholetou spolupracovnici (*ve více podnicích*).

Praktická trestná činnost měla probíhat tak, že výrobní, kterou vedl K. S., dokázala z odebíraných polotovarů vyrábět větší objem výrobků než bylo stanoveno normami. Tyto přebytky však namísto toho, aby byly řádně přiznávány v evidencích, byly odsouzenými nelegálně odebírány pro vlastní využití a bez vědomí zaměstnavatele. Následně odvolací Krajský soud v Ústí n. L. dne 20.1.1964 v řízení pod sp. zn. 2 To 558/63 nalézací rozsudek změnil tak, že snížil rozsah škody a zkrátil trest odnětí svobody. Rozsudek stručně uvádí, že K. S. byl obžalován i ve věci projednávané u stejného soudu pod sp. zn. 4 T 57/63 (*opět stejný senát*) 25.2.1963, bez bližších informací.

U obou těchto případů, prakticky souběžně vyšetřovaných a odsouzených manželů za totožný trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, prováděný každým z manželů samostatně v různých podnicích socialistického hospodářství, velmi podobným či totožným způsobem se dnešním pohledem jeví uložené tresty jako přísné. Respektují však zvýšenou ochranu majetku v socialistickém vlastnictví, jak byla v trestním zákoně konstruována.

5.

Okresní soud v Děčíně

V roce 1969 byl Okresní správou SNB v Děčíně vyšetřován případ, kdy pachatel se dopustil jak trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132, tak i trestného činu krádeže, podle § 247 tehdy účinného trestního zákona. Případ soudil OS v Děčíně pod sp. zn. 4 T 99/70.

Podstata spočívala v tom, že pachatel, narozen 1937, dělník, t. č. bez pracovního poměru, recidivista (*sedm dřívějších trestů odnětí svobody nepodmíněně*), se dopustil dvaceti útoků proti socialistickému vlastnictví, když se vloupal postupně do dvou provozoven pohostinství a do patnácti prodejen potravin, do opravny obuvi, do krejčovské dílny a konečně do tělocvičny stavebního podniku. V těchto odcizoval zejména peníze, potraviny a alkohol, škoda měla u těchto skutků přesahovat 80.000,- Kčs. Za to si vysloužil obvinění a také odsouzení pro trestný čin rozkrádání majetku v soc. vlastnictví dle § 132 odst 1 písm. a) a odst. 2 písm. b), c).

Dále se ale dopouštěl i útoků proti vlastnictví soukromému, neboť současně při výše uvedených vloupáních také odcizoval osobní majetek zaměstnanců, opět zejména peníze nebo drobnější věci osobní potřeby jako hodinky, holicí strojek, oblečení a pod. Těchto útoků bylo celkem

osm. Obviněn a posléze uznán vinným zde byl z trestného činu krádeže dle ustanovení § 247 odst. 1 a 2 písm. b) trestního zákoníku.

Této trestné činnosti se pachatel dopouštěl v různých okresech tehdejší ČSR, započal s ní dva měsíce po propuštění z předchozího výkonu trestu a tato „šňůra“ mu trvala jedenáct týdnů. V odůvodnění rozsudku se uvádí, že usvědčen byl pachatel zanechanými daktyloskopickými stopami, sám se doznal, ohledáními na místech činu a výpověďmi svědků (*tyto ale rozsudek prakticky téměř nerozvádí*). Pachatelův zdravotní stav byl také zkoumán znalci z oboru psychiatrie, kteří konstatovali chronický alkoholismus ve IV. fázi, a byla mu přiznána zmenšená přičetnost. Odsouzen byl pachatel dle kvalifikace § 132 odst. 2 za všechny spáchané skutky k úhrnnému trestu šest let odnětí svobody ve druhé NVS. Protože pachatel si podal odvolání, tak v odvolacím řízení pod sp. zn. 2 To 150/70 Krajský soud v Ústí nad Labem postup nalézacího soudu přezkoumal a odvolání zamítl a ještě mu uložil ochranné protialkoholní léčení a léčení toxikomanických sklónů.

Pachatel v tomto případě prakticky nerozlišoval, zda zcizuje majetek soukromý nebo v soc. vlastnictví, prostě „*bral, co našel*“. Pokud mu za krádež ve druhém odstavci hrozil maximální trest osm let (*2 - 8 let*), tak za rozkrádání majetku v soc. vlastnictví ve druhé odstavci tu byla horní hranice deset let a udělený trest byl tak nad polovinou rozpětí zákonného trestu (*3 - 10 let*).

6.

Případ rozkrádání formou vykazování „*černých duší*“ v Pardubicích v r. 1971

V roce 1971, tedy na počátku normalizace a za účinnosti zák. č. 140/1961 Sb., vyšetřovala Okresní správa SNB Pardubice případ rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, kdy podle popsaného skutkového děje trestná činnost spočívala zejména v účetním vykazování neexistujících pracovníků a to za účelem inkasování odměn a mezd za tyto tzv. „*černé duše*“ a jednání se dopustila celá skupina spolupachatelů jednajících ve shodě.

Věc pak v první instanci soudil Krajský soud v Hradci Králové pod sp. zn. 10 T 18/72. Hlavní líčení trvalo šest dní, obžalováno bylo celkem osm obžalovaných. Trestná činnost měla probíhat po období jednoho roku, od jara 1969 do jara 1970 a podstata případu byla taková, že na stavbě budovy VCHZ Pardubice n. p. v Semtíně byly vykazovány na výplatních listinách jako zaměstnané buď osoby neexistující nebo na osoby existující byly vykazovány větší odměny a platy než tyto osoby skutečně dostávaly. Takto získané prostředky si měli obžalovaní rozdělovat mezi sebe. Způsobená škoda byla vyčíslena na 89.440,- Kčs (*dle ČSÚ činila průměrná měsíční mzda v r. 1970 částku 1.915,- Kčs, tedy celá škoda představovala cca 46 průměrných měsíčních mezd, pozn. KR*).

Obžalovaní byli různých profesí, např. mzdový účetní, stavební dozor, technický úředník, důchodce, skladník, státní zaměstnanec.

Všichni obžalovaní byli uznáni na vinu dle § 132 tehdejšího trestního zákona, podle rozsahu škody někteří dle odst. 1 nebo dle odst. 1 a současně dle odst. 2 nebo dle odst. 4. Tresty byly poměrně přísné. Odsouzenci dle odst. 1 byli potrestáni jediní odnětím svobody (*18 a 12 měsíců*) s podmíněným odkladem (*3 a 2 roky*). Ti, kteří byli uznáni na vinu dle odst. 1 a odst. 2 si vyslechli tresty odnětí svobody nepodmíněně v trvání od 3 do šesti let, všichni se zařazením do 1. nápravně výchovné skupiny. Obžalovaný, který byl uznán na vinu dle § 132 odst. 4 byl potrestán odnětím svobody v trvání 9 let s výkonem trestu ve 2. nápravně výchovné skupině. U tohoto shledal soud nejzávažnější provinění spočívající v tom, že právě on měl v držení výplatní listiny, právě on přebíral od mzdového oddělení peníze a tyto dále přerozděloval a vyplácel (*a mimo jiné si také ponechal největší sumu z celkové způsobené škody*). Dle znaleckého posudku přitom byl u tohoto obžalovaného shledán intelekt v pásmu slaboduchosti, s primitivním myšlením⁴⁰⁹, což mu ale nepomohlo k trestu kratšího trvání. Jediný obžalovaný (*ohrožený kvalifikací dle § 132 odst. 1*) byl obžaloby zcela zproštěn, když se v jeho případě neprokázalo, že by se skutek stal. Zajímavým se jeví, že jedna z odsouzených osob byla bývalým příslušníkem SNB a jiná aktivním příslušníkem ČSLA se služebním zařazením u vojenské kontrarozvědky (*tato osoba byly ovšem souzena pro tuto činnost samostatně Vyšším vojenským soudem v Táboře pod sp. zn. T 8/72, byla tam uznána vinou dle § 132 odst 1 a odst. 2 a potrestána byla trestem odnětí svobody v trvání 3 let nepodmíněně*).

Rozsudek v odůvodnění mimo jiné popisuje stav dobové společnosti, včetně dění v ekonomice tak, že „...v letech 1968 - 1969 došlo vlivem uvolnění ekonomické kázně k nezdravým jevům v národním hospodářství...“⁴¹⁰. To se mělo projevit i zakládáním různých přidružených výrobních podniků, kdy tyto potom údajně umožňovaly obohacování právě na úkor majetku v socialistickém vlastnictví. Tak tomu mělo být i v tomto případě, kdy vedlejší činnost měla být vykonávána brigádnicky, mimo hlavní pracovní poměry dotčených osob, tím mělo dojít k nedostatečné (*ve skutečnosti zřejmě žádné*) kontrole a neprůhlednosti skutečně prováděných činností a prací. Obžalovaní se obhajovali zejména tím, že odměny sice skutečně byly navýšené uměle, ovšem že takto získané prostředky sloužily k úhradě stavební techniky a pro osoby, které stavební techniku dokázaly poskytnout pohotově a mimo výrobní plány podniků, jimž technika patřila případně tím, že odměny byly adekvátní zvýšenému pracovnímu úsilí. To však k vyvinění samozřejmě nestačilo, neboť soud tvrzené morální čistotě popisovaných pravidel hospodářské reality neuvěřil. Soud v rozsudku mimo

⁴⁰⁹ Spis Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 10 T 18/72, Znalecký posudek str. 9

⁴¹⁰ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 10 T 18/72 str. 7

jiné uvedl, že obžalovaní „...svým činem projeví lehkovážný vztah ke společnému majetku, sobeckost a bezohlednost, když využili negativních jevů v ekonomice...pohnutkou všech obžalovaných byla ziskuchtivost, snaha se obohatit na úkor majetku v socialistickém vlastnictví“⁴¹¹. Za zmínku také stojí, že se dle soudu u všech obžalovaných jednalo o osoby, které před tímto odsouzením žily řádným životem pracovním i rodinným⁴¹².

K odvolání čtyř nejpřísněji potrestaných odsouzených o věci rozhodoval v lednu 1973 v odvolacím řízení ještě Nejvyšší soud ČSR v řízení pod sp. zn. 5 To 27/72. V jednom případě NS ČSR změnil právní kvalifikaci spáchaného trestného činu tak, že uznal obžalovaného vinným toliko ze spáchání rozkrádání dle prvního odstavce /*oproti původní kvalifikaci § 132 odst. 1 písm. c) a odst. 2 písm. b) tr. zák.*/ a současně mu snížil trest odnětí svobody ze tří na dva roky. Důvodem bylo dle NS ČSR bezpečné dokázání škody u tohoto obžalovaného v nižším pásmu, než jak je dovedil KS HK, když postup nalézacího soudu považoval odvolací soud v tomto bodě za postavený jen na domněnce, nikoliv na nepochybném důkaze. V ostatních třech případech ponechal NS ČSR původní rozsudek KS HK beze změny v platnosti a celkově jej charakterizoval jako velmi kvalitní. K samotné problematice ochrany majetku v soc. vlastnictví se NS ČSR vyslovil tak, že dle něj „...Při trestné činnosti proti majetku v socialistickém vlastnictví jde o porušení jednoho z nejdůležitějších chráněných zájmů...Celkové škody vzniklé přímým rozkrádáním tohoto majetku...jsou vysoké a oslabují hospodářské výsledky...spolupachatelé využili...zejména nedostatečné kontroly ze strany odpovědných pracovníků“⁴¹³. To ale bylo ve třicetistránkovém rozsudku prakticky veškeré hodnocení NS ČSR, týkající se obecně problematiky zvýšené ochrany majetku v socialistickém vlastnictví a toto rozhodnutí lze hodnotit jinak jako velmi věcné, striktně právní, bez politických konotací a pokud bychom zaměnili rozkrádání za podvod dle aktuální právní úpravy, nelišil by se tento rozsudek v podstatných rysech od současných rozsudků odvolacích soudů.

K uvedenému případu lze uzavřít, že konvenuje s obsahem společných zpráv generálního prokurátora a předsedy NS ČSR z daného období počátku normalizace. Zaměstnanci, povětšinou lidé se zachovalou pověstí a řádným pracovním i osobním životem, se dopustili rozkrádání formou podvodného jednání, které jim bylo usnadněno nedostatečnou nebo žádnou kontrolou nadřízených a kontrolních orgánů. Evidentně pachatelé necítili žádnou úctu ani respekt k majetku v socialistickém vlastnictví, zjevně jim nepřipadalo jejich jednání natolik morálně pokleslé, aby je to zabrzdilo v jejich jednání. Jednalo se přitom o celou skupinu spolupachatelů, tedy se ani před sebou zřejmě nijak

⁴¹¹ Tamtéž, str. 34, 35

⁴¹² Tamtéž str. 35

⁴¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 5 To 27/72, str. 26

„*nestyděli*“, ani se navzájem neobávali prozrazení. Máme za to, že tato kauza dobře dokumentuje obecný vztah obyvatelstva k majetku v socialistickém vlastnictví v daném období.

7.

Krajský soud v Ústí nad Labem

Pro úplnější obraz o trestání rozkrádání v dané době v někdejší ČSR se ještě podívejme na kauzu, kdy v první instanci rozhodoval Krajský soud v Ústí nad Labem dne 27.2.1973 věc pod sp. zn. 1 T 7/73. Obžalovaný Š. Z., ročník 1915, jako mzdový účetní podniku Velveta Varnsdorf n. p., pracovníčně zařazen v závodě v Dolním Podluží, okr. Děčín, se měl dopouštět rozkrádání v dlouhém období let 1955 - 1972 a to machinacemi se mzdovými prostředky, kdy měl způsobit celkovou škodu 178.822,- Kčs. Rozkrádání mělo být páčáno podvodným způsobem (*pachatel uváděl někoho, zde svého zaměstnavatele, v omyl*), výdělečně a s velkým rozsahem způsobené škody, vyjádřeno slovy trestního zákona z r. 1961 podle § 132 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. b), odst. 4. Dle uvedeného zde tedy hrozil trest v rozpětí 8 - 15 let odnětí svobody. Skutečně vyneseny trest pak zněl 9 let odnětí svobody v první NVS a povinnost k náhradě uvedené škody.

Soud vyslechl obžalovaného, 33 svědků, provedl dokazování znaleckým posudkem i výslechem znalce a také celou řadou dalších listin. Pachatel byl ve svém pracovišti považován za velmi erudovaného, schopného a vzorného pracovníka. Dle výsledku dokazování dlouhodobě uváděl zfalšované údaje do výplatních archů a listin, do tzv. rekapitulačních pracovních lístků, jakož i do výkazů o odváděných daních. I v tomto případě bylo dlouhodobé rozkrádání do značné míry umožněno nekvalitními a nedůslednými kontrolami, přičemž si pachatel byl takových forem kontrol ze své pozice vědom a spoléhal na to. Tento pachatel měl dle nalézacího rozsudku získané prostředky sám postupně utrácet v restauracích (*konkrétněji v jedné restauraci a to za alkohol a karetní hry*) a dále z nich údajně podporoval své příbuzné. Obžalovaný se k trestné činnosti plně doznal a nerozporoval ani výši zjištěné škody (*tato tak prakticky dosáhla více než stonásobku jeho posledního čistého výdělku před dopadením v r. 1972*), uváděl, že na mimořádný příjem si tak zvykl, že nebyl schopen od dalšího rozkrádání upustit a i při vědomí nevyhnutelné katastrofy v trestné činnosti pokračoval až do svého dopadení. Jednalo se o jinak zachovalého a dlouhodobě kladně hodnoceného pracovníka, dobře zapsaného u nadřízených. Snad proto a také z důvodu opakovaně projevované lítosti a úplného doznání se trest blížil spodní hranici trestní sazby.

Na základě odvolání, podaného synem odsouzeného toliko do výroku o trestu (*v odvolání bylo navrhováno užití zmírňovacího ustanovení zákona a udělení trestu pod zákonnou trestní sazbou*), projednal věc v odvolacím řízení dne 4.7.1973 Nejvyšší soud České socialistické republiky

(NS) pod sp. zn. 4 To 18/73. Odvolání bylo zamítnuto. NS neshledal nedostatky ani ve skutkových, ani v právních závěrech prvoinstančního soudu, odvolací soud zdůraznil denní návštěvy odsouzeného v restauraci a tam jím utrácené značné částky. Proto při zohlednění až pedantské pověsti odsouzeného na pracovišti považoval NS trest při dolní hranici sazby za adekvátní spáchanému skutku, osobě pachatele i společenské nebezpečnosti souzeného jednání. Pochybení shledal NS ve výroku o první NVS, když považoval za správné, aby byl pro délku trestné činnosti a způsobenou škodu pachatel zařazen pro výkon TOS do druhé NVS, protože však prokuratura opravný prostředek nevyužila, nemohlo být v odvolacím řízení o této otázce rozhodováno.

Závěr

I přes zvýšenou trestněprávní ochranu majetku v socialistickém vlastnictví v letech 1950 - 1989 byl tento objektem trestné činnosti v předmětném období velmi často, rozhodně častěji než majetek ve vlastnictví soukromém. V některých případech pak dokonce dosahovalo rozkrádání majetku v soc. vlastnictví až bizarních rozměrů a celostátní „proslulosti“. Např. v osmdesátých letech dokázal jeden zdatný pachatel, Stanislav Babinský (*který se ale vedle rozkrádání dopustil i dalších trestných činů zejména korupční povahy, kdy si právě rozkradenými prostředky, využívanými ke korupci, zajišťoval vliv a moc*) prakticky ovládnout celý okres Dolný Kubín, v němž byl uznáván za osobu abnormálně schopnou, vlivnou a také nebezpečnou⁴¹⁴. Obdobný byl případ tzv. semínkového generála Jana Šejny (*také on rozkrádal majetek v soc. vlastnictví, konkrétně armádní majetek, který následně soukromě zobchodovával a tím získával prostředky pro svůj náročný životní styl a pro korupční účely, čímž si zajišťoval opět ochranu a vliv*), který bez vzdělání a odborných dovedností využil rozkrádání k vybudování vysoké vojenské i stranické kariéry⁴¹⁵.

Často tuto trestnou činnost umožňovala formálnost nastavených a prováděných kontrol, současně ale ani nepanovalo obecné morální odsouzení této trestné činnosti. Např. dle sociologů v době pozdní normalizace jen přibližně 40 % dotazovaných by bylo ochotno činit kroky proti rozkrádání. Pokud pak byli obdobně dotazováni vedoucí funkcionáři podniků soc. ekonomiky, tak u desetiny z nich se k danému problému projevovala lhostejnost, ne-li přímo pochopení pro pachatele⁴¹⁶.

Za majetek v socialistickém vlastnictví, který požíval zvýšené právní ochrany, byl často praxí označen i ten, o kterém bychom to na první pohled spíše nepředpokládali (*nezaměňovat za majetek církvi, který měl jinou povahu, ovšem zvýšené ochrany se mu dostávalo i tak a to podle § 139 z. č. 140/1961 Sb.*), např. pokud host v podniku veřejného stravování nezaplatil za zkonsumované potraviny a vzniklou škodu byli pak povinni hradit ze svého zaměstnanci. Soudy zde argumentovaly faktem, že není rozhodné, že k sanaci škody dojde ze soukromého majetku a tím majetku v socialistickém vlastnictví škoda nevznikne, ale že takový host (*uteče-li bez placení*) musí být nutně srozuměn s tím, že jím zkonsumované potraviny byly v majetku organizace, provozující restauraci

⁴¹⁴ LUKNÁR, M., Král' Oravy: Kauza Babinský. Bratislava. Práce. 1990

⁴¹⁵ KOCIAN, J., PERNES, J., TŮMA, O., České průšvihy aneb prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848-1989. Brno. Barister & Principal. str. 289-291

⁴¹⁶ ELIÁŠ, K., Profesionální právní vědomí a jeho význam v ekonomice. Praha. Právník. 1989. roč. 128, č. 1, str. 7

či podobné zařízení a touto organizací byla v naprosté většině právě organizace socialistická, tedy hospodařící se socialistickým majetkem⁴¹⁷.

Problém rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, stejně jako jeho poškozování (*a také další nelegální aktivity v oblasti ekonomického života a systému řízeného socialistického hospodářství*) nabyl v devadesátých letech minulého století natolik na celospolečenské zátěži, že vedení vládnoucí politické síly se obrátilo v únoru 1983 na všechny své stranické orgány. Stalo se tak „*Dopisem předsednictva ÚV KSČ stranickým orgánům a organizacím k prohloubení účinnosti boje proti porušování zásad socialistické zákonnosti, morálky a disciplíny*” (dále jen „*Dopis*”), který byl posléze také zveřejněn, konkrétně 19. dubna 1986 v Rudém právu, tedy měsíc po XVII. sjezdu KSČ⁴¹⁸. Jako „*protispolečenské jevy*“ a „*negativní jevy*“ bylo označeno právě rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, dále zneužívání majetku v socialistickém vlastnictví k různým výhodám, spekulace s majetkem v socialistickém vlastnictví, a další. Pod rozkrádáním Dopis charakterizoval „*rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, jako materiálů, zařízení, zboží, pohonných hmot, ale i dalších, dále porušování povinností pracovníků při nakládání s finančními a hmotnými prostředky socialistických organizací, zneužívání funkce pro osobní obohacování, tvorba tzv. černých fondů pro financování nedovolené činnosti*“. Ochranu majetku v soc. vlastnictví pak Dopis chápal za stěžejní úkol: „*Trvalou pozornost musíme věnovat ochraně majetku v soc. vlastnictví, zejména před jeho rozkrádáním, poškozováním a vytvořit bariéry protispolečenskému jednání některých jednotlivců*”⁴¹⁹. O závažnosti problému vypovídá i projev G. Husáka na XVII. sjezdu KSČ, který mimo jiné výslovně uvedl, že „*...Závažným porušováním socialistických zásad jsou různé negativní jevy, spekulativní tendence, snahy o bezpracné a neoprávněné příjmy. Na řadě míst máme co do činění s příživnictvím, s rozkrádáním majetku v socialistickém vlastnictví, s úplatkářstvím a dalšími nešvary, proti kterým je třeba rozhodně bojovat...Nehovoříme o těchto protisocialistických jevech poprvé. K jejich potírání je zaměřen i Dopis...je nezbytné zvýšit stranickou odpovědnost za to, aby se zásady Dopisu...plně uplatnily v praktickém životě*”⁴²⁰.

⁴¹⁷ Rozkrádání by se podle této teorie dopustil pravděpodobně i falešný vrchní Dalibor Vrána, hrdina populární komedie Vrchní vrchní. Ovšem že by se obdobný případ v praxi skutečně stal či dokonce soudil, to se nepodařilo ověřit a autor scénáře sám uváděl, že námět jej napadl, když si jeho samotného spletli v restauraci s účtující číšníkem, tedy nečerpal ze žádné soudničky a pod., pozn. KR

⁴¹⁸ Dopis předsednictva ÚV KSČ stranickým orgánům a organizacím k prohloubení účinnosti boje proti porušování zásad socialistické zákonnosti, morálky a disciplíny. Rudé právo, 19. 4. 1986, str. 3

⁴¹⁹ Tamtéž

⁴²⁰ Politická zpráva ústředního výboru KSČ XVII. sjezdu Komunistické strany Československa přednesená generálním tajemníkem ÚV KSČ s. Gustávem Husákem na XVII. sjezdu KSČ dne 24. března 1986. Rudé právo, 25. 3. 1986, str. 3.

Problematicke rozbujelosti hospodárskej kriminality, zejména problému rozšířenélosti rozkrádání se věnovala i dobová televizní publicistika⁴²¹, která mimo jiné odkazovala na fakt, že společnost jako taková byla k tomuto problému netečná, že panovala jakási obecná smířenosť s rozkrádáním, jako kdyby to byl průvodní jev socialismu⁴²², který společnost tolerovala jako jev nutný při daném způsobu hospodaření. Obdobně opakovaně upozorňoval na časté případy rozkrádání i hlavní tištěný deník ÚV KSČ Rudé právo^{423, 424, 425, 426, 427}.

Pamětníkům problémů plánované ekonomiky socialistického státu se může sama podbízet myšlenka, zda rozšířenosť rozkrádání nebyla dána prostě jen nedostatkem zboží⁴²⁸. Zdá se ale, že to nebyl rozhodně hlavní důvod, alespoň se to tak nejeví při zkoumání frekvence předmětů trestného činu rozkrádání. Dle dobové analýzy (*r. 1986*) totiž rozbořením náhodného jednoho sta případů rozkrádání bylo analyzováno, že ze 73 % byly rozkrádány peníze, ze 12 % se jednalo o potraviny (*včetně alkoholu*), z 8 % šlo o benzín, naftu a náhradní součástky do vozidel a toliko v 6 % byl předmětem útoku stavební materiál⁴²⁹.

Rozkrádání se od samého počátku přitom nedařilo potlačit ani ukládáním skutečně přísných trestů. Lze připomenout některé v této práci popisované soudní kauzy. Např. zjevně bagatelní případ údajného rozkrádání zbytkového (*odpadového*) lihu z r. 1955, kdy vlastník v pozici socialistické organizace předmětnou komoditu vůbec nedokázal a ani neměl zájem technicky zpracovat, kdy soud (*Okresní soud v Pardubicích*) uložil prvotrestaným osobám velmi přísné nepodmíněné tresty, v některých případech zřejmě i nezákonné, navíc soudce rozsudek přeplnil proklamativními politickými úvahami poplatnými době a rozhodl ještě i o zveřejnění rozsudku. Obdobně velmi přísný trest za rozkrádání udělené v r. 1960 (*také OS Pardubice*) bývalému „kulakovi“, kde rozsudek spíše budí dojem, že důvodem potrestání byl více sociální původ odsouzeného než porušení zákona.

⁴²¹ ČST. Televizní klub mladých. Publicistický pořad „*Krádeže materiálu*“. <https://www.dejepis21.cz/kradeze-materialu>

⁴²² ČST. Publicistický pořad „*Obžalovaná je společnost*“, archiv České televize, zn. OS, sign. 490/84

⁴²³ TOMEŠOVÁ, L., Tma nedbalost neschová. Již čtvrtý rok platí vyhláška o ostraze socialistického majetku. Rudé právo, 23.5.1987, str. 3

⁴²⁴ Cedule krádežím nezabrání. Rudé právo. 16.6.1988, str. 2

⁴²⁵ JÍREK, J., Přijďte si k nám něco ukrást! Rudé právo, 12.1.1989, str. 4

⁴²⁶ WALTER, K., Spoléhají jenom na poštu? Tři pohledy na „neřešitelný“ problém v ochraně majetku. Rudé právo, 17.2.1988, str. 3

⁴²⁷ Jen několik málo příkladů článků z Rudého práva pro ilustraci, obdobně informoval deník RP výrazně četněji, pozn. KR

⁴²⁸ BOGUSZAK, J.; JIČÍNSKÝ, Z., K problémům soc. zákonosti. Právník. 1965, roč. 104, č. 3, str. 200

⁴²⁹ ŠIMOVČEK, I., K niektorým objektívnym determinantom spôsobu páchania a utajovania rozkrádania zvereného majetku v socialistickom vlastníctve, Kriminologický sborník, ročník 31, č. 9, 1987, str. 562-569

Nebo případ z r. 1958, uznání na vinu člověka, kterému stát nejprve znárodnil dobře fungující podnik a když dotyčný legálně zpeněžil zbytky nepotřebného zařízení a dovolil si i bránit se soudně v dalších souvisejících věcech, byl přísně také odsouzen (*Lidový soud v Přelouči*). V tomto případě soudce korunoval odůvodnění rozsudku k tíži obžalovaného tou okolností, že obžalovaný se obhajoval prý se zvláštní lstí, neboť užíval ke své obraně znalost právních předpisů. Nebo případ z r. 1959, kdy šlo o zcela zjevně nespravedlivě odsouzeného projektanta, pracujícího ve vedlejší pracovním poměru lege artis pro podnik IPRA (*Krajský soud v Praze*). Jednotlivé případy (*nejen ty v závěru připomenuté*) často vykazují přísnost ukládaných trestů, ale i manipulativnost, tendenčnost, snahy o exemplární trestání. Pokud je možno něco poznamenat jako širší charakteristiku případů z dob tzv. normalizace, tak většinou budí dojem rutinně zpracovávaných kauz, což konvenuje s jejich skutečně ověřeným množstvím dle zpráv o kriminalitě projednávaných na schůzích zákonodárných sborů. To neznamena, že by se v tomto období nevyskytovaly kauzy výrazné rozsahem či osobou pachatele, jen nebyly příslušné spisy zkoumány v rámci studia archivních pramenů (*viz. výše případy generála Šejny a S. Babinského*) pro účely této práce.

Lze také souhlasit s tezí, že jednoduše společnost v dané době odsuzovala majetkové trestné činy proti majetku soukromému víc, než trestné činy proti majetku v socialistickém vlastnictví navzdory tomu, že dobový právní řád - a tím i dobové právní vědomí - jednoznačně preferovaly ochranu té druhé formy vlastnictví: „...*zatímco z oficiálního právního hlediska znamenala krádež majetku v socialistickém vlastnictví vážnější přestupek než krádež osobního majetku...lidová morálka hodnotila jako mnohem odsouzeníhodnější krádež v soukromé sféře*“⁴³⁰. Zdá se tedy, že podstatným důvodem rozšíření rozkrádání byl malá úcta, nízký respekt k majetku socialistickému (*společnému*). V kombinaci s nedostatečnou kontrolní činností, často nekvalitním zbožím, nedostatečně zásobeným trhem, pak výsledkem bylo rozkrádání jako nejčastější trestná činnost.

S jistou nadsázkou by se dala hodnotit popsaná rozšířenost rozkrádání a současně obecná společenská lhostejnost k němu, v souběhu s další trestněprávní noční můrou předlistopadového režimu v podobě trestného činu opuštění republiky dle § 109 z. č. 140/1960 Sb.^{431, 432}, za veřejně sice nevyhlášené ale veřejnosti známé hlasování o podstatě tohoto společenského zřízení formou

⁴³⁰ HOLÝ, L., Malý český člověk a skvělý český národ: národní identita a postkomunistická transformace společnosti. Sociologické nakladatelství, Praha, 2010, str. 32

⁴³¹ KUKLÍK, J. in KUKLÍK a kol., Vývoj československého práva 1945-1989, Linde, Praha, 2008, str. 411

⁴³² Opuštění republiky se však nestalo problémem až za normalizace ale právě naopak, již záhy po etablování poúnorového režimu. Nejvyšší soud judikoval již v r. 1950 k výkladu zákona na ochranu republiky č. 231/1948 Sb., že již ten, kdo přicestuje do pohraničí z důvodu obhlídky terénu pro případný ilegální přechod hranic, se již touto obhlídkou dopustil trestného činu ve fázi pokusu, viz. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.2.1950, sp. zn. Tz I 55/49.

páchání trestné činnosti⁴³³. Jak jsme přitom viděli v praktické části věnované vybraným konkrétním kauzám, jak v době poúnorové tak v období normalizace byly útoky proti majetku v soc. vlastnictví trestány soudy skutečně přísně a to i v případech relativně nízké škody, pokud tuto způsobil zejména recidivista⁴³⁴.

Vidíme tak, že i po 35ti letech budování socialismu, tedy po té co se v politickém prostředí budování socialismu narodila, vyrostla a do produktivního věku dospěla celá generace, bylo rozkrádání základním a celospolečensky nejpálivějším projevem hospodářské kriminality, de facto dle zpráv generálního prokurátora a předsedy nejvyšší soudní instance probíraných v zákonodárných sborech, nejrozšířenější kriminalitou vůbec.

Nenaplnily se tak teze z padesátých let o rozkrádání jako buržoazním přežitku, který odezní s rozvojem socialistické společnosti, s výchovou nového socialistického člověka a s budováním socialismu, jako předstupně společnosti plně komunistické. Naopak. Rozkrádání doslova bujelo po celou dobu řízení socialistické ekonomiky, a to bez valného společenského odsouzení. Jakoby rozhrěšením za rozkrádání byly ty okolnosti, že co je státní, socialistické, je sice teoreticky nás všech ale ve skutečnosti ničí, jakoby protiprávní zcizení takového majetku „*nikoho nebolelo*“, to vše doplňované citelně horším, často nedostatečným zásobováním trhu (*zbožím často nekvalitním*) a současnou nutností postarat se o rodinu a rodinný rozpočet, nebo si prostě jen přilepšit.

O uvedeném přístupu pak výmluvně vypovídalo celospolečensky známé a rozšířené cynické moto „*kdo neokrádá stát, okrádá rodinu*“⁴³⁵. Konečně úsměvné ukázky typického rozkrádání inspirované vlastní advokátní praxí zprostředkoval široké veřejnosti v letech pozdní normalizace pan JUDr. Ivo Jahelka⁴³⁶.

Výmluvná k otázce popsaného vztahu společnosti k rozkrádání je ta okolnost, že rozkrádání se nedopouštěli nejčastěji recidivisté jak by se dalo očekávat, ale jednalo se většinou naopak o prvotrestané pachatele s pověstí spořádaných občanů. Podle statistiky Kriminální služby MV ČR

⁴³³ KUKLÍK, J., tamtéž, str. 426: v r. 1971 bylo za tr. čin opuštění republiky v nepřítomnosti odsouzeno 4457 osob, v r. 1972 pak 4749 osob; v letech 1970 - 1989 pak vykazoval celkový úhrn nejpřísnějšího soudního trestání právě dle § 109 ve 105.000 soudních řízení, viz. KUKLÍK, J., tamtéž, str. 433

⁴³⁴ KUKLÍK, J., tamtéž, str. 417

⁴³⁵ PITHART, P., Dějiny a politika: eseje a úvahy z let 1977 - 1989. Prostor, Praha, 1990, str. 369.

⁴³⁶ JAHELKA, I., Balada o řezníku Pátkovi, hudební video dostupné např. na www.youtube.com; písemně in Dámy kradou také, Panorama, Praha, 1988; obdobně Balada o dvojím odsouzení, hudební video dostupné např. na www.youtube.com, audio Porta '82, Supraphon, 1983

totiž 70 - 80 % pachatelů byly osoby „...*prvotrestané, které do svého odhalení požívaly pověsti řádně pracujícího občana...*“⁴³⁷.

Celá problematika rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví tak dokládá, že pokud chybí obecná úcta k nějaké formě majetku, pokud si nelze zajistit věci v potřebném množství a požadované kvalitě běžným nákupem, pokud dostatečnou loajalitu ke svěřenému majetku (*se kterým hospodaří*) nevykazují ani dotčené osoby, pak takový majetek rozhodně nezachrání jeho zpřísněná právní ochrana.

Veškeré právní předpisy a právní řád jako celek uspořádávají život společnosti a vztahy v ní, umožňují její každodenní fungování. Samy o sobě ale neřeší, neodstraní pokřivenost morálky a už vůbec nedokáží trvale donutit společnost k nazírání na sebe samu a na principy, na kterých společnost stojí, tím směrem, který je společnosti diktován.

To však není vše, co lze uvést k problematice rozdílné právní ochrany vlastnictví podle jeho druhu jako takové. Poněkud překvapivě i v současnosti totiž máme v právním řádu aplikovanou zvýšenou ochranu jedné formy majetku oproti ostatním formám. Konkrétně § 260 z. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku chrání finanční prostředky Evropské unie, kdy skutková podstata dle prvního odstavce tohoto paragrafu se významně blíží trestnému činu podvodu dle § 209. Zatímco ale podvod podle § 209 honoruje trestní zákoník v prvním odstavci odnětím svobody v trestní sazbě až do dvou let, tak za poškození finančních zájmů Evropské unie v prvním odstavci hrozí pachateli trest odnětí svobody do tří let. Ve vyšších odstavcích (*při způsobení značné škody a škody velkého rozsahu*) se pak již trestní sazby obou uvedených trestných činů kryjí.

Vyšší ochrana majetku EU dle prvního odstavce § 260 trestního zákoníku se jeví jako problematická, neboť majetek českého státu je pro velmi obdobné situace chráněn dle § 209, tedy v tomto případě ani dnes nesvědčí všemu majetku rovné právní postavení. Princip rozličně razantní právní ochrany majetku dle jeho původu se tak do našeho právního řádu vrátil. Nebude však dost dobře možné fungování těchto různě přísných sankcí mezi oběma časovými obdobími srovnávat jednoduše, neboť majetkem v socialistickém vlastnictví byl prakticky každý obyvatel socialistického státu a každý pracovník v jeho plánované a řízené ekonomice obklopen, zatímco do bezprostředního vztahu s finančními prostředky EU se dostane jen minimální množství osob, víceméně výjimečně a nakládání s ním je také pod nesrovnatelně přísnější a propracovanější kontrolou, než tomu bylo v případě majetku v soc. vlastnictví. Jak z pohledu množiny osob, které se

⁴³⁷ GRGILEVIČ, A., K vymezení pojmu “hospodářská kriminalita“, Kriminologický sborník, ročník 22, č. 3, 1978, str. 144

mohou (*mohly*) stát potenciálními pachateli útoků proti danému majetku, tak z pohledu obtížnosti a proveditelnosti takového útoku, jsou obě situace nesrovnatelné.

Přesto však, pokud bude někdo v ČR pravomocně odsouzen a potrestán dle § 260 odst. 1 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v rozmezí 2-3 roky, nabízí se zde obhajobě nikoliv nezájímavá argumentace k ústavní stížnosti s argumentací porušení rovného postavení vlastníků⁴³⁸ či porušení rovnosti před zákonem⁴³⁹.

⁴³⁸ Čl. 11 odst. 1 Listiny

⁴³⁹ Čl. 37 odst. 3 Listiny

Stíhání majetkových trestných činů v Československu v letech 1948 až 1990

Abstrakt

Tato práce se věnuje zkoumání rozdílné trestně-právní ochrany vlastnictví podle různých druhů vlastnictví v Československu v letech 1948 - 1989. Současně bylo objektem zájmu také bližší poznání soudní praxe trestání útoků proti tomu druhu majetku, který požíval v uvedené době zvýšené právní ochrany poskytované prostředky trestního práva.

V uvedeném období požíval vyšší právní ochranu majetek v socialistickém vlastnictví oproti majetku soukromému a osobnímu. Majetek soukromý a osobní náležel konkrétním fyzickým osobám, zpravidla měl původ zejména v jejich pracovní činnosti, případně dědictví, darování a pod., a sloužil ponejvíce k uspokojování osobních, životních a rodinných potřeb vlastníků. Majetek v socialistickém vlastnictví byl nejčastěji majetek státních a družstevních organizací (*zemědělských i výrobních*), znárodněných a národních podniků, odborových hnutí a pod. Prakticky veškerý majetek, který sloužil k fungování průmyslu nebo nebo měl význam z hlediska ekonomiky a národohospodářství, byl majetkem v socialistickém vlastnictví.

Důležitou součástí výzkumu byl popis vývoje právní úpravy, který se v čase měnil a to nejpodstatněji v letech 1950 a 1961, podle dvou trestních zákonů, postupně přijatých, platných a účinných.

Praktický výzkum probíhal v rozličných archivech, kde byly zkoumány soudní spisy a rozsudky z daného období. Vybrané případy pak jsou v této práci zadokumentovány resp. popsány a to tak, aby pokrývaly jak různé časové období (*za účinnosti obou trestných zákonů*) tak i rozhodování soudů v odlišných geografických částech státu (*Pardubice, Hradec Králové, Praha, Děčín*).

Vypovídajícím pramenem k tématice pak jsou písemné zprávy nejvyššího veřejného žalobce a předsedy nejvyšší soudní instance z let 1961 - 1988 o stavu socialistické zákonitosti (*a v jejich rámci také kriminality včetně jejího vývoje a některých souvisejících statistických dat*) pro zákonodárny sbory, které byly cyklicky v těchto zastupitelských sborech diskutovány na jejich řádných schůzích. Tak byl získán také náhled o tom, jak byl vývoj dané specifické kriminality reflektován na vysoké politické úrovni⁴⁴⁰.

⁴⁴⁰ Zde nelze hovořit o nejvyšší politické úrovni, jak by náleželo zákonodárným zastupitelským sborům ve standardní parlamentní demokracii, neboť v letech 1948-1989 vykazovaly rozhodující politické pravomoci i působnosti v Československu nejvyšší stranické orgány komunistické strany, zejména předsednictvo ÚV KSČ, pozn. KR

Výsledkem práce je zjištění, že ačkoliv byla majetku v socialistickém vlastnictví věnována v dané době zvýšená ochrana prostředky trestního práva, tak po celou dobu panování komunistické strany byl právě tento majetek ve zvýšené míře cílem a předmětem páchaní majetkové trestné činnosti. Tato kriminalita byla páchána jak na velmi sofistikované úrovni a soustavným způsobem osobami velmi dobře společensky a někdy i politicky situovanými, tak ale také setrvalými a přitom velmi častými drobnějšími útoky, kterých se dopouštěli nejčastěji pachatelé v postavení zaměstnanců (*a to i z řad řídicích pracovníků*) podniků socialistické ekonomiky. Tyto útoky páchaly přitom zhusta osoby, které byly až do svého usvědčení netrestané.

S ohledem na výše uvedené lze uzavřít, že ačkoliv dobová ideologie prohlašovala majetek v socialistickém vlastnictví za majetek všeho pracujícího lidu, v praxi byl častý postoj k tomuto majetku takový, jako kdyby se jednalo o majetek bez konkrétního vlastníka, ke kterému obecně nepanovala úcta ve smyslu respektování právního panství. Na tom nic nezměnily ani zvýšené trestní sazby za útoky proti majetku v socialistickém vlastnictví.

Klíčová slova:

majetek

vlastnictví

majetek v socialistickém vlastnictví

právní ochrana majetku

Abstract

This thesis examines the different criminal law protection of property according to different types of ownership in Czechoslovakia between 1948 and 1989. At the same time, the object of interest was also a closer understanding of the judicial practice of punishing attacks against the type of property that enjoyed increased legal protection provided by the means of criminal law at that time.

In that period, property in socialist ownership enjoyed greater legal protection than private and personal property. Private and personal property belonged to specific natural persons, as a rule, it originated mainly from their work activities, or inheritance, donation, etc., and served mostly to satisfy the personal, life and family needs of the owners. Property in socialist ownership was most often the property of state and cooperative organisations (*agricultural and manufacturing*), nationalised and national enterprises, trade union movements, etc. Virtually all property that served the functioning of industry or was of importance from the point of view of the economy and national economy was socialist property.

An important part of the research was a description of the development of the legal framework, which changed over time, most substantially in 1950 and 1961, according to two criminal laws, successively adopted, in force and effective.

Practical research was carried out in various archives, where court files and judgments from the period in question were examined. Selected cases are documented or described in this thesis in such a way that they cover both different time periods (*when both criminal laws were in force*) and court decisions in different geographical parts of the country (*Pardubice, Hradec Králové, Prague, Děčín*).

A telling source on the subject are the written reports of the chief public prosecutor and the president of the highest court from 1961 to 1988 on the state of socialist legality (*and within this framework also crime, including its development and some related statistical data*) for the legislatures, which were discussed cyclically in these representative assemblies at their regular meetings. In this way, insight was also gained into how the development of the specific crime in question was reflected at a high political level.

As a result of the thesis, it was found that, although socialist property was given increased protection by criminal law at the time, throughout the reign of the Communist Party it was this property that was increasingly the target and object of property crime. This criminality was committed both on a very sophisticated level and in a systematic manner by persons who were very well placed socially and sometimes politically, but also by persistent and yet very frequent small-scale attacks, committed most often by perpetrators in the position of employees (*even among the managerial staff*) of enterprises of the socialist economy. These attacks were often committed by persons who had not been convicted until their conviction.

In the light of the above, it can be concluded that although the ideology of the time declared property under socialist ownership to be the property of all working people, in practice the attitude towards this property was often that of a property without a specific owner, which was generally not respected in the sense of respect for legal dominion. Even the increased penal rates for attacks against socialist-owned property did not change this.

Keywords:

property

ownership

socialist property

legal protection of property

Hlavní použité zdroje (literatura, otevřené zdroje):

BARTUŠKA, J., Socialistická zákonnost, r. 1958

BARTUŠKA, J., Zápis z 9. schůze Národního shromáždění ze dne 19.9.1961; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/stenprot/009schuz/s009014.htm>

BARTUŠKA, J., Zápis z 11. schůze Národního shromáždění ze dne 30.6.1966; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/011schuz/s011022.htm>

Bezpečnost VI., 1959, č. 10

BLAŽEK, L. in BLÁHOVÁ, I., BLAŽEK, L., KUKLÍK, J., ŠOUŠA, J., a kol., Právnická dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století. Praha. Auditorium, 2014

BESTA, Z., HASCH, K., Socialistická zákonnost, 1987, ročník XXXV, č. 3

BOGUSZAK, J.; JIČÍNSKÝ, Z., K problémům soc. zákonnosti. Právník. 1965, roč. 104

BURDA, A., Právník, roč. 1962

ČERNÝ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 28.6.1973

ČST. Tel. klub mladých. Publicistický pořad "Krádeže materiálu". <https://www.dejepis21.cz/kradeze-materialu>

ČST. Publicistický pořad "Obžalovaná je společnost", archiv ČST, zn. OS, sign. 490/84

DOLENSKÝ, A., KUDLÍK, A., NEZKUSIL, J., PLECHÁČEK, M., Čs. trestní právo, sv. II., zvláštní část, Praha, 1958

EYSELT, E., Socialistická zákonnost, 1972, č. 8

GRÉGR, M., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 28.6.1973; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/008schuz/s008015.htm>

GRGILEVIČ, A., K vymezení pojmu "hospodářská kriminalita", Kriminalistický sborník, ročník 22, č. 3, 1978

GŘIVNA, T. in Komunistické právo v Československu, Kapitoly z dějin bezpráví, dostupné na http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/19_553-581_komunistickepravo-cz_Grivna_Trestni-pravo.pdf

HOLÝ, L., Malý český člověk a skvělý český národ: národní identita a postkomunistická transformace společnosti. Sociologické nakladatelství, Praha, 2010

HRACHOVEC, P., Socialistická zákonnost, 1987, ročník XXXV, č. 2

ELIÁŠ, K., Prof. právní vědomí a jeho význam v ekon. Praha. Právník. 1989. roč. 128, č. 1

FILIPOVSKÝ, J., TOLAR, J., DOLENSKÝ, A., O obecné části tr. zákona, Praha, Orbis, 1951

Na ochranu republiky, Ministerstvo informací a osvěty, Praha, 1948

FEJEŠ, J., Zápis ze 3. schůze Federálního shromáždění ze dne 30.6.1972

FEJEŠ, J., Zpráva GP ČSSR a předsedy Nejvyššího soudu ČSSR o hospodářské kriminalitě a stavu ochrany majetku v socialistickém vlastnictví ze dne 21.5.1973, Archiv Parlamentu ČR

FEJEŠ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 28.6.1973; dostupné z <http://www.p-sp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/008schuz/s008015.htm>

FEJEŠ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 11.6.1985; dostupné z <http://www.p-sp.cz/eknih/1981fs/slsn/stenprot/019schuz/s019012.htm>

FEJEŠ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 14.6.1983; dostupné z <http://www.p-sp.cz/eknih/1981fs/slsn/stenprot/009schuz/s009017.htm>

JAHELKA, I., Balada o řezníku Pátkovi, hudební video dostupné např. na www.youtube.com; písemně in Dámy kradou také, Panorama, Praha, 1988; obdobně Balada o dvojím odsouzení, hudební video dostupné např. na www.youtube.com, audio Porta '82, Supraphon, 1983

JELÍNEK, J., Socialistická zákonost, 1987, ročník XXXV

JELÍNEK, J., Socialistická zákonost, 1989, ročník XXXVII

KALLAB, B., Prokuratura, 1970, č. 3

KAPLAN, Karel, Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953–1956, Barrister & Principal, Brno 2005

KNAPP, V., Právník, roč. 89

KNAPP, V., Předmět a systém čs. socialistického práva občanského, Praha, ČSAV, 1959

KNAPP, V., Vlastnictví v lidové demokracii, Praha, Orbis, 1952

kolektiv autorů, Československé trestní právo, sv. II., Zvláštní část, Praha, 1958

kolektiv autorů, Československé trestní právo, sv. I., Obecná část, Praha, 1959,

kolektiv autorů: Politické strany, 1938-2004. Brno: Doplněk, 2005

kolektiv autorů, členů pražské a bratislavské právnické fakulty, Trestní zákon, komentář, Orbis. Praha. 1953

kolektiv autorů, členů Právnického ústavu Min. spravedlnosti, Kárné stíhání rozkrádání a poškozování maj. v soc. vlastnictví, Praha. Orbis. 1959

KOCIAN, J., PERNES, J., TŮMA, O., České průšvihy aneb prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848-1989. Brno. Barrister & Principal.

KOUKALOVÁ, Š., Paměť a dějiny, roč. 2019, č. 4

KOUKALOVÁ, Š., Architekti beze jména. Rozhovor s architektem Jiřím Vahalou o vězních tzv. Basaprojektu na Pankráci. Zprávy památkové péče, 2018, roč. 78, č. 6

KUCHTA, J., KRATOCHVÍL, V., Trestní právo hmotné, obecná část, 1986, Univerzita J.E.Purkyňe, Fakulta právnická, Brno

KUKLÍK, J., Přednáška z předmětu České a čs. právní dějiny II, ak. rok 2019/20: Právnická dvouletka a její výsledky. Dostupné: <https://www.youtube.com/watch?v=K-j0uMAgZks>

KUKLÍK, J. a kol., Vývoj československého práva 1945-89, Praha, Linde, 2008

KULCZYŃSKI M., Nowe prawo, roč. 1953, č. 4

KUDLÍK, A., Socialistická zákonost, 1958, č. 6.

KVASNIČKA, V., Socialistická zákonost, 1966, roč. XIV, č 1

LATA, J., Komunistické právo v Československu, Brno, 2009

Lidová demokracie, 10.4.1959

LITERA, J., Zápis ze 2. schůze Národního shromáždění ze dne 25.9.1964; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/002schuz/s002018.htm>

LITERA, J., Zápis ze 11. schůze Národního shromáždění ze dne 30.6.1966; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/003schuz/s003016.htm>

LUKNÁR, M., Král' Oravy: Kauza Babinský. Bratislava. Práce. 1990

MACH, L., Socialistická zákonost, 1969, č. 8

MATYS, K. a kol, Trestní zákon. Komentář. Orbis, Praha 1975

MAURÉR, K., Prokuratura, 1978, č. 3

MELICHAR, Za ochranu socialistického vlastnictví, Soudce z lidu, 1958

MINDOŠ, M., Zápis ze 3. schůze Federálního shromáždění ze dne 30.6.1972; dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1971fs/tisky/t0036_01.htm

NEZKUSIL J., Československé trestní právo, sv. II., Orbis, Praha 1976

NEZKUSIL, J. a kol., Trestní právo hmotné, zvláštní část, Panorama Praha, 1987

NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., NAVRÁTILOVÁ, J., PŮRY, F., RIZMAN, S., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R.: Trestní pr. hmotné – II. zvl. část, Praha, ASPI Publishing, 2004

ONDŘEJ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 28.6.1973; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/008schuz/s008015.htm>

ONDŘEJ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 14.6.1983; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1981fs/slsn/stenprot/009schuz/s009017.htm>

PLACHÝ, J., Některé aspekty vývoje právního řádu v Československu v letech 1948 - 1954 in Kol. autorů, Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech, ÚDV, 2004

PETRŽELKA, K., K současným kodifikačním úkolům, Právník, 1950, r. 89, č. 4

PETRŮ, F., MALZA, K., KALOUSEK, K., Ochrana social. vlastnictví, Praha, Orbis, 1960

PEŠTA, K., Prokuratura, 1978, č. 1

PEŠTA, K., Prokuratura, 1981

PIPEK, J., Socialistická zákonnost, 1957, č. V.

PITHART, P., Dějiny a politika: eseje a úvahy z let 1977 - 1989. Prostor, Praha, 1990

PJEŠČAK, J. a kol., Kriminalistika, Praha: UK Praha, 1978

PJEŠČAK, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 9.11.1988

PLUNDR, O., Organizace justice a prokuratury. Praha, Orbis, 1964

PŘENOSIL, G., Odpovědnost za rozkrádání podle čs. práva, Praha, Orbis, 1963

PŘENOSIL, G., TOLAR, J., Nad novými kodexy, Právník, CII, č. 2, 1962

Rudé právo, 12.10.1956

Rudé právo, 19.7.1962

Rudé Právo 3.4.1968, neautorizovaný článek „*Tragédie soudce*“

Rudé právo, 19. 4. 1986; Dopis předsednictva ÚV KSČ stranickým orgánům a organizacím k prohloubení účinnosti boje proti porušování zásad soc. zákonnosti, morálky a disciplíny.

Rudé právo, 25. 3. 1986; Politická zpráva ústředního výboru KSČ XVII. sjezdu Komunistické strany Československa přednesená generálním tajemníkem ÚV KSČ G. Husákem na XVII. sjezdu KSČ dne 24. března 1986.

Rudé právo, 23.5.1987; TOMEŠOVÁ, L., Tma nedbalost neschová. Již čtvrtý rok platí vyhláška o ostraze socialistického majetku.

Rudé právo, 17.2.1988; WALTER, K., Spoléhají jenom na poštu? Tři pohledy na “neřešitelný” problém v ochraně majetku.

Rudé právo. 16.6.1988; Cedule krádežím nezabrání.

Rudé právo, 12.1.1989; JÍREK, J., Přijďte si k nám něco ukrást!

SEDLÁČEK, F., Socialistická zákonnost ročník 1953, č. 3

SOLNAŘ, V., O trestní ochraně majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a poškozování, Praha, Rozpravy ČSAV, roč. 67, sešit 9, 1957

SOLNAŘ V., Trestní ochrana majetku v socialistickém vlastnictví proti rozkrádání a podobným trestným činům, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, r. 1965

SOLNAŘ V., Trestní právo hmotné, Část zvláštní, Praha, Typus, 1948

Soudce z lidu, 1960

STALIN, Spisy 8, Svoboda, Praha 1952

STÝBLO, F., Socialistická zákonnost, 1965, č. 2

ŠÁMAL, P., Socialistická zákonnost, 1986, ročník XXXIV, č. 4

ŠIMOVČEK, I., K niektorým objektívnym determinantom spôsobu páchania a utajovania rozkrádania zvereného majetku v soci. vlastníctve, Kriminal. sborník, ročník 31, č. 9, 1987

ŠKODA, Zpráva o stavu socialistické zákonnosti, Národní shromáždění 11.12.1964; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/004schuz/s004033.htm>

ŠURKOVÁ, J., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 28.6.1973

ZDOBINSKÝ, S., K otázce pojmu a předmětu osobního vlastnictví, Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, VII, 1961

TERYNGEL, J., Prokuratura, roč. 1989

TOLAR, J., Trestní zákon a předpisy související, Praha, Panorama, 1985

TRAJNIN A., N., Sostav prestuplenija (*po sovětskomu ugovnomu pravu*), Moskva, 1951

ULČ, O., Komunistická justice a třídní boj, Brno, Stilus Press s.r.o., 2016

ULČ, O., Malá doznání okresního soudce II, Praha, Art-servis, 1990, Bestseller 3

ULČ, O., Malá doznání okresního soudce, Praha, 2013

URVÁLEK, J., Projev na celostátní poradě justičních pracovníků 24. - 26.4.1961

URVÁLEK, J., Rudé právo, 22.12.1961

URVÁLEK, J., Zápis z 11. schůze Národního shromáždění ze dne 21.12.1961; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/stenprot/011schuz/s011001.htm>

VENĚDIKTOV, A., V., Státní socialistické vlastnictví, Praha, Orbis, 1950, díl I.

VOREL, J., ŠIMÁNKOVÁ, A., BABKA, L., Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech, Díl II., Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004

ZAGIBA, D., Zápis ze schůze Federálního shromáždění ze dne 9.11.1988; dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/011schuz/s011018.htm>

ZAGORODNIKOV, N., I., NAUMOV, A. V., Sovětskoe gosudarstvo i pravo, č. 1/1989

Zpráva GP a předsedy NS ČSSR ze dne 15.5.1972, kap. III. Ochrana socialistické ekonomiky

Zpráva GP a NS pro FS ze dne 14.4.1983; dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0087_01.htm

Zpráva GP a NS pro FS ze dne 10.4.1985; dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0164_01.htm

Zpráva GP a NS pro FS ze dne 4.8.1988; dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0091_01.htm

Hlavní právní předpisy:

z. č. 88/1948 Sb., novela trestních předpisů

ústavní z. č. 150/1948 Sb., Ústava

z. č. 231/1948 Sb., na ochranu republiky

z. č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
z. č. 86/1950 Sb., trestní zákon
z. č. 87/1950 Sb., trestní řád
z. č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní
z. č. 24/1957 Sb., o kárném stíhání rozkrádání a poškozování majetku v soc. vlastnictví
z. č. 26/1957 Sb., o notářských poplatcích
z. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
z. č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád
z. č. 62/1952 Sb., o rybářství
z. č. 63/1956 Sb., novela trestního zákona
Směrnice pléna NS č. 63/1957 Sb. rozh. z 24.7.1957
Směrnice pléna NS č. 2/1958 Sb. rozh. tr.
Směrnice NS č. 136/1958 Ú.l. k provedení zákona č. 24/1957 Sb.
ústavní z. č. 100/1960 Sb., Ústava
z. č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech
z. č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku
z. č. 140/1961 Sb., trestní zákon
č. 141/1961 Sb., trestní řád
z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
z. č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník
z. č. 65/1965 Sb., zákoník práce
z. č. 150/1969 Sb., o přečinech
z. č. 173/1988 Sb., o podniku se zahraniční majetkovou účastí
z. č. 175/1990 Sb., novela trestního zákona
ústavní z. č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
z. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Vybraná judikatura:

č. 90/1951 Sb. rozh. tr.
č. 72/1953 Sb. rozh. tr.
č. 81/1953 Sb. rozh. tr.
č. 1/1958 Sb. rozh. tr.
č. 18/63 Sb. rozh. tr.

č. 47/71 Sb. rozh. tr.

č. 18/86 Sb. rozh. tr.

Sbírka rozhodnutí a stanovisek soudů ČSSR (Sb. rozh. tr.), R 33/63

Sbírka rozhodnutí a stanovisek soudů ČSSR (*Sb. rozh. tr.*), R 44/58, R 3/62

Sbírka rozhodnutí a stanovisek soudů ČSSR, R 12/65, R 49/65

Sbírka rozhodnutí a stanovisek soudů ČSSR, R 18/70

Sbírka rozhodnutí a stanovisek soudů ČSSR, R 3/72

Sb. rozh. tr., R 27/51

Sb. rozh. tr., R 70/51

Sb. rozh. tr., R 89/51

Sb. rozh. tr., R 39/52

Sb. rozh. tr., R 73/52

Sb. rozh. tr., R 74/52

Sb. rozh. tr., R 11/59

2 Tk 144/51 Krajský soud v Pardubicích, 28.6.1951; Sb. roz. č. 73

7 Tk 259/51 Krajský soud v Bratislavě, 7.9.1951; Sb. roz. č. 74, 1952

4 Tk 350/52 Krajský soud v Karlových Varech 13.1.1953

3 To 446/58 Krajský soud v Pardubicích

Tz 23/58 NS, 26.2.1958; Sb. roz. č. 44, 1958

5 To 27/72, NS ČSR

Tzf 5/88, NS ČSSR, 2.11.1988

Rozsudek Soudního dvora z 5. března 2020, C-679/18

Usnesení Ústavního soudu Pl. ÚS 3/20 z 6. 10. 2021

Seznam nejpoužívanějších zkratk:

cca přibližně, asi

ČSLA Československá lidová armáda

ČSR Česká socialistická republika

ČSSR Československá socialistická republika

čs. československý

EU Evropská unie

FS Federální shromáždění

GP Generální prokuratura (*generální prokurátor*)

HK	Hradec Králové
IPRA	Inzertní, propagační a reklamní agentura
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KS	Krajský soud
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
KS SNB	Krajská správa Sboru národní bezpečnosti
maj.	majetek
MV	Ministerstvo vnitra
NS	Nejvyšší soud
NS	Národní shromáždění
NVS	Nápravně výchovná skupina
n. p.	Národní podnik
npor.	nadporučík
ONV	Okresní národní výbor
OS	Okresní soud
OO VB	Obvodní oddělení Veřejné bezpečnosti
PŠP	Právnícká škola pracujících
soc.	socialistický
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SSR	Slovenská socialistická republika
sp. zn.	Spisová značka
tr.	trestný, trestní
TOS	Trest odnětí svobody
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB	Veřejná bezpečnost
ZoKS	z. č. 24/1957 Sb., o kárném stíhání rozkrádání a poškozování maj. v soc. vlastnictví
ZO KSČ	základní organizace Komunistické strany Československa